

putopisa

30

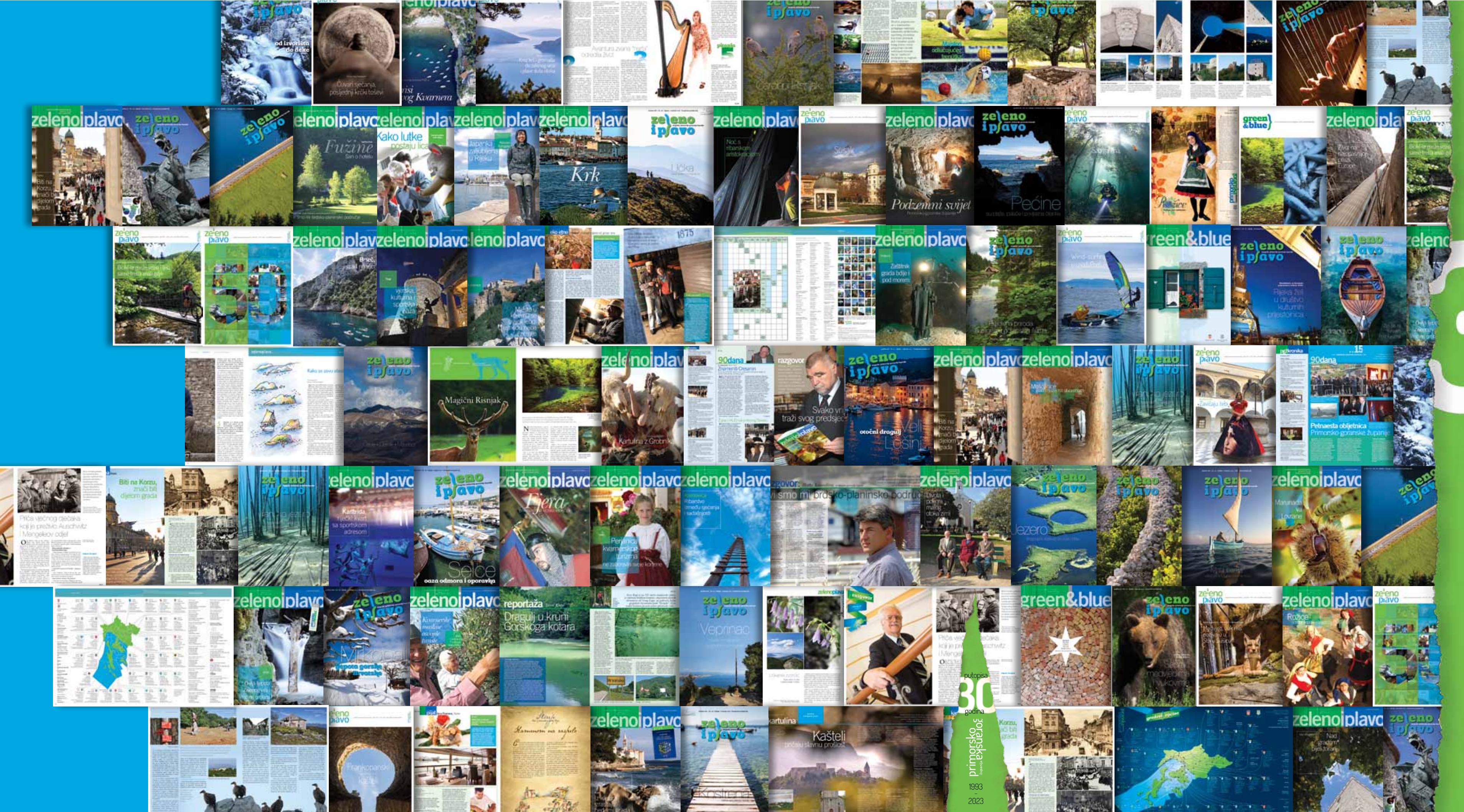
godina

primorsko
županija

1993 - 2023

Zamišljen i kreiran kao publikacija revijalnog tipa, magazin „Zeleno i plavo“ kroz brojne i ustaljene rubrike opisuje posebnosti Primorsko-goranske županije, njezin povijesni i kulturni kontekst, prirodne ljepote i ljudi koji ovdje žive. „Zeleno i plavo“ na popularan način prati i projekte i razvoj Primorsko-goranske županije, koju znamo zvati i zeleno-plavom županijom, pa je onda i naziv njenog časopisa potpuno prikladan.

Za obiljetnicu Primorsko-goranske županije pred vama je knjiga "30 putopisa za 30 godina PGŽ", izbor putopisa i reportaža nastalih u godinama ZiP-ova trajanja. Ponajbolji putopisi naših novinara i fotoreportera slave bogatstvo različitosti Primorsko-goranske županije. U godini njenog jubileja, ovo je mali podsjetnik na najljepšu zeleno-plavu županiju.

primorsko
jadransko
zupanijos

1993 - 2023

putopisa

30
godina

primorsko
zupanija

putopisa

30

godina

primorsko
zupanija

Zabranjuje se svaka reprodukcija objavljenih fotografija i tekstova iz ove knjige sukladno Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem 150506088.

ISBN 978-953-8180-26-2

Rijeka
2023

1993 - 2023

Primorsko-goranska županija kao zelena i plava oaza koja se prostire na području od gorja do mora i kvarnerskih otoka jedinstvena je po mnogočemu. Za nas je ona savršen spoj prirodnih ljepota, bogatog kulturno povjesnog naslijeđa i ponosnih stanovnika koji poštuju i prihvataju različitost i čine ovu regiju otvorenom, multinacionalnom i multikulturalnom.

Sunčana obala okupana kristalno čistim morem pruža nevjerojatne mogućnosti za odmor, rekreaciju i istraživanje. Posebno na našim otocima. Ovaj kraj poznat je i po izuzetnim mogućnostima za aktivni odmor, istraživanje netaknute prirode, kulturne i spomeničke baštine te bogatstva okusa naše gastronomске ponude. Planine, šume i rijeke svakodnevno posjećuju ljubitelji prirode, istražuju i uživaju u njihovoj ljepoti. Gorski kotar, naš Risnjak, Platak i naša Učka raj su za planinare, bicikliste, ribolovce i sve one koji žele gradsku vrevu zamijeniti opuštanjem u prirodi. Sjedište

Županije, grad Rijeka spoj je modernog i tradicionalnog, industrije i kulture, povijesti i budućnosti. Grad koji je domaćin brojnim manifestacijama, kao što su Riječki karneval i Rijeka 2020 - Europska prijestolnica kulture. Rijeka je grad koji pulsira energijom i kreativnošću, i koji je otvoren za sve posjetitelje i ljubitelje umjetnosti.

Magazin Zeleno i plavo jedan je od mojih dražih projekata koji sam pokrenuo s ciljem promocije ljepote i posebnosti naše županije. Željeli smo inspirirati čim više ljudi da posjete našu županiju, istraže njene skrivene kutke i upoznaju iznimne ljude koji je čine tako posebnom. U ovom specijalnom izdanju ZiP-a dajemo retrospektivu najboljih reportaža objavljenih kroz proteklo razdoblje, a koje sadržajno, tekstom i fotografijom, potvrđuju da je Primorsko-goranska županija jedna od najljepših i najslikovitijih regija ne samo Hrvatske već i ovog dijela Europe i da je ovo kraj u kojem je privilegija živjeti.

Župan
Zlatko Komadina

predgovor

Primorsko-goranska županija u 2023. godini navršava 30 godina od formiranja, a njen magazin „Zeleno i plavo“ ulazi u svoju izdavačku punoljetnost. Pokrenut prije 18 godina, točnije u srpnju 2005. na inicijativu župana Zlatka Komadine, redovitim izlaženjem afirmirao se i stekao pravo građanstva među publikom primorsko-goranskog kraja, ali i šire.

Treba odmah reći da je magazin „Zeleno i plavo“ besplatan za sve primatelje, ali uz visok broj „preplatnika“ koji je tijekom godina rastao, nije se do sada javio nitko da ga više ne želi primati. Svojom koncepcijom i privlačnim sadržajem dobio je svoju vjernu publiku – koja od njega ne odustaje.

Magazin se u ovom trenutku dostavlja na više od 12.000 adresa, od Korza do Amerike i Kine, a ima oko 8.300 preplatnika imenom i prezimenom. Posebno su dragocjeni kontakti s dijasporom, iz koje pristižu pisma s prijedlozima, pjesme o rodnom kraju, pa čak i sitne novčanice – za poštarinu. Hvala vam, nije potrebno.

Zamišljen i kreiran kao publikacija revijalnog tipa, magazin kroz brojne i ustaljene rubrike opisuje posebnosti županije, njezin povijesni i kulturni kontekst, prirodne ljepote i ljudi koji

ovde žive. „Zeleno i plavo“ na popularan način prati i projekte i razvoj Primorsko-goranske županije, koju znamo zvati i zeleno-plavom županijom, pa je onda i naziv njenog časopisa potpuno prikladan.

Od početaka do danas, u 63 broja magazina objavljeno je više od 3.000 stranica s oko 1.600 različitih tekstova. U 19 godina kroz list je prošlo šezdesetak autora tekstova, fotografija i drugih priloga. Svi su oni, davši najbolje od svog talenta, dali doprinos jednoj ideji koju je publika nagradila vjernošću. Vjerojatno nećemo pogriješiti ako kažemo da je „Zeleno i plavo“, popularno ZiP, jedinstvena publikacija u hrvatskim prilikama, a naša je formula otvorena za sve, rado ćemo podijeliti savjet s kolegama i lokalnim samoupravama koji naša iskustva žele preslikati ili primjeniti.

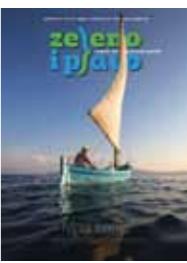
Za obljetnicu Primorsko-goranske županije pred vama je knjiga „30 putopisa za 30 godina PGŽ“, izbor putopisa i reportaža nastalih u godinama ZiP-ova trajanja. Ponajbolji putopisi naših novinara i fotoreportera slave posebnosti, ljudi i ljepotu Primorsko-goranske županije. U godini njenog jubileja, ovo je mali podsjetnik na najljepšu zeleno-plavu županiju.

Glavni urednik
Dragan Ogurlić

- 01** → 10 str. **Pomorska baština**
Mala barka – velika priča o ljubavi prema moru
- 02** → 16 str. **Obnova kaštela**
Fotografije izvukle dušu iz kaštela i utvrda
- 03** → 22 str. **Muzej Apoksiomena**
Svjetska atrakcija na Rivi lošinjskih kapetana
- 04** → 26 str. **Skrad, Zeleni vir i Vražji prolaz**
Zelena usnula ljepotica čeka poljubac buđenja
- 05** → 32 str. **Bakarski prezidi**
Terasasti fenomen opet daje Bakarsku vodicu
- 06** → 38 str. **Život na najopasnijoj pruzi Europe**
Stalno uz kočnicu
- 07** → 44 str. **Vransko jezero**
U potrazi za ostacima potopljenog dvorca
- 08** → 52 str. **NP "Risnjak"**
Čarobni Risnjak
- 09** → 60 str. **Ribolov na Kvarneru**
Noć s ribarskom aristokracijom
- 10** → 68 str. **Povratak u prošlost**
Bjargavikingar – Vikingi iz Rijeke
- 11** → 74 str. **Vinodolski vidikovci**
Cesta vidikovaca – Oči Vinodola
- 12** → 80 str. **Bela nedeja**
Hote, judi, va Kastav
- 13** → 86 str. **Mrgari, gromače, bunari**
Dragocjena pučka arhitektura Baščanske doline
- 14** → 90 str. **Brodogradilište 3. maj**
U dolini sprženog željeza
- 15** → 96 str. **Liburnijski kras**
Ni Čići ni Brkini, jušto na kunfini
- 16** → 104 str. **Portret fotografa Željka Stipeča**
Šaptač medvjedima i vukovima
- 17** → 110 str. **Ronilački turizam**
Rijeka zove na potapanje brodova
- 18** → 118 str. **Srednjovjekovna pozornica**
Fjera – prvorazredna rapska atrakcija
- 19** → 124 str. **Oh, Opatija**
Što su zidine Dubrovniku to su Opatiji perivoji
- 20** → 130 str. **Jame i špilje**
Podzemni svijet Primorsko-goranske županije
- 21** → 136 str. **Tramuntana, Cres**
Snaga i ljepota prirode na Tramuntani je vidljivija nego drugdje
- 22** → 146 str. **Riječki karneval**
Budi što želiš, i dogodine
- 23** → 154 str. **Košljun**
Samostan koji oduševljava turiste ali i duhovno ranjene
- 24** → 162 str. **Učka 360°**
Učka pred velikim promjenama
- 25** → 170 str. **Rijeka Dobra, Kamačnik i Gomirje**
Predivna priroda u zagrljaju goranskih šuma
- 26** → 178 str. **Život uz rijeku**
Ča to huči? Ričina!
- 27** → 184 str. **MK Mountain Riders, Delnice**
Planinski jahaci – čuvari Gorskog kotara
- 28** → 190 str. **Karneval u Opatiji**
Sve tajne opatijske Balinjerade
- 29** → 196 str. **Centar za posjetitelje „Velike zvijeri“**
Medvjed, vuk i ris pozivaju u Staru Sušicu
- 30** → 200 str. **Platak, brdo uživanja**
Nacionalno izletište broj jedan

Objavljeno:
br. 42
studen 2016

Pomorska baština

Mala barka velika priča o ljubavi prema moru

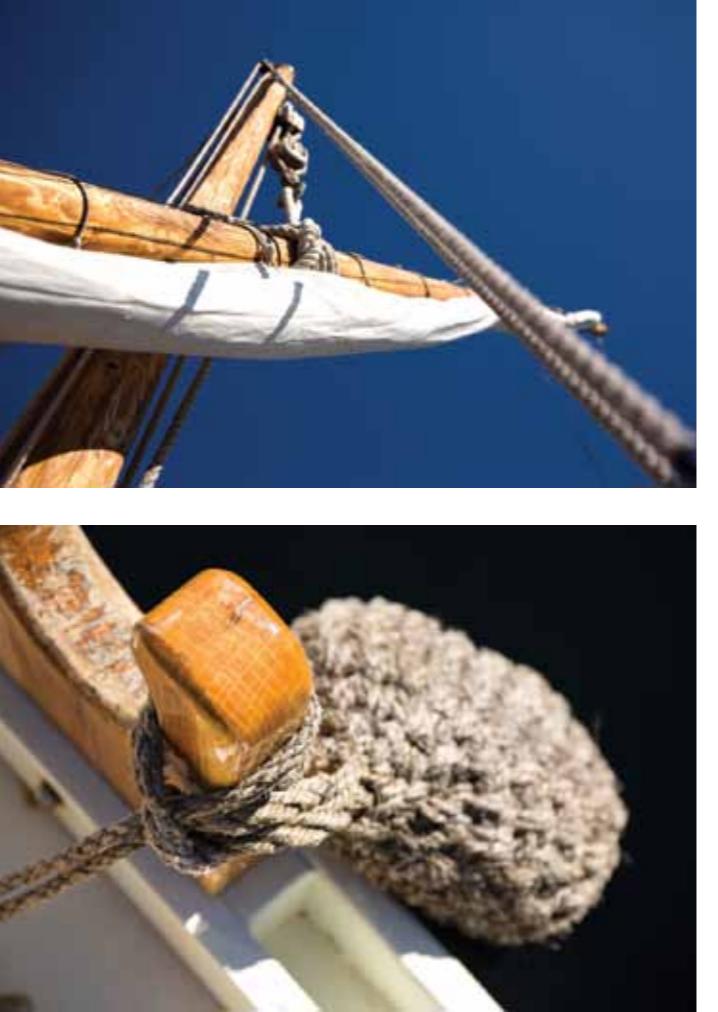
Mala barka, unatoč velikim brojkama, ipak prvenstveno ostaje priča o ljudima, običnim "malim" ljudima koji ni prije europskih fondova, potpora iz županijskih i drugih proračuna, nisu žalili svoje vrijeme, trud i novac da od zuba vremena spase neke od posljednjih primjeraka tradicijskih plovila

Napisao: Marinko GLAVAN
Snimio: Petar FABIJAN

Ideja je da se ovaj projekt u budućnosti širi duž naše obale i otoka - prof. Robert Mohović s riječkog Pomorskog fakulteta, jedan od pokretača cijele priče

Kroz stvaranje turističkog proizvoda koji će obogatiti ponudu moguće je osigurati tržišnu osnovu za očuvanje tradicijskih barki i vještina

Mala baska - velika priča. O ljudima koji pokušavaju od zaborava spasiti guceve, pasare, batane, bracere i raznorazne ostale drvene barke kakve su nekad u Primorju i Istri bile svakodnevni prizor i hraniteljice brojnih obitelji. Nekad se takvim barkama odazilao u ribolov, njima se prevozilo maslinovo ulje, vino i drugi proizvodi, prevozili su se bolesnici u grad doktoru, a danas su već postale prava rijetkost, više iznimka nego pravilo, izgubivši bitku sa suvremenim plovilima od umjetnih materijala, koje je daleko lakše graditi, održavati i koristiti.

No, zahvaljujući skupini entuzijasta s obje strane hrvatsko-slovenske granice, ali i razumijevanju regionalnih i lokalnih vlasti, turističkih zajednica i muzejskih ustanova, Mala baska je postala i veliki prekogranični projekt, kojeg zajednički provode Primorsko-goranska županija, kao vodeći partner, te Turistička zajednica Kvarnera, Pomorski i povjesni muzej Hrvatskog primorja iz Rijeke, Udruga i Ekomuzej Kuća o batani, Turistička zajednica Izola i Pomorski muzej Sergej Mašera iz Pirana.

Projekt je financiran iz IPA fonda Europske unije, i to već po drugi put, jer upravo je

u provedbi nastavak uspješne suradnje, pod nazivom Mala baska 2, s ciljem očuvanja pomorske baštine Primorja, Istre i slovenskog priobalja, ali i njenog stavljanja u novu funkciju turizma, uz zaštitu tradicijskih zanata povezanih s brodogradnjom, ribarstvom, plovidbom i svime ostalim vezanim uz more.

U okviru projekta stručno će se katalogizirati pomorska baština te izgraditi intepretacijski centri na otvorenom u Nerezinama, Krku, Piranu i Izoli, ali i obnoviti više tradicionalnih plovila, koja neće biti tek izložbeni primjerici, nego će sudjelovati na raznim manifestacijama, u prvom redu regatama sličnih, obnovljenih plovila kakva su nekad brodila ovim dijelom Jadrana. Slične regate održavaju se već nekoliko godina, a projektom Mala baska 2 povećat će se ne samo broj sudionika, već i njihov značaj u turističkoj ponudi Istre i Kvarnera.

Zajednički turistički proizvod razvijat će se i kroz organizaciju višednevnih manifestacija u velikom broju mjesta. Ukupni proračun projekta iznosi 2,1 milijun eura, od čega 85 posto sufinancira EU, a udio Primorsko-goranske županije iznosi 540 tisuća eura.

Priča o običnim "malim" ljudima

Mala baska, unatoč velikim brojkama, ipak prvenstveno ostaje priča o ljudima, običnim "malim" ljudima koji ni prije europskih fondova, potpora iz županijskih i drugih proračuna, nisu žalili svoje vrijeme, trud i novac da od zuba vremena spase neke od posljednjih primjeraka tradicijskih plovila, poput Silvana Raffaellija i Stanka Iskre iz Lovranske lantine, sekcije udruge Naš Lovran koja se bavi zaštitom kulturne baštine i identiteta, a članovi Lantine u prvom redu očuvanjem baštine vezane uz more.

Raffaelli, inače predsjednik sekcije, već je pokrenuo i zajedno s ostalim članovima, uz potporu Općine Lovran, realizirao temeljitu obnovu lovranskog guca, barke koja je dobila čak i svoju "kuću", odnosno mali, ali lijepo uređen Muzej lovranskog guca, smješten u samom centru mjesta koji privlači brojne turiste i znatiželjnekoje što dolaze u Lovran.

Tu je barku 1966. godina za vlastite potrebe izgradio poznati lovranski graditelj drvenih brodova Giovanni Gasparinic,

Temelj cijele priče je zaštita vlastite kulture, tradicije i pomorske baštine - slijeva članovi "Lovranske lantine" u obnovi pasare: Silvano Raffaelli, Franjo Gržin, Ivan Kalčić, Stanko Iskra i David Palmić

Jeftiniji vez za drvene barke

Održavanje drvenih barki nije jednostavno ni jeftino, posebno tradicijskih, gdje se sve nastoji očuvati ili obnoviti u izvornom obliku. Zbog toga je pokrenuta šira inicijativa prema jedinicama lokalne samouprave i županijskim lučkim upravama da se takvim plovilima osiguraju vezovi pod povoljnijim uvjetima.

- Ideja je da se svim drvenim barkama vez

nаплаćuje po pedeset posto sniženoj cijeni, a

tradicijanskim, onima koje su u izvornom obliku,

da se naplaćuje samo deset posto od pune cijene

vezu. Na taj način vlasnicima bi olakšali njihovo

održavanje jer mnogi su od njih umirovljenici koji

i inače finansijski loše stoje, kaže Mohović.

Obnavljaju donirane barke

Guc je danas izložen u reprezentativnom prostoru tik pokraj Turističkog ureda, u samom srcu Lovrana, zajedno s pratećim panoima o brodovima i brodograditeljima lovranskog kraja, te pripadajućom opremom, ali i alatima koje su nekadašnji graditelji koristili za obradu drva i gradnju barki. Na taj način, guc i sve vezano uz njega, trajno su zaštićeni i neće nestati iz sjećanja Lovranaca i njihovih posjetitelja. Baš kao što

neće ni šezdesetak godina stara pasara, novi projekt Lovranske lantine, za koji su ovoga puta osigurana sredstva iz projekta Mala baska 2.

- Temelj cijele priče je zaštita vlastite kulture, tradicije i pomorske baštine. Zbog toga i zbog naše ljubavi prema tim vrijednostima, pokrenuli smo i obnovu pasare, koja je donirana, ali je u dosta lošem stanju. Ona neće kao guc biti izložena na suhom, već joj je prvenstvena namjena sudjelovanje u regatama tradicijskih plovila i raznim drugim manifestacijama u kojima takve barke sudjeluju. Bit će obnovljena u svom izvornom obliku, zajedno s jarbolom i jedrima kakve su nekad imale takve barke, kaže Raffaelli.

Obnova će biti vrlo zahtjevna, a stajat će oko pedeset tisuća kuna. Mijenjat će se svi dotrajali dijelovi, a sudeći po stanju pasare, koju smo vidjeli ispred radionice Lovranske lantine, posla neće nedostajati.

- Bitno je da sve bude u izvornom obliku. Obnovit ćemo trup barke - rebra, rebrnice, razmu, oplatu, sve što je istrunulo, polomljeno ili oštećeno. Izradit ćemo i novo

Mošćenička smotra i regata tradicijskih barki na jedra "Mala baska"

Obnovljena gajeta

Pomorska tradicija i baština je puno više od obnove barki

kormilo, jarbol, dva deblenjaka i kosnik. Uz to, izraditi će se i jedra i pribaviti sva oprema potrebna za plovidbu, a kako barka nema stalni vez, odnosno bit će na suhom između sudjelovanja na regatama, drvo će biti zaštićeno na način da se ne rasušuje dok barka nije u moru, kaže Raffaelli.

Cijela priča može biti samoodrživa

Osim ove, članovi udruge namjeravaju obnoviti još jednu pasaru, doniranu iz Opatije, ali obnovu u cijelosti planiraju odraditi o vlastitom trošku, koji zasigurno neće biti neznatan.

- Ono što nas trenutno muči je prostor, želimo naći prikladne prostorije, u suradnji s općinom, gdje ćemo osim popravaka barki i modelarske sekcije, moći organizirati i radionice za mlade i turiste. Također, želja nam je da jedan od preostala tri brodograditelja u lovranskom kraju radi u tom prostoru, te na taj način osigurati prijenos potrebnih znanja i vještina za gradnju i popravke drvenih barki na nove generacije. To je i jedan od glavnih razloga zbog kojih želimo očuvati tradicijske barke, da skupa s njima ne nestanu ni stoljećima skupljana znanja i vještine potrebne

Projekt je financiran iz IPA fonda Europske unije, i to već po drugi put, jer upravo je u provedbi nastavak pod nazivom Mala baska 2, s ciljem očuvanja pomorske baštine Primorja, Istre i slovenskog priobalja, ali i njenog stavljanja u novu funkciju turizma, uz zaštitu tradicijskih zanata povezanih s brodogradnjom, ribarstvom, plovidbom i svime ostalim vezanim uz more

za njihovu gradnju i održavanje. Kao i mornarske vještine da bi se njima upravljalo, te ribarske tehnike i alati koji su nekad korišteni. Želimo sve to skupa revitalizirati i staviti u novu funkciju. Cijela priča mora biti samoodrživa, da ne funkcioniра na proračunskoj potpori, a najbolji način za to je integracija u turističku ponudu, zaključuje Raffaelli.

Stanko Iskra, član sekcije, vlastitim je trudom i sredstvima temeljito obnovio kvarnerski guc iz 1956. godine, koji je dvadesetak godina ležao i trunuo, izvan upotrebe, čekajući kada će biti odbačen, sve dok ga vrijedni Stanko nije uzeo u svoje ruke.

- Obnovio sam ga u cijelosti, izmijenivši sav dotrajali materijal, tako da danas ima iste karakteristike kao i kada je izgrađen. Većinu posla odradio sam sam, kroz devet mjeseci, uz pomoć prijatelja i stručnjaka za pojedine dijelove. Puno je izvornih dijelova, a stavljen je i jarbol, te jedro i lantina. Sada je i podesan za transport prikolicom, jer s njim sudjelujem na svim regatama starih barki u široj okolini. Ove godine sudjelovao sam na svim regatama na Kvarneru, a odlazio sam i

u Dalmaciju, Istru, Italiju, pa sve do Bresta, gdje je bio među šest hrvatskih izloženih tradicijskih plovila, kaže Iskra.

Na pitanje zašto to sve radi, odgovara - iz gušta i ljubavi prema drvenim barkama.

- I iz ljubavi prema troškovima, haha... Šalim se, ali troškovi nisu mali, jer praktički cijelu obnovu i kasnija sudjelovanja u manifestacijama plaćamo sami. Član sam Udruge i jedan od osnivača. Svi smo imali barke, ali intecija je bila očuvati one izvorne, očuvati našu tradiciju i baštinu i za sad mislim da uspijevamo, jer na praktički svakoj regati imamo barem tri-četiri plovila naših članova. Kada obnovimo ove dvije pasare, dijelom zahvaljujući projektu Mala baska 2, imat ćemo ih i više i to nas sve veseli, kaže Iskra.

Pomorsku baštinu revitalizirati kroz turizam

Sve veći broj entuzijasta koji se priključuju ovom pravom "pokretu" za očuvanje tradicijskih barki veseli i jednog od idejnih pokretača cijele priče, profesora Roberta Mohovića s riječkog Pomorskog fakulteta i velikog zaljubljenika u male barke.

- Ideja je otpočetka bila tu našu iznimno

vrijednu pomorsku baštinu pokušati u što većoj mjeri očuvati, te revitalizirati je na najbolji mogući način, u turizmu. Priča se u javnosti uglavnom percipira uglavnom baš kroz barke i njihovu obnovu, ali pomorstvo je daleko širi pojam. Ono obuhvaća plovidbu, ribarstvo, brodogradnju, izradu ribarskih alata, jedara, druge opreme, ali i niz mornarskih vještina, od vezivanja čvorova nadalje. Sve će to, ako se sustavno ne bude radilo na zaštiti, zauvijek nestati. A riječ je o materijalnoj i nematerijalnoj baštini koja je stvarana tisuću godina, kaže Mohović.

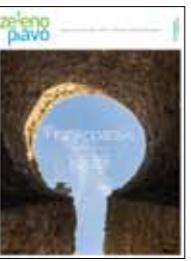
Kroz projekte Mala baska i Mala baska 2 osiguran je novac za sustavnu zaštitu o kojoj govorim, a među najznačajnijim dijelovima projekta je obnova barki, u prvom redu Nerezinskog logera, dugog oko 16 metara, kao i pokretanje interpretacijskog centra u Krku, po uzoru na "Kuću mora" u Mošćeničkoj Dragi, utemeljenu u prvom dijelu projekta.

- Namjera je pokrenuti i virtualni muzej mora, kao i akademiju tradicijskih zanata, gdje će kroz brojne radionice domaći ljudi i turisti moći naučiti puno o tradicijskoj brodogradnji, ribolovu, ali i primjerice o

gastronomskoj baštini naših krajeva, kaže Mohović.

Sve to, ističe, valja povezati u sustavno stvaranje turističkog proizvoda koji će obogatiti ponudu, ujedno osiguravajući tržišne osnove za očuvanje tradicijskih barki i vještina.

- Ideja je da se ovaj projekt u budućnosti širi duž naše obale i otoka. Organiziraju se regate, izložbe, predavanja, radionice na kojima se može naučiti kako se krpa mreža ili kako se sole srdele i brojne druge gotovo nestale vještine, uz prateća događanja. Želimo da sve to postane dio svakodnevne turističke ponude, da barke ne sudjeluju samo na regatama, nego da se na njima turisti mogu učiti jedrenju, veslanju, loviti ribu. Kroz Centar izvrsnosti želimo standardizirati takve manifestacije, a cilj je osim turista uključiti mlade i djecu. Za sad je odaziv dobar, reakcije turista više nego pozitivne, tako da sam uvjeren da će se dobro započet posao nastaviti i u budućnosti, čime ćemo očuvati svoju tradiciju, ali joj ujedno i dati novu svrhu i novu vrijednost kao nezaobilaznom i prepoznatljivom dijelu turističke ponude, zaključuje Mohović.

Objavljeno:
br. 52
lipanj 2020

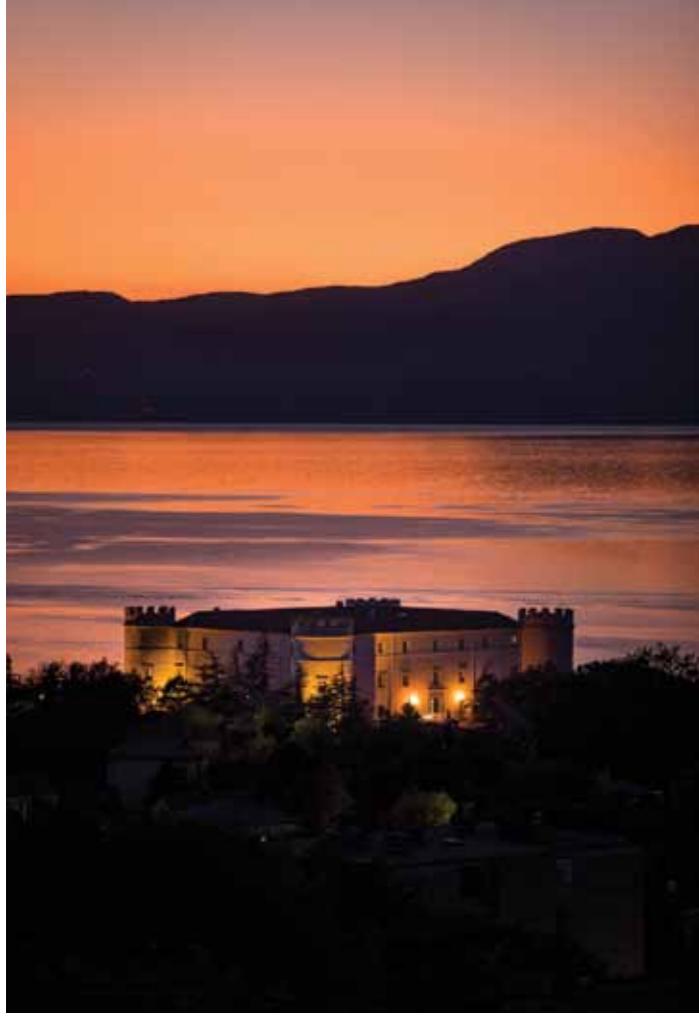
Obnova kaštela

Fotografije izvukle dušu iz kaštela i utvrda

Riječki fotograf Petar Fabijan, autor fotografija, mjesec dana je slagao svoj album, kretao na posao prije zore, a često se vraćao u sitne sate. Očarali su ga kašteli, šetao je kroz maglu, letio zrakom, a jednom ostao bez daha nakon nenanadanog susreta u šumi

Napisao: Anto RAVLIĆ
Snimio: Petar FABIJAN

Obnovljeni kaštel u Kraljevici

Brod na Kupi

Bez Frankopana naš bi krajobraz bio znatno drugačiji – kaštel u Driveniku

UGradu Grobniku, koji se "popeo" na 466 metara nadmorske visine, predstavljena je fotomonografija "Putovima Frankopana". Fotomonografija koja nam je ponudila 160 fotografija dio je projekta Kulturno-turistička ruta "Putovima Frankopana" vrijednog 61 milijun kuna. Čitateljima fotomonografija daje temeljiti uvid u život Frankopana, od običaja, mode preko kulture i arhitekture do prava iz doba Frankopana. Projekt "Putovima Frankopana" je pokrenula Primorsko-goranska županija prije 15 godina kako bi se obnovila, očuvala, zaštita i održivo koristila frankopanska materijalna i nematerijalna baština. Projektu je odobreno više od 47 milijuna bespovratnih sredstva iz strukturnih fondova Europske unije kroz poziv "Priprema i provedba Integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine" objavljenog u okviru Operativnog programa "Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.".

Uzbudljiva priča

Na predstavljanju fotomonografije župan primorsko-goranski Zlatko Komadina podsjetio je da je projekt krenuo gotovo slučajno. Nakon razgovora s načelnikom

Vinodolske općine Ivicom Crnićem, krenulo se u obnovu kaštela Drivenik, a sve se pretocilo u ozbiljan europski projektom koji obnavlja kaštelle u lošem stanju, rekao je Komadina naglašavajući da su kašteli u Primorsko-goranskoj županiji blago kompletne Hrvatske. Župan primorsko-goranski je istaknuo da vrijedna baština treba biti u funkciji kulture i turizma Kvarnera. Urednik fotomonografije je Mile Kušić, autor teksta je Velid Đekić, autor fotografija Petar Fabijan, oblikovanje potpisuje Nikola Šubić, za lekturu je bila zadužena Lidija Toman, a produkcija je povjerena Prospektu d.o.o. Rijeka. Fotomonografiju je tiskao Kerschoffset d.o.o. Zagreb.

Fotomonografiju su predstavila dvojica autora. Uvodni tekst potpisuje Velid Đekić, a fotografije Petar Fabijan. Autor tekstova Velid Đekić je istaknuo da su Frankopani toliko uzbudljiva priča da je nemoguće promašiti. Svaki segment koji ste zahvatili, dobro ste zahvatili, rekao je Đekić o plemićima koji su obilježili pet i pol stoljeća hrvatske povijesti.

– Pripala mi je čast da budem uvodničar, a priču nije jednostavno svesti na uvodne stranice, obzirom da sam imao zadatku

Predstavljene odore

U sklopu predstavljanja monografije u sokolani grobničkog kaštela predstavljeni su i kostimi udrug koje se bave očuvanjem frankopanske baštine. Odore su prvi put službeno odjenule udruge Zrinski-Frankopani Drivenik, Frankopanska straža Grobnik, Klub prijatelja Grada Trsata te udruga Ordo Sancti Viti. Kroz odore su se partneri u projektu Putovima Frankopana, Općina Čavle, Vinodolska općina te Turistička zajednica Grada Rijeke na još jedan način uključili u projekt. Za izradu kostima pobrinula se udruga Zlatni konac iz Vukovara, a čelnik vukovarske udruge Branimir Radić Bilin zahvalio se na povjerenju.

Po završetku programa, udruga Klub prijatelja Grada Trsata je izvela srednjovjekovni ples Menuet. Moglo se prošetati do obližnje kule te razgledati namještaj izrađen za udrugu Praesidio Frangipanis – Frankopansku stražu Grobnik.

napisati svega desetak stranica. Nije jednostavno jer su Frankopani slojevita priča, jedna od najprepoznatljivijih priča u cjevokupnoj hrvatskoj povijesti. Frankopani su bili graditelji, vojnici, urotnici, književnici, zakonodavci, ljudi koji su promicali vjersku riječ, političari... Obuhvatiti tu slojevitost u kratkom tekstu nije baš jednostavno, ali je izazovno, rekao je Đekić dodajući da je posjetio dobar dio kaštela i prije no što je sudjelovao u stvaranju fotomonografije, ali da se nakon što je video Fabijanove fotografije zapitao kako je propustio posjetiti sva zdanja koja se vežu uz Frankopane. Fotomonografija se, naravno, osvrnula i na Vinodolski zakonik, pravni dokument europske vrijednosti koji se veže uz Frankopane i doba njihove vladavine.

Putevima divljih svinja

Riječki fotograf Fabijan, autor fotografija, mjesec dana je slagao svoj album, kretao na posao prije zore, a često se vraćao u sitne sate. Posao je predstavljao i zadovoljstvo.

– Jako sam ponosan i zadovoljan što sam sudjelovao u tako velikom projektu, što sam uspio barem djelomično upoznati naslijeđe Frankopana. Nadam se da će svojim

fotografijama pridonijeti da se ljudi upoznaju s baštinom Frankopana, da se lokaliteti turistički valoriziraju, kaže Fabijan.

Kašteli su prelijepi, čak i oni ruševni. Možda meni i ljepši. Pokušao sam izvući neku dušu iz njih, što nije bilo lako s obzirom na kratko vrijeme na raspolaženju, rekao je Fabijan dodajući da je listajući monografiju osjetio zadovoljstvo.

Kad se na terenu provede dane i dane, fotograf skupi prilično materijala za dobru priču. Ne samo fotografsku.

– U Grižanama se ruševina kaštela nalazi pet minuta hoda od prvih kuća. Krenuo sam snimiti noćnu fotografiju. Mrkli mrak. Hodao sam pet minuta tamo, pet minuta natrag. Sve je prošlo kako treba. Dolazim na istu lokaciju drugi dan. Usred dana. Krenem istim putem i na deset metara ispred mene protutnji divlja svinja. Šokiralo me malo. I pomislim što bi se dogodilo da sam u noći naletio na divlju svinju, prepričava neugodni susret autor fotografija.

Možda i nije čudo što je Fabijan upravo u Grižanama doživio najneugodnije iskustvo u svom pohodu s fotoaparatom. Naime, utvrdu

iznad Grižana prati zla kob. Fotomonografija kaže da je utvrda ponad Grižana bila najmanje sretna od svih frankopanskih utvrda i kaštela. Grižanama je priroda zadala dosta muka. Graden je uz krševite litice, "grize", u prijevodu žive stijene, po čemu su Grižane i dobile ime. Vinodol je 1323. godine zadesio potres i kaštel je oštećen. Kasnije se na njegovom mjestu otvorilo klizište. I povijest je bila neumoljiva, navodi se u fotomonografiji, a put k nestanku brz: kroničari bilježe kako u 16. stoljeću utvrda pripada Bernardinu Frankopanu, a od polovice 17. stoljeća obitelji Zrinskih. A onda je uslijedio kraj pri popisu konfiscirane imovine iz 1671. godine. Grižanama se ukidaju svi dotadašnji privilegiji i najvjerojatnije je krajem 18. stoljeća utvrda napuštena.

Fascinantni Grad Grobnik

Bilo je i drugih neočekivanih situacija. Doduše, ne tako opasnih. Više situacija za naljutiti se, a potom i nasmijati.

– Kad sam fotografirao kaštel u Bakru imao sam problema s parkiranim automobilima ispred kaštela. Vidim da od posla ništa i odlučim doći drugi dan. Ujutro se poveselim.

Kaštel u Bakru dominira Bakarskim zaljevom

Trsat

Frankopanski kašteli izvor su inspiracije, već sam pogled na njih priziva duh prošlosti – krčki kaštel

Grobnik

Ruta sa 17 kaštela i tri sakralna kompleksa

Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana obuhvaća 17 kaštela, utvrđenih gradova i dvoraca. Na popisu su kašteli Gradec na Krku, Krk, Grobnik, Trsat, Drivenik, Grizane i Bakar, kula u Bribiru, kaštel s kulom Kvadrac Novi Vinodolski, kaštel Zrinskih u Brodu na Kupi, Stari grad Zrinskih u Kraljevcima, Stari grad Ledenice, Stari grad Hreljin, dvorci Nova Kraljevica, Severin i Stara Sušica te dvorac Zrinskih u Čabru. U projektu su svoje mjesto našla tri sakralna kompleksa: Franjevački samostan s crkvom Navještenja Marijina na Košljunu, Pavlinski samostan u Crikvenici i manastir Gomirje.

Još bolje da mi je propalo jučerašnje snimanje jer je dan ljepši. Dođem ispred kaštela, a netko iskrcao drva za ogrjev ispred kaštela. I nije bilo druge nego pričekati nekoliko dana da susjed kaštela nacijepa drva, prepričava Fabijan zgode ispred kaštela koji je današnji izgled dobio nakon potresa 1750. godine.

U tih mjesec dana bilo je prilike i za nasmijati se.

– Došao sam u Gomirje vidjeti situaciju kako bi što bolje snimio manastir. Pored manastira šeće pastir. Čuva ovce. Pita mene tko sam pa pitam i ja njega tko je on. Bio je to iguman. Drže životinje, rade na zemlji. Nisam znao da tako funkcioniра život u manastiru. Nešto sam naučio, priča Fabijan.

Autor fotografija u fotomonografiji pamtiće posebne scene. Jutarnju maglu u Brodu na Kupi.

– Kaštel u Brodu na Kupi sam po sebi nije previše fotogeničan, no kad se ukomponira s jutarnjom maglom, izgleda izvrsno, primjećuje Fabijan.

Zanimljivost kaštela Zrinskih su tri tajna podzemna prolaza koji su služili za bijeg u slučaju opasnosti, a izlazi su im bili u središtu

Severin na Kupi

župne crkve, na obali rijeke Kupe i u spilji Vučja jama. Tunel za bijeg i danas je vidljiv te djelomično prohodan.

Koji je kaštel zapeo za oko iskusnom fotografu?

– Grad Grobnik mi se svidio. Otkrio sam nove vizure kaštela. Snimao sam Grad Grobnik s Velog vrha u zoru. Iskoristio sam ranojutarnje sunce. Dobre fotografije sam napravio s Trnovice. Izvrsno izgleda Grad Grobnik iz tog kuta. Neke lokacije su bile prilično izazovne. Na primjer, Gradec na Krku. Nalazi se u šumi pa sam morao dodatno osvjetljivati ostatke kaštela, fingirati sunce. Košljun je fotogeničan. Snimali smo ga dronom s mora, priča Fabijan o otoku na koji su Frankopani, uz blagoslov pape Nikole V., u napušteni benediktinski samostan nastanili franjevce iz Krka.

Gradec je bitna postaja u prići o Frankopanima. Naime, to je prvi posjed Krčkih knezova, poznat i kao utvrda Rovoznik. Gradec je narušen u 15. stoljeću. Ostale su samo ruševine, djelomično konzervirane. Nevjerojatno je da je zdanje dimenzija 23 x 20,5 metara, koje se sastojalo

Projekt "Putovima Frankopana" je pokrenula Primorsko-goranska županija prije 15 godina kako bi se obnovila, očuvala, zaštitila i održivo koristila frankopanska materijalna i nematerijalna baština. Projektu je odobreno više od 47 milijuna bespovratnih sredstva iz strukturnih fondova Europske unije

Ostaci kaštela u Ledenicama snimljeni dronom

od maloga dvorišta, glavne prostorije te kuhinje s ostavom, bilo mjesto odakle su Frankopani upravljali svojim posjedima, gdje su se izdavale isprave, održavale skupštine krčkih općina, crkvene i mletačke vlasti.

Izmisljivanje kadrova zbog skela

Neke lokacije je dugو čekao. Poput frankopanskog dvorca u Kraljevcima.

– U Kraljevici se obnavljala fasada. Sve je završilo u lipnju. Do tada sam iskoristio vrijeme da snimim interijer. Krenuo sam na teren čim sam doznao da su skinuli skele s fasade. Dodem u Kraljevicu i skela zaista više nema na fasadi, no ostavljene su na tlu. Morao sam izmišljati kadrove da sakrijem skele. Žao mi je da neke lokacije neću moći snimiti nakon obnove. Na primjer, u Kraljevici se tek nedavno počeo uređivati okoliš. Sigurno bi fotografije bile atraktivnije s atraktivnijim okolišem, no više se nije moglo čekati s fotomonografijom, kaže Fabijan.

Fotomonografija nam o ponosu Kraljevice otkriva sljedeće: "Da je urota zrinsko-frankopanska bila uspješna, dvorac Nova Kraljevica postao bi žarište stvaranja nove Hrvatske, a grad Kraljevica imao bi status

glavnog grada suvremene hrvatske države. Legenda kaže kako je urota skovana baš u ovom dvorcu".

Ne moramo pisati zaključak. Fotomonografija nam je sama ponudila:

"Frankopani su kao knezovi, namjesnici, banovi, ratnici, političari, ali i pisci, govornici, pjesnici, zakonodavci, izdavači pobožnih i svjetovnih knjiga, crtači i slikari stvarali hrvatsku povijest i kulturu dugu pet i pol stoljeća. Iza sebe su ostavili neizmjerno bogatstvo materijalne i nematerijalne baštine.

Sagradili su brojne tvrdave i razvili mnoge gradove. Bili su darivatelji brojnih crkava i samostana. Orodili su se sa Zrinskima i s najznačajnijim europskim porodicama. Bez Frankopana naš bi krajobraz bio znatno drugačiji, muzeji i sakralne zbirke prazniji, hrvatski jezik siromašniji, a udžbenici povijesti puno tanji."

Nama ostaje sam uzeti pod ruku fotomonografiju "Putovima Frankopana". I put pod noge, od Rijeke, preko Krka i Vinodola do Gorskog kotara. Putovima Frankopana, ali i Petra Fabijana.

S predstavljanja fotomonografije u Gradu Grobniku - Petar Fabijan je, naravno, s fotoaparatom

Heroji imaju svoj kraj, priče o njima ne!

Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana projekt je zamišljen s ciljem oživljavanja baštine i stvaranja novog kulturno-turističkog proizvoda kojim se obogaćuje ponuda Primorsko-goranske županije, ali i Hrvatske. Način realizacije projekta zamišljen je kroz cjelogodišnje aktivnosti, oživljavanje običaja, prezentaciju autohtonih domaćih proizvoda, edukacija i slično, s ciljem da našu povijesnu priču ispričamo što kvalitetnije. Upravo zato iz projekta je izniknulo niz novostvorenih turističkih sadržaja i proizvoda od kojih u elemente promocije i vidljivosti spada i ova prekrasna fotomonografija rute, autora Petra Fabijana i Velida Đekića.

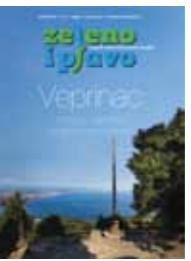
Frankopanski kašteli izvor su inspiracije, već sam pogled na njih priziva duh prošlosti. Gledajući ih na fotografijama Petra Fabijana shvaćamo da im ne treba ništa dodavati niti oduzimati, već samo udahnuti život.

Svojom ljepotom govore o osebujnosti, veličini i vrijednosti mesta života plemićke obitelji Frankopan a geografski povezuju kvarnerske i gorske krajeve naše županije.

Fotomonografija je odabrani protokolarni poklon koji osim ljepote fotografija čitatelju nudi uvid u ogromno bogatstvo frankopanske ostavštine, a ujedno postaje motiv i nit vodilja individualnim i organiziranim posjetiteljima.

Citav niz promotivnih materijala i aktivnosti na kojima uporno radimo, pridonijet će kvalitetnom širenju i brendiranju priče o Frankopanima. Internetska stranica s multimedijskim sadržajima, mobilna interaktivna aplikacija, promotivni filmovi, džepni vodiči, prospekti, plakati, edicija slikevnicu, razglednice, suveniri, povijesni kostimi, izleti po ruti, edukacije malih i velikih... samo su neke od stvari koje objedinjuju našu priču. Pomoći će nam u namjeri da turist bude ne samo prolaznik, već kulturni istraživač i pronalazač povezan s lokalnim stanovništvom. To je svrha kulturnog turizma kojoj težimo.

Zato je naš moto: Heroji imaju svoj kraj, priče o njima - ne!

Objavljeno:
br. 41
srpanj 2016

Muzej Apoksiomena

Svjetska atrakcija na Rivi lošinjskih kapetana

Župan Zlatko Komadina:
Argumentima smo dokazali da je Lošinj zaslужio da ima mjesto za Apoksiomena i za jedan takav muzej koji će doprinositi kulturno-povijesnoj baštini i ponudi i funkciji turizma Lošinja

Napisala: Nela VALERJEV
Fotografije: Muzej Apoksiomena

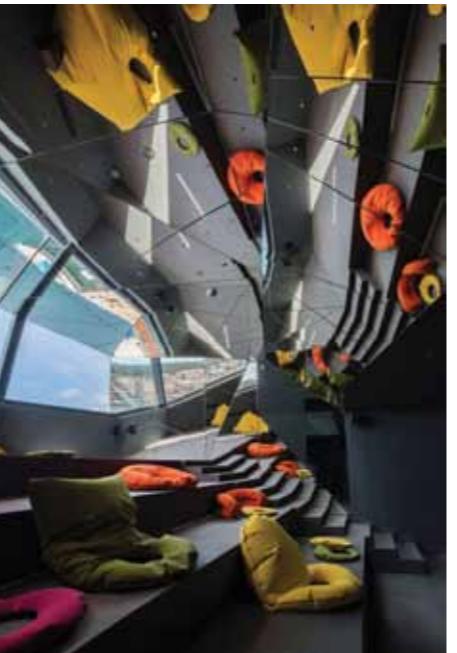
Medijska soba

Helenska statua Apoksiomena pronađena je 1996. u lošinjskom podmorju

U Crnoj sobi postavljena je uvodna izložba

Prostor "Sobe gradskog periskopa" sadrži amfiteatar s reflektirajućim stropom i zidovima na kojima se ogledaju Lošinj i njegova gradska luka

"Šarena soba", mala amfiteatarska dvorana za filmske projekcije u potpunosti je obložena tepihom

U Malom Lošinju je zadnjeg dana travnja otvoren Muzej Apoksiomena, jedinstven muzej posvećen samo jednom izlošku - Apoksiomenu, brončanom kipu antičkog atlete koji je dva tisućljeća bio položen na dnu Kvarnera. Muzej je otvorila predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar Kitarović, uz prisustvo velikog broja uzvanika i uz program koji je dovršen trodimenzionalnim hologramskim prikazom helenske statue nađene 1996. u lošinjskom podmorju.

Uoči otvorenja muzeja, župan Zlatko Komadina izjavio je da mu je posebno draga svjedočiti otvorenju Doma Apoksiomena na Lošinju jer se od prvoga dana zajedno sa gradonačelnikom Capellijem borio za to da ga se ne otme iz Lošinja. Naime, postojale su ideje da Apoksiomen završi u Arheološkom muzeju u Zagrebu, kao i u Međunarodnom centru za podvodnu arheologiju u Zadru.

Apsolutna tišina u sobi Apoksiomena

Muzej je smješten u Palaču Kvarner iz 19. stoljeća, kuću u nizu na Rivi lošinjskih kapetana koja je tijekom povijesti doživjela niz rekonstrukcija, a danas su joj sačuvana samo pročelja.

Izgradnja Muzeja trajala je gotovo četiri godine, a izvedena je prema projektu arhitekata Saše Randića i Idisa Turata koji su 2009. pobijedili na arhitektonском natjecaju za projekt adaptacije palače u muzej za čuvanje i trajno izlaganje antičke

Tako je završila priča o Apoksiomenu, dvadeset godina nakon što ga je belgijski turist René Wouters otkrio i fotografirao u lošinjskom podmorju kod otočića Vele Orjune na dubini od 45 metara i sedamnaest godina nakon što je izronjen na površinu 27. travnja 1999. godine. Restauracija kipa trajala je sedam godina, a kući se vratio nakon turneje po svjetskim muzejima u Firenzi, Parizu, Londonu i Los Angelesu, i redom izazvao nepodijeljeno oduševljenje stručne i šire javnosti. Napokon, 192 centimetra visok brončani kip Apoksiomena vraćen je u Mali Lošinj, u novoizgrađeni Muzej Apoksiomena.

statue koja je obogatila hrvatsku i svjetsku kulturnu baštinu. Rješenje dvojice arhitekata već tada je ocijenjeno vrlo intrigantnim i inovativnom, a u finalnoj izvedbi muzej je zabilastao na otvorenju 30. travnja.

Izložbeni postav muzeja proteže na četiri etaže u šest tematskih soba smještenih u specifičnom arhitektonskom konstruktu koji je umetnut u prostor stare palače. Riječ je o velikom celičnom kavezu, specifičnog oblika koji je oslonjen na tlo i ovješen na kamene zidove palače tako da izgleda kao da lebdi nad njezinim prizemljem, uronjen u plavetnilo zidova.

Tijelo muzeja uneseno je u palaču kroz otvoreni krov građevine, koji je naknadno zatvoren, a potom je izvana obloženo bijelom limenom oblogom sastavljenom od nekoliko tisuća elemenata spajanih i varenih tijekom tri mjeseca. Dijelovi muzeja nastali

u prostoru između konstrukta izložbe i oplošja građevine stvaraju javne, društvene, poslovne i administrativne sadržaje Muzeja, dok je izložbeni postav smješten unutar novotvorine.

Skulptura brončanog atleta visoka 192 centimetra i teška 300 kilograma smještena je u posve bijelu prostoriju. Ona prikazuje mladog atletičara koji je upravo završio natjecanje ili vježbanje u trenutku opuštanja i potpune posvećenosti čišćenju svojega tijela od ulja, znoja i prašine.

Arhitektica Vanja Ilić oву je sobu odjenula u bijelu transluscentnu elastičnu tkaninu. U sobi Apoksiomena vlada absolutna tišina, a kip se može promotriti iz neposredne blizine, obasjan difuznim mlječnim svjetлом koje ističe svu ljepotu antičke statue.

Atraktivan izložbeni prostor

Prostorija u kojoj se statua gotovo može dodirnuti predstavlja kulminaciju izložbe nakon prolaska kroz više zasebno dizajniranih ambijentalnih cjelina od koja svaka pruža drukčiju prostornu, materijalnu, optičku, zvučnu i taktilnu senzaciju te na svoj način pripovijeda priču o Apoksiomenu.

U izložbeni prostor muzeja ulazi se iz atrija u prizemlju u koje se iz lebdeće strukture spušta eskalator. Kroz „tubu“ obloženu varenim limovima on vodi posjetitelje do prvog kata i „Crne sobe“ u kojoj je postavljena uvodna izložba. Na osvijetljenim stolovima i plavoj informativnoj traci duž cijelog zida izložena je priča o Apoksiomenu, njegovoj povijesti, pronalasku, restauraciji i komparativnim svjetskim primjerima.

Nakon ove sobe slijedi mala amfiteatarska dvorana za filmske projekcije u kojoj se prikazuje dokumentarni film o Apoksiomenu. Soba je u cijelosti obložena velikim plohamama ručno tkanog tepiha koji bojama i motivima stvara osjećaj prolaska žitnim poljem ili uranjanja u podmorje. „Motivi tepiha objedinjuju misterij podmorja u kojem je kip Apoksiomena boravio dva tisućljeća, te motive žitarica i sjemenki pronađenih u grijezdu miša koji je nastanjivao šupljinu skulpture prije potonuća“, pojašnjava Idis Turato koji ističe zadovoljstvo činjenicom što je o svakom detalju postava imao vremena temeljito promisliti.

- Projekt je prolazio kroz razne dobre i loše faze, ali sada sam sretan što se izvedba

protegla na gotovo četiri godine, jer je svaka soba do kraja doradena i svaki je detalj temeljito promišljen. Arhitektura je ponekad traumatično spora, ali ta sporost daje prednost u konačnom rezultatu, jer pruža mogućnost da se svaka odluka pomno preispita.

Iz sobe s mukom, slikovitim tepihom obilazak se nastavlja kroz usko i žarko crveno stubište koje vodi do Medijske sobe, prostora u kojem se u nepreglednom i neselektiranom slijedu niže mnoštvo informacija, članaka, novinskih te internetskih natpisa o Apoksiomenu i Muzeju. Sljedeća zona je Hodnik masline, vjugavno stepenište obloženo mirisljavim maslinovim drvom, kroz koje posjetitelj u malim osvijetljenim nišama može vidjeti žitarice, sjemenke voća i biljice od kojih je mali glodavac nastanjen u tijelu skulpture savio grijezdo i njima se hranio.

Nakon različitih doživljaja proživljenih prolaskom kroz šarene i upečatljive prostore, slijedi susret s brončanim kipom grčkog mladića, a zatim posjet vidikovcu na vrhu zgrade gdje je smještena prostorija koja kroz stropna ogledala reflektira različite sekvence iz lošinske luke.

Objavljeno:
br. 17
studeni 2016

Skrad, Zeleni vir i Vražji prolaz

Zelena usnula ljepotica čeka poljubac buđenja

Prirodne ljepote i osobitosti Skradu nitko nije odnio i nisu nestale pa ljubitelji planina i divljine ovdje itekako mogu uživati – ponajprije u čuvenom izletištu Zeleni vir i atrakcijama poput Vražjeg prolaza kojima broj posjetitelja iz godine u godinu raste

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Snimili: Rino GROPUZZO i Marinko KRMPOTIĆ

Panorama Skrada

Nastup "Majzica" u Zelenom viru

Štanovništvo najstarije u županiji, pusta i poluprazna sela, autocesta koja je zaobišla mjesto, te nedostatni hotelski kapaciteti glavni su problem skradske općine. S druge strane, tu je aktivan društveni i sportski život kojim se "Skrajani" ponose

Područje Skrada i njegovih rijeka i potoka idealno je za ribiče

Biciklizam je iznimno popularan kod mladih

Mješoviti pjevački zbor KUD-a Zeleni vir

Skrad ima vrlo razvijen sportski život pri čemu su u vrhu kvalitete kuglači

Nije nemoguće da će za desetak godina ovaj tekst koji ste počeli čitati biti lijep primjer toga kako je u Skradu nekad bilo – teško. Naime, Skrad je danas jedno od onih goranskih mjeseta čiji su ogromni potencijali, iz čisto objektivnih razloga, (pre) malo iskorišteni, a upravo u tome oni koji promišljaju budućnost Skrada vide i velike mogućnosti razvoja koji bi od Skrada već krajem idućeg desetljeća mogao stvoriti mjesto itekako ugodno za život. Naravno, put do toga nije ni jednostavan, ni lagan, ali brojni pokazatelji daju naslutiti kako godine što dolaze nude bolju budućnost. A kakva je skradska sadašnjost...

Od 32 naselja sedam prazno

Skrad je, po popisu iz 2001. godine imao 1.333 stanovnika. Danas ih je sigurno nešto manje, a žive na 54 četvorna kilometra u 32 naselja od kojih je 7 već nažalost potpuno prazno, dok u njih 12 živi maksimalno do deset stanovnika. Prosječna starost je 47,1 godinu po čemu su "Skrajani", kako sami sebe nazivaju, najstariji u županiji. Trećina ukupno zaposlenog stanovništva radi u tri državna poduzeća – Hrvatskoj elektroprivredi

kojoj je središte za Gorski kotar upravo u Skradu, Hrvatskim šumama i Hrvatskoj željeznicama. Preostala trećina zaposlenih radi u Delnicama ili Rijeci, odnosno bavi se poduzetništvom u Skradu, a nezaposlenih je ukupno 50. Prihodi proračuna 50 posto ovise o porezu na dohodak pa je bitno koliko redovito zaposlenici dobivaju plaće. Iako je posao u državnim poduzećima, pogotovo u trenucima najavljenih krize, nekako i najsigurniji, činjenica je da iz godine u godinu broj radnih mjeseta u tim poduzećima polako pada. Upravo stoga nužno je okrenuti se novim mogućnostima, a one su vezane ponajprije uz turizam, djelatnost u kojoj je Skrad prednjačio na goranskom području još početkom prošlog stoljeća, a šezdesetih i sedamdesetih bio vrlo poznat.

Autocesta donijela - krizu

No, novo doba, pogotovo izgradnja autoceste Rijeka – Zagreb, uništila je tranzitni promet kroz mjesto, promet koji je u najvećoj mjeri donosio zaradu pa je, za razliku od nekih drugih goranskih sredina, desetljećima sanjana autocesta, Skradu donijela krizu. Umjesto gužve u središtu

Zimi zaledeni slap u Zelenom viru privlači alpiniste

Izletnički dom Zeleni vir

Cesta siječe mjesto, promet – podzemno

Pažnju javnosti nedavno su izazvale i najave o tome kako će se u Skradu graditi tunel kojim će se, umjesto nadzemno, središtem Skrada promet odvijati podzemno. Naravno, brojne su bile kritike tih najava, a pojašnjavajući o čemu je riječ načelnik Dubravko Grbac kaže: "Želja nam je bar jedan dio Skrada oslobođiti prometa i napraviti jedno prepoznatljivo središte mjeseta, trg koji bi predstavljao identitet mjeseta. U skladu s tim zamolili smo predstavnike Javne ustanove Zavod za prostorno uređenje PGŽ-a da predlože neko rješenje i oni su, budići da županijska cesta Rijeka – Zagreb sijeće mjesto, predložili zatvaranje te ceste, odnosno izgradnju tunela kojim bi se na stotinjak metara odvijao promet, a središnji dio mjeseta bio bi potpuno lišen prometa. Sve to samo je ideja, samo prijedlog koncepta i naravno da to ne znači da se, pogotovo sada u doba krize, ide u izgradnju. Bitno je da plan imamo, a njega možemo i mijenjati", govori Grbac.

Nažalost, tu je trenutačno i točka kad je riječ o ozbiljnijoj turističkoj ponudi. Na svu sreću, budućnost donosi promjene i planove od kojih je u prvom redu revitalizacija i uređenja Šiljara, prostora na kojem se destljecima nalazilo odmaralište nekadašnje JNA, a svojim kapacitetima pruža mogućnost za turističku ponudu visoke razine i odmor na pravom gorskom zraku po čemu je Skrad odavno poznat. Ideja o revitalizaciji tog prostora i izgradnji hotelskog kompleksa s

nizom sadržaja u optjecaju je već nekoliko godina, a do realizacije nije došlo, između ostalog, i zbog sudskog spora Općine Skrad sa zakupcem, zagrebačkim poduzećem Trade Mill. Višegodišnji sukobi kraju su nedavno privedeni sudskom odlukom koja je za pravo dala poduzeću Trade Mill, a govoreći o sadašnjem trenutku odnosa Općine i tog investitora načelnik Skrada Dubravko Grbac kaže:

"Odlučili smo zaboraviti sukobe i učiniti sve da taj projekt doživi realizaciju, donese Skradu zapošljavanje i turistički razvoj. Mogućnosti za to postoje jer bi se na tom iznimno atraktivnom prostoru bivše vojne bolnice i odmarališta zaista mogli stvoriti turistički sadržaji visoke razine, što ulagači i planiraju – točnije žele hotelski smještaj s četiri ili pet zvjezdica. Nadam se da će to biti što prije realizirano, a stanje je trenutačno takvo da zakupci rade na pripremi projektne dokumentacije, u tijeku je izrada urbanističkog plana i, ako sve bude u redu, u proljeće sljedeće godine mogli bi početi radovi, a uskoro, u dogоворu s Trade Millom, slijedi i predstavljanje njihovih

Zahvaljujući Zakonu o brdsko-planinskom području skradski proračun je porastao tri puta. No, nije nimalo lako održavati komunalni standard jer je, primjerice, samo projekt izgradnje sustava odvodnje težak oko 20 milijuna kuna što je iz proračuna od 4,5 milijuna kuna teško realizirati pa se radovi odvijaju etapno

Divla ljepota Vražjeg prolaza

planova i ideja za sve zainteresirane”, najavljuje Grbac.

Opet aktualna ideja žičare

Uz Šiljar veliki potencijalni adut skradskog turizma je hotel Zeleni vir, najstariji goranski hotel. Trenutačno je taj objekt u vlasništvu zagrebačkog poduzeća Orix koje je prošle godine počelo s uređenjem pročelja, a ove bi godine ti radovi trebali biti nastavljeni.

U suradnji s Primorsko-goranskim županijom, a na temelju Master plana razvoja turizma PGŽ-a, pokrenut je i projekt uređenja danas napuštenog sela Gramalj koje bi, po uređenju, bilo pretvoreno u jedinstveno eko i etno selo, a u projekt tog oživljavanja duha nekadašnjeg načina života bit će uključena i susjedna živa sela Bukov Vrh i Divjake. „Želimo obnoviti te stare kuće u starinskom stilu, ponuditi selo ne samo za razgledavanje već i za korištenje, za što su neki od vlasnika sedam kuća u tom danas praznom selu zainteresirani. Naravno, u realizaciju idemo uz pomoć PGŽ-a, a izvore financiranja tražit ćemo i na drugim mjestima”, govori Grbac.

Jedna od iznimno zanimljivih ideja svakako je i izgradnja žičare iz Skrada prema Zelenom

Najstarija općina – prijatelj djece

U najstarijoj općini Primorsko-goranske županije osnovnu školu pohađa osamdesetak učenika, a Dječji vrtić ima 22 polaznika. Iako u mjestu prevladavaju stariji, mladima, pogotovo djeci poklanja se velika pažnja pa je upravo stoga Skrad kao prva od svih hrvatskih općina stečka status „Općina – prijatelj djece“. U Skradu taj status potvrđuju i novim odlukama. Tako je u planu već ove godine plaćanje svih putnih troškova za srednjoškolce trećih i četvrtih razreda, a od ove jeseni iz općinskog proračuna u cijelosti će biti plaćeni i troškovi vrtića svim roditeljima.

Vražji prolaz

na kojima nastupaju u Skradu i izvan njega. Iako spada među najmanje goranske sredine, Skrad ima i vrlo razvijen sportski život pri čemu su u vrhu kvalitete kuglači koji su svojedobno nastupali i u prvoligaškom natjecanju, a ove se godine bore za vrh u 2. hrvatskoj kuglačkoj ligi Zapad. Nedavno obnovljeni skijaško-trkački klub ostvaruje u najmladim kategorijama sve bolje rezultate na državnoj razini, a dobre nastupe bilježe i nogometni „Poleta“. Sve to, pogotovo skijanje, razlog je Skrajanima za zadovoljstvo jer su nekada, pogotovo u skijanju bili u vrhu bivše države i jedini pravi konkurenti nedostiznim Slovencima. Do tih lijepih sportskih rezultata i razvoja sporta došlo je u velikoj mjeri i zbog ulaganja u što kvalitetniju sportsku infrastrukturu – uređeno je igralište u Skradskoj Dragi, u potpunosti uz pomoć PGŽ-a obnovljena kuglana, a nedavno je, nakon dugo godina, Skrad iznova bio domaćin jedne skijaško-trkačke utrke.

Iznimno je popularno i vatrogastvo pa na području Skrada djeluju čak četiri DVD-a: Skrad, Bukov Vrh, Divjake i Hribac. To je, ističe Grbac, i normalno jer je tradicija vatrogastva ogromna, a članstvo u tim

udrugama je brojno i čine ga često i mladi ljudi, pa se Općina trudi uvijek izdvojiti što više sredstava i pomagati koliko je god to moguće, iako je temeljna djelatnost općine, ističe Grbac, vezana uz uređenje komunalne infrastrukture i što kvalitetniji komunalni standard. A to nije nimalo lako jer, primjerice, projekt izgradnje sustava odvodnje težak je oko 20 milijuna kuna što je iz proračuna od 4,5 milijuna kuna teško realizirati pa se traži pomoć i radovi realiziraju etapno, a tako će biti i dalje. Ili pak primjer izgradnje i uređenja prometnice Divjake – Hribac – Hlevci koji je koštao 2,8 milijuna kuna i jednostavno ga je nemoguće realizirati samo iz sredstava općinskog proračuna. Zato, naglašava Grbac, Općina maksimalno surađuje s Primorsko-goranskim županijom, nadležnim ministarstvima i državnim institucijama i poduzećima za čiju pomoć načelnik Skrada ima samo riječi pohvale, kao i za zakonsku odluku o primjeni Zakona o brdsko-planinskom području koji je proračun s 1,6 podigao na 4,5 milijuna kuna pa se sada ipak nešto može raditi.

Ispod Skrada, na dnu doline stješnjene Skradskim i Kupjačkim vrhom, jedan je od najzanimljivijih krajeva u Hrvatskoj. Na tom malom prostoru nalaze se glasoviti Vražji prolaz sa špiljom Muževa hižica i Zeleni vir. Do tog izletišta može se doći pješačkom stazom od željezničke stanice Skrad (silazak 40', povratak kružnom stazom uz Muževu hižicu za 2 sata), ili, nedavno asfaltiranom, uskom i strmom cesticom koja završava kod Izletničkog doma. Zeleni je vir dobio ime po zelenkastoj boji vode jezera, koje nastaje u spilji ispod vodopada. Potočić koji izvire iz spilje zove se Curak i ispod munjare se sastaje s potokom Jasle i zajedno s njim tvori Šipunicu, koja kod Broda na Kupi uvire u Kupu. Izlet u Zeleni vir najbolje je povezati s posjetom Vražjem prolazu. Među osobitostima kojima je priroda obilato podarila okolicu Skrada, Vražji prolaz ima posebno mjesto. Mnogi ga smatraju jednim od najdivljijih predjela u našoj domovini. Kroz usku guduru, negde jedva dva metra široku, među stjenama visokim i stotinjak metara, probija se, divlje šumeći, planinski potok Jasle. Nad njim, na nosačima usječenim u žvu stijenu, načinjene su galerije i mostići kojima se prolazi. Naoko su strme stijene, a u dubini pod nogama huči zapjenjen potok. Kako se pritom osjeća prolaznik, ne treba posebno opisivati... Put kroz tu bučnu stijiju završava podno ulaza u Muževu hižicu. Prostranim hodnikom ulazi se u dubinu špilje u kojoj se vide tragovi rada vode: na više mesta ima lijepih sigastih ukrasa. Za razgledavanje spilje potrebno je ponijeti svjetiljku.

Objavljeno:
br. 44
srpanj 2017

Bakarski prezidi

Terasasti fenomen opet daje Bakarsku vodicu

Ivona Miloš ističe i potrebu uređivanja brojnih zapuštenih puteva kroz Dolčinu koji bi ljude opet potaknuli da budu aktivni: Kroz Takale postoji jedan jedini put koji se spušta sve do mora. Praputnjak je jedino mjesto u ovom kraju koje se proteže od mora sve do vrha Gornjeg Jelenja, tako da imamo i svoju plažu. To su sve potencijali za nadogradnju turističke ponude

Napisao: Boris PEROVIĆ
Snimio: Petar FABIJAN

Revitalizacija cijelog područja uključuje i obnovu suhozida

Hektari i hektari vinove loze nekad su krasili padine ispod Praputnjaka, smještene podno Karolinske ceste s koje se pruža neponovljiv pogled na Bakarski zaljev. Strme terase omeđene suhozidima, čuvene bakarske prezidi, bile su istinski fenomen na kojem je iznjedren najpoznatiji hrvatski pjenušac, Bakarska vodica. Najveći dio vinograda na prezidima, nastalima u drugoj polovici 18. stoljeća, bio je u vlasništvu Praputnjaraca, a manji dio imali su susedi s Krasice i Bakarcem. Povijest kazuje da im je „blagoslov“ za nastanak prezida dala carica Marija Terezija koja je, dok je putovala brodom kroz Bakarski zaljev, na strmim padinama ugledala ljude i zainteresirala se za što rade.

– Govore da je Marija Terezija davala poticaj da se raskrči šuma i napravi obradiva površina za sadnju vinove loze, a kmetovi su postajali vlasnici zemljišta te su pet godina bili oslobođeni svih davanja. Navodno su recept za pjenušac donijeli Napoleoni vojnici čiji su časnici svoje sjedište imali na Praputnjaku u današnjoj župnikovoj kući. No, ne možemo to tvrditi sa stopostotnom sigurnošću, bilo bi

jako lijepo kad bi se netko jednog dana s time pozabavio i napravio neki rad na tu temu – kazuje Ivona Miloš čiji je projekt očuvanja kulturne baštine, u kojem najveće značenje imaju upravo bakarske prezidi, usko vezan uz Europsku prijestolnicu kulture kojoj će Rijeka biti sjedište 2020. godine, odnosno program 27 susjedstava.

Obnova prezidi

Na prezidima se sadila autohtona sorta vinove loze – belina – od koje je nastajala Bakarska vodica koju se u to doba cijenilo i na europskim dvorovima, poglavito na bečkom i engleskom. Padine na kojima se uzbajala belina nazvane su Takale, po „takanju“, odnosno kotrljanju, posjećenih drva do mora, gdje su se ukrcavala na jedrenjake i odvozila u Veneciju.

U održavanju vinograda i pravljenju vina najvažniju ulogu imale su praputnjarske žene budući da su njihovi muževi u 19. stoljeću često izbivali od kuće, boravili su u prekomorskim zemljama kao težaci ili mornari na jedrenjacima, odnosno kalafati u brodogradilištima, a bilo ih je dosta angažiranih u gradnji Sueskog kanala.

Bakarske prezidi su bile na životu i vinova loza se na njima sadila do početka Drugog svjetskog rata, a nakon rata su prezidi i vinogradi napušteni ponajviše zbog zakonskih regulativa i propisa, ali i razvoja industrije i promjena načina života. Usljed neodržavanja i prirodnih nedaća gromache su se urušavale i polako nestajale, zarasle u korov.

Obnova prezidi je počela prije petnaestak godina, službeno se računa 2002. godina kao početak radova. Tada je osnovana Poljoprivredna zadruga Dolčina i zasađeni prvi trsovi

S prvim dobivenim državnim sredstvima, na koja su se nadodali prilozi Grada Bakra i Primorsko-goranske županije, Praputnjarci su krenuli s pripremama. Izabrali su Takalama pristupačnu lokaciju za sadnju, s

Dio takala koji je obnovljen posebno je zanimljiv i posebno zaštićen jer je najstrmiji – Ivona Miloš

Obnova prezidi je službeno počela 2002. godine, kada je osnovana Poljoprivredna zadruga Dolčina i zasađeni prvi trsovi

vlasnicima čestica dogovorili dopuštenje za sadnju autohtone beline te s njima sklopili ugovor na 20 godina u kojem stoji da će se udruga i nakon tog roka brinuti za vinograd. Potom se krenulo u oživljavanje više od pola stoljeća mrtvog terena, raščišćavanje zapuštenih terasa, podizanje srušenih suhozida. Sadnice beline, koje su ostale sačuvane u tek nekoliko praputnjarskih obitelji, dostavljene su inženjeru agronomije Ivici Dobrinčiću u Vrbnik na cijepljenje na podlogu otpornu na sušu kako bi loza izdržala jake žege na tim terasama. Zbog njihovog premalog broja, svega desetak sačuvanih trsova, proces se morao ponoviti i iduće godine. Tako je prvih 180 trsova zasađeno na blagdan svetog Josipa, zaštitnika Praputnjaka, 19. ožujka 2002. godine.

Zaštita suhozidne građe i gradnje

– U početku je prezidi bilo puno manje, ali s vremenom se obnova proširila. Ove godine je već šesta godina suradnje s Udrugom za očuvanje tradicijske graditeljske baštine 4 grada Dragodid iz Komiže, koja je sada registrirana u Šapjanama. S njima provodimo radionice obnove prezidi, obično se to radi

početkom travnja, kada još nije pretoplo. Radionice se organiziraju još ponekad tokom godine, tu studenti dosta često sudjeluju kad treba pomoći. Najviše se obnavljaju zidovi, ali na zadnje dvije radionice smo dosta čistili prezidi od smeća koje se godinama bacalo preko zida s ceste. S udrugom 4 grada Dragodid planiramo ići zajedno u Francusku, gdje bismo proučavali kako je jedno staro naselje napravljeno od suhozida, također bez vezivnog sredstva, kao i naše prezidi. S njima ćemo razvijati daljnju suradnju jer su nam oni najbliži po interesima i radu na zaštiti suhozidne građe i gradnje – govori dalje Ivona Miloš te dodaje da je do sad obnovljeno nešto manje od dva hektara vinograda, a nekad je u prezidima bilo zasađeno četrdesetak hektara...

– Teško se može obnoviti baš sve, puno toga je zauvijek srušeno, nešto i u Drugom svjetskom ratu, jedan dio je pošumljen... Ovaj dio koji je obnovljen je posebno zanimljiv i posebno zaštićen jer je on najstrmiji. Suhozidi kao takvi nisu naš specifikum, imaju ih sve države na Mediteranu, postoji, primjerice, kod Šibenika otočić Baljenac koji

they have in Šibenik on the above steep & narrow hillside. "For a long time we used to live here in the village about 100 meters from the sea, but then the sea washed away the village. Then I moved my house further up the hill, about 100 meters from the sea, because the sea was washing away the houses below me. I work it to get living expenses while I wait for the land to be sold," says Ivona. "I live near Neapelj, I like rocks at the beach there. We believe better because the sea is cleaner so I can swim and the air is cleaner and fresher for the children." "Perhaps they'll come before," she smiles. "The Hilandarska dolinka always attracts tourists, but the new ones are more interested in the equipment, boats, restaurants, dried products and tracks equipped with swimming studios and aquapark have replaced the ancient wine cellars." My right neighbor hasn't sold his vineyard yet, but

recently left. Although this generation doesn't live there, and they're visiting now, there's little real life there. But the fact that their car wouldn't start indicates that the government is becoming more lenient.

"More visitors will come now," says Ivica Dobrinčić, who is the president of the local tourism organization, tourism is increasing again."

"We stopped last year," he adds. "In 2010, I started to renovate old houses and then decided to rent the house. Now I am a tourist for my child. There's a nice house nearby, you have work for the government."

Close to the sea, there's a small town called Šibenik, which is known for its well-preserved medieval fortifications and its beautiful beaches. The town has a rich history, with many important historical sites, including the Palace of the Kings of Croatia and the Church of St. James. It's a popular destination for tourists from all over the world.

Takale u National Geographicu

Bakarske prezidi su često pljenili pažnju medija, a igrom slučaja je jedan tekst s dvjema fotografijama prije više od pola stoljeća objeo svijet. Ponovo je presudan bio brod koji je plovio Bakarskim zaljevom, no ovog puta na njemu nije bila Marija Terezija nego novinar prestižnog magazina National Geographic. Za oko mu je zapao Viktor Tadejević, jedan od zadnjih ljudi u 20. stoljeću koji su obrađivali Takale. Tekst je objavljen 2. veljače 1962. godine.

Bakarski prezidi su 1972. godine postale postale prvi zaštićeni kulturni krajolik u Hrvatskoj

Jedinstvena pozicija - padine ispod Praputnjaka, smještene podno Karolinske ceste, originalna su lokacija Bakarske vodice

je sav u suhodizima. Naši zidovi su, međutim, po svojoj strmini i omjeru zida u odnosu na obradivu površinu ipak drugačiji. Kad se odozdo s ceste pogleda gore, stječe se dojam da je sve samo jedan zid. Većina ljudi dolazi na vidikovac, odakle se pruža divan pogled na Kvarner, ali se ti suhозиди uopće ne vide u njihovoј pravoj veličini. Treba se naći u nekoj poziciji među tim zidovima i gledati oko sebe, to je onda zaista fascinantno...

Brend stare Bakarske vodice

Naša sugovornica ističe želju da se suhodizna građa u Takalama, taj zaštićeni kulturni krajolik, valorizira i zaštititi na isti način kao i suhозиди na otočiću Baljencu.

– S obzirom na to koliko truda je bilo potrebno za izgradnju tih zidova, moramo ih zaštititi – toliko dugujemo odati počast našim precima. Gospodin Zrinko Mičetić – Vjeko nositelj je nematerijalnog kulturnog dobra, kao i PZ Dolčina – umijeća suhodizne gradnje. Odluku je donijelo Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, rješenjem od 30. prosinca 2016. godine prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Gospodin Vjeko radi na katalogiziranju

Ivona Miloš ističe i potrebu uređivanja brojnih zapuštenih puteva kroz Dolčinu koji bi ljudi opet potaknuli da budu aktivni: Kroz Takale postoji jedan jedini put koji se spušta sve do mora. Praputnjak je jedino mjesto u ovom kraju koje se proteže od mora sve do vrha Gornjeg Jelenja, tako da imamo i svoju plažu. To su sve potencijali za nadogradnju turističke ponude

Proizvodnja Vodice

Ključna osoba na čiju inicijativu je pokrenuta obnova bakarskih prezidi je predsjednik Kulturno-društvene udruge Praputnjak, inženjer Tomislav Vičević, kojeg često nazivaju „dušom Takala“. Priznaju mu da je bio dovoljno tvrdoglav i uporan da sve to pokrene, a da njega nije bilo, vjerojatno ne bi danas bilo ni ovoga što se realiziralo. Kako je objasnio prije nekoliko godina u razgovoru za Novi list, tehnika proizvodnje Stare bakarske vodice počiva na onoj „iz davina“, ali ima i puno različitosti. Današnja Vodica je suho vino, ne smije biti slatka kao ona nekad i pije se kao aperitiv.

suhodizne građe na području Praputnjaka i priprema mjerjenja koja bi nam trebala dati konkretniji uvid u stanje na terenu. To će biti naša činjenična baza za daljnji nastavak rada na zaštiti suhозиди, suhodizne gradnje i našeg kulturnog krajolika.

Komercijalna Bakarska vodica, proizvedena u pogonima Istravina, i pjenušac Stara bakarska vodica što je unazad dva stoljeća nastajao iz muke praputnjarskih težaka imaju tek neke sličnosti, ponajviše u imenu. Pri izradi prvog pjenušca nije važno porijeklo grožđa, dok Stara bakarska vodica nastaje isključivo od beline ubrane na fenomenu bakarskih prezidi.

– Definitivno je to nešto sasvim drugo. Iako, ova današnja Stara Bakarska vodica je drugačija od one koja se nekad pravila kod nas jer je ona nekadašnja bila dosta slatka, a danas je teško postići takav stupanj slatkote jer je vino onda teže skladištiti. Međutim, gdje god smo bili po sajmovima ljudi su bili oduševljeni s njom. I okusom pjenušca, i kvalitetom, i samom činjenicom da opet postoji Bakarska vodica. Jer, zaključili smo u razgovoru s mnogim znalcima, Bakarska

vodica je uz slovensku Peninu bila jedini pjenušac uz koji su slavile generacije. Možda je netko proizvodio pjenušac privatno, u malim količinama, ali što se tiče brendova, priča je tu završavala. Danas, kad je dobra godina, u Pavlomiru se proizvede 500 do 700 boca, nema toga tako puno. Kad bi cijeli projekt zaživio, moglo bi se i brendu Stare bakarske vodice pristupiti puno ozbiljnije nego sada – smatra Ivona Miloš.

Dio projekta EPK

Bakarska vodica se nekad proizvodila u svakoj kući na Praputnjaku, a pila se najviše za blagdane, za neka posebna slavlja.

– Osim beline, pokušalo se saditi i neke druge vrste loze, ali one jednostavno nisu bile dovoljno otporne za ovdasne uvjete velikih vrućina. Belina je genetski zapravo u kategoriji žlahtine, ali nisu isti uvjeti dolje na Krku i ovdje kod nas u kamenju. Zanimljivo je da smo u dijelovima koje smo obnavljali našli stare trse šupljine s kojom se očito belina kombinirala u proizvodnji vina, da se regulira količina šćera. Šupljina je autohtonu vrstu loze koju bi potencijalno trebalo još istražiti.

Ivona Miloš ističe da bi svi Praputnjari i njihovi susjadi trebali imati odgovornost čuvanja svoje kulturne baštine. To je apostrofirala i u svom programu uz EPK.

– Kad se sada pojавio natječaj vezan uz Europsku prijestolnicu kulture učinilo mi se da je to odlična prilika da zaista nešto napravimo i da podršku Grada Bakra i Primorsko-goranske županije nadogradimo europskim suradnjama i potencijalnim europskim projektima. Sve polazi od tih prezida na Praputnjaku, koje su u prošlosti imale velik značaj. Ideja u mojoj programu je bila kroz priču o prezidima, životu u lokalitetu, kako su ljudi nekada radili, opet izgraditi zajednicu i napraviti sadržaje od kojih će i šira okolica moći živjeti. Koristila bi se i stara kraška dolina, Dolčina, oko koje je mjesto i nastalo, gdje je također zaštićena etno zona. Tu bi se onda razni putevi uređivali, stvarali bi se interaktivni sadržaji, postojale bi točke, na kojima bi se govorilo o tome kako je priča oko Bakarskih prezida

negi što je sada. Mislim da je ključno da bi trebao živjeti po svim smjerovima osim po liniji lijevo-desno kao sada... Činjenica je da je priželjkivani povratak prirodi zasad najdalje realiziran upravo kroz obnovu prezidi.

za posjetitelje, u kojem bismo provodili edukacije za djecu i odrasle, bavili bismo se ekologijom, održivosti. No, cijela zajednica to mora osjetiti kao svoj projekt, mora se s time povezati, tako da je sad najzahtjevни dio angažirati ljudi koji će raditi na tome. A u današnje vrijeme je to jako teško, puno toga je propalo jer su ljudi našli neke druge opcije koje su im bile praktičnije.

Ivona Miloš ističe i potrebu uređivanja brojnih zapuštenih puteva kroz Dolčinu koji bi ljudi opet potaknuli da budu aktivni.

– Kroz Takale postoji jedan jedini put koji se spušta sve do mora. Praputnjak je jedino mjesto u ovom kraju koje se proteže od mora sve do vrha Gornjeg Jelenja, tako da imamo i svoju plažu. To su sve potencijali za nadogradnju turističke ponude. Praputnjak bi do 2020. godine trebao biti puno življeg nego što je sada. Mislim da je ključno da bi trebao živjeti po svim smjerovima osim po liniji lijevo-desno kao sada... Činjenica je da je priželjkivani povratak prirodi zasad najdalje realiziran upravo kroz obnovu prezidi.

06

Objavljeno:
br. 24
travanj 2011

Stalno uz kočnicu

Život na najopasnijoj pruzi Europe

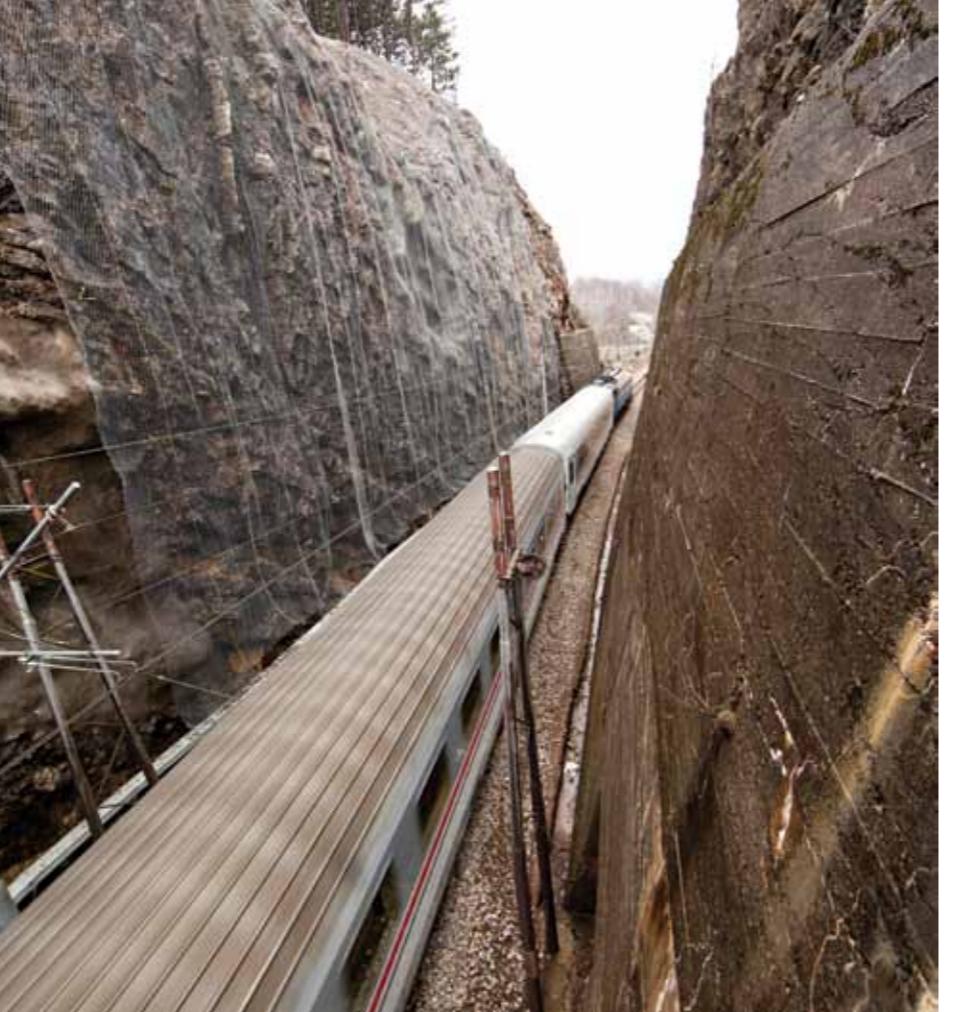
Šezdesetak strojovođa na tzv. riječkoj pruzi, na dionici od Moravica do Rijeke, svakodnevno rade na najopasnijoj dionici pruge u Europi. Konfiguracija terena je takva da nudi uspone i padove od 18 do čak 30 promila, a posao postaje još složeniji kada se zna da se na ovom području istovremeno mijenjaju dvije do tri klime

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Snimio: Petar FABIJAN

Viktoru Žutegu je, kao i većini ostalih strojovođa, najteži dio pruge za upravljanje dionica Plase - Melnice

Na dionici Moravice - Rijeka, zbog konfiguracije i zahtjevnosti pruge, u lokomotivi je uvijek dvoje

Strojovođe u mirovinu mogu ići već s 55 godina

Zamislite da sobitelji krećete na odmor. Do konačnog odredišta ostalo vam je još pedeset kilometara vožnje, i to opasne nizbrdice tijekom koje ćete stalno morati držati nogu na - kočnici! Teško? Svakako. Zamislite sad da vozite teški kamion a pred vama je isti zadatak! Još teže? Nedvojbeno. A zamislite sad da isti taj zadatak morate savladati kao strojovođa u lokomotivi iza koje je kompozicija od desetak vagona s putnicima ili teretom?

Biste li voljeli raditi takav posao? Onih koji će odgovoriti potvrđno sigurno nema puno, a isto je tako malo i onih koji to gotovo svakodnevno rade. Točnije, ima ih oko šezdesetak i uposlenici su poduzeća Vuča vlakova Moravice, odnosno strojovođe su na tzv. riječkoj pruzi, dionici od Moravice do Rijeke.

Noga na kočnici

Ono što oni moraju - bio praznik ili radni dan, snijeg ili sunce - je, stalno držeći nogu na kočnici, "spustiti" teški teret ili putnički vlak od Drivenika do Rijeka, ili ga pak "dići" iz Rijeke prema brdima. A na tih 50 kilometara puta prema Rijeci NOGA

STALNO MORA BITI NA KOČNICI! Upravo stoga mnogi ovaj dio pruge zovu ne najopasnijom prugom u Hrvatskoj, već u Europi! Pa iako je riječ o vrlo teškom i odgovornom poslu, incidenti su malobrojni i rijetki - prošle godine veliko iskliznuće teretne kompozicije u Pećinama, a pred nekoliko godina s pruge je sletio teretni vlak na relaciji Drivenik - Zlobin. Na svu sreću ljudskih žrtava nije bilo.

No, kako u stvari izgleda svakodnevni posao na najopasnijoj dionici pruge u Europi pokušali smo saznati od dva veterana - Viktora Žutega koji ove godine slavi punih 25 godina rada kao strojovođa, te Nikole Komnenića koji na Hrvatskim željeznicama već gotovo pola stoljeća radi najrazličitije poslove, a danas je instruktor vuče u Vuči vlakova Moravice.

Viktor Žuteg, inače predsjednik sindikalne podružnice strojovođa u Moravicama, ističe kako je svim hrvatskim željezničarima jako dobro poznato da je riječka pruga, kako se ova dionica naziva u željezničkom žargonu, izuzetno teška. Naime, već sama konfiguracija terena nudi uspone i

Primorci ne žele u strojovođe

Riječku prugu drže Gorani, Ogulinči i strojovođe iz ostalih dijelova Hrvatske. U Rijeci je interes za ovo zanimanje izuzetno slab, ističe Komnenić, napominjući kako u Rijeci trenutačno ne postoji niti jedan domaći strojovođa: "Nažalost, taj posao Primorcima nije dovoljno zanimljiv. Od 12 strojovođa koji su sada u Rijeci gotovo svi su Slavonci ili iz drugih dijelova Hrvatske te, logično, jedva čekaju da dobiju premještaj i vrate se u zavičaj", govori Komnenić.

Riječku prugu drže Gorani, Ogulinči i strojovođe iz ostalih dijelova Hrvatske. U Rijeci je slab interes za ovo zanimanje

padove od 18 do čak 30 promila što je vrlo zahtjevno, a posao postaje još složeniji kad se tim podacima doda i činjenica da se na tom području istovremeno mijenjaju dvije do tri klime.

Primjerice, u Vrbovskom i Moravicama je kontinentalna klima, od Brod Moravica pa sve do Drivenika planinska, često i alpska, a od Plasa do Rijeke mediteranska! Ove raznolike klimatske prilike ljeti donose paklene temperature koje mogu štetiti teškim strojevima i pruzi, u jeseni glavni je problem lišće koje zasipa tračnice i otežava kočenje ili uspon, a zimi vlada strah od snijega i niskih temperature koji ne samo da stvaraju led na tračnicama, već i na elektro mreži bez koje nema prometovanja.

Svemu ovome treba, pogotovo na dionici od Rijeke prema gorama, dodati i iznimno jaki vjetar koji na pojedinim dionicama zna biti vrlo opasan.

Zbog zahtjevnosti u lokomotivi uvijek dvoje

Kad se sve to uzme u obzir onda je jasno pred kakvim su odgovornim zadacima oni koji po toj pruzi voze putnike i teret:

"Najteže je tijekom jeseni i zime. Jesen nam poteškoće donosi zbog velikih količina lišća koje padaju na prugu i otežavaju kočenje ili uspon, a zima uz snijeg donosi i led na električnoj mreži, odnosno tračnicama što također znatno težim čini vožnju užbrdo i nizbrdo te, naravno, kočenje. Zbog svega toga čovjek mora biti izuzetno oprezan i koncentriran, a uz nas kao strojovođe u ovom su poslu iznimno bitni i svi ostali uključeni u prometovanje, prije svih pregledač kola i prometnik", govori Žuteg koji na upit kako to da se odlučio baviti ovim lijepim, ali vrlo teškim poslom kaže kako mu je od djetinjstva velika želja bila "nešto voziti", a da to "nešto" bude lokomotiva pobrinuo se donekle i život:

"U Moravicama sam završio željezničko-industrijsku školu za mehaničara željezničkih vozila i po završetku sam radio u Remontu željezničkih vozila u Rijeci. Tu mi se pružila prilika 1983. godine završiti školu za strojovođu što sam i učinio. Usljedila je godina dana vježbanja nakon čega sam, sjećam se kao danas, 14. siječnja

Riječ je o fizički zahtjevnom poslu u kojem često nema radnog vremena u uobičajenom smislu pa strojovođe rade i praznicima, noću, nedjeljama... - soba za odmor

U Hrvatskoj 1500 strojovođa

Jedina škola za strojovođe danas je u Hrvatskoj ona u Zagrebu. Riječ je o četverogodišnjoj školi čiji su polaznici dužni po njenom završetku proći još četveromjesečno obučavanje vožnje lokomotive nakon čega se polaze stručni ispit. Nakon stručnog ispita novi strojovođe mogu do 21 godine voziti samo teretne vlakove, a tek nakon toga i putničke.

Ukupno u Hrvatskoj danas postoji oko 1500 strojovođa te oko 300 njihovih pomoćnika. To je, za sada, dovoljno za potrebe Hrvatskih željeznicu. Vidi se to i iz činjenice da prošle godine u Zagrebu nije upisana nova generacija strojovođa! Istina, zanimanja među učenicima je itekako bilo, ali na tržištu nema dovoljno mjesta za nove strojovođe pa čelništvo škole nije željelo upisati prvi razred.

1985. godine položio ispit za strojovođu i od tog sam trenutka, već četvrt stoljeća, strojovođa. Posao je težak, ali ga jako volim i da nije tako ne bih ga ni radio... Riječ je o fizički zahtjevnom poslu u kojem često nema radnog vremena u uobičajenom smislu pa radimo i praznicima, noću, nedjeljama... Putnički vlak je uglavnom teže voziti jer su stajanja česta pa je potrebno i puno više koncentracije, a dobro je što smo na dionici Moravice - Rijeka, baš zbog konfiguracije i zahtjevnosti pruge, u lokomotivi uvijek dvoje", govori Žuteg.

Bio svjedok tragedije

Šezdesetogodišnjeg Nikolu Komnenića, instruktora vuče u Vuči vlakova Moravice na željeznički posao usmjerila je obitelj. Otac je bio pružni radnik pa je Nikola od djetinjstva odrastao uz zvuk vlakova, a po završetku srednje škole dobio je posao kontrole opreme. No, kaže, to mu je, iako je bila riječ o mirnom i gospodskom poslu, bilo pomalo dosadno:

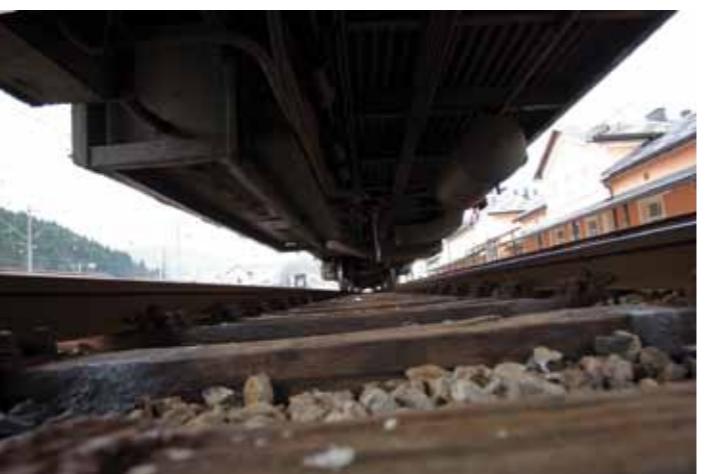
"Bio sam mlađ i želio nešto drugo, a vlakovi koji odlaze prema Rijeci i Zagrebu

Stalno držeći nogu na kočnici, vlakovođe moraju "spustiti" teški teretni ili putnički vlak od Drivenika do Rijeka, ili ga pak "dići" iz Rijeke prema brdima

Zbog elektrifikacije pruge 25 kilovoltnim sustavom, željeznici trebaju nove lokomotive

Zbog stresa, velike odgovornosti prema životima ljudi i materijalnim dobrima, strojovođe imaju beneficirani radni staž

Nikola Komnenic, instruktor vuče u Moravicama

Provjera osovina

Može i bez ravnicaarske pruge?

Upitno je treba li nam ravnicaarska pruga, smatra Komnenic i pojašnjava: "Ne vjerujem da će se javiti potreba za prijevozom 20 milijuna tona tereta. Ako smo, uz tehniku iz devedesetih, mogli tih godina prevoziti 7 milijuna tona, onda bismo i sada, kad bi posla bilo, mogli prevoziti 10 milijuna tona i za to bi ova sadašnja pruga bila sasvim dovoljna", mišljenja je Komnenic.

odujek su me privlačili. Tako sam se doškolovao za strojovođu i od 1970. godine počeo raditi kao strojovođa te taj posao radio do 1975. godine. No, vrlo brzo shvatio sam da uz ljepotu taj posao nudi i veliki stres i opasnost. Naime, 1973. godine sam na pruzi prema Splitu bio svjedok tragedije kad je brzi vlak izletio iz kolosijeka i ubio četvero ljudi, a sjećam se i užasa u Zagrebu 1974. godine kad je poginulo oko 150 ljudi. Sve to poprilično me pogodilo pa sam tražio priliku za nastavak školovanja u struci", govori Komnenic koji je potom uspješno završio najprije Višu željezničku školu a potom i studij elektrotehnike nakon čega u HŽ-u počinje raditi kao školski instruktor, pa šef vuče u Moravicama, potom i šef vuče vlakova u Rijeci da bi od 1992. godine pa do danas bio instruktor vuče u Moravicama, a široj je javnosti znan i kao predsjednik Izvršnog vijeća Vrbovskog u dva mandata:

"Prošao sam sva područja rada vezana uz željeznicu - od održavanja kontakne mreže

i vožnje lokomotive do instruktorskih i poslova kontrole pa mi je radni proces u svim područjima dobro poznat."

Poboljsani uvjeti i beneficirani staž

- Posao strojovođe je lijep i zanimljiv jer si stalno u pokretu, ali je isto tako iznimno težak i odgovoran pa ga ne može obavljati svatko jer uz znanje zahtijeva i odličnu fizičku spremnost i koncentraciju. Zbog stresa, velike odgovornosti prema životima ljudi i materijalnim dobrima, strojovođe imaju beneficirani radni staž. Na 12 mjeseci rada dodaje im se još 6 mjeseci, što znači da, nakon što dosegne 30 godina vožnje lokomotive, u mirovinu može ići s 55 godina. To je dobro jer iznad tih godina zaista nije lako voziti teške strojeve. Upravo stoga svake godine strojovođe idu na periodične liječničke pregledne na kojima moraju dobiti tzv. prvu zdravstvenu grupu da bi mogali obavljati svoj posao. Iznad 55-e godine teško je biti u toj prvoj zdravstvenoj grupi koja zahtijeva da čovjek bude u top formi pa mi se čini da je tih 55 godina kod većine ljudi

gornja granica za obavljanje ovog teškog posla", smatra Komnenic koji na upit da li su se strojovođama poboljšali uvjeti rada u odnosu na njegovo vrijeme odgovara potvrđno:

"Svakako. Posao strojovođe danas je puno lakši. Početkom sedamdesetih tzv. staticki uredaj budnosti koji, i danas služi da dodirom poluge svakih 20 sekundi strojovođa javi "sustavu" da je budan, bila je jedna papuča koju si stalno morao nogom držati stisnutu što je bilo vrlo teško. Nadalje, nije bilo međukolodvorske povezanosti po signalima na pruzi, nije bilo autostop uredaja koji danas automatski zaustavlja vlak ako je na semaforu crveno ili žuto svjetlo, nije bilo grijanja upravljačnice ili klima uredaja, trajanje smjene zbog velikog prometa bilo je puno duže i često se na posao išlo već nakon nekoliko sati odmora... puno toga je poboljšano, ali uvijek može bolje pa svakako treba i dalje raditi na poboljšanju uvjeta što naš sindikat i radi. No, strah me da će po dolasku stranih koncesionara, a liberalizacija tržišta u

Hrvatskoj bi trebala nastupiti 2013. godine, stanje biti znatno teže jer će strojovođe biti uposleni kod privatnika i morat će puno više voziti, što se već događa u Sloveniji", govori Komnenic koji kao i Žuteg na pitanje o budućnosti ovog posla daje isti odgovor - sve ovisi o količini tereta koji se prevozi riječkom prugom. Tu, pak stanje nije sjajno, ali naznake poboljšanja postoje.

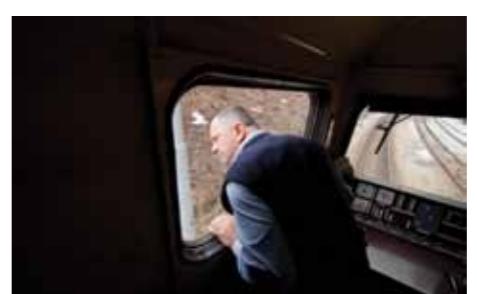
U očekivanju novih lokomotiva

Naime, do 1990. godine riječkom je prugom godišnje prolazilo do 7 milijuna tona prometa. U ratnim godinama promet je pao na 1,5 milijun tona jer je tada veliki dio brodova s teretom otišao u Kopar i od tada je u krizi i riječka luka i željezница. Nakon rata počinje lagani oporavak, ali još smo daleko od rezultata iz devedesetih. Točnije, godišnje se sada preveze do 3 milijuna tona tereta. Mogućnosti su, naravno, puno veće pa su željezničari s puno radosti dočekali nedavnu najavu inozemnog partnera koji će Luci Rijeka upeterostručiti prijevoz kontejnerima!

Najteže je voziti tijekom jeseni

I Viktoru Žutegu je, kao i većini ostalih strojovođa, najteži dio pruge za upravljanje dionica Plase - Melnice:

"Tu je pad, odnosno uspon od čak 30 promila što nije lako voziti ni u idealnim uvjetima koji su kod nas ionako rijetki. Umjesto njih često imamo jaku buru, poleđicu, lišće... taj dio kad vozиш zaista stalno moraš biti koncentriran, napet, pažljiv do krajnosti... Na svu sreću do sada nikada nisam imao ozbiljnijih incidenta. Samo jednom sam bio u nezgodnoj situaciji kad mi kočnice nisu regirale pri ulasku u Skrad. Problem je bio u napadalom lišću, a budući da sam išao polako ipak sam uspio nekako stati. I inače mi je najteže voziti tijekom jeseni jer su tada česte magle, sitne kišice i lišće koje, iako se to ne čini na prvi pogled, bitno otežava vožnju i predstavlja opasnost", kaže Viktor Žuteg.

"To znači i posao za nas", govore Žuteg i Komnenic, te pojašnjavaju:

"No, i mi moramo biti spremni za to pa se nadamo da će do sljedeće godine biti gotova elektrifikacija pruge sa sustavom od 25 kW, a uz to Vlada RH bi trebala dati dozvolu za kupnju nekoliko novih lokomotiva kako bismo 2013. godine mogli biti konkurenčni europskom tržištu. Trebalо bi 15 takvih tzv. višesustavskih lokomotiva za naše i 22 dizel lokomotive za područje Like. Nažalost, nisu još ni naručene jer je riječ o velikom novcu (150 milijuna eura) kojeg HŽ sam ne može pronaći. Budući da jedna lokomotiva traje po 40 godina to bi bila dobra investicija, a ujedno bi značila i mogućnost zapošljavanja za novi broj ljudi, pogotovo strojovođa. No, ostvari li se to u naredne dvije godine bit ćemo spremni za preuzimanje tog pojačanog prometa iz riječke luke što bi značilo mogućnost razvoja i zarade za HŽ-a na ovom području, odnosno u Hrvatskoj u cijelosti", smatraju Žuteg i Komnenic.

Objavljeno:
br. 49
travanj 2019

Vransko jezero

U potrazi za ostacima potopljenog dvorca

Vransko jezero, najznačajniji prirodni rezervoar pitke vode na hrvatskim otocima, istražio je pod vodom Marinko Babić, nakon što je već „obradio“ Plitvička jezera, vode oko Palagruže i Brijuna, rijeke Krupu, Zrmanju, Mrežnicu, Koranu i Dobru. Nije mogao odoljeti tajnovitosti koja prati priče o Vranskom jezeru, kao ni njegovoj fantastičnoj prozirnosti

Napisali: Marinko BABIĆ i Walter SALKOVIĆ
Fotografije: Marinko BABIĆ

Skrivene obale Vranskog jezera

Vransko jezero na otoku Cresu još uvijek krije mnoge tajne, iako su ga proteklih godina istraživali hidrolozi, geolozi, biolozi i drugi znanstvenici s raznih instituta i fakulteta. Nedavno je grupa francuskih znanstvenika, arheologa i paleontologa, uzela uzorke sa dna jezera kako bi istražili starost stijena te bolje upoznali porijeklo jezera. Prirodne ljepote Vranskog jezera privlače i fotografе, ali rijetki su imali prilike zaviriti kamerom ispod razine mora. Ubraja u oligotrofna jezera, što znači da je siromašno hranjivim tvarima i ima malu organsku proizvodnju.

Fenomen Vranskog jezera

Vransko jezero je jedinstven hidrološki i hidrogeološki fenomen krša i najznačajniji prirodni rezervoar pitke vode na hrvatskim otocima. Smješteno je u središnjem dijelu otoka, dužine 5,5 i širinu 1,5 km, te površine 5,75 četvornih kilometara. U njemu se nalazi 220 milijuna metara kubičnih slatke vode izuzetne kakvoće. Jezero je najveća kriptodepresija u Hrvatskoj, razina mu je 13,13 metara iznad mora, a dno jezera je 61,3 metra ispod razine mora. Ubraja u oligotrofna jezera, što znači da je siromašno hranjivim tvarima i ima malu organsku proizvodnju.

Krocanj

i veliki izazov, prilika za pustolovinu i posebno zadovoljstvo, kaže Babić koji roni isključivo na dah, nesputan opremom, bez mjeđurića i buke koju stvara ronilačka oprema, koristeći isključivo prirodno svjetlo, usredotočen samo na fotografiranje.

Najprozirnija hrvatska slatka voda

– Fotografije nastaju doslovno „između dva udaha“, a odmor između dva zarona koristim za opuštanje, meditaciju, ali i za pregled snimljenih fotki, analizu grešaka i planiranje. Vremenom se organizam prilagodava na manjak kisika i višak ugljikovog dioksida, pa mogu ostati duže pod vodom i roniti sve dublje. Kretanje kroz vodu postaje ekonomično, bez suvišnih pokreta i nepotrebног trošenja energije. Tijelo opušteno i glatko klizi kroz vodu, sve manje se osjećam kao uljez, a sve više kao dio podvodnog okoliša u kojem se nalazim, opisuje Babić svoju fotografsku i ronilačku tehniku.

Nakon što je „obradio“ Plitvička jezera, vode oko Palagruže i Brijuna, rijeke Krupu,

Mrijesnjak

nekoliko prekrasnih pejzažnih fotografija s obje strane vodene površine.

Jezerska fauna

Zbog izoliranosti u jezeru živi relativno mali broj životinjskih vrsta. Ihtiofaunu čine svega četiri vrste riba: europska štuka (*Esox lucius*), linjak (*Tinca tinca*), primorski klen (*Squalius squalus*) i drlja (*Scardinius dergle*). Nekada je u jezeru obitavala i jegulja (*Anguilla anguilla*), ali njen prisustvo nije potvrđeno više od 20 godina. Osim riba tu živi i slatkovodni školjkaš (*Anodonta anatina*), bjelonogi rak (*Austropotamobius pallipes*) te zmija ribarica (*Natrix Tessellata*).

Europska štuka, koju lokalno stanovništvo zove luc, jedini je predstavnik porodice štuka (*Esocidae*) na europskom kontinentu. Veliki je grabežljivac, ima vitko tijelo, izuzetno je brza i okretna riba. Glava svojstvene građe završava s velikim čeljustima u obliku pačjeg kljuna na kojima je smješteno oko 700 oštih zuba, a velike oči su smještene na vrhu glave. Tijelo je tamnozelene do crne boje, prošarano

Drlja

Klen

Bjelonogi rak

Štuka

Jato drlja, riba iz porodice šarana

svijetlim trakama, savršeno za prikrivanje među vodenim biljem. Živi u mirnim sporotekućim ili stajaćim vodama bogatim vodenom vegetacijom. Mužjaci spolno sazrijevaju već u prvoj godini, a ženke u drugoj ili trećoj godini života. Mrijesti se u proljetnim mjesecima kada ženka polaže oko 20.000 jaja. Mlađ se hrani planktonom i ličinkama raznih kukaca, a kad dosegnu veličinu od 6 cm na jelovniku su joj prije svega ribe, ali i žabe, glodavci, ptice. Naraste do 150 cm i 25 kg. Dugovječna je riba, živi do 40 godina.

Linjak, lokalnog naziva tinkva, riba je iz porodice šarana (Cyprinidae) zelene, maslinaste ili žute boje. Izduženog je oblika, a koža mu je prekrivena debelom sluzi. Dug je do 70 cm i težak do 7,5 kg. Hrani se pridnenim životinjama i vodenim biljem. Aktivan u sumrak i noću. Rasprostranjen je u Europi i Aziji, obitava u mirnim vodama s muljevitim dnem i gustom vegetacijom. Mrijesti se od svibnja do srpnja.

Primorski ili bijeli klen je riba iz porodice šarana (Cyprinidae) smeđkasto brončane

Fotografije nastaju doslovno „između dva udaha“, a odmor između dva zarona koristim za opuštanje, meditaciju i za pregled snimljenog materijala. Vremenom se organizam prilagođava na manjak kisika i višak ugljikovog dioksida, pa mogu ostati duže i roniti sve dublje. Kretanje kroz vodu postaje ekonomično, tijelo opušteno i glatko klizi kroz vodu, sve manje se osjećam kao uljez, a sve više kao dio podvodnog okoliša, opisuje Babić

boje, s narančastim ili crvenkastim prsnim, trbušnim i analnim perajama. Mužjaci spolnu zrelost dostižu sa 1-3, a ženke sa 3-5 godina. Životni vijek mu je do 15 godina, naraste do 60 cm. Hrani se različitim hranom životinjskog i biljnog porijekla, dok se veći primjeri hrane ribom. Područje rasprostranjenosti obuhvaća cijelu Italiju (slivno područje Ligurskog i Tirenskog mora, od Ženeve do južne Italije) te gotovo cijeli jadranski bazen (od južne Italije do Skadarskog i Ohridskog jezera).

Drlja je također iz porodice šarana (Cyprinidae) ima visoko, bočno spljošteno tijelo srebrno-sivo-zelene boje, sa srebrnobijelim trbuhom. Kod odraslih riba su sve peraje tamnosivo obojene. Mala usta su nakošena prema gore, prilagođena za prikupljanje hrane s površine. Naraste do 19 cm, spolno sazrijeva u trećoj i četvrtoj godini, mrijesti se u proljeće, u plićacima obraslim vodenom vegetacijom. Hrani se planktonom, vodenim biljem, faunom dna te kopnenim kukcima koji slučajno upadnu u vodu. Drlja je regionalni endem

Ribarica je neotrovna zmija koja pod vodom može ostati 2 sata

Linjak, lokalnog naziva tinkva, maslinaste je ili žute boje, izduženog oblika s kožom prekrivenom debelom sluzi. Dug je do 70 cm i težak do 7,5 kg

jadranskog sliva, rasprostranjena u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Školjke, zmije i rakovi

Ljuštura slatkvodnog školjkaša je ovalnog oblika, sastoji se od dvije ljuške građene od kalcijeva karbonata koje su međusobno povezane ligamentom i bilateralno su simetrične. Boja ljuštture je zelenkasto-žuta, smeđa ili crna. U prosjeku je ljuštura dugačka između 8 i 10 cm. Kreću se pomoću stopala, životni vijek im je preko 10 godina, u njima se često može pronaći biser. Rasprostranjena je na prostoru sjeverne Europe i Azije. Rupe na fotografiranim ljušturama vjerojatno je probio linjak koji je napravio i udubljenja na dnu u potrazi za školjkama i rakovima.

Bjelonogi rak je zeleno-brončane do sive boje s bijedom trbušnom stranom. Narastu do 14 cm, a mužjaci su uvijek veći nego ženke iste starosti. Spolnu zrelost obično dosežu u 2. ili 3. godini života, kada dostignu duljinu od 5,5 do 6,5 cm. Pare u listopadu, ženka nosi 25 do 50 jaja, a juvenilni rakovi se izlegu u proljeće.

Aktivni su noću, hrane se vodenim biljem i sitnim beskralješnjacima. Nastanjuju područja od Atlantskog oceana do Jadrana. U Hrvatskoj obitavaju samo u rijekama jadranskog sliva od Istre do Konavla i u nekim jezerima.

Ribarica je neotrovna zmija koja većinu života provodi u vodi i pod vodom može ostati 2 sata. Hrana su joj uglavnom male ribe, a ponekad i vodozemci. Rijetko grize, a kada je uhvaćena pravi se da je mrtva. Ženke su veće od mužjaka, naraste do veličine od 130 cm. Ima malu zašiljenu glavu, boja tijela varira, može biti sivkasta, smeđkasta, žučkasta ili zelenkasta. Sezona parenja je od ožujka do svibnja kada se okuplja u velikim skupinama. Jaja, 10 – 30 komada, odlaže u srpnju, a mlade zmije se izlegu početkom rujna. Živi u tekućim i stajaćim vodama Europe i Azije.

Jezerska flora

Jezero je okruženo mediteranskom vegetacijom, niskom šumom i makijom. Uz samu obalu dominiraju gusti grmovi prstaste konopljike (*Vitex agnus-castus*) uz pojedinačne busene tupcovjetnog sita

Podvodne ograde

Na nekim dijelovima jezera možemo naći na nesvakidašnji podvodni prizor – podvodne ograde koje sežu do 5 m dubine. Budući da razina jezera oscilira do 7 metara, vlasnici obalnih parcela iskoristili su najniži vodostaj kako bi ogradiili svoja zemljišta.

Sit

Trska

Efekt zrcala

Konopljika

Vransko jezero najprozirnija hrvatska slatka voda jer se vidljivost kreće između 10 i 24 metara

(*Juncus subnodulosus*), a u plićacima sjevernog i južnog dijela jezera najbrojnija je trska (*Phragmites australis*). U vodi na dubinama do 8 m rastu morska podvodnica (*Najas marina*), češljasti mrijesnjak (*Potamogeton pectinatus*) i klasasti krocanj (*Myriophyllum spicatum*).

Prstasta konopljika pripada porodici sporški (Verbenaceae), rodu konopljika (*Vitex*). Biljka navodno slabí libido, što se odrazilo i na njezino latinsko ime: angus – janje, castus - djevičanski. Primarno je naseljavala područja oko Sredozemnog mora preko Male Azije do Krima, da bi se kasnije kultivirala u mnogim područjima umjerene i suptropske klime. Grm može narasti do četiri metra, oblik i raspored listova sličan je konoplji. Cvjeta od srpnja do kolovoza, mali cvjetovi su sastavljeni u ljubičaste cvatove. Mesnatí crveno-crni plodovi se koriste kao začin i anafrodizijak. Raste na vlažnim mjestima, najčešće uz rijeke i jezera. Na obalama Vranskog jezera je dominantna vrsta.

Zgrada vodocrpilištva Vranskog jezera

Voda za cijelo cresko-lošinjsko otocije

Vransko jezero je jedini izvor pitke vode za cijelo cresko-lošinjsko otocije. Izgradnja vodovoda počela je 1946. godine, 1952. godine vodu je na otoku prvi dobio Orlec, 1953. i Cres, dok je u Malom Lošinju jezerska voda iz slavina potekla 1962. godine. Jezero se nalazi pod zaštitom, zabranjeno je zadržavanje i napajanje stoke, upotreba umjetnog gnojiva u poljodjelstvu, sjeća šuma, kampiranje i ribolov. Za potrebe vodocrpilišta i svrhu znanstvenih istraživanja na jezeru se koriste se plovila isključivo na električni pogon.

šuplje i glatke, narastu do 6 metara visine, ima do 50 cm dugačke plavo – zelene listove i do 50 cm dugačke metličaste cvatove. Cvate od srpnja do rujna. Raste u plitkim vodama stajaćima i močvarama, obično u velikim skupinama. Na Vranskom jezeru dominira na njegovom sjevernom i južnom obalnom dijelu. Stanište je brojnim pticama i kukcima, a ribe nalaze zaštitu među podvodnim dijelovima njenih stabljika. Njezine suhe stabljike su se često rabile u građevinarstvu za pokrivanje krovova, za stropove, sjenila na parkiralištima. (Latinsko ime roda *Phragmite* potječe od grčke riječi *phragma* - ograda).

Tupovjetni sit pripada porodici sitača (Juncaceae). Njegovi pojedinačni gusti buseni rasprostranjeni su duž obale cijelog Vranskog jezera.

Morska podvodnica pripada porodici podvodnica (Najadaceae). Kozmopolitska je vrsta, raširena u toplijim jezerima, barama, sjeća šuma, kampiranje i ribolov. Za potrebe vodocrpilišta i svrhu znanstvenih istraživanja na jezeru se koriste se plovila isključivo na električni pogon. Možemo je naći na pjeskovitom i muljevitom dnu, u sasvim plitkoj vodi pa sve do dubine od 6 m. Naraste do 45 cm, Ima nazubljene

Marinko Babić, autor fotografija podvodnih ljepota Vranskog jezera

listove dugačke do 4 cm. Dobro podnosi boćatu i alkalnu vodu.

Češljasti mrijesnjak pripada porodici mrijesnjača (Potamogetonaceae). Kozmopolitska je vrsta koja raste u slatkim i bočatim vodama na svim kontinentima osim Antarktika. Naraste do j1 m visine, listovi dugački 2-12 cm slični su listovima komorača ili kopra. Raste u plitkim i umjereni dubokim vodama jezerima, rijeka, potoka, kanala, ribnjaka. Dobro podnosi i boćate vode.

Klasasti krocanj pripada porodici Haloragaceae, rodu krocanja (*Myriophyllum*). Slabo razgranate, glatke stabljike narastu do 350 cm. Listovi su skupljeni po četiri u pršljenove, dugački su do 35 mm, sastavljeni su od 14 do 40 malih listića. Cvjetovi su skupljeni u klasaste cvatove dužine do 15 cm i izviru iz vode. Cvate od lipnja do kolovoza, a plodovi dozrijevaju u listopadu. Primarno je rasprostranjen na području Europe, Azije i sjeverne Afrike, odakle se proširio diljem svijeta. Raste u stajaćim ili sporo tekućim vodama, jezerima, barama, ribnjacima na dubinama do 4 metra.

Pogodno za edukaciju i znanstvena istraživanja

Nakon što je dobro upoznao Vransko jezero, njegovu floru i faunu, Marinko Babić, kao promicatelj zaštite prirode, smatra da ga se može još više iskoristiti za edukaciju i znanstvena istraživanja.

– Vransko jezero kao akumulacija od 220 milijuna metara kubičnih pitke vode uživa posebnu zaštitu i ne može se eksplorirati u turističke svrhe, ali može biti izvrsno mjesto za edukativne izlete. Ako nam je cilj podizanje ekološke svijesti, ciljana skupina bi prije svega trebala biti djeca i to tako da prvo upoznaju, zavole i nakon toga izgrade pozitivan stav o zaštiti prirodne baštine. Isto tako, obala jezera bi mogla biti mjesto gdje će se smjestiti istraživačka postaja u kojoj bi mladi znanstvenici iz cijelog svijeta mogli istraživati hidrogeološki i biološki fenomen jezera, pisati o njemu doktorske disertacije i tako proširiti spoznaje koje se mogu iskoristiti u nastojanjima za još efikasniju zaštitu i očuvanje, zaključuje Babić. Jesu li njegove ideje previše utopističke ili sasvim realne pokazat će vrijeme.

Objavljeno:
br. 32
rujan 2013

NP "Risnjak"

Čarobni Risnjak

lako je po tome što obuhvaća samo 6.350 hektara površine NP "Risnjak" najmanji Nacionalni park u Hrvatskoj, ljepote, pejzaži, posebnosti te biljni i životinjski svijet koji nudi čine ga jednim od najatraktivnijih prostora ove vrste

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Fotografije: Arhiva ZP

Izvor Kupe nalikuje jezercu, koje je zapravo vrh velike vodene mase koja se probija iz dubine veće od 150 metara

Na svega korak od mora - samo 15 kilometara zračne linije od mora - u samom zaledu kvarnerskog plavetnila, smjestio se Nacionalni park "Risnjak", jedini Nacionalni park na području Primorsko-goranske županije, pravi mali dragulj prirodnih ljepota i neobičnosti, dragulj koji je, nažalost, premalo poznat ne samo u Hrvatskoj, već i ljudima koji žive u njegovoj matičnoj zeleno-plavoj županiji koje se veliki dio vidi upravo s vrha planine po kojoj je ovaj gorski ljepotan dobio ime.

Iako je po tome što obuhvaća samo 6.350 hektara površine NP "Risnjak" najmanji Nacionalni park u Hrvatskoj, ljepote, pejzaži, posebnosti te biljni i životinjski svijet koji nudi čine ga jednim od najatraktivnijih prostora ove vrste, prostora u kojem se nekoliko dana možete "izgubiti", pobjeći od svih i svega te iskonski uživati u prirodi kakva postoji već stoljećima i u kojoj nećete čuti zvukove automobila, osjetiti smrad industrije, susresti se sa užurbanosću i kaotičnim ritmom modernog čovjeka osuđenog na žurbu.

Dapače, ovaj je prostor Nacionalnim parkom proglašen upravo zbog činjenice

da na tako relativno malom geografskom području postoji iznimno puno biljnih i životinjskih vrsta. Konkretno, na području Parka trenutačno obitava 1.148 vrsta i podvrsta biljaka od kojih status endema ima trideset i jedna. Šume Risnjaka kriju i sve tri velike evropske zwjiveri (medvjed, vuk, ris), brojnu jelensku i ostalu divljač te pravo malo bogatstvo od 114 vrsta ptica od kojih se njih čak 78 gnijezdi na području Parka. Doda li se ovim zaista pažnje vrijednim podacima i činjenica da je po svojim karakteristikama NP "Risnjak" klasičan primjer šumskih eko sustava tipičnih za klimatsko-vegetacijske pregrade između primorskog i kontinentalnog dijela (u ovom slučaju između Alpa i Dinarida, odnosno između primorskog i kontinentalnog dijela Hrvatske), onda je jasno kako NP "Risnjak" svakom posjetitelju pruža pravo malo bogatstvo sadržaja netaknute i dobro zaštićene prirode, zbog čega je sve češće odredište onim pojedincima koji su stručno vezani uz proučavanje prirode, ili pak svima nama drugima, običnim zaljubljenicima u prirodu.

Uspješno s EU fondovima

2003. godine realizacijom projekta KEC (krški sustavi) počinje danas već desetogodišnja vrlo uspješna suradnja NP "Risnjak" s EU fondovima. Taj je projekt ostvaren uz pomoć Svjetske banke, a nakon toga se uz suradnju s raznim EU fondovima i institucijama realiziralo projekte "PANNET", "DinaRis", "Od vijeglavke do soka" i "Sožitje" vezane uz zaštitu biljnog i životinjskog svijeta te razvoj voćarstva, a trenutačno je u tijeku realizacija projekta NIP vezanog uz izgradnju edukativno-informacijskih centara u Kuparima i Razlogama.

Budućnost NP "Risnjak" vezana je uz nastavak radova na istraživanju i zaštiti prirode - Miljenko Gašparac, ravnatelj NP "Risnjak"

Kupa se nedugo nakon izvora pretvara u pravu planinsku rijeku

Mistični izvor Kupe

Možda je najbolje u upoznavanje s ljepotama Risnjaka krenuti od mističnog izvora Kupe. Naime, posjet tom zaista divnom i nesvakidašnjem mjestu nudi ne samo iskonski susret sa prirodom, već budi poštovanje i ljubav prema snazi i vitalnosti prirode. Ljepota izvora Kupe svakako je i u tome što baš i nije tako lako doći do njega, a za one koji to žele učiniti automobilom to je - nemoguće.

Naime, smještenom doslovce u dubinama podnožja Risnjaka, u malom prirodnom amfiteatru čije rubove čine, s izuzetkom jedne jedine pristupne staze, zelenilom obrasle strmine, do izvora je moguće doći jedino pješke i to iz dva pravca. Iz sela Razloge do izvora vodi uređena ali povremeno vrlo strma pješačka staza po kojoj se poslije treba i vratiti. Druga mogućnost je dolazak iz smjera naselja Kupari koje je nešto dalje od izvora, ali je pristup znatno povoljniji jer je pješačka staza, s tek jednim ozbiljnijim usponom, uglavnom ravna. No, uz malo truda i znoja

(a kretanje je, ne zaboravimo, jedna od za zdravlje najkorisnijih aktivnosti), do izvora se ipak stiže, a nagrada za sav trud i muku slijedi, kako se to kaže, "na licu mjesta".

Naime, izvor Kupe djeluje poput omanjeg jezerca promjera 15-20 metara. Površina intenzivno zelenog jezerca potpuno je mirna i dojam pri prvom susretu s izvorom Kupe najčešće je nedoumica, čak i zaprepaštenje jer većina ljudi pod pojmom izvor podrazumijeva prštvu energiju i žubor vode, a umjesto toga pred vama je tiho smaragdno jezerce ukrašeno zvukom ptica i idealno uklopljeno u gusto zelenilo koje se nad njega nadvija. No, stvari se mijenjaju kad malo bolje pogledate okolinu te od vodiča ili sa zapisa smještenih uz izvor dozname kako je, u stvari, jezerce samo vrh velike vodene mase koja se iz dubine veće od 150 metara probija kroz dva velika nekoliko metara široka podzemna tunela. Oba ta tunela završavaju nekim pet do šest metara ispod površine isporučujući, tiho ali stalno, ogromnu količinu vode koja ih u potpunosti prekriva i stvara dojam vode stajačice.

Kupa i pritoke raj su za ribiče

Svaki drugi plati kartu

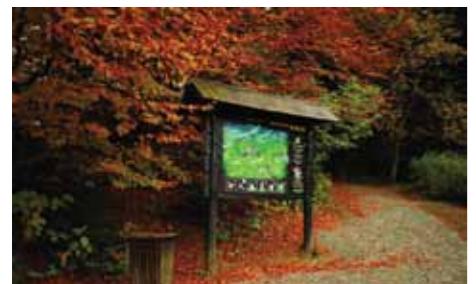
Godišnje se na području NP "Risnjak" prода oko 20.000 ulaznica, a stvaran broj posjetitelja je oko 40 do 45.000. Taj nesrazmjer posljedica je činjenice da se na područje Parka može ući s čak 23 prometnice (!) od kojih na većini ne postoji kontrola. Naravno, i tu je potrebno bitno poboljšanje stanja, ističe Gašparac: "Štoviše, ne samo da je moguća znatno jača kontrola, već mi po procjenama kapaciteta podnošljivosti na brojnim lokacijama možemo još i pojačati broj posjetitelja. No, da bi se to dogodilo nužno je i bitno povećanje broja zaposlenih što je u ovim rečesijskim vremenima trenutačno neostvarivo pa čemo na tom području rada morati ići polako", kaže Gašparac.

NP "Risnjak" prostire na području koje obuhvaća 6.350 hektara površine od čega je u zoni potpune zaštite 4.292 hektara, odnosno čak 67,7 posto

Područje NP Risnjak u tri grada i dvije općine

Koliko je NP "Risnjak" pravi županijski nacionalni park svjedoči i podatak da graniči sa pet vrlo različitih lokalnih samouprava - od goranskih (očekivano) preko Grobnika pa do mora. Konkretno riječ je o Delnicama, Cabru, Lokvama, Čavlima i Bakru. Stoviše - pokušajte pogoditi u kojoj je od ovih lokalnih samouprava vrh Risnjaka? Odgovor je najneočekivaniji - na području Grada Bakra! Dakle, ako neka lokacija u prekrasnoj Primorsko-goranskoj županiji veže zelenu i plavu ljepotu najljepše županije Hrvatske onda je to upravo - Nacionalni park "Risnjak"!

No, svega nekoliko minuta promatranja površine tog jezera i slušanja zvukova potvrđuje kako se, suprotno onom početnom dojmu potpunog mira, iza svega krije itekako velika snaga. Naime, voda koja izbija iz dubina masiva Risnjaka polako dolazi do vrha jezera te mirno ali postojano kreće u korito Kupe pri čemu se prava snaga osjeća već stotinjak metara niže kad se Kupa već pretvara u žaboravu i razigranu planinsku ljepoticu. Tek promatrajući njene prve valove i već tu vrlo široko korito čovjek postaje svjestan sve snage naizgled mirnog izvora koji, usprkos tome što na njemu samom vlada gotovo potpuni mir, već 200-300 metara niže Kupu "opskrbljuje" tolikom količinom vode da se već u tom trenutku može zaključiti kako je pred nama prava planinska rijeka.

Vrhovi Risnjaka i Snježnika

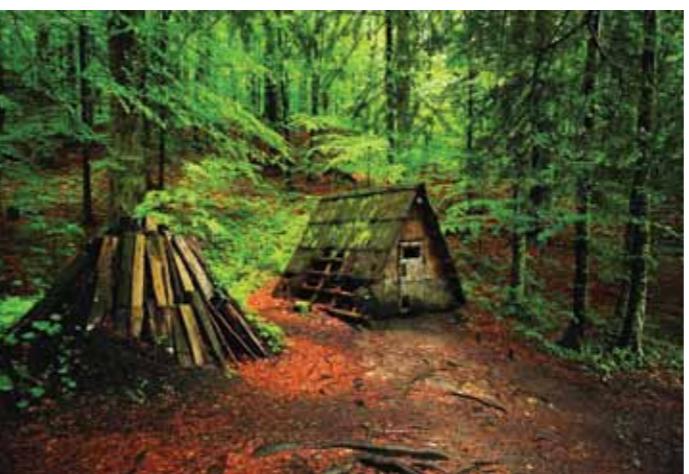
Ushit kojeg čovjek doživi u srcu šume koja Kupi daruje život, a to znači na nadmorski najnižim visinama područja NP, moguće je ponoviti - naravno, na drugi način - i na najvišim lokacijama ovog bisera prirode, a to znači na vrhovima Risnjaka i Snježnika.

Puno bliži i stoga jači po broju posjetitelja je Risnjak do kojeg se može iz različitih smjerova, a koji god odaberete ponudit će vam ljepotu druženja sa šumom, radost uživanja u prekrasnim krajolicima u kojima je, na svu sreću, čovjek još uvijek samo gost, a tijekom cijelog uspona možete, imate li dobrog vodiča, upoznati niz biljnih vrsta s kojima se NP "Risnjak" opravdano diči, uhvatiti okom ili kamerom dio bogatog ptičjeg svijeta, a budete li imali sreće moguće je susresti i poneku šumsku životinju.

Za planinare krajnji je cilj, naravno, vrh Risnjaka, kamenom "obrasli" planinski vrh s kojeg se kad je vrijeme lijepo odlično vidi veliki dio Kvarnera i otoci, a pogled puca i prema svim dijelovima Gorskog kotara i susjedne Slovenije. Odmor i okrjepa mogući su i prije i poslije završnog uspona i to u dobro uređenom Schlosserovom domu, prekrasnom Planinarskom domu koji je od svibnja do kraja listopada otvoren 24 sata i u kojem je moguće prespavati te dočekati rađanje sunca što je u ovom pomalo alpskom okružju zaista nezaboravan doživljaj. Sve što je rečeno za Risnjak, vrijedi i za Snježnik, još

Zimska bajka na saonicama

Poučna staza Leska namijenjena je ponajprije najmladima, ali naučiti puno mogu i stariji. Staza je stvorena i uređena prije dvadeset godina, kao prvi takav oblik turističko-edukativne poduke

promatranju životinja na za to posebno opremljenim i pripremljenim mjestima.

Leska je zanimljiva i stoga što pruža mogućnost odabira raznih varijanti šetnje pa će tako oni koji odluče obići cijelu šetati 4.200 m, a oni koji ne žele provesti tako dugo vremena na stazi mogu odabrati neku kraću varijantu. Također, Leska je dobra i za jednodnevni ili čak i popodnevni izlet jer je zahvaljujući svom smještaju uz upravnu zgradu idealna za, primjerice, popodnevni izlet iz Rijeke u mir, tišinu i svježinu Gorskog kotara.

No, želite li detaljno upoznati ljepote NP "Risnjak" onda je najbolje provesti tu minimalno tjedan dana i uživati u iskonskom dodiru s prirodom i ljepotama koje pune srce i dušu srećom. Nesvakidašnjih ljepota Risnjaka ljudi su svjesni odavno, a prvi pisani dokument o posjeti Risnjaku datira iz 1868. godine kad se na vrh te planine popeo bečki pristav Josip Sadler. Nakon njega brojne zapise o ljepotama i bogatstvu biljnog i životinjskog svijeta ovog područja stvarali su botaničari i putopisci Schlosser, Vukotinović, Hirc...

Planinarskom domu u podnožju Risnjaka treba obnova i rekonstrukcija, što je i u planu

Prvi koji je još 1927. godine predložio dodatnu zaštitu ovog područja bio je dr. Ivo Horvat koji nije odustajao od tih traženja koja su napokon i uslišana 15. rujna 1953. godine kada je tadašnji Sabor RH proglašio područje Risnjaka nacionalnim parkom, u tom trenutku trećim po nastanku u Hrvatskoj, neposredno iza Plitvičkih jezera i Paklenice. Od 1954. godine NP "Risnjak" ima svoju upravu, a u početku je područje Nacionalnog parka bilo vezano ponajprije uz sam masiv Risnjaka i područje oko njega. Od 1997. godine u granice Parka ulaze i prekrasni izvor Kupe, planina Snježnik te Crni Lug i ostala manja naselja crnoluka kraja (Razloge, Kraščevica, Kupari...) pa se tako danas NP "Risnjak" prostire na području koje obuhvaća 6.350 hektara površine od čega je u zoni potpune zaštite 4.292 hektara, odnosno čak 67,7 posto područja!

Puno planova

Budućnost NP "Risnjak", ističe ravnatelj ove ustanove Miljenko Gašparac, vezana je uz nastavak radova na istraživanju i zaštiti prirode, što i jest njihov temeljni zadatak:

Uz daljnji rad na znanstvenim istraživanjima najveći dio planova Uprave NP "Risnjak" vezan je uz razvoj turizma kojem se izraženije okrenuo sredinom devedesetih godina. Turistička ponuda razvijala se na četiri lokacije - Risnjaku, Snježniku, izvoru Kupe te uz Upravnu zgradu u Crnom Lugu - a sada se to namjerava proširiti

"U osnovi smo mi i sada područje na kojem brojni domaći i strani stručnjaci često provode raznovrsna istraživanja vezana uz biljni i životinjski svijet te klimu. U skladu s zakonskim odredbama ta ćemo istraživanja širiti i obogaćivati, a među prvim novim projektima je izgradnja svojevrsnog laboratorija na otvorenom na području od oko 400 hektara, na lokaciji iznad Malog Sela prema Vršičku. U Kuparima će biti postavljena klimatološka postaja čime bismo uz postojeće dvije u Crnom Lugu i na Risnjaku imali pokrivena sva visinska područja što će pridonijeti još kvalitetnijem praćenju klime. Uz daljnji rad na znanstvenim istraživanjima najveći dio naših planova vezan je uz razvoj turizma kojem se NP "Risnjak" izraženije okrenuo sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća i od tog trenutka pa do danas razvijali smo, poštujući u potpunosti sve zakonske odredbe vezane uz zaštitu, turističku ponudu na četiri lokacije - Risnjaku, Snježniku, izvoru Kupe te uz Upravnu zgradu u Crnom Lugu.

Svaka od tih lokacija pruža dodatne mogućnosti razvoja i širenja ponude pa nam je

Planinarima će se novim stazama dodatno približiti i Risnjak i Snježnik

U Nacionalnom parku obitava 114 vrsta ptica

Središnja proslava 14. rujna

NP "Risnjak" u dosadašnjem je dijelu ove 2013. godine već nizom raznovrsnih priredaba obilježio šezdeset godina postojanja i rada, a središnja proslava dogodit će se 14. rujna i biti obilježena otvaranjem edukacijsko-interpretacijskih centara u Kuparima i Razlogama, mjestočima koja su ishodišta za posjet mističnom i prekrasnom izvoru Kupe. U planu je i održavanje okruglog stola o promatranju velikih zvijeri, a već su održane neke tradicione manifestacije (Razloško Petrovo, Furmanski dani, uspon na Risnjak, trail running utrka "Risnjak Trail 2013"), posjetitelji su mogli uživati u posebnim koktelima ("Risnjak", "Leska" i "Kupa"), izložbi likovnih radova učenika goranskih osnovnih škola o Risnjaku te pogodnosti da je kupac svake šezdesete ulaznice imati pravo na besplatan suvenir i desert.

tako u planu već 14. rujna, prigodom središnje proslave 60-godišnjice Parka, otvoriti u naseljima Kupari i Razloge edukacijsko-interpretativne centre. Zahvaljujući tome što je nedavno uređena prometnica od Hrvatskog prema izvoru Kupe planiramo i uređenje pješačke staze uz nju, a namjera nam je još i obnoviti drvenu splav kojom su se nekada ljudi koristili na vodotoku od izvora do Hrvatskog. Isto nam je tako želja izgraditi jedan viseći most nedaleko od izvora čime bismo povećali atraktivnost tog prostora.

Kad je riječ o Snježniku tu već nekoliko godina pokušavamo, a vjerujem da ćemo u predstojećem razdoblju uz pomoć Primorsko-goranske županije i nekih ministarstava to i uspjeti, urediti i obnoviti Planinarski dom te osmislići Poučnu stazu Snježnik i urediti planinarske staze. Želja nam je planinarima dodatno približiti i sam Risnjak, pogotovo vrh te planine, pa je u planu uređenje staze kroz Viljsku ponikvu čime bismo stvorili uvjete da se do Planinarskog doma u podnožju Risnjaka dolazi s jedne, a odlazi s druge strane. Naravno, svjesni smo i toga da zgradi Planinarskog doma na Schlosserovoj

Objavljeno:
br. 23
prosinac 2010

Ribolov na Kvarneru

Noć s ribarskom aristokracijom

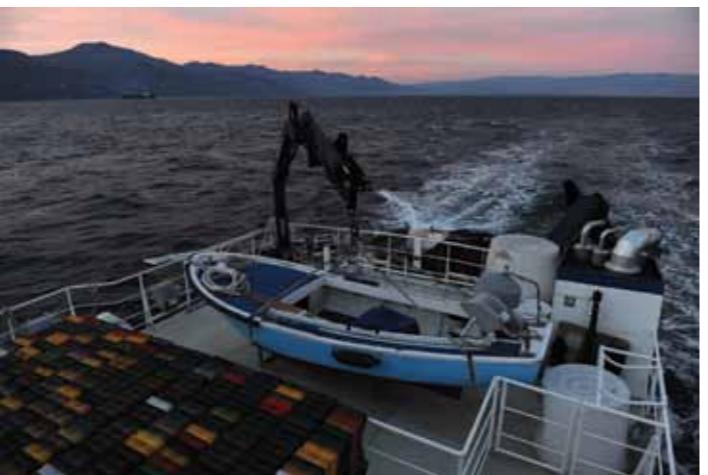
U prostranoj zapovjedničkoj kabini Golovika lagano svira glazba, sve klapski evergrini o ljubavi, moru, suncu i Dalmaciji. Komandni pult za kojim suvereno sjedi zapovjednik Damir Uhač, prepun je navigacijskih uređaja, elektronike, ekrana koji jedini svijetle u kabini dok brod plovi

Napisao: Zdravko KLEVA
Snimio: Petar FABIJAN

Isplovljavanje u kasno poslijepodne iz riječke luke

Brod je zaplovio u još jednu mračnu ali ugodnu jesenju noć

Praćenje ribe na radaru

Kogo Jadranko pozvao je na večeru

Moćni "Golovik" dugačak je 35 metara

Nema u čitavoj ribarskoj praksi točnjeg i racionalnijeg lova od ovoga, sve ide živo i brzo, a uz to, tiho i precizno, jer inače nema uspjeha... Dok kod svakog drugog ribolova odlučuje ponajviše slijepa sreća, ovdje odlučuje znanje i vještina. Čitav postupak nije nego sama borba između prirođenog nagona ribe i vještine ribara. Zna li ovaj dobro, uspijet će, inače neće, dok kod drugog kojeg ribanja, može i da nevešt uspije." Zapisaо to je Saljanin Petar Lorini u svom poznatom djelu "Ribanje i ribarske sprave - pri istočnim obalama Jadranskog mora" tiskanom u Beču 1903. godine. Opisivao je lov ribe pod svijećom, a ribare koji su se tom vrstom ribolova bavili i lovili sitnu plavu ribu, srdelu, nazvao je ribarskom aristokracijom.

U riječkoj luci ležerno i s nimalo napora, mornar je molao cime s bitvi na obali i s lakoćom uskočio u Golovik, brod-ribaricu za ulov plave ribe. Brod je zaplovio k izlazu iz luke u još jednu mračnu ali ugodnu jesenju noć.

Ribolov - obiteljska tradicija Uhačevih

Damirov nono Anton Uhač iz Golovika je, mjesač iznad Brseča. Profesionalno se ribarstvom počeo baviti 50-ih godina u ribarskoj zadruzi Brseč. Imao je dvije kćeri i dva sina, Neviju i Vinku. Anton je 60-ih godina otiašao raditi u Riba Rijeku u Iku i bio kapetan na najvećem ribarskom brodu. Početkom sedamdesetih godina s još jednim partnerom kupuje brod Koralj, a ubrzo potom Damirov otac Vinko i barba mu Nevio kupuju od očevog partnera polovicu broda i Koralj postaje vlasništvo Uhačevih. Godine 1992. braća Uhač s Ivom Bočinom kupuju zajedno veći brod Ugor i osnivaju tvrtku Ugora d.o.o. Flota Ugora dopunjuje se odmah nakon toga plivaricom Zubatac. Nedugo potom prodaju privjenac Koralj, a 1996. od Zadarske tvornice sardina kupuju plivaricu Adria I, s posadom iz Kali. Flota se ponovo obnavlja 2000. godine brodom Grug kupljenim u Turskoj, a Zubatac se prodaje. Ponovo 2005. brod Ugor zamjenjuje plivarica Srdela, da bi 2009. godine za plovio Golovik kojim od prvog dana zapovjeda Damir Uhač. Tvrtka radi danas s četiri broda, a Vinko i Nevio ribarenje i zapovijedanje brodovima prepustili su svaki svom sinu.

I noć prije bila je dobra. Jata riba bila su otkrivena i zatvorena plivaricom nedaleko od ulaska u Plominski zaljev. Ujutro je iznjeđeno 4 tone srdele.

- Noći su duge. Svanut će tek oko 6 sati, imamo cijelu noć vremena svijetliti - kaže Damir Uhač, zapovjednik Golovika.

U kanalu bliže zapadnoj obali Cresa, južno od Porozine, dvije su se ribarice usidrile i upalile svjetla. I treću primjećujemo, učinila je isto.

- Oni su počeli? - pitam.
- Napišite - Damir će u šali - ovi su već legli spati.

- Gdje ćemo mi? - pitam Damira.
- A tu ćemo, ispred Rapca, malo južnije.

Najmlađi, najveći i najmoderniji u floti Ugora

U prostranoj zapovjedničkoj kabini Golovika lagano svira glazba, sve klapski evergrini o ljubavi, moru, suncu i Dalmaciji. Komandni pult za kojim u udobnom izdignutom naslonjaču sjedi suvereno Damir, prepun je navigacijskih uređaja,

elektronike, ekrana koji jedini svijetle u kabini dok brod plovi.

Znam što je ploter, ekran radara, ako krenem zapitkivati za ostale ekrane na kojima se izmjenjuju neki brojevi, izvijaju krivulje, trepte lampice, bojam se, nikad kraja tome. Počinjemo razgovor o Goloviku, najmlađem od 4 broda riječkog Ugora d.o.o., ribarske tvrtke osnovane 1992. godine, a koja danas zapošljava 50 ljudi.

To je klasični hrvatski ribarski brod koji je potpuno prilagođen radnom procesu i napravljen daleko funkcionalnijim od uobičajenih

Golovik, izgrađen u Kraljevici, najopremljeniji je od 4 broda riječkog Ugora d.o.o., ribarske tvrtke osnovane 1992. godine, a koja danas zapošljava 50 ljudi. To je klasični hrvatski ribarski brod koji je potpuno prilagođen radnom procesu i napravljen daleko funkcionalnijim od uobičajenih

Uz njega su, dodaje Damir, i tri generatora nužna za napajanje svega što je na brodu. Oni omogućavaju hlađenje morske vode u spremnicima veličine 40 prostornih metara, a to ohlađeno more na nula stupnjeva služi za šokiranje ribe, kako bi se zadržala njezina svježina i čvrstoća. Brod ima i rashladne komore u koje se može smjestiti 15 tona ribe i hladnjaču kapaciteta 3 tone gdje se riba smrzava na minus 20 stupnjeva. U dva ledomata Golovik sam proizvodi 4 tone leda.

Naj ribar 2005.

Stižemo na poštu. Golovik je spustio sidro, pali se 20 reflektora po 400 vata.

Na ploteru je satelit ucrtao točku na kojoj se nalazimo, poziciju broda, negdje smo pred ulazom u uvalu između Rta Prklog i Rta sv. Marina. Damir na ehosondjeru promatra crvene pjege koje se pojavljuju na nekim 20 do 30 metara ispod broda.

- To je riba, ali to je ništa... ovo su šaruni - kaže. - Ni to niš.

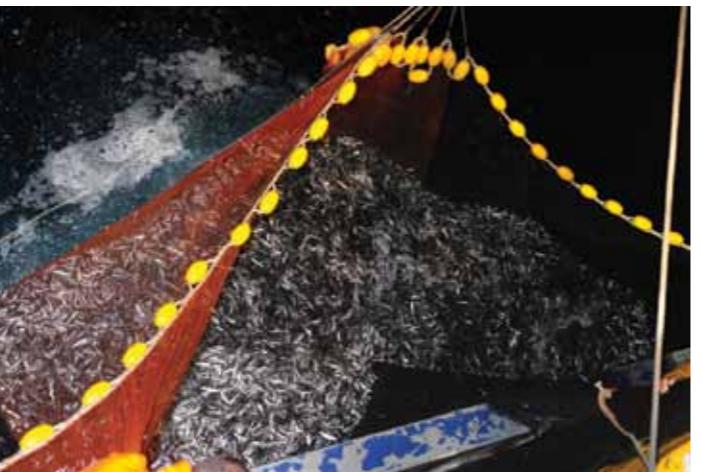
Zvoni mobitel. Zovu s drugih brodova Ugora d.o.o., najveće riječke ribarske

Svećar Andrijan Rubinić u pasari s dva velika svjetla privlači ribu

Pripreme za ribolov počinju

Mreža se podiže a more kuha od pomahnitalih riba

Zapovjednik se nije nadao tako dobrom ulovu

Zadovoljna posada pozira nakon završetka prvog dijela posla

Uigrana ekipa radi točno, brzo i u tišini

Ulovljene ribe odlazu se velike posude, baje, dopola napunjene ledom i ledenom vodom

580 metara dugačka i 190 visoka mreža spušta se po ulov

Samoposluživanje iz ledomata - "Golovik" sam proizvodi 4 tone leda

tvrte kojoj pripada i Golovik. Vidjeli su, zasvijetlio je Golovik, raspituju se ima li što ispod njega.

- A slabo, ni blizu kako sinoć... Da li se vidi što kod vas?... A ne znam, tu ću probati vidjeti ako što bude... Di je on?... Vidim, to je Biganj... Ja ću tu... A nešto malo... neke male maće... Čekat ću do devet ur ako će bude... Neka prašina, papaline ča ja znam...

Prepoznaće ribu na ehosonderu? Po čemu?... A po čemu će nego po iskustvu! S dvadeset dviye godine Damir je postao zapovjednik Ugorove plivarice Adria, a prije toga kada je god mogao, bio je na moru, upijao. Ovo je osma godina da vodi brod i posadu i sam donosi odluke. Nagrađen je 2005. godine za Naj ulov godine - riječ je o 100 tona ribe koju je ulovio.

Kogo, Jadranko Jadro, zove na večeru!

Sad ću moći zaspati

Posada se okuplja u komfornom salonu. Na velikom blagovaoničkom stolu zdjela rible juhe. Sinoć im se u mreži našao

Najmlađi na brodu a zapovjednik

Damir Uhač oduvijek voli more. Kada je bio mali, plakao je misleći da kada on naraste više neće biti ribe. Bio je uvjeren da će do tada otac mu Vinko, barba Nevio i drugi ribari poloviti svu ribu te da za njega neće ništa ostati. Nakon škole i vojske 1998. godine zapošljava se na brodu Adria I kojim zapovjeda njegov otac Vinko. Nakon četiri godine preuzima zapovijedanje Adriom sve dok nije preuzeo i Golovik.

- U početku nije bilo lako. Trebalo se puno dokazivati. Cijela posada bila je starija od mene, a ja sam za tih devet ljudi koje vozim po moru bio odgovoran. Kapetani svih drugih ribarskih brodova bili su stariji od mene... Znate kako mi je bilo kada bih ulovio, i kada ne bi ulovio.

Damir Uhač za komandnim pultom

jedan brancin od 4,5 kilograma i kokot ili lastavica, kako negdje zovu, od nekih kilogram i pol. Posada je zadovoljna, jedini grijeh kuharov bio je taj što je bacio glavu od brancina u more kada ga je očistio. Zašto? A da se ne bi svadali tko će je pojesti, odgovara ne sjedajući s nama za stol nego bdući iznad, za pultom.

Jedan lagani gemišt poslije večere netko ispija na krmi broda uz cigaretu, neki ostaju u salonu i gledaju televiziju. Damir se penje da pogleda rastu li fleke na ehosonderu. Pod svjetlima se pojavljuju jata igala, plivaju na samoj površini. Posada je raspoložena. Odgovaraju mi da su uglavnom sva sedmorica od početka na Goloviku. Svi su i po godištima tu negdje i atmosfera je dobra. Brod je savršen, govore. Golovik ima pet dvokrevetnih kabina i dviye apartmanske.

- Sve je klimatizirano, kabine imaju umivaonike, toaletne ormariće.
- Kako firma, - pitam - plaće i te stvari?
- A firma je, nemamo što reći - odgovaraju.

- Plaće u sat, nekad čak i prije.

- Socijalno, zdravstveno?

- Da, da, sve, sve štima.

Bliži se ponoć. Na ehosonderu raste narančasta masa od dna prema površini.

- To je to, to je srdela... - u glasu zapovjednika Damira više je optimizma nego kada smo se usidrili.

- Sad ću moći zaspati - kaže i Ivan Kosić, koji ostaje budan dežurati na brodu. Dodaje: - U pet i deset nas probudi. Dok posada odspava, srdela će se dizati iz dubine. Za hladnijih godišnjih doba treba joj duže da se podigne. Treba duže grijati, kazat će ribari.

Ni manje priče ni savršenije odraćenog posla

Mekano, gotovo toplo jutro i cijela posada u žutim vodonepropusnim odijelima spremna za akciju. Na ehosonderu ni traga od one mase ribe koja nas je ispratila na počinak. Damir ne može vjerovati. Zna se da srdela ima čudi koliko ima drača, ali

Počinje sortiranje ribe u kašete...

Galebovi su uvijek blizu, čekaju napojicu

...koje će potrajati sve do jutra

kamo je mogla nestati, napustiti svjetlo. Što je, tu je.

Svjećar Andrijan Rubinić već je u svojoj pasari koja na sebi ima dva velika svjetla. Golovik svoje reflektore gasi i Rubinić laganim veslanjem zadržava ribu opijenu svjetlošću na mjestu. Golovik se izmiče nekih dvjestotinjak metara od pasare i drugom manjem brodu opremljenom snažnim motorom na kojem je pangista Norman Udović dodaje se jedan kraj mreže. Golovik se i od njega izmiče i za sobom ispušta 580 metara dugačku i 190 metara visoku mrežu.

Zatim vozi u krug oko svjećarice i svjećara, a kad ponovo doplovi do pangiste uzima onaj kraj konopa kojeg mu je ostavio. Dno mreže još je otvoreno, na njezinom dnu su zakačeni aneli, metalni prsteni, kroz koje spomenuti čvrsti konop prolazi. Vitlo ga izvlači, namotava taj konop, steže dno plivarice sve dok je ne zatvori. Riba sada ne može nikuda. Mreža se podiže i uredno slaže na svoje mjesto.

Na brodu potpuna tišina, nitko se nikome ne obraća. Damir nadgleda cijeli proces, ni riječi ni od njega. Točno, brzo i u tišini. Dovoljno je jednom doživjeti i vidjeti tu uigranost, cijeli taj događaj od spuštanja mreže do trenutka kada je masa ribe potpuno umirena na brodu, da vam te slike nikada ne isčeznu iz memorije

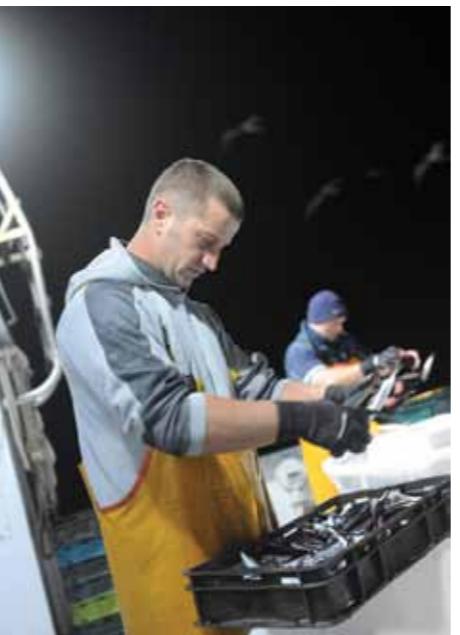
Ribari djeluju kao binski radnici u teatru, zaokupljeni platnenim dekorom pozornice. More kuha od pomahnitalih pokreta ribe koja se bacaka, uspinje, grize međusobno. Cijela ta masa privlači se boku broda te završava u velikim posudama, bajama, dopola napunjenim ledom i ledenom vodom.

Nenad Đurđev, Demir Avdičević, Duško Cicatelli, Ivan, Adrijan, Norman, Jadranko, svi nevjerojatnom preciznošću odraduju svaki svoju radnju. Potpuna tišina, nitko se nikome ne obraća. Damir nadgleda cijeli proces, ni riječi ni od njega. Točno, brzo i u tišini. Dovoljno je jednom doživjeti i vidjeti tu uigranost, cijeli taj događaj od spuštanja mreže do trenutka kada je masa ribe potpuno umirena na brodu, da vam te slike nikada ne isčeznu iz memorije.

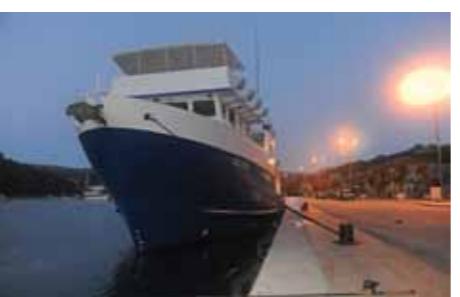
Riba je na brodu, hladnjače čekaju

Riba je na brodu, mreža složena i Golovik plovi u plominsku luku.

- Nisam se nadao ovome. Četiri tone smo ulovili, računao sam na pola od toga

Riba je na brodu, mreža složena i Golovik plovi u plominsku luku, uz neizostavnu pratnju galebova

Zora u plominskoj luci

Brod valja očistiti

Završni čin - ukrcaj kašeta sortirane ribe u hladnjaču

Objavljeno:
br. 54
prosinac 2020

Povratak u prošlost

Bjargavikingar Vikinzi iz Rijeke

Radi se o povijesti koja je izrazito dobro dokumentirana, od arheoloških nalaza do povijesnih zapisa, tako da možemo praktički u potpunosti rekonstruirati način života vikinga, a fokusirali smo se na razdoblje od kraja 8. do početka 10. stoljeća

Napisao: Davor ŽIC
Snimio: Petar Fabjan i Arhiva ZiT

Nije nam ideja bila da idemo po sajmovima i zabavljamo turiste, nego da doista u današnje vrijeme prenesemo sve aspekte staronordijskog života – grupa Bjargavikingar (Tarsatica)

Desetica ratnika utaborila se na Platku. Jednostavan je to i skroman tabor. Šatori sklopljeni od čvrstih jedara, nad vatrom zapaljenom kresivom omanji kotlić u kojem se krčka heljdina kaša sa zecom ili grašak s porilukom, nedaleko čistine na kojoj borbenu spremu uvježbavaju nordijski ratnici. Sjekire udaraju o štitove, kopla drže odstupnicu, mačevi tijesno promašuju tijela odjevena u klasične lanene krojeve s prelaza 8. u 9. stoljeće... Nakon iscrpljujućeg treninga, Surtr, Bjarki, Farma i drugi nazdravljuju medovinom iz roga. Tipična je to scena pred pljačkaški pohod.

No, otkud Vinkzi na Platku? Nisu ovog puta stigli „izdaleka“, već iz – Rijeke, Pule i Ljubljane. Članovi grupe Bjargavikingar zaljubljenici su u povijest ranosrednjovjekovne Skandinavije, koju ne samo da proučavaju, već i – oživljavaju.

– Neki od nas bili su ili su još uvijek članovi drugih udruženja koje se bave oživljavanjem povijesti, no u ovoj grupi

Radi se o povijesti koja je izrazito dobro dokumentirana, od arheoloških nalaza do povjesnih zapisa, tako da možemo praktički u potpunosti rekonstruirati način života vikinga, a fokusirali smo se na razdoblje od kraja 8. do početka 10. stoljeća

Thorgrimr Ulfsson, u „civilnom“ životu poznat kao Marin Urban

sve je to podignuto na jednu višu razinu. Nije nam ideja bila da idemo po sajmovima i zabavljamo turiste, nego da doista u današnje vrijeme prenesemo sve aspekte staronordijskog života. Neke grupe fokusirane su samo na ratničke vještine, druge samo na svakodnevni „civilni“ život, a mi se trudimo objediti cijelokupno iskustvo. Želimo da sve bude maksimalno autentično: ne samo odjeća i obuća, oružje i nakit, nego i kuhinje, način preživljavanja u prirodi... Prije korone nalazili smo se redovito barem jednom mjesечно, otisli bismo na četiri dana u šumu i proveli to vrijeme kao Vinkzi. Bez mobitela, bez suvremenih uređaja, bez limenki piva, bez vreća za spavanje, čak i bez krumpira koji nisu bili poznati srednjovjekovnom kuhanju, objašnjava vođa ove skupine, jarl Thorgrimr Ulfsson, u „civilnom“ životu poznat kao Marin Urban. Riječanin svoju ljubav prema povijesti može potkrnjepiti i fakultetskim stažem upravo iz ovog područja, a javnosti je poznat i kao jedan od autora velike monografije riječkog

Vinkzi su hvaljeni kao uzor junaštva, izvornog načina života u skladu s prirodom, poštenja i drugih ljudskih vrlina

nogometnog kluba „Rijeka bijelih snova“. Iz riječke svakodnevice, međutim, „svako malo“ otputuje u više od tisuću godina daleku prošlost.

Vjerne replike povjesnih predmeta

– Zašto Vinkzi? Pretpostavljam da dio toga možemo tražiti u romantizaciji tog naroda koja se dogodila u 18. i 19. stoljeću u europskoj kulturi, kada su hvaljeni kao uzor junaštva, izvornog načina života u skladu s prirodom, poštenja i drugih ljudskih vrlina. No, jednako je važno i da se radi o povijesti koja je izrazito dobro dokumentirana, od arheoloških nalaza do povjesnih zapisa. Tako da možemo praktički u potpunosti rekreirati njihov način života, a fokusirali smo se na razdoblje od kraja 8. do početka 10. stoljeća. Sve što imamo temelji se na stvarnim podacima. To su vjerne replike povjesnih predmeta – od tkanina koje su korištene, preko oružja, obuće, do svakodnevnih predmeta poput torbi, nakita, novčarki ili samog novca. Ne samo da izgledaju kao povijesni predmeti, već

su i napravljeni koristeći tradicionalne metode, dakle kovani, izrađeni od drveta ili tkani metodama starim više od tisuću godina. Svatko od nas mogao bi preživjeti u šumi koristeći znanje i tadašnje oružje i oruđe. Svaki član grupe zna kako zapaliti vatru bez šibica ili upaljača, kako postaviti šator, kako naći vodu i kad nema potoka u blizini, kako pripremiti obrok... I tu smo autentični, nema krumpira, kukuruza, rajčica. Jede se puno graška, poriluka, mesa. I kaše su česti obroci, ističe Urban, dodajući kako se radi o skupom hobiju, osobito na početku kada treba nabaviti ili napraviti osnovnu opremu, no cijela grupa tu stoji svakom novom članu na raspolaganju.

No, strast je to koja ih gura da budu čim vjerniji slavnim nordijskim ratnicima. Tako s vremenom otkrivaju i neke netočnosti u interpretaciji kulture i povijesti Vinka koje su većini ostale u sjećanju iz popularne kulture. Pa tako „tipični Viking“ kojeg svatko može „prizvati“ u svom sjećanju: ratnika duge spletene u pletenice nad kojima počiva kaciga s našiljenim

U vikingom jelovniku nema krumpira, kukuruza i rajčica, a jede se puno graška, poriluka i mesa

Bjargavikingar

Ispri teško izgovorljiv naziv grupe - Bjargavikingar, kao i nadimci članova, ima svoju vlastitu logiku i smisao. Naime, to ime je prijevod rimskog naziva za naselje Tarsatica na staronordijski.

- Kao što se pretpostavlja da je Tarsatica značilo „liticu nad rijekom“, tako smo to i preveli na staronordijski. Tar ili lิตica je Bjarg, a Sa ili rijeka je á. Dakle, Bjargavikingar bi, u prenesenom značenju, bili Vinkzi iz Rijeke, objašnjava Urban.

rogovima, brade koja doseže do prsa, s mačem u ruci i ubojitog pogleda nad krvlju umrljanim licem – nikad nije postojao.

- Da, naučili smo mnogo o ranosrednjovjekovnim ljudima Skandinavije. Recimo, rogate kacige nisu koristili. Nisu svi imali duge kose niti duge brade, što je logično – bili su ratnička kultura, a to bi ih samo sputavalo u borbi i omogućilo laku prednost neprijatelju koji bi ih mogao povući za bradu ili pletenice. Jednako tako, nisu niti brijali glave – opet logično, na sjeveru je prilično hladno. Imali su kratke brade, samo da im „zagriju“ lice i uglavnom kratko ošišanu kosu. Mačevi su također bili rijetki, uglavnom su imali sjekire ili koplja. Nisu bili niti divljaci. Štoviše, prali su se redovito i o higijeni brinuli daleko više nego tipični Europljani tog vremena, govori Urban.

Inicijacija i nadimak

Jednako kao i ratnici prije 1.100 godina, tako i potencijalni članovi grupe Bjargavikingar moraju proći inicijaciju,

odnosno pokazati želju i znanje da postanu pripadnici skupine. Nordijski mladići dobili bi svoju ratničku narukvicu kada bi prošli svoj test i postali muškarcima. Suvremeni Vinkzi, uz narukvicu, dobivaju i – ime.

- Svaki član grupe smislio je svoju povjesnu ličnost, odabralo ime i priču o liku koji postaje tijekom naših druženja. A kada primamo novog člana u grupu, onda mu ja dajem nadimak po kojem ga kasnije zovemo. Recimo, moj nadimak je Mjoksiglandi, odnosno onaj koji daleko putuje. Uvijek taj nadimak dajemo po nekim karakteristikama osobe ili životnom pozivu. Jedan član koji je pomorac dobio je nadimak Farmadr, što znači pomorac. Drugog smo nazvali Bjarki ili „mali medo“ jer je velik i jak, ali drag – kao mali medo. Trećeg zovemo Svidbalki ili samo Balki jer je jako svadljiv i temperamentan, priča Urban o svojoj grupi koju, uz njegovog Thorgrima, čine i Gunnar Ragnarsson, Helgi Arnorsson, Ivar Finvardsson, Einar Bjornsson, Hrafn Arisson, Bjorn Johansson, Arnvid Ingolfsson i Magni Ongullson.

Zaljubljenici u povijest ranosrednjovjekovne Skandinavije koju ne samo da proučavaju, već i oživljavaju

Uz vikingu osobu, Urban pokušava osmislići i ličnost inspiriranu arheološkim nalazima s područja današnje Hrvatske.

- Otvorila se mogućnost kreiranja persona sa prijelaza 8. na 9. stoljeće s područja današnje Hrvatske. Arheoloških nalaza nema puno, ali ipak ih dovoljno da bi se oni mogli iskombinirati u jednu kvalitetnu opremu osobe višeg staleža. Najveći će problem biti u nedostatku arheoloških nalaza odjeće i obuće koji će se stoga kreirati prema franačkim i bizantskim tradicijama toga vremena s obzirom da su oboje imali veliki utjecaj na naša područja u tom vremenskom razdoblju. Za izradu reprodukcija izabrani su predmeti s lokaliteta Koljani Gornji – Vukovića Most, Nin – Ždrijac, Cetina – Trilj, Biskupija – Crkvina te Stranče – Gorica. Vjerujem da će kroz maksimalno dvije godine, uz pomoć vrhunskih stručnjaka za ovo razdoblje i područje, moći prezentirati gotov rad, zaključuje Urban.

Objavljeno:
br.18
rujan 2009

Vinodolski vidikovci

Cesta vidikovaca Oči Vinodola

Izgradnjom šest vidikovaca Općina Vinodolska i Grad Novi Vinodolski dobili su novi turistički proizvod i tako upotpunili svoju turističku ponudu, koja se sve više okreće aktivnom turizmu

Napisala: Mira KRAJNOVIĆ ZELJAK
Snimio: Petar FABIJAN

Vidikovac Gradina

Bribir

Novi Vinodolski iz ptičje perspektive

Ljepote Vinodolske doline i Krmpotskog kraja, s neponovljivim vidicima na morsku pučinu, otoke, Učku i Kvarner, zelene obronke Kapele i Velebita ili pak na Vinodol s njegovim povijesnim gradićima, crkvama, gradinama i kulama, gledane s nadmorske visine od 300 do 800 metara, ponuđene su mnogobrojnim ljubiteljima prirode, zaljubljenicima u brdsko-planinsku vožnju, biciklistima, planinarima, pustolovima i, posebno, turistima, sa šest uređenih vidikovaca, nazvanih "Oči Vinodola". Projekt tematskih puteva - vidikovaca "Oči Vinodola" završen je početkom lipnja, i nakon uređenja, postavljanja turističke signalizacije i tiskanja promidžbenih materijala, vidikovci su svečano otvoreni za širu publiku.

Vidikovci se nalaze na cesti dugoj 64 kilometra, koja prolazi kroz šumska područja, proplanke i planinske livade, duboke zelene doline, a i sama je cesta vidikovac. Do svakog vidikovca može se

doći iz više pravaca, a prilikom odabira lokacija odnosno izrade idejnog projekta vodilo se računa da su vidikovci atraktivni, posebnih pesažnih vrijednosti, sa širokim vidicima, da daju ukupnu pejsažnu cjelinu cjelokupnog prostora, da su u blizini cestovnih komunikacija te da je do njih nesmetan pristup vozilima. Vodilo se računa i o zaštiti prirodnog okoliša te su vidikovci napravljeni u kamenu i u skladu su s prirodnim ambijentom, a uz svaki od njih napravljeno je i parkiralište. Idejno rješenje izradio je dipl. inž. Vladimir Savić, pasionirani planinar i zaljubljenik u prirodu, a turističke zajednice Općine Vinodolske i Grada Novog Vinodolskog naručitelji su toga atraktivnog projekta.

Vidikovac Mahavica

Vidikovci Mahavica, Pridva i Slipica su na području Općine Vinodolske, a Gradina, Sviba i Kuk na području Grada Novi Vinodolski. Na potezu od predjela Razromir iznad Drivenika i Triblja, preko Planine, Batera, Luke Krmpotske do

Krmpote, povezani su cestama, koje su i same vidikovci, jer prolaze kroz gotovo netaknutu prirodu, prepunu divljih ruža, kadulje i ostalog mediteranskog te planinskog cvijeća i bilja. Osim kristalno čistog zraka, neponovljivih vidika na more i zeleni Vinodol, putnika namjernika oduševljavaju i mirisi kadulje te ostalog planinskog i mediteranskog bilja. Gotovo sve ceste su asfaltirane, osim desetak kilometara bijele ceste koja polazi kroz grišku i bribrisku šumu. Vidikovci su dobili imena po obližnjim predjelima i vrhovima.

Vidikovac Mahavica je na 781 metru nadmorske visine, a smješten je na uskoj asfaltiranoj cesti Antovo - Plase, koja se uzdiže uz veličanstvene kamene gromade i strme obronke Kozaka. Pri vožnji po toj uskoj i zahtjevnoj cesti, usječenoj u kamen, gdje se samo na malo proširenim ugibalištima mogu mimoći dva automobila, raste adrenalin i budi u nama avanturizam. A kada se dođe do vidikovca, veličanstven pogled puca na

sve strane, na sjeveru se uzdiže kameni stožasti vrh Medviđaka, zapadno zelene planinske livade Razromira, prošarane bijelim kamenom, na jugozapadu je masiv Učke, Kvarnerski zaljev, otoci Krk, Cres, Rab, Pag... te planinski masiv Velebita. A kao na dlanu je Vinodolska dolina, Tribalj i Tribaljsko jezero, malo je zapadnije Drivenik sa svojim starim frankopanskim kaštelom. Kada se pogleda jugoistočno, pogled preko Planine i Vinodolske doline seže sve do Novog Vinodolskog te Selca.

Iz ptičje perspektive

Na 573 metra nad morem je vidikovac Pridva, koji je dobio ime po istoimenom vrhu, a smješten je na cesti Antovo - Lič. Osim što pogled puca na more i otoke, Kvarner, Učku, Velebit i obronke Kapele, s Pridve, iz ptičje perspektive, dobro se vide gradići i malena mjesta u Vinodolskoj dolini te Tribaljsko jezero, koje dominira krajolikom.

Iznad Bribira, na 446 metara nad morem je vidikovac Slipica, bivši vidikovac "Tito",

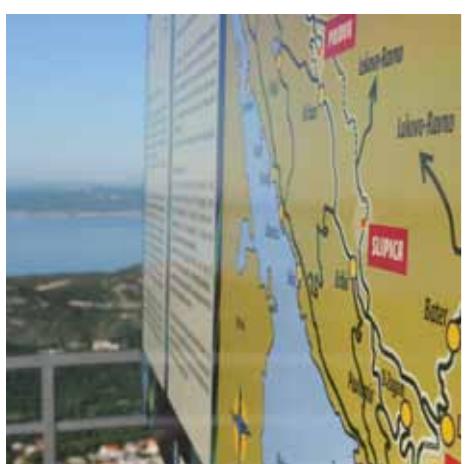
Pogled s vidikovca Slipica

Pogled s vidikovca Sviba - sa 753 metra nadmorske visine

Cesta vidikovaca - upotpunjena turistička ponuda

s kojeg su Bribir i Vinodolska dolina u prvom planu, a pogled seže na sve strane - vidi se Velebitski kanal, Velebit, kvarnersko otoče, Učka, Novi Vinodolski i Grižane. Taj se vidikovac nalazi na petom kilometru ceste Bribir - Lukovo - Lič. Smješten je na strmoj kamenoj litici i uklopljen je u prirodno okruženje. Na svakom vidikovcu su napravljene i kamene klupe, na svakom je ploča s tekstovima o vidikovcu, prirodnom ambijentu i karakteristikama toga predjela, pa je tako i na vidikovcu Slipica.

Sa Slipice se cestom kroz šumski predio na Lukovu i Ravnom dolazi do Planinarskog doma "Vagabundina koliba", u kojem se nude gastronomski specijaliteti spravljeni od bilja koje raste u obližnjim šumama. Tu su i Lovački dom "Vepar" i restoran "Vera", koji također nude svoje specijalitete.

Vidikovci iznad Novoga

Tri su vidikovca na području Grada Novog Vinodolskog, Gradina iznad Ledenica, Sviba na planinskom dijelu i Kuk u Krmpotama.

Vidikovac Gradina je na 379 metara nad morem, smješten je na cesti Novi Vinodolski - Ledenice, odmah iznad starog frankopanskog gradića Ledenica s prekrasnim pogledom na Ledeničko polje, Novi Vinodolski, Klenovicu, Velebit i kvarnersko otoče... Vidikovac se nalazi u blizini Ledeničke gradine, neprocjenjivo vrijednog spomenika kulturne baštine iz doba Frankopana. Do njega vodi novouređena asfaltirana cesta, a do samog vidikovca ide se pješice uzbrdo. U modernim Ledenicama nezaobilazna je konoba "Barba Frane", u kojoj se nude autohtona jela toga kraja.

Jedan od najljepših vidikovaca, Sviba nalazi se na 753 metra nadmorske visine. Do njega se stiže skrenuvši desno s ceste Novi Vinodolski - Breze s planinskih livada Pletenog i cesta koja vodi do njega prolazi kroz prekrasne predjele s vidicima na planinsko zaleđe, zaobalna mjesta, Kvarner, Velebit... Naziv je dobio po obližnjem vrhu Sviba, a smješten je

podno travnatih obronaka Male i Velike Svibe. Nalazi se na dodirnom području mediteranske i kontinentalne klime, u vegetacijskoj zoni šuma hrasta medunca i crnoga graba, a u pozadini je crni bor. S vidikovca pogled puca na mala krška polja, primorske pašnjake i zelene doline, a cesta dalje vodi do Krmpotske Luke, uz Lovački dom "Zvonko", gdje se putnik namjernik može okrijepiti lovačkim specijalitetima.

Cesta dalje vodi kroz Krmpote na vidikovac Kuk, koji je smješten iznad Klenovice na nadmorskoj visini od 301 metra. Pogled se pruža na cijelu novljansku riviju - Smokvicu, Klenovicu, Povile, Novi Vinodolski, na Vinodolsku dolinu i dalje na Kvarner, Učku, a prema jugu na Senj.

S tog vidikovca cesta se spušta na Jadransku magistralu iznad Klenovice, starog ribarskog i, sve više, turističkog mesta, u kojemu se u konobama i restoranim može uživati u ribljim specijalitetima.

Vidikovci će promovirati zeleno vinodolsko i novljansko zaleđe, neotkriveni biser ovog dijela Primorsko-goranske županije, koje osim prekrasnog užitka u vidicima, nudi i lijep doživljaj netaknute prirode, ali i bogatu gastronomsku ponudu

Neotkriveni biseri

Vidikovci će promovirati zeleno vinodolsko i novljansko zaleđe, neotkriveni biser ovog dijela Primorsko-goranske županije, koje osim prekrasnog užitka u vidicima, nudi i lijep doživljaj netaknute prirode, ali i bogatu gastronomsku ponudu.

Izgradnjom šest vidikovaca Općina Vinodolska i Grad Novi Vinodolski dobili su novi turistički proizvod i upotpunili svoju turističku ponudu, koja se sve više okreće aktivnom turizmu. Cjelokupan projekt vrijedan je 1,5 milijuna kuna, a u njegovoj realizaciji sudjelovali su Primorsko-goranska županija s 500 tisuća kuna, Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, Hrvatska turistička zajednica, Turistička zajednica Primorsko-goranske županije, Grad Novi Vinodolski, Općina Vinodolska, Turistička zajednica Grada Novi Vinodolski i Turistička zajednica Općine Vinodolske, a u realizaciji su pomogli Hrvatske šume i Vodovod Žrnovnica.

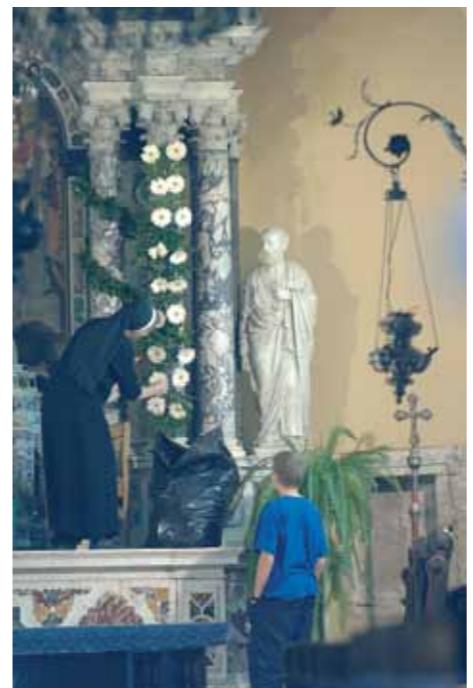
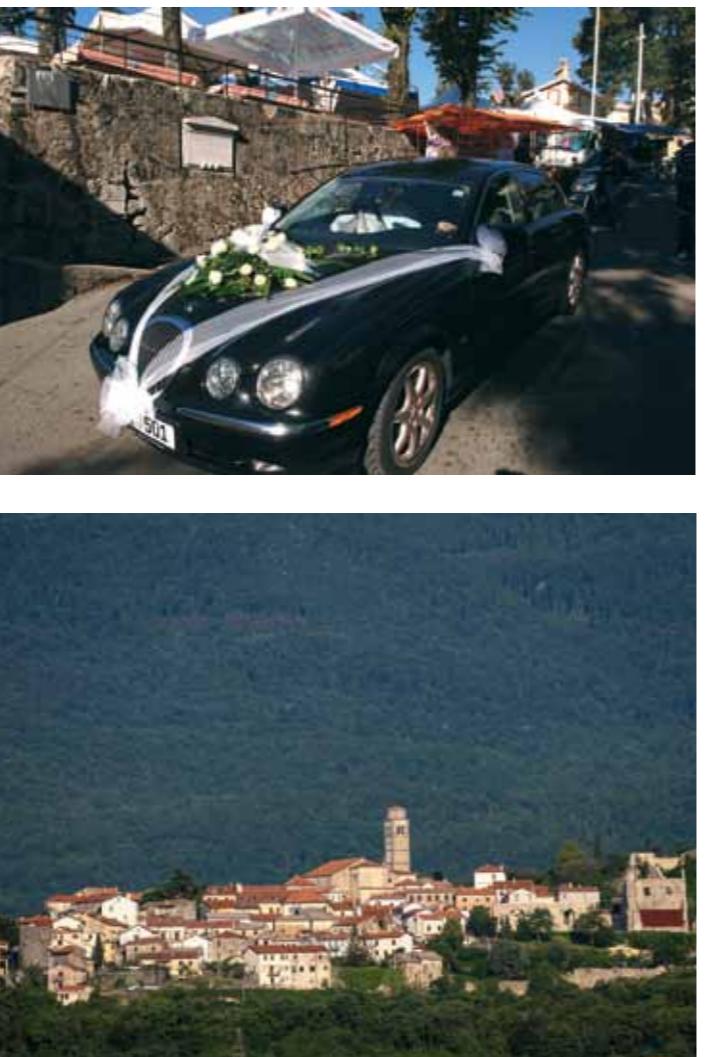
Objavljeno:
br. 03
siječanj 2006

Bela nedeja

Hote, judi, va Kastav

Bela nedeja kao da raste zajedno s gradom Kastvom čiji je zaštitni znak. Uz tradicionalni sajam, prve nedjelje u listopadu, svake je godine i sve više popratnih sadržaja, onih koji čuvaju stare navade od zaborava, i onih novih, suvremenih, koji će tek postati tradicija

Smijeh, mnoštvo glasova, zvuci glazbe, jedan glasniji od drugoga, a svi različiti - s jedne strane potresujka, s druge skladba s posljednjega MIK-a, s onog štanda Škoro, iz lunaparka hit Eminema, a negdje u pozadini čuje se i zvuk sopila i stidljivo pištanje "petešića kemu se v'rit puše", kopotanje malog vlaka, glasovi združeni u pjesmi (koja je za dana još skladna, a s dolaskom večeri sve čudnijih tonova...), pa ponovo smijeh, dozivanje izgubljenih u gužvi zakrčenih uličica, cvrčanje mesa na ražnjevima, nabijanje kovačkog čekića i, ako pozorno poslušate, zvuk vina koje se pretače iz bačava u boce, iz boca u čaše, iz čaša u...

Iako se dosta toga promijenilo od vremena kad su naši noniči, i prije njih njihovi noniči, svake godine prve nedjelje u listopadu pješaćili do vrha grada na briještu, nešto se ipak nije promijenilo – Kastav Grad i danas poziva "Bela nedeja, beli dan, hote judi na samanj!"

Veliki blagdan

Iako se dosta toga promijenilo od vremena kad su naši noniči, i prije njih njihovi noniči, svake godine prve nedjelje u listopadu pješaćili do vrha grada na briještu, nešto se ipak nije promijenilo - Kastav Grad i danas poziva "Bela nedeja, beli dan, hote judi na samanj!"

Bilo je tako i ove jeseni, prve nedjelje u listopadu, a Bela nedeja kao da raste

Iako se dosta toga promijenilo od vremena kad su naši noniči, i prije njih njihovi noniči, svake godine prve nedjelje u listopadu pješaćili do vrha grada na briještu, nešto se ipak nije promijenilo – Kastav Grad i danas poziva "Bela nedeja, beli dan, hote judi na samanj!"

promenadni nastup Glazbenog društva Spinčići, slijede kastavske klape i osnovci, te sopci na sopilama uoči podizanja zastava na Fortici, čime je označen početak velikoga blagdana.

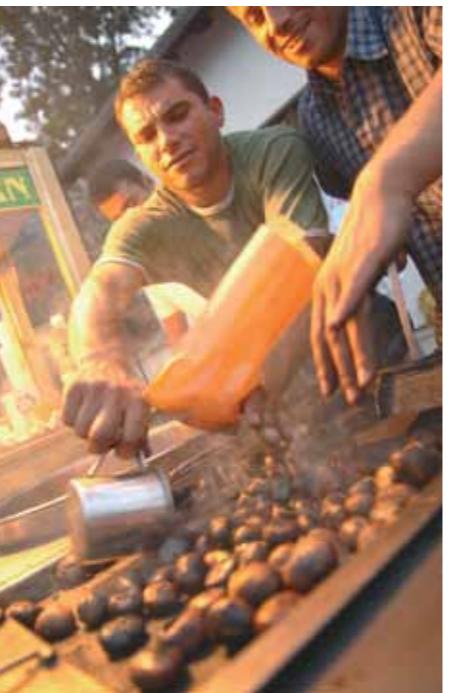
Tijekom dva dana blagdana - naime, ne slavi se samo Bela nedeja već se posebno obilježava i posajmica, Beli pundejak - na trgu Lokvina gostuju brojni zanatlije demonstrirajući vještine koje danas tek rijetki još čuvaju: kovač, lončar, bačvar, pletač košnica, pletač košara, prikazano je filcanje vune, kovanje novčića, izrada zvončarskih maski i bakrenih reljefa. Svake se godine priređuje i nagradni natječaj za najbolju fotografiju s kastavskim motivom, uručuju se nagrade za najljepše uređene okućnice, a Kastvu u pohode posljednjih godina stižu i gosti iz talijanske općine Gradišca d'Isonzo koji predstavljaju svoja vina. Pred gradskom Voltom, ispred Turističkog ureda, nudili su se autohtonii kastavski suveniri, čija je ponuda sve bogatija, a mnogi su posjetitelji tih dana obišli i Muzejsku zbirku Kastavštine,

Kastavske udruge

Dušu svih programa, priredbi i događanja koji se u Kastvu održavaju čine upravo sami Kastavci, članovi brojnih kastavskih udruga, jer bez njih svih ovih programa ne bi bilo. Jedna od najjačih udruga danas je svakako Udruga "Kastafsko kulturno leto", kao organizator velike ljetne manifestacije, no ona je izrasla na tradiciju Kulturno-prosvjetnog društva "Istarska vila" čiji počeci rada sežu u davnu 1901. godinu. Iz toga je društva izrasla i Udruga "Kanal" - koju čine muška i ženska klapa "Kastav" - obje dobitnice vrijednih priznanja i nagrada. Uz ime "Istarske vile" vezuje se i ime "Kastavskoga pučkoga teatra", ne samo među domaćom publikom omiljenih kazališnih amatera, također dobitnika vrijednih priznanja među kojima se ističu nagrade osvojene na Festivalu kazališnih amatera, kojega bi u iduće četiri godine Kastav trebao biti i domaćin. Kastavske su priredbe gotovo nezamislive bez Glazbenog društva Spinčići, omiljene "Spinčićeve muzike", koja ne samo da je sudionik svih kastavskih priredbi, već i organizator iznimno uspješnog Festivala puhačkih orkestara koji se održava u svibnju, te tradicionalne manifestacije "Spinčići va muzike i domaćoj besede". U kastavskom društvenom životu sudjeluju i sve druge udruge, kojih, s obzirom na veličinu grada, ima uistinu mnogo.

te dvije uistinu jedinstvene zbirke - Bačvarsку zbirku i Speleogaleriju. Mališani kastavskoga vrtića organizirali su Mići samanj, a u gradskoj je upravi priređeno i tradicionalno "belonedejno" primanje za predstavnike županije, susjednih općina i gradova, te druge goste.

Ipak, bila bi velika pogreška izjednačavati kastavski identitet samo s Belom nedejom jer kastavsko življenje danas određuju još dvije velike manifestacije - internacionalni festival Kastafsko kulturno leto koji se održava tijekom srpnja i kolovoza, a ove će godine obilježiti 15. godišnjicu, te pusne fešte koje u Kastvu traju od Antonje, 17. siječnja, do Pepelnice, kada kulminiraju paljenjem pusta. Pust na Kastavštini, koji svoje korijene ima u višestoljetnoj povijesti, uz maskare i zvončare privlači i brojne druge goste, no i "mladi" kulturni festival u ljetnim mjesecima u Kastav dovodi na tisuće posjetitelja. I to je odraz kastavске svakodnevice - povijest ruku pod ruku s budućnošću, zdržane stare i nove navade.

Šetnice u Lozi i Lužini

Budući da Kastav uz kulturnu i graditeljsku baštinu ima i iznimno atraktive krajolike te očuvanu prirodu, Turistička zajednica i Grad Kastav poduprli su projekt Udruge umirovljenika i starijih osoba "Šćitimo po Loze i Lužine". Rezultat te suradnje, uz sredstva iz donacija AED-a, tri su uređene šetnice kroz kastavske šumske ljepotice, Lozu i Lužinu, otvorene 15. listopada 2005., u povodu Svjetskog dana pješačenja. Nekada je Kastav bio i ishodište, odnosno kraj, ovisno o tome s koje strane krećete, Europskoga pješačkoga puta E-6, koji je vodio sve do Švedske na krajnjem sjeveru Europe, no stvaranje državne granice sa Slovenijom prekinulo je taj put, jer su ga Slovenci sa svoga područja jednostavno oznakama skrenuli prema Kopru.

Kulturni centar regije

Manifestacije Kastafskoga kulturnoga leta, koje se posljednjih godina održavaju u organizaciji istoimene udruge, tijekom srpnja i kolovoza Kastav pretvaraju u pravi kulturni centar regije uz scenske i glazbene programe, te izložbe na Lokvini, u galerijama Vincent i Sv. Trojica, crkvi sv. Jelene te pod Ložom. U okviru ljetnoga festivala posebno se, kvalitetom i posjećenošću, izdvaja Festival gitare koji na kastavskom ljetu okuplja najeminentnija imena gitarističkoga svijeta, no i ostali su izvođači zvijezde u svojim kategorijama, najveća imena hrvatske estrade, gosti iz inozemstva, kao i domaći sudionici programa.

Razdoblje od blagdana sv. Antona (Antonije) do Pepelnice (Pusne srede) vrijeme je maškara. Običaji čiji korijeni sežu vjerojatno još u pretkršćansko doba, kada su bukom zvona i strašnim maskama zvončari tjerali zimu i zazivali proljeće, očuvani su u čitavoj Kastavštini, a u Kastvu se uz njihov početak, na Antonju priređuje

i poseban program. Uz zvuk Antonjskoga roga, koji označava početak "pusnih nemotarij", na središnjem se gradskom trgu okupljaju članovi svih kastavskih "pusnih kumpanij" - Jurčići, Rubeši i Spinčići. Među njima se, naizmjence, svake godine bira "pusni gradonačelnik" koji za trajanja maškara preuzima ključeve grada i svu vlast. Specifičnost je vezana uz imenovanje "pusne Vlade" i njenih "ministarata" koji tom prigodom čitaju svoj "izborni program". Uloge ministara igraju glumci Kastavskoga pučkoga teatra, i inače specijalizirani za komedije na čakavštini, a kako su tekstovi prikladno sročeni da ismijavaju događaje iz kastavske i hrvatske svakodnevice, čitanje tih programa uvijek izaziva salve smijeha. Na Antonju se ujedno uručuje i godišnja nagrada za najuspješniju masku - "Zlatna broška". Tradicionalno se priređuju puni tanci, dočekuju zvončari, na puni pundejak pobiraju jaja, a na Pepelnici se u Jurčićima i Rubešima spaljuje Pust - krivac za sve i sva, također uz prigodan program pun humora.

Predstavljanje Kastva na turističkim sajmovima u inozemstvu, info-punkt "Vrata Jadrana" te povećanje broja smještajnih kapaciteta, sasvim su sigurno utjecali na povećanje broja posjetitelja, posebno stranaca, pa drevni "grad na brege" sve više postaje i uspješno turističko mjesto

Organizaciju Bele nedeje posljednjih godina preuzeila je Turistička zajednica, koja se aktivno uključuje u organizaciju i svih drugih priredbi, a posebno se angažira u predstavljanju Kastva turistima i izletnicima. No, putnike namjernike u Kastav ne privlače samo manifestacije, jer se stari grad ponosi brojnim očuvanim spomenicima kulture i prirodnim ljepotama, a i ugostiteljska je ponuda, uz restorane poput "Kukuriku na Fortice", "Mira", "Bonaca" i "Nero", te lokale u staroj gradskoj jezgri, sama po sebi dovoljan razlog za posjet. I otvaranje info-punkta "Vrata Jadrana", koji je nedavno osvojio i nagradu Hrvatske turističke zajednice, predstavljanje Kastva na turističkim sajmovima u inozemstvu, uz povećanje broja smještajnih kapaciteta, sasvim su sigurno utjecali na povećanje broja posjetitelja Kastva, posebno stranaca, pa drevni "grad na brege" sve više postaje i uspješno turističko mjesto.

Objavljeno:
br. 09
srpanj 2007

Mrgari, gromache, bunari

Dragocjena pučka arhitektura Bašćanske doline

Da bi se spomen na življenje djedova sklonio od zaborava, a kamene rukotvorine sačuvale, velik entuzijazam i trud učažu članovi Društva za kulturu, ekologiju i tradiciju "Sinjali" iz Baške. Županija je prepoznala vrijednost suhozidne arhitekture i pomogla u obnovi mrgara na Lipici

Napisao: Zdravko KLEVA
Fotografije: Arhiva ZrP

Ljepotu pučke arhitekture teško je prepoznati iz pješačke perspektive, no iz zraka je doživljaj jedinstven

Dvije vapnenačke gorske kose Mali i Veli Treskavac iznad Bašćanske doline prostor je na kojem stoje sačuvani objekti intenzivnog ovčarenja i ratsarske proizvodnje stanovnika u njihovu podnožju: Baške, Batomalja, Jurandvora i Baške Drage. Riječ je o nesvakidašnjim i u Hrvatskoj jedinstvenim oblicima pučke arhitekture interesantnih oblika i čudnovate funkcionalnosti. Golemi mozaik na izbljedjelim kamenim visoravnima satkan od lokava i bunara, pašnjaka i dolaca, hramaca i mrgara, složen je na nadmorskoj visini od 350 do gotovo 500 metara. Njegovu ljepotu teško je prepoznati iz pješačke perspektive. Iz zraka je doživljaj jedinstven.

Nastanjanje tih kamenih, jednostavno građenih zdanja potaknula je nužda, oskudica, ali i osjećaj za sklad oblika u njegovih graditelja. Upravo tom graditeljskom vještinom stanovnici Bašćanske doline izdvajali su se od ostalih stanovnika otoka Krka. Prostor i oblici omedivanja gromačama ovisili su o mogućnostima, obiteljskim sudbinama i životnoj snazi svakoga graditelja ponaosob. Ipak, oni najljepši primjeri kamenih samostojećih zdanja

rezultat su i plod zajedništva, otočanima suđene upućenosti jednih na druge i običaja kolektivnog ovčarenja.

Da bi se spomen na življenje djedova sklonio od zaborava, a kamene rukotvorine sačuvale, velik entuzijazam i trud ulazu članovi Društva za kulturu, ekologiju i tradiciju "Sinjali" iz Baške. Udruga je osnovana u veljači 2006. godine, ali već je, kaže nam predsjednica društva Branka Polonijo, uspjela provesti prve zamisli.

- Programski smo fokusirani na revitalizaciju, zaštitu i valorizaciju suhozidne arhitekture u turističke svrhe. S time u vezi početne naše akcije bile su izložbe fotografija primjeraka suhozidne arhitekture u našem kraju. Nakon toga - ističe gospoda Polonijo - uspjeli smo dogovoriti s pastirima obnovu mrgara na lokalitetu Lipica iznad Batomlja, napuštenog prema pričanju pastira još 1958. godine. Jedino je taj mrgar moguće promatrati a da se ne vozite avionom. Smješten je na nadmorskoj visini od 400 metara, međutim, postoji litica iznad njega, do koje će, za turiste i pješake, prije ovog ljeta Udruga postaviti putokaze.

Mrgari - građevine ovčara

Projekt zaštite mrgara Udruga "Sinjali" kandidirala je pri Primorsko-goranskoj županiji te joj je Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i poljoprivrednu dodijelio 20.000 kuna čime su pokrili troškove obnove mrgara na Lipici. Prvi koji je na čudnovatu ljepotu suhozidne arhitekture u bašćanskom kraju ukazao i istaknuo potrebu njezine zaštite jest dr. sc. Berislav Horvatić. Prije devet godina video je mrgare na fotografiji u knjizi Petra Trinajstića - oni su spominju i u knjizi "Terra incognita" dr. Branka Fučića - a najviše je o mrgarima saznao u razgovoru s pastirima. Kad ih je prvi put obišao, spoznao je i sam njihov vrijednost te povukao za sobom entuzijaste iz Baške. Danas je član udruge koji s još nekolicinom doktora znanosti pomaže misiju "Sinjala", a zajedno s fotografom i dizajnerom Denisom Lešićem priprema knjigu o mrgarima, bunarima i ostalim kamenim spomenicima Bašćanske drage.

Cvjetni suhozidni tlocrti mrgara na jugozapadnoj i sjeveroistočnoj visoravni djela su Baščana, Batomljaca i

Graditeljskom vještinom stanovnici Bašćanske doline izdvajali su se od ostalih stanovnika otoka Krka

Jurandvoraca. Sa zajedničkih općinskih pašnjaka "komunada" nakon ljetnog razdoblja tijekom kojeg bi ovce poludivlje lutale, pastiri bi ih sakupili u te kamene ovčare. U najširem središnjem dijelu mrgara "sali", prema "sinjalu" kojim je svaki pastir imao označene svoje ovce, prepoznавali bi ih i odvajali u manje suhozidom ogradijene prostore "mrgariće".

Svaki je pastir imao svoj mrgarić. U njemu bi pregledao stado, cijepio ovce, "sinjao" janice koje bi ostavio u stadu i ponovo ih kroz "škuju" sve puštao na pašnjak. Mrgari su građeni od jednostrukog suhozida zvanog "unjulica", a u one najveće znalo je stati i preko 1500 ovaca. Od ukupno deset koliko ih je izgrađeno na Krku, pastiri danas koriste sedam, a na otoku Prviću ima ih još pet.

Bašćanska dolina, zalegla između gorskih kosina, bogata je izvorima vode. Kroz nju protjeće i jedna rijeka s dva imena, Vela rika ili Suha ričina. Po svemu sudeći u jedno doba godine zove se Velom, a u drugo Suhom. Zadnji su u dolinu, navodno iz Like, stigli starosedioci Baške Drage.

Kako je plodna dolina već bila zauzeta, oni su na sjeveroistočnoj visoravni morali pronaći prostor ne samo za ovčarstvo nego i za ratarstvo.

Dražani se ne mogu pohvaliti mrgarima oblika cvjetnih latica. Gradili su ih jednostavno uz "hramce", ovčarske i težačke stanove uz koje su u ograđenom prostoru boravile i ovce. Njihova su graditeljska specijalnost bili bunari.

Bunari - građevine ratara

Obrađujući zemlju i sadeći žito, povrće, uzgajajući vinovu lozu u dolcima na sušnoj visoravni, trebalo je sakupiti i sačuvati vodu, kišnicu. Iz te potrebe nastali su "komunski" veliki bunari.

Bunari su sagrađeni od gromače, duboko ukopani u tlo. Oko podzemnog spremnika izgrađen je suhozid, koji vodu štiti od sunca i prljavštine, a povrh vode i suhozida posložen je pokrov, također od gromače, bez ikakvog umjetnog veziva. Kako Horvatić objašnjava, pokrov se gradio na način da se kamenje slagalo u prstene koji su se sužavali dok nisu potpuno natkrili bunar.

Bunari su čuvali vodu za ljude i ulaz u njih bio je uzak da ovce ne mogu ući

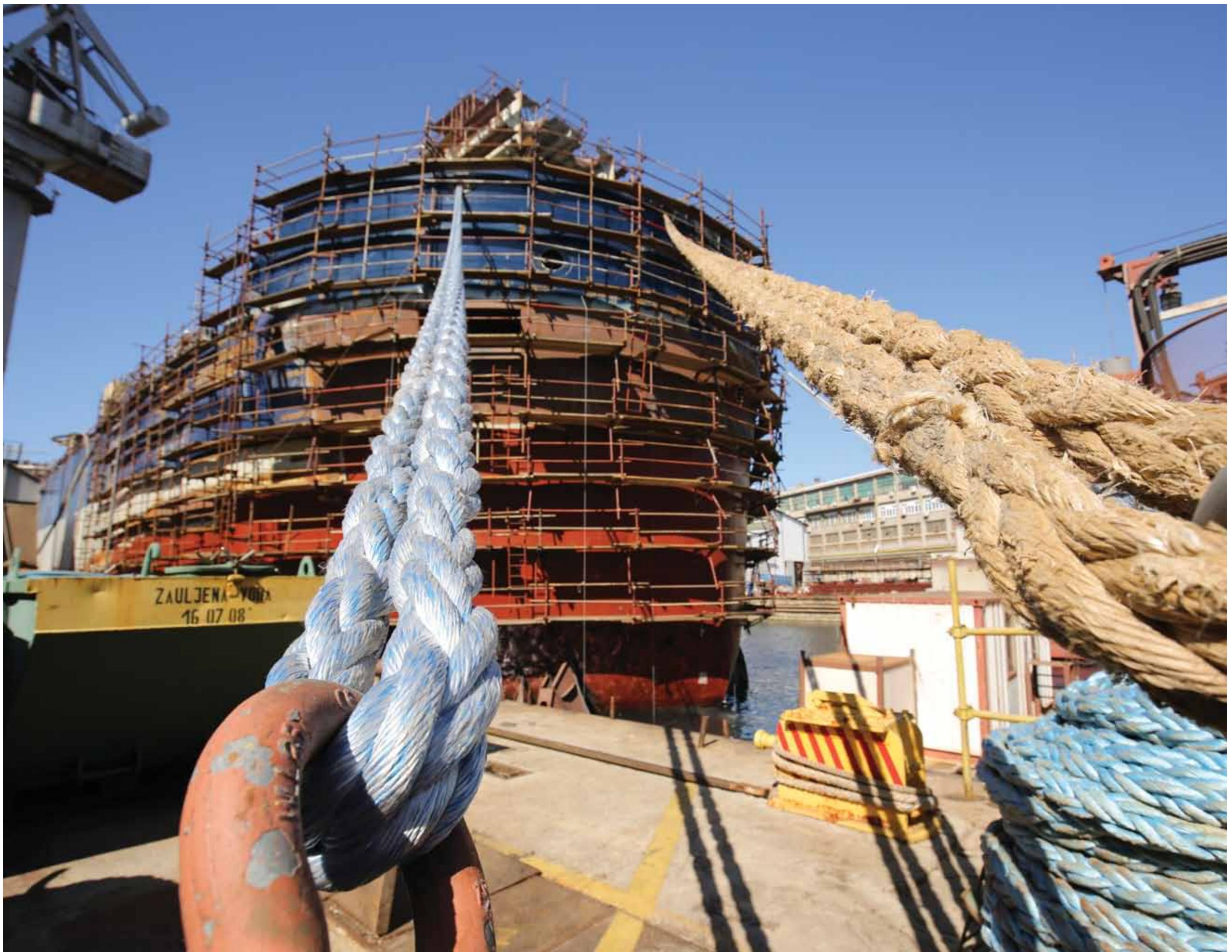

Dr. Berislav Horvatić ukazao je na čudnovatu ljepotu i potrebu zaštite suhozidne arhitekture u bašćanskom kraju

No, za razliku od kamenih samonosivih pokrova čija je svrha uvijek bila ne propustiti vodu, draški su bili sagrađeni na način da vodu propuste. Površina pokrova bila je prekrivena sitnjim kamenjem niz koje se kišnica cijedila ravno u spremnik.

Bunari su čuvali vodu za ljude i ulaz u njih bio je uzak da ovce ne mogu ući. Od ulaza u predvorje bunara pružale su se skale u blagom luku sve do spremnika vode. Prilaz spremniku bio je namjerno zakošen u odnosu na ulaz kako vjetar ne bi nanosio prljavštinu u vodu, a niti Sunčeve zrake dopirale do vode i grijale je.

Većina takvih bunara na sjeveroistočnoj visoravni iznad Bašćanske doline još služe svrsi. Berislav Horvatić pronašao ih je na 16 lokaliteta. Većina ih je sagrađena u godinama svjetskog ekonomskog sloma, krajem 20-ih i početkom 30-ih godina prošlog stoljeća. Udruga "Sinjali" i tim građevinama posvetit će svu pažnju kako bi ih sačuvali od propadanja, pokazali ih i afirmirali kao neprocjenjivo vrijedne spomenike pučke arhitekture južnog dijela otoka Krka.

Objavljeno:
br. 43
travanj 2017

Brodogradilište 3. maj

U dolini sprženog željeza

Kako je počela, marendna naglo i završava, a trećemajci se vraćaju svojim poslovima. Neki na navoz, neki u radionice, neki na brod u doku za opremanje. U nekoliko minuta svi su na svojim radnim mjestima. Dizalice se bude i pokreću, pale se svjetla varenja, miris sprženog željeza opet se širi škverom

Napisao: Marinko GLAVAN
Snimio: Petar FABIJAN

Težak je ovo posao. Poslije rudnika možda i najteži po radnim uvjetima. Ali je pošten i od njega se da živjeti, opisuje rad u brodogradilištu Damir Krpina, brodomonter u 3. maju, jedan od radnika riječkog škvera s kojima smo proveli dio radnog dana, pokušavši zaviriti u svakodnevnicu ljudi u trlišima koji su na svjetska mora porinuli nebrojene brodove.

Da posao u škveru nije nimalo lak, vidljivo je i nama, laicima, praktički već na ulazu u brodogradilište, u pogonu za predmontažu, gdje majstori slažu i vare sekcije broda koje će nijihovi kolege kasnije na navozu spojiti u cjelinu, poput goleme slagalice. I to ne obične, već 3D slagalice, jer sve mora biti točno posloženo u duljinu, visinu i širinu, da bi svaki put kad slagalicu završe, sve skupa „bacili“ u more, porinuvši brod, a posao započeli – ispočetka.

Kad „zaprži“, nemaš se gdje skloniti

Brod je zasigurno jedan od najsloženijih proizvoda, a već i sekcije za gradnju prilično su složene. Svaka se sastoji od brojnih dijelova koje treba spojiti u cjelinu, a to u praksi znači rad na visini, zavlacenje u naizgled nemoguće

Vlastito Učilište Uljanik grupe

S obzirom na to da u redovnom školstvu ne pronalaze dovoljan broj budućih radnika, unutar Uljanik grupe osnovali su vlastito Učilište, ustanovu s verificiranim programom za obrazovanje odraslih, kroz koji je do sad prošlo nekoliko stotina ljudi. Unutar Grupe istovremeno se provode i druga formalna osposobljavanja, poput vezaca tereta i signalista, rukovatelja dizalicom upravljanom s poda, rukovatelja portalnom dizalicom, rukovatelja vilčarom i rukovatelja elektrokolicima. Pokrenut je i projekt kojem je primarni cilj pronalazak novih kadrova i zapošljavanje, pod nazivom „Osiguraj budućnost - postani brodograditelj“ a plan je sposobiti i zaposliti potrebne kadrove, te nastaviti intenzivan program edukacija za nova brodgrađevna zanimanja, uz uključenu mjesečnu naknadu za ospesobljavanja, usavršavanja i prekvalifikacije. Uljanik grupa prije dvije godine je ponovno aktivirala i program stipendiranja studenata, budućih inženjera brodogradnje i strojarstva.

uske prostore, gdje Krpina i njegovi kolege montiraju, vare, bruse, ravnaju, sve kako bi određeni dio broda na vrijeme bio spreman za ugradnju.

- Nama je tu još i dobro. Kolegama na navozu je još teže. Mi smo barem djelomično zaštićeni od sunca, a na navozu kad „zaprži“, nemate se gdje skloniti. Ispod lima temperature znaju dosegnuti i po šezdeset stupnjeva Celzija. Samo stajati tamo je teško, a kamoli još raditi s aparatom za varenje, brenerom ili brusilicom. U biti, sam posao i nije toliko težak, koliko su teški uvjeti, posebno zimi i ljeti. Ovo doba godine je najbolje, kad nije ni vruće ni hladno. Meni je draža zima, jer se barem može dobro obući, a ljeti je puno teže zaštiti se od vrućina. Važno je zaštiti glavu i vrat od sunca i piti puno tekućine. Radiš koliko možeš, kad osjetiš da više ne možeš, odeš do vode, malo predahneš i nastavljaš dalje. Navikne se čovjek na sve to, ali ipak ovisi i kako tko podnosi vrućinu i hladnoću, kaže Krpina, koji u 3. maju radi već 18 godina.

Zanima nas bili opet odabrao isto zanimanje i bi li ga preporučio mlađima, kojima je sve teže naći posao.

- Znate što, svi bi danas u kancelariju, sjediti i raditi na računalu i s papirima. Ali netko mora i ovo delat. A posla u ovim zanimanjima ima, stalno se traži još ljudi. Dobar je to posao, pogotovo kad je čovjek plaćen, onda ima i volju za radom. Brodogradilište je, znate i sami, bilo u teškoj situaciji, ali sada je stanje bolje. Ima posla, što je najvažnije, a i plaće su nešto narasle. Dovoljno je posla da se može i nešto prekovremenih odraditi pa se skupi plaća od koje se može živjeti. Tako da, što se mladih tiče, mogu reći da je ovo dobar i pošten posao, i može se naći zaposlenje, kaže Krpina.

Više ne razmišljamo o odlasku iz Hrvatske

Njegov kolega iz predmontaže, zavarivač Davor Mladenović, koji je taman sišao s jedne od sekcija, gdje je popravljao varove, kaže kako s jedne strane svoj posao ne bi preporučio mlađim naraštajima, zbog zahtjevnosti i težine, ali s druge strane, kao i Krpina, ističe da je vrlo važno da posla u toj branši ima, ali radnika nedostaje, slično kao i u drugim proizvodnim djelatnostima.

- Zna biti vrlo naporno. Najteže je u uskim, skučenim prostorima, gdje morate čitav dan variti iznad glave, ili na koljenima, ponekad i u

takvim nemogućim položajima, da praktički ni ne vidite što radite, a moraš biti koncentriran i precizan. Tu je presudno iskustvo, jer u suprotnom možeš samo sjesti i plakati. Ima i pozicija do kojih je vrlo teško uopće prići. Evo, pogledajte ovaj tu „špic“, koliko je to uzak prostor i sve je stiješnjeno, pokazuje nam na dio sekcije na kojoj radi. Pokazuje nam i svoje radne cipele, čiji su vrhovi posve izlizani, sve do zaštitne kapice.

- To je od rada na koljenima, u uskim prostorima, kaže nam ovaj varioc.

U njegovom dijelu posla visoke temperature posebna su priča, jer unutar sekcije ili broda na navozu, gdje ljeti ionako vladaju paklene vrućine, treba još i čitav dan variti, što temperaturu podiže do nesnošljivih razina.

- Čovjek se navikne ipak nekako na sve to, ali treba vremena. Imamo ventilaciju koja donekle pomaže, ali ne može učiniti baš puno, dodaje.

Pitamo ga je li, poput brojnih drugih hrvatskih radnika, posebno metalske struke, razmišlja o odlasku iz brodogradilišta i iz Hrvatske, u potrazi za boljom i sigurnijom zaradom.

Dvadeset brodova u knjizi narudžbi

Uljanik grupa, u čijem sastavu posluje i riječko brodogradilište, u svojoj knjizi narudžbi ima više od dvadeset brodova, ukupne vrijednosti koja debelo premašuje milijardu dolara, što je više nego ostala brodogradilišta zajedno. U velikom dijelu riječ je o posebnim, zahtjevnim tipovima brodova, poput bulk carriera neobična izgleda, sa sustavom za samoiskrcavanje, za kanadskog naručitelja koji je porinut prošle godine, a sada je na opremanju u trećemajskoj luci. Riječ je o prvoj novogradnji tog tipa ikad sagrađenoj u nekom od hrvatskih brodogradilišta. Upravo je uredaj, odnosno oprema uz pomoć koje će brod moći sam iskrcavati rasut teret, ono što ovim novogradnjama daje dodatnu vrijednost i izdvaja ih iz lepeze sličnih brodova. Njihova je specifičnost i što je taj bulk, kao i preostali još ugovoreni, namijenjen plovidi Velikim jezerima na granici SAD-a i Kanade, što diktira njihove dimenzije i veličinu, po čemu su takvi brodovi i svrstani u posebnu kategoriju. Granične dimenzije kanala koji spaja Velika jezera određuju da takvi brodovi ne mogu biti širi od maksimalnih 23,8 metara, duži od 225,6 metara i s gazom do 8 metara.

Brodomonter Marko Kapović: Posao nije lagan, većini treba barem dvije godine se naviknu, kasnije je lakše

Zavarivač Davor Mladenović: Posla imamo za nekoliko godina unaprijed

Brodomonter Damir Krpina: Kad je čovjek plaćen, onda ima i volju za radom

Rumunji u riječkom škveru

Da posla u škveru ima više nego zainteresiranih za rad, unatoč golemom broju nezaposlenih na birou, potvrđuje i grupa Rumunja koje smo zatekli u 3. maju. U brodogradilište su došli trbuhom za kruhom, prije pola godine.

- Ima nas tridesetak. Svi smo zavarivači i već šest mjeseci radimo ovde, na engleskom jeziku objašnjava nam Christian Toader, koji je i u rodnoj zemlji radio u brodogradilištu, ali je, kaže, poput njegovih kolega, bio primoran posao potražiti drugdje, pa je završio u Rijeci.

- Zašto smo došli baš u Hrvatsku? Zato jer u Rumunjskoj nema novca. Posla još nešto i ima, ali su plaće vrlo niske, od toga se ne može živjeti. Plaća su ovde puno bolje, zadovoljni smo. Posao nije lak, ali navikli smo na to, nije nam problem raditi, kaže.

Zanima nas je li im Hrvatska samo usputna stanica prema nekoj od zapadneuropejskih zemalja, ili se kane dulje zadržati.

- Bilo bi bolje u Norveškoj, haha. Ali ni ovde nam nije loše, nemamo se na što žaliti. Važno nam je da ima posla i da je plaća redovita, kažu Rumunji.

- Padalo mi je to na pamet. Posebno u godinama kad je brodogradilište bilo u krizi i nismo znali što će biti s firmom i s nama. Ali unatrag par godina, otkako je Uljanik grupa preuzeila 3. maj, više ne razmišljam o tome da odem van. Plaća su porasle, a i posla imamo, za nekoliko godina unaprijed. To ipak daje neku sigurnost, a to je i presudilo da više ne razmišljam o odlasku iz „3. maja“. Moglo bi biti i bolje, uvijek može, ali u odnosu na to kako je bilo, sada je dobro, zaključuje zavarivač.

Bolje je raditi nego biti nezaposlen

Iz predmontaže odlazimo do navoza, gdje se slaže čelična grdosija. Već sama veličina broda zaista je impozantna, iako mu u konkretnom slučaju nedostaje još gotovo čitav pramac i zadnji dio krme. Tek kada se dođe posve blizu, postaje barem približno jasno koliko je nebrojenih dijelova potrebljano ugraditi i posložiti da se izgradi brod. Još impozantnije su i dimenzije, jer radnike na brodu ponekad je teško i vidjeti, da njihove pozicije ne odaje blještava svjetlost koju proizvodi aparat za varenje. Jasno je i koliko je posao opasan i težak, jer se dobar dio radi

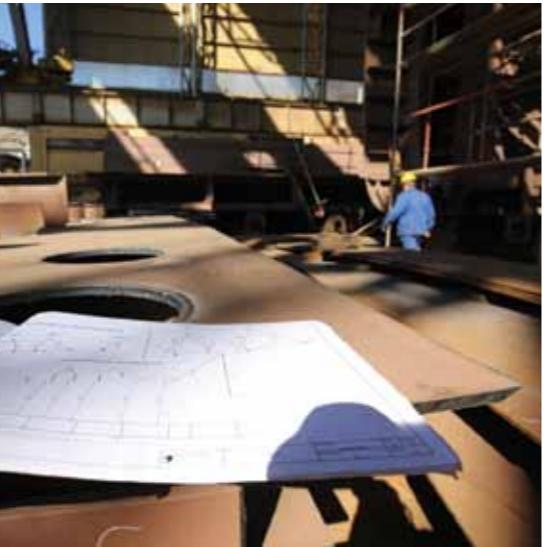
na skelama, deset, dvadeset i više metara od tla. Nama, neupućenima, sve skupa izgleda kaotично, na sve strane se radi, golema tristo tonska dizalica svako malo se pomiče iznad glava, noseći dijelove broda do pozicija za ugradnju, ali zapravo se točno zna tko, što i kad mora napraviti.

- Tako je to od sedam ujutro, do tri poslijepodne, koliko traje radni dan, kaže nam Marko Kapović, mladi ali već iskusni brodomonter, s 11 godina staža u škveru, na navozu i u opremanju broda. Posao je, što i sami vidimo, zahtjevan i odgovoran, jer uvjeti rada su nesmiljeni, a istodobno treba paziti na sigurnost, jer rad na navozu nije nimalo bezopasan.

- Najveći nam je problem vrijeme. Za razliku od većine, meni puno teže pada zima, nego ljeto i vrućine. Iako, zbilja zna biti pakleno vruće, jer ljeti kad se radi unutar broda temperatura zna biti sedamdeset stupnjeva. Najgore je na uskim mjestima. Teško je i raditi na visini, na skeli, to nije za svakoga. Neki ljudi naprosto ne podnose visinu. Puno nas radi na malom prostoru pa treba paziti i sebe i druge, kaže Kapović.

Variocima je ovo doba godine najbolje, jer nije ni vruće ni hladno

U predmontaži

Kuharska ekipa Neda, Andelka, Slavica i Dražana

Predah

U Rumunjskoj nema novca – Christian Toader

Mravinjak u škveru 3. maj

Brod je zasigurno jedan od najsloženijih proizvoda; slagalice brojnih dijelova koje treba spojiti u cjelinu

kuharsku ekipu koju čine dobro raspoložene Ned, Andelka, Slavica i Dražana.

- Menu je svaki dan različit. Evo, danas imamo pileće medaljone u umaku s gljivama, pohano, musaku, paštu, i razne priloge, kao i kolače. A inače nekako najviše idu jela „na žlicu“. Dečki rade fizički posao, težak, i to ih najbolje drži. Neki će i tri puta tjedno pojesti paštu i fažol ili jotu, ali ima i onih koji preferiraju druga jela, paštu, povrće i slično.

.

Iz vrećica se vade sendvići i zdjelice, kruh, napici, traži se udobna pozicija, u hladu ili na suncu, kako kome paše. U tenu počinju i pošalice, razgovori, dobacivanja, svojstvena radnicima brodogradilišta.

Ispod jedne od sekcija pored navoza, u debeloj hladovini, društvo od desetak radnika, osim marendi izvuklo je i zvučnike iz kojih treći glasna glazba.

- Dodite ovamo, ovde je najbolja muzika, pozivaju nas.

- Ovo je najbolji dio radnog dana. Pola sata za marendu i malo odmora, kažu.

Dobar dio njihovih kolega kreće prema trećemajskom restoranu, gdje svakoga dana objeduje više stotina radnika. Krećemo i mi, da provjerimo kakva je ponuda. U restoranu pravi mravinjak, kuharice se ubijaju od posla da u svega nekoliko minuta isporuče na stotine obroka. Kakve su kritike, pitamo grupu radnika za jednim od stolova.

- Hrana je dobra, cijene razumne, a i porcije su dovoljne, što više treba, kažu.

- Baš ništa, odgovaramo

Što se nudi i što se najviše traži, pitamo

Objavljeno:
br. 47
studeni 2016

Liburnijski kras

Ni Ćići ni Brkini, jušto na kunfini

Liburnijski kras, matuljsko područje koje uz Lipu čine Šapjane, Pasjak, Rupa i Brce, stješnjen je između mora i planina, i ne pripada niti jednom niti drugom prostoru, već oduvijek njeguje i čuva svoju posebnost. Jer, kako sami za sebe kažu – „Nismo Ćići ni Brkini, mi smo jušto na kunfini“. Nisu dijelom niti kvarnerskog primorja, niti slovenskih brdovitih predjela, već od 13. stoljeća prije Krista grade svoj dom na granici

Napisao: Davor ŽIC
Snimio: Petar FABIJAN

Područje sjevernog dijela općine Matulji, među dolcima i brežuljcima

Liburnijski kras

Liburnijski kras obuhvaća prostor od oko 4.200 hektara površine u koji spada pet mjesta – Rupa, Pasjak, Brce, Šapjane i Lipa – smještena na raskriju važnih prometnih pravaca. Na području Liburnijskog kraza dva su granična prijelaza – Pasjak i Rupa, povezana autocestom, ali i međunarodna željeznička linija sa stanicom u Šapjanama. Prostor koji se smjestio na nadmorskoj visini između 400 i 825 metara od mora karakteriziraju brojne kraske doline nastale na tektonski poremećenim terenima, danas ograđene suhozidima i uokvirene šumskim proplancima, a bogat je i speleološkim i arheološkim nalazištima. Nažalost, arheološka nalazišta među koja se ubrajaju pretpovijesne gradine, uglavnom su vrlo slabo istražena i nedostupna.

Sve je spaljeno. Cijelo selo – kuće, stvari, salat i stanovnici, njih 269 koji su se u Lipi zatekli u tom groznom času 30. svibnja 1944. godine, kada su nacisti ušli u malo mjesto u matuljskom zaleđu i izvršili jedan od najstrašnijih pokolja Drugog svjetskog rata. U samo jednom prijepodnevu zbrisane su čitave generacije Lipljana, ostavivši duboku ranu u kolektivnoj memoriji, koja je svježa i danas, gotovo 75 godina kasnije.

No, ovo nije priča o smrti, već – o životu, koji se usprkos nedaćama i teškim uvjetima hrabro i uporno obnavlja već gotovo tri i pol tisućljeća na Liburnijskom krasu, škrtom, ali predivnom kraju stješnjrenom između mora i planina, koji ne pripada niti jednom niti drugom prostoru, već oduvijek njeguje i čuva svoju posebnost. Jer, kako sami za sebe kažu njegovi stanovnici – „Nismo Ćići ni Brkini, mi smo jušto na kufinii“. Odnosno, nisu dijelom niti kvarnerskog primorja, niti slovenskih brdovitih predjela, već od 13. stoljeća prije Krista grade svoj dom na granici.

– Lipa je, uz francuski Oradour sur Glane i češke Lidice, jedno od tri europska

mjesta koja su potpuno uništena u Drugom svjetskom ratu. Nakon rata, Lipljanim je bilo ponudeno da se njihovo selo konzervira kao mjesto stradanja, pretvoriti u spomenik, a za njih izgradi novo naselje nekoliko kilometara dalje, kao što je slučaj s Oradourom i Lidicama. No, Lipljani su to odbili, rekli da se žele vratiti na svoja ognjišta i tako je život opstao tamo gdje je oduvijek bio, kaže Vana Gović, kustosica Memorijalnog centra Lipa pamti, jedinstvenog zdanja ovjenčanog nagradama za svoj postav, obnovljenog prije tri godine, s ciljem ne samo očuvanja spomena na stravični zločin, već i na iskru života koja nikada nije ugašena. Upravo zato, ovaj muzej nije fokusiran samo na tragediju, već na cjelokupni život, kulturu i baštinu Liburnijskog kraza – područja koje, uz Lipu, čine Šapjane, Pasjak, Rupa i Brce.

I nakon 20 stoljeća cesta prolazi istom rutom

– Najstariji nalazi ukazuju da se život na ovom prostoru razvio još u 13. stoljeću prije nove ere, a o tome svjedoče predmeti pronađeni u špilji Brgujčeva loza iznad

Ljepota prirode i mir kras i ovaj dio Primorsko-goranske županije

Rijetka mjesta Liburnijskog kraza imaju vlastito groblje, pa se mještani uglavnom pokapaju na području Jelšana, otuda i uzrečica: „živ Hrvat, mrtav Slovenac“

Jezik

Koliko je pet mjeseta Liburnijskog kraza geografski, kulturno i povjesno povezano, toliko su jezično različiti.

– U Lipi je narjeće čakavsko, ali i štokavsko, kao utjecaj hrvatske škole koja je tamo djelovala, ali uglavnom su čakavci i ekavci, a na čakavskoj ekavici govore i stanovnici Rupe, Šapjane, kao i Pasjak, govore čakavskom ikavicom, dok je Brce – kajkavsko mjesto. Kako to? Teško je reći, možda zato što su najbliži Sloveniji, ali zanimljivo je da su s druge strane granice Slovinci – čakavci, pojašnjava Vinko Surina.

kojima su živjeli: od Rima, Bizanta i Franaka, preko Venecije i Austro-ugarske, uz kratku vlast Napoleona, do Italije, Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske...

Lipa pamti, ali i živi

– Kakav je bio život u prošlosti? Svakako je bio zahtjevan, preživljavanje se svodilo na brigu o „blagu“, obrađivanje skromnih poljoprivrednih površina i u dijelovima trgovinu drvom, budući da je ovaj kraj dobro opskrbljen tom sirovinom. Žene su znale nositi neke proizvode u gradove, ali to nije bilo toliko rašireno kao što su bile mljikarice u Grobniku. Vladala je prilično striktna podjela poslova – muškarci su sve izradivali, čak i pleli košice, ali bilo je sramota vidjeti ih da išta nose, jer to je bila ženska zadaća. Čak se bilježi anegdota da bi mještana kojeg bi vidjeli da nešto nosi drugi zadirkivali da će mu „sisići zrast“, govoril Gović, pokazujući bogatu zbirku etnografskih predmeta smještenu u podrumu muzeja.

Naravno, niti jedan od tih predmeta kojima su nekadašnji stanovnici ovih prostora obrađivali zemlju, brinuli o „blagu“, u kojima

Mladi Lipnjeni danas

Na lipanjsku tragediju podsjeća dojmljiv postav na prvom katu Memorijalnog centra Lipa

Bogata zbirka etnografskih predmeta smještena je u podrumu muzeja u Lipi

Usprkos potpunom uništenju tijekom Drugog svjetskog rata, život je u Lipi opstao

su nosili vodu ili kuhalili skromne obroke nije iz Lipe, već iz susjednih mjesta, jer lipaljsko je materijalno naslijede spaljeno i uništeno, na što podsjeća dojmljiv postav na prvom katu muzeja – kućica s imenom svakog od 269 ubijenih mještana, rodoslovna stabla s nasilno „iščupanim izdancima“, bat čizama što odzvanja prostorom kao podsjetnik na zvuk koji je odredio sudbinu žene, djece i staraca (jer muškarci su, većinom, bili na bojištu) Lipe 30. svibnja 1944. Život i smrt, povezani muješkim stubištem...

– Osnovna ideja ovog prostora jest da se kontrastira život prije lipaljske tragedije sa životom prije i nakon nje, ali i da se cijela priča stavi u širi društveno-povjesni kontekst. Jer život nije ni počeo niti završio tog 30. svibnja, Lipa i danas pamti, ali i živi. Zato je ovaj muzej zamišljen kao muzej zajednice, u kojoj ćemo zajedno s mještanima dogovarati kako da se prezentiraju Lipljani, koji je njihov identitet i baština, jer upravo su preživjele generacije najveća „baština“ ovog muzeja, ističe Gović.

Rimska cestovna postaja sada je benzinska crpka

Cesta je glavna odrednica Liburnijskog kraza – crna i srebrna „napulkina“ u raskošnom zelenilu, što meandrirala kroz dolčice i brežuljke, u zavojitim se spiralama uspinjući i spuštajući kroz uglavnom nenaseljen kraj, povezujući rijetke „oaze“ kamenih kuća i ograđenih lijeha u moru netaknute prirode koja uglavnom neometano buja, prekrivajući tragove prošlih vremena

Lipa

Ime što ga je selo najvjerojatnije baštinilo od kakvog znamenitog stabla što je u njemu bilo posađeno, dobro simbolizira život koji se u mjestu obnavlja, duboko ukorijenjen u „rodnu grudu“. Uz tragediju po kojoj je Lipa poznata diljem Europe i muzej koji joj je posvećen, najznačajniji lipaljski spomenik je drevna kapela sv. Jelene Križarice, obnovljena 1662. godine te kasnije sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Prilikom posljednje obnove otkrivene su i gotičke freske s prikazom sv. Jurja koje je Branko Fučić datirao u 16. stoljeće.

Dugovječni sportaš i gospodarstvenik, 90-godišnji motociklistički as Vinko Surina

Nakon rata, Lipljanima je bilo ponuđeno da se njihovo selo konzervira kao mjesto stradanja, pretvoriti u spomenik, a za njih izgraditi novo naselje nekoliko kilometara dalje, kao što je slučaj s Oradourom i Lidicama. No, Lipljani su to odbili, rekli su da se žele vratiti na svoja ognjišta

Rupa

Kako primjećuje Stanislav Gilić u zborniku onomastičkih podataka Matulja, iako bi pučka etimologija lako navela na rupu, odnosno „škuju“ kao izvor imena mesta, ipak je vjerojatnije da se radi o latinskoj riječi „rupe“, koja za značenje ima – stijenu. Raskršće u centru Rupe poznato je svima koji su prolazili obližnjim graničnim prijelazom, a danas je s tristotinjak stanovnika Rupa najčeće mjesto Liburnijskog kraza, koje ima pozitivnu tendenciju kretanja broja stanovništva.

Raskršće u Rupi i caffe Carpe Diem

drvne mase. Zato je i Šapjanama napravljen velik pogon i željeznička stanica s koje se drvo otpremalo diljem Hrvatske, ali i u druge zemlje. No, dvadeseto stoljeće je taj težak život osobito pogoršalo, donijevši niz nedaća za stanovnike. U Prvom svjetskom ratu brojni su stanovnici bili mobilizirani u austrijsku vojsku, borili su se na ruskoj fronti kao moj otac ili na Soči. Možete misliti kako im je bilo – nisu znali jezik, a uglavnom su korišteni kao „topovsko meso“. Nakon toga, 1919. godine došli su Talijani koji su pokušali na silu uvesti talijanski jezik. Pričao mi je otac, kako su u našu ostariju, koju je nono Josip otvorio 1892. godine, dolazili danuncijevci. Tada je ljudima jedino opuštanje bila pjesma, pa bi se u ostariji pjevale hrvatske i slovenske pjesme, a danuncijevci su, kada bi čuli da tko pjeva na „slavenskom“, batinali ljudi dok su oni osobito „revolucionarni“ dobili – ricinus.

Valovi iseljavanja

Bilo je teško, nastavlja Surina, malo posla, pa su se brojni ljudi iseljavali. U Drugom svjetskom ratu su mještani mobilizirani u talijansku vojsku, jedan dio na ruski front, a

Šapjane

Šapjane su dugo vremena bile poznate po dvije stvari – željezničkom kolodvoru i vojsci. Mjesto koje je nekad obilovalo vojnim objektima i udomljavalo tisuće vojnika, prvo talijanske, zatim jugoslavenske, a kasnije i hrvatske vojske, danas je vatrogasno središte Primorsko-goranske županije. U bivšoj vojarni uređen je veliki poligon za obuku vatrogasaca, u kojem djeluje i lokalno Dobrovoljno vatrogasno društvo Kras – Šapjane. Jedno je od rijetkih mesta koje je izbjeglo razaranja u Drugom svjetskom ratu, stoga mještani početkom svibnja svake godine na Gradini ponad sela održavaju zavjetnu svečanost.

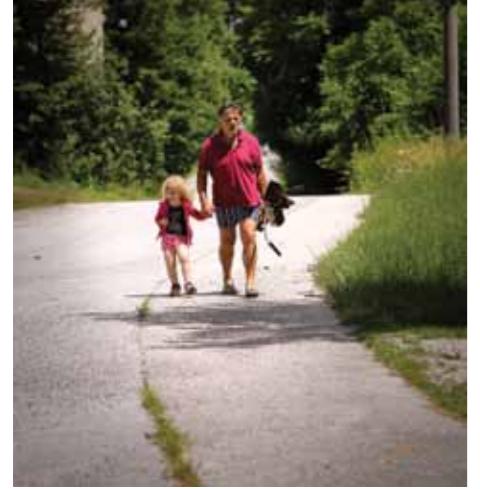
Brce

Brce je sa 65 stanovnika najmanje mjesto u Matuljima, što je vjerojatno posljedica njegove relativne prometne izoliranosti. Najudaljenije matuljsko mjesto povezano je cestom koja se odvaja od prometnice što povezuje mjesto Pasjak s graničnim prijelazom, a koja završava upravo u Brcu. Dakle, kroz Brce se ne može proći – ono je kraj puta.

Pasjak

Porijeklo imena Pasjak nema mnogo veze s – psima, već s povijesku ovog mjeseta, jer bi se najlakše objasnilo kao „mjesto na kojem je paslo blago“. Uz granični prijelaz koji poznaju svi što su posjetili Trst, ali i stizali u suprotnom smjeru, Pasjak je najpoznatiji po radu Kulturno-umjetničkog društva Danica čiji je trenutačno najveći projekt tradicionalni susret harmonikaša „Z ramoniku po starinsku“ što okuplja više od tisuću posjetitelja iz Hrvatske, Slovenije, Italije...

drugi u Afriku. Ovi koji su isli u Afriku su se svi vratili, a od ovih koji su bili u Rusiji – niti jedan. Svi su poginuli. Nakon 1943. godine i kapituacije Italije gotovo svi su isli u partizanske jedinice, a u tom vremenu mnoge su kuće u selima – uključujući i našu kuću i oštariju – bile spaljene. Slijedila je teška obnova, ljudi su se polako okretali industriji i mnogi su zaposleni u riječkim brodogradilištima, ali nisu zapustili zemlju. No, nije ni tada bilo jednostavno – veze s Rijekom bile su slabe, autobusne linije rijetke, pa se tada dogodio novi val iseljavanja. Tek tamo sedamdesetih godina život je postao nešto lakši – bolje smo prometno povezani, porastao je standard i sada je ovo područje vrlo ugodno za život. Imamo mir, tišinu, prekrasnu prirodu i čist zrak, ali i blizinu Rijeke, Opatije, objašnjava Surina.

Nakon rata, jedno vrijeme to je područje bilo dio Slovenije, a Hrvatskoj je pripojeno na inzistiranje mještana čitavog kraja.

– Slovenci su nas prozivali da smo se prodali za kilo pašte. Ali nije ni to bilo bez osnove... Tada, nakon rata, na području Ilirske Bistrice „tesere“, odnosno bonove

za hranu i odjeću dobivali su samo zaposleni, a obitelj ništa, jer se smatralo da je to poljoprivredni kraj u kojem mogu sami za sebe brinuti o hrani. A u Hrvatskoj, odnosno Opatiji i okolicu, pravo na „tesere“ imala je čitava obitelj osobe koja je imala posao. Tada nije bilo referenduma, nego su mještani organizirali peticiju i skupljali potpise, prikupljeno je oko 800 potpisa, gotovo 100 posto ljudi koji su u to vrijeme imali pravo glasa. To se predalo u Upravu za novooslobođene krajeve i bez nekih problema, administrativnom odlukom, postali smo 1947. godine dijelom Hrvatske, govorи Surina.

Po žene u Sloveniju ili Islam Grčki

No, sa Slovincima ovaj kraj i dalje vežu duboki i višeslojni odnosi. Granica može obilježiti područje, ali ne i ljude, pa su mnogi Rupljani – među njima i Surina – svoje bolje polovice pronašli u susjednoj državi. Osim toga, rijetka mjesta Liburnijskog krasa imaju vlastito groblje, pa se mještani uglavnom pokapaju na području Jelšana, pa je tako stigla i uzrečica – „živ Hrvat, mrtav Slovenac“.

U agroturizam „Bevcovi“ svraćaju ljudi iz svih krajeva svijeta

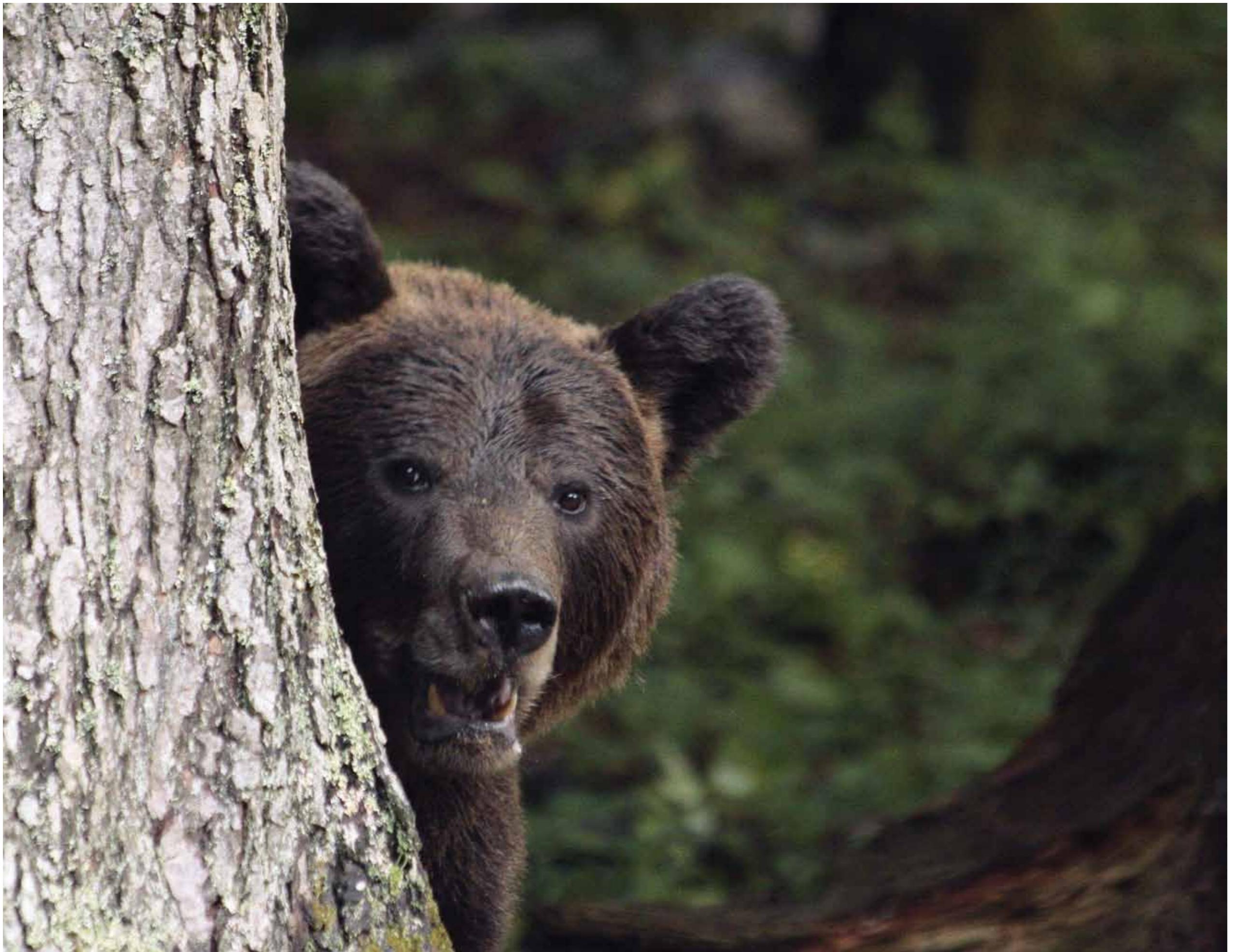
Obitelj Ivešić: „Dalo bi se ovdje veliku turističku priču napraviti, da cijeli kraj od toga može dobro živjeti“

Danas, nakon teškog dvadesetog stoljeća i brojnih nedaća, razaranja i iseljavanja, život se polako vraća u ovaj kraj, a mještani sve više spoznaju potencijal ljepota koje ih okružuju i okreću se turizmu, poput obitelji Ivašić iz Brca

a kćer Mihaela brine o obitelji iz Italije koja uživa u njihovim specijalitetima i posebnom ambijentu.

– Ma svi su oduševljeni – imaju mir, imaju domaći ambijent, dobru hranu, opuštenu atmosferu, djeca se bez straha mogu igrati jer nema prometa, pogledati guske, kokice... Kroz dva mjeseca otvoriti agroturizam? Pa, imao sam građevinsku firmu, ali cijelo vrijeme sam se borio s neplaćanjem odrađenog i jednog dana mi je prekipjelo i odlučio sam zatvoriti firmu. Razmišljao sam čime se baviti, a kako sam se ja prije dvadeset godina zaljubio u ovo mjesto, tako sam vjerovao da će i drugi. Kada sam otvorio, govorili su mi – „Ma ludi Bosanac, pa ki će ti prit va Brce“. A kad su ljudi počeli dolaziti, tada su i drugi počeli razmišljati o turizmu, pa sad otvaraju kuće za odmor, apartmane i odlično im ide, kaže Marinko Ivešić sjedeći u autentično uređenoj konobi čiji su zidovi obloženi kamenom, a na njima posloženi alati koji su nekad bili svakodnevica radnog dana mještana, dok njegova supruga Ljilja mjesi domaće njoke, zaključuje Ivešić.

Objavljeno:
br. 35
srpanj 2014

Portret fotografa
Željka Stipečića

Šaptač medvjedima i vukovima

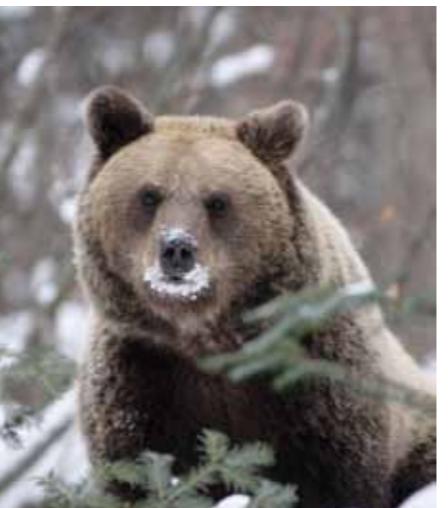
Osim zmija, od ostalih životinja nemam nikakvog straha i mislim da je to, uz strpljivost, recept za uspjeh u fotografiranju životinja. Iz višegodišnjeg iskustva jasno mi je da, osim kad se osjeće ugrožene, životinje agresivno reagiraju čim osjeće i namirišu strah

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Snimio: Željko STIPEČ

S medvjedima na "ti"

Koliko predanost nečemu što se voli može donijeti lijepih rezultata te hobi pretvoriti u nešto više, čak i način života, najbolje nam svjedoči priča o Željku Stipeću, djelatniku Hrvatskih pošta koji svakog dana već više dva desetljeća iz svog rodnog Starog Laza, naselja nedaleko od Ravne Gore, putuje na posao poštara u Delnice. Zahvaljujući višegodišnjem kontaktu s brojnim ljudima Željko je već dobro poznat mnogim Goranima, ali uz njegov temeljni posao sve je poznatiji i kao odličan fotograf. Naime, njegove izuzetne fotografije goranske divljači i pejzaža objavljivane su već u brojnim knjigama (monografije, enciklopedije), časopisima (Lovački vjesnik, Dobra kob, Zeleno i plavo) i novinama (Novi list, Večernji list, Goranski Novi list), a zbog kvalitete koju nose njegove sjajne fotografije Stipeć je poželjan suradnik svakom uredniku jer fotke kakve radi Željko nedvojbeno dižu kvalitetu teksta koji ih prati. Osvjedočiti o tome možete se i na ove tri stranice pa stoga predstavljamo Željka i njegov rad čitateljima našeg magazina.

Šumski čarobnjak s foto kamerom - Željko Stipeć

Prelazim u Playboy!

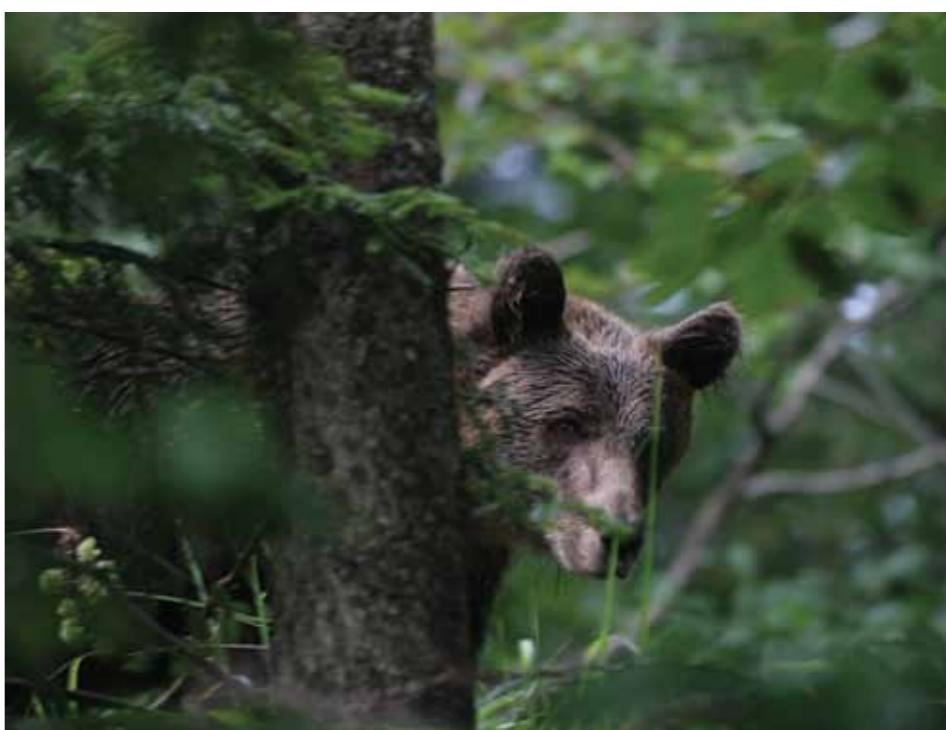
Slika bi bilo još puno više i bile bi još i bolje da oni koji naruče slike plaćaju kvalitetno i redovno. Nažalost, kriza se i tu osjeti i primjeri profesionalnog odnosa kakav nudi časopis "Zeleno i plavo" su rijetki, govori Stipeć koji u šali "najavljuje" promjenu svojih tematskih okvira: "Ma, pomalo mi je već dosta medvjeda i vukova pa bi možda vrijeme bilo da malo počнем raditi i za Playboy! Uostalom, tamo su i honorari puno veći, a "prirodne ljepote" itekako su zanimljive, kaže Stipeć.

"Fotografija me privlačila još od školskih dana, a konkretnije korake prema bavljenju njome kao ozbilnjijem hobiju učinio sam pred 17 godina kad sam kupio moj prvi foto aparat. Bila je to Minolta s kojom sam najprije krenuo u fotografiranje goranskih pejzaža tijekom svih godišnjih doba. Naravno, to što sam dobivao jako mi se dopadalo, polako sam uočavao sve zanimljivije detalje i kuteve snimanja, a s vremenom se, logično, javila želja da motive pejzaža nadopunim i motivima životinja. Počeo sam kupovati i teleobjektive s kojima su fotografije postajale sve bolje, pogotovo one na kojima su bile životinje", govori Stipeć ističući kako ga je od svih životinja koje sreće u goranskim šumama, strah jedino zmije.

Životinje me prihvaćaju kao dio prirode

"Osim zmija, od ostalih životinja nemam nikakvog straha i mislim da je to, uz strpljivost, recept za uspjeh u fotografiranju životinja. Iz višegodišnjeg iskustva jasno mi je da, osim kad se osjete ugrožene, životinje agresivno reagiraju čim osjete i namiraju strah. Ukoliko straha nema, one najprije malo promatraju o čemu je riječ, a ukoliko ste dovoljno strpljivi,

mirni i ne prilazite im prebrzo, one se naviknu na vas. Poštujući ta njihova pravila ja sam napravio niz fotografija medvjeda i vuka iz velike blizine. Štoviše, s medvjedima sam čak i "razgovarao" i nudio im hranu, a vukove sam slikao s udaljenosti od nekoliko metara. Dogodilo se to pred nekoliko godina na području Crne kose gdje smo ja i sin dolazili na njihovo hranilište sedam noći za redom. Prvog dana taj se čopor čim smo se pojavili uklonio. Mi smo zauzeli mjesto i čekali ne radeći ništa. Druge večeri učinili su nekoliko koraka bliže i tako iz dana u dan dok se nisu na nas privikli toliko da su se nekoliko metara od nas počeli hraniti mesom koje su im lovci ostavili. Naravno, uvijek su nas držali na oku, ali niti u jednom trenutku nisu ikazivali agresivnost. Očigledno su nas, budući da im nismo bili prijetnja, prihvatali kao dio prirode. Naravno, uspio sam ih slikati, neke čak i uz pomoć reflektora kojeg smo imali. To je bilo nezaboravno iskustvo i žao mi je što nisam imao bolju opremu jer se takve prilike rijetko pružaju", prisjeća se Stipeć po čijim riječima je s medvjedima još lakše uspostaviti kontakt:

"Mislim da su medvjedi svjesni svoje snage i oni se, u osnovi, ne boje čovjeka, ali baš i ne žude za kontaktom. Sjećam se medvjedice koja je od prvog trenutka kad sam je ugledao bila agresivna, kretala prema meni i puhala, a tek kad sam video dva medvjedića shvatio sam zašto je agresivna. No, i ona se privikla na mene i nakon nekoliko dana bez problema je "pozirala" sa svojom mladunčadi. Također, nedavno sam napravio odlične fotografije s dva odrasla mlada medvjeda koja sam pratilo tijekom tri godine, od trenutka kad su bili mladunčad pa su se na mene toliko navikli da me već prepoznaju po mirisu i glasu. Zato sam im uspio prići na metar dva te ih čak i hraniti i to snimiti".

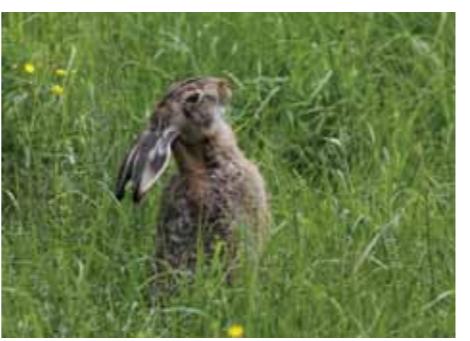
Skup i opasan hobi

Na upit kako stigne i raditi i tako puno slikati Stipeč odgovara kako se sve može, ako postoji volja i želja:

"Ujutro sam na poslu u Hrvatskim poštama, a poslije podne i vikendima idem u šumu s foto aparatom. Prosječno sam u šumi dva do tri sata, a znam provesti i po 7-8 sati vikendom. Ma, prije sam znao u šumi boraviti i po dvije tri dana. Šator, malo hrane i - put pod noge.

Ptica sve manje

Osim vuka i medvjeda volim fotografirati ono što je najteže hvataći objektivom kamere - risa i jelena. Na svu sreću moja upornost nagradila me susretima i s tim prekrasnim životinjama i tu sam uspio slikati puno lijepih trenutaka. Ptice slikam znatno manje, a zabrinjavajuće je da je već prošle zime bilo puno manje ptica, a ove godine, nakon ove lude ledene olijje, još ih je manje i bojim se da su dvije posljednje iznimno jake zime učinile veliku štetu na brojnim životinjskim vrstama, smatra Stipeč.

Osim zmija, od ostalih životinja nemam nikakvog straha i mislim da je to, uz strpljivost, recept za uspjeh u fotografiranju životinja. Iz višegodišnjeg iskustva jasno mi je da, osim kad se osjeće ugrožene, životinje agresivno reagiraju čim osjeće i namirišu strah

Fotografiram isključivo po Gorskem kotaru, ponajprije su to Ravna Gora, Stari Laz, Delnice, Crni Lug, Lokve... Volim slikati u svim godišnjim dobima i u svako doba dana, ali najdraže mi je proljeće kad Gorski kotar izgleda kao pravi raj jer se u njemu priroda budi onom iskonskom snagom. Uz proljeće, jako volim slikati i zimi jer su tada fotografije posebne. Naravno, uvjeti rada tada su daleko teži, ali su i slike posebne i nesvakidašnje. Uz dobar položaj i svjetlo jako bitno je, bar kad je riječ o životinjama, imati i sreće te biti jako, jako strpljiv. Nebrojeno sam puta četiri pet sati čekao za jedan jaki motiv, a isto sam tako često znao čekati uzaludno. No, u tome i jest ljepota", govori Stipeč ističući kako je bavljenje fotografijom lijep, ali i skup hobi:

"U proteklih 17 godina promijenio sam 7 foto aparata, a uz Minolte koristio sam i Canon koji mi je najdraži. Naravno, riječ je o skupom hobiju za nas koji baš i nemamo jako puno novaca pa "patim" za što kvalitetnijim objektivima. Bez obzira na sve to zadovoljan sam ovime što sam ostvario do sada jer je fotografija lijep dio mog života i nedvojbeno je obogatila moj i život mojih bližnjih", zaključuje Željko Stipeč.

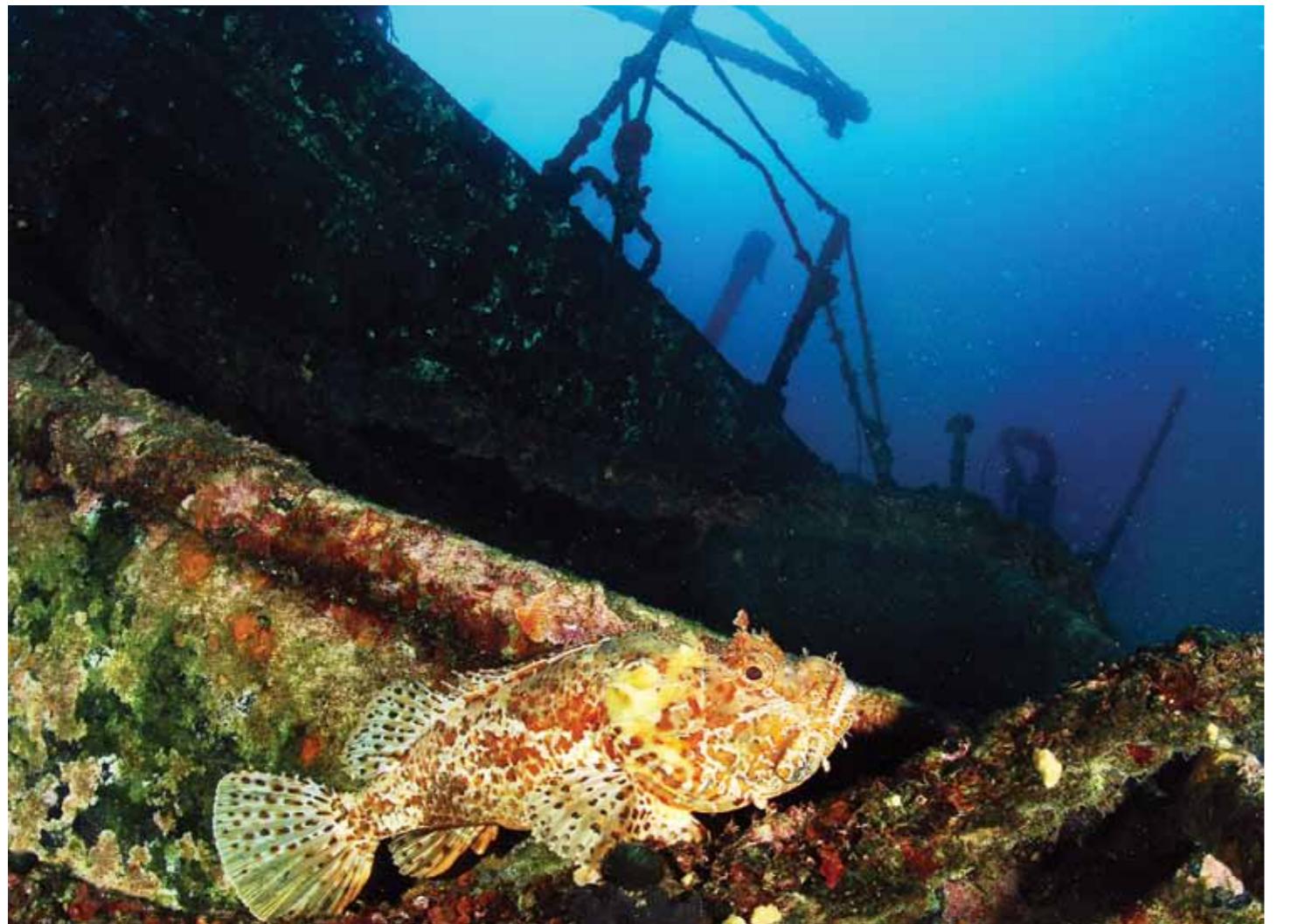
Ronilački turizam

Rijeka zove na potapljanje brodova

Uz spilje i grebene te druge prirodne atrakcije, najtraženije su lokacije upravo one koje sadrže olupine brodova, podmornica i zrakoplova. Štoviše, potražnja za takvim lokacijama nadmašuje ponudu, stoga se iz rječkih ronilačkih krugova pokrenula inicijativa za namjerno potapanje brodova, što je i praksa u najrazvijenijim europskim i svjetskim ronilačkim destinacijama

Napisao: Davor ŽIC
Snimili: Petar FABIJAN i Danijel FRKA

Ronioci su kultur-turisti

Topnik po "struci", a maršal po činu, August Louis Viesse de Marmont kao tridesetpetogodišnjak imenovan je glavnim guvernerom Ilirije, hrvatskih posjeda pod vlašću Napoleona. Poznat po svojoj dobroj organizaciji, vrlo brzo ustrojio je vojsku, te opremio obalne utvrde novim vojnim naoružanjem, između ostalog i – topovima. Nakon završetka Napoleonskih ratova, većina tih topova završila je u lijevaonicama kao staro željezo, no dio njih, koji igrom slučaja nije došao do bedema hrvatskih gradova, danas je izložen u najvećem hrvatskom "muzeju" – onom čije eksponate tisuće posjetitelja svakodnevno razgledava pod morskim valovima.

- Hrvatska je u europskim okvirima supersila po značaju svoga podmorskog blaga, ne pretjerujem niti malo kad to kažem. Hrvatske lokalitete UNESCO je stavio na svoje stranice koje su posvećene podvodnoj kulturnoj baštini – organizacija koja pokriva 150 zemalja svijeta odlučila je baš naše lokalitete istaknuti na svojim stranicama, što svjedoči o njihovoj važnosti u svjetskim okvirima. Naša amforišta koja su gotovo

netaknuta su praktički jedinstvena na Sredozemlju, očuvana su "in situ" s mrežama na način kako su nadena. Mi imamo niz antičkih lokaliteta, zatim srednjovjekovnih lokaliteta, pa zatim dolaze metalni brodovi s razvojem parostroja iz druge polovice 19. stoljeća, i brodovi iz Prvog, a zatim i Drugog svjetskog rata. Prema tome, posjedujemo jedan kontinuitet od 2.500 godina u kojem se mogu iz svakog povjesnog razdoblja vidjeti atraktivni lokaliteti. Takva raznolikost i koncentracija povjesnih i kulturnih znamenitosti u podmorju – a imamo registrirano oko 500 podmorskih lokaliteta – u svijetu se jako rijetko nalazi. Nije naodmet reći i da podvodni lokaliteti ostaju onakvi kakvi su zatećeni u jednom trenutku povijesti. Za razliku od kopnenih sasvim sigurno možemo svrstati pod kulturni turizam, tim više što smo kroz godine naglašavali potrebu očuvanja takvih lokaliteta – posjećivanje, razgledavanje, fotografiranje – ali nikako devastiranje ili narušavanje. Moramo reći da većina ronilaca koji posjećuju Hrvatsku na to se odluči zbog potonule hrvatske baštine i možemo ih ujedno nazvati i kultur-turistima, smatra nekadašnjim ministar kulture Jasen Mesić.

"Sezona" ronilačkog turizma traje minimalno osam ili devet mjeseci, odnosno od travnja pa sve do prosinca

Riječka plivačka legenda Ferdo Hitrec zalaže se za strateško i ciljano potapanje brodova u Jadranu

Danijel Frka: Umjetno potopljeni brodovi svakako bi donijeli jedan dodatan turistički potencijal, to pokazuju iskustva diljem svijeta

U svijetu je potapanje brodova kao turističkih atrakcija sasvim normalna stvar, a u tome prednjače Amerikanci koji su uz obalu Floride potopili više od 300 brodova, u New Jerseyju još 200... U europskim okvirima najviše je na potapanju brodova radila Malta, stvorivši desetak novih atrakcija u svome podmorju, a ronilački turizam donosi joj čak četvrtinu ukupnih turističkih prihoda

priče. Je li bogati trgovac koji je uzalud čekao kip što mu ga je preotelo more to prihvatio kao izraz "božje volje" ili je oštro izgradio posadu broda koji je unajmio? Je li neki francuski pukovnik poginuo odugovlačeći povlačenje i očekujući tovar topova koji je mogao preokrenuti tijek bitke? Pitanja su to na koja potopljeno blago Jadranu vjerojatno nikad neće ponuditi odgovore, ali umjesto toga ponudit će novu turističku privrednu granu koja u svijetu sve više dobiva na popularnosti...

- Potonula baština može poslužiti i kao motiv dolaska u Hrvatsku, ali ona apsolutno može i produžiti turističku sezonu. Kako sezona ronjenja traje praktički od Uskrsa do Sisveta, to može biti značajni doprinos turističkom poslovanju. Postoje zemlje kojima najveći postotak BDP-a dolazi upravo od ronilačkog turizma, kao što su Maldivi. Ne mislim da bi Hrvatska trebala biti takva zemlja, ali činjenica je da posjedujemo određeni kulturni i turistički resurs koji ne traži puno novaca za održavanje, nego samo određeni trud u prezentaciji i organizaciji ronilačkih centara,

Brod "Sigrid", nekada prilično nezamjetljiv trgovачki brod, sada ispred riječke luke živi "novi život" podvodne turističke atrakcije

prihvatu turista i voditeljima ronjenja koji bi trebali znati barem osnove o tom brodu koji posjećuju, koji bi trebali ispričati jednu povijesnu priču i tako posjetiteljima to ronjenje učiniti još zanimljivijim, kaže Mesić istaknuvši kako postoji velik broj turista koji u Hrvatsku dolaze prvenstveno kako bi ronili, privučeni našom bogatom baštinom, ali i čistim morem te raznovrsnim podvodnim svijetom koji samo doprinosi atraktivnosti tog iskustva.

Ciljano potapanje brodova

Ronilački turizam u Hrvatskoj "uzgon" dobiva u drugoj polovici devedesetih godina, te prema podacima Hrvatske turističke zajednice svake godine raste po stopi od 15 do 20 posto – a radi se o stotinama tisuća gostiju, pri čemu strani turisti sudjeluju s oko osamdeset posto. Uz spilje i grebene te druge prirodne atrakcije, najtraženije su lokacije upravo one koje sadrže olupine brodova, podmornica i zrakoplova. Štoviše, potražnja za takvim lokacijama nadmašuje ponudu, stoga se iz riječkih ronilačkih krugova pokrenula

inicijativa za namjerno potapanje brodova, što je pod imenom "scuttling" i praksu u najrazvijenijim europskim i svjetskim ronilačkim destinacijama. Sjedinjene Američke Države, primjerice, potopile su na stotine brodova kako bi izgradile dodatne atrakcije za ronilački turizam, što dnevno donosi na desetke tisuća novih "zarona", a njihovu praksu slijedile su i ostale države – jednu od najpoznatijih potopljenih olupina na svijetu, Frigatu 356 izgrađenu u sovjetskim brodogradilištima tijekom Hladnog rata, otkupila je i potopila vlada Kajmanskih otoka. To je ujedno jedini ruski brod do kojeg se može doći na zapadnoj polutci. Nove ronilačke destinacije stvara i Australija, koja je 2011. godine potopila 140 metara dugačak vojni brod HMAS Adelaide, i to pred čim je cijelog grada, dok ga je iz sušačke luke izvlačio tegljač Beli kamik. Treća riječka podmorska atrakcija nalazi se nadomak brodogradilišta "Viktor Lenac" – riječ je o desantnim dvotrupnim penšama, jedinstvenim "plovećim mostovima" koja su tijekom Drugog svjetskog rata korištena za brza iskrcavanja. Prema svemu sudeći, potopljeni su početkom 1945. godine tijekom savezničkog bombardiranja riječkog područja.

- Velik je broj prednosti kad se govori o strateškom i ciljanom potapanju brodova. Osim turističkih, odnosno činjenice da tako

Ronjenje na potonulim brodovima sasvim sigurno možemo svrstati pod kulturni turizam

Hrvatska je u europskim okvirima supersila po značaju svoga podmorskog blaga. Imamo niz antičkih i srednjovjekovnih lokaliteta, zatim metalne brodove iz druge polovice 19. stoljeća te brodove iz Prvog, a zatim i Drugog svjetskog rata. Posjedujemo dakle kontinuitet od 2.500 godina, što se u svijetu jako rijetko nalazi, tumači podmorski arheolog Jasen Mesić

Ronilački turizam u Hrvatskoj prema podacima Hrvatske turističke zajednice svake godine raste po stopi od 15 do 20 posto

omogućavamo nove atrakcije koje ronioci mogu istraživati, na taj se način i štiti podvodni ekosustav, jer koće ne mogu više grebati po dnu i uništavati ga. U svijetu je potapanje brodova kao turističkih atrakcija sasvim normalna stvar, a u tome prednjače Amerikanci koji su uz obalu Floride potopili više od 300 brodova, u New Jerseyju još 200... Na jedan potopljeni nosač aviona spušta se dnevno oko 1000 ronioca, a napravljeni su i još veći kompleksi koje dnevno posjećuje desetak tisuća ljudi, objašnjava prednosti ideje o potapanju brodova Ferdo Hitrec, voditelj ronilačkog centra Marko Polo iz Rijeke, te jedan od najiskusnijih hrvatskih instruktora.

Važan motiv dolaska u Hrvatsku

Značaj ronilačkog turizma za hrvatski gospodarski rast, ali i ukupan turistički promet naše zemlje ilustriraju "amandmani" Hrvatske gospodarske komore na najnoviju strategiju razvoja turizma koju je izradio Ministarstvo turizma – cilj je izdvojiti ronilački turizam kao zaseban oblik turizma te ga promatrati neovisno o pustolovnom

i sportskom turizmu, pri čemu HGK navodi da je ronilački turizam već danas važan motiv dolaska turista u Hrvatsku te proizvod za kojim postoji velika potražnja, a ne samo dio vanpansionske ponude. Uz stvaranje novog brenda ronilačkog turizma u Hrvatskoj, Komora Ministarstvu predlaže i jačanje institucionalnog okvira, odnosno izradu zakonske regulative u ovom segmentu turističke ponude. I sami ljudi koji žive od ovog oblika turizma upozoravaju da su zakonska rješenja manjkava, posebice ona koja se odnose na potencijalno strateško potapanje brodova, što je sada samo teoretski povezano s idejom izrade brakova, odnosno umjetnih grebena.

- U sadašnjoj zakonskoj regulativi mogućnost potapanja brodova postoji, ali nije dobro regulirana. Odnosno, Pomorski zakon kaže da se brod može izvanredno potopiti, ali nigdje nije definirano što to znači, kakve su to izvanredne situacije. I Zakon o ribarstvu kaže da se brod može potopiti s ciljem stvaranja umjetnih brakova, no propisi kojima bi se definiralo kada, kako, i na koji način je to moguće

Zaron na Elhavi Star, popularnu riječku olupinu

napraviti nisu donešeni. Kako bismo utjecali na tu situaciju, oformili smo i radno tijelo za ronilački turizam na razini Turističke zajednice Rijeka, u kojem su brojni predstavnici ronilačke struke, ali i direktor Turističke zajednice Petar Škarpa, neki ljudi iz Grada Rijeke... Krenuli smo s određivanjem koje nam sve zakonske odredbe trebaju, što sve treba regulirati. Uključili su se i predstavnici županijskog Zavoda za prostorno uređenje, a o svemu smo izvjestili i ministra turizma Darka Lorencina koji je vrlo pozitivno reagirao na inicijativu, objašnjava je Hitrec, koji je i imenovan predsjednikom ovog radnog tijela, te dodaje kako se u čitavu priču treba uključiti i institucije zadužene za očuvanje prirode, kako bi i one dale svoje mišljenje, jer zaštita prirodnog bogatstva prioritet je i imperativ ovog "projekta".

Zakonski okvir

Hitrecov kolega iz radne skupine Danijel Frka, glavni autor "enciklopedije hrvatskog podmorja", knjige "Blago Jadrana", u kojem je s podvodnim arheologom Jasenom

Ronilački turizam i splativiji od golfa

Golf se u posljednje vrijeme u hrvatskoj javnosti često spominje kao potencijalni "spasitelj" hrvatske turističke ponude, koji bi je mogao usmjeriti prema imućnjim i "ekskluzivnjim" gostima te osigurati produljenje sezone. No, uza svaku ideju o izgradnji golf-terena, uz ekonomsku računicu veže se i bojazan za okoliš.

- Vrlo nedavno je i Hrvatski sabor raspravljaо о novoj strategiji hrvatskog turizma, a moram priznati da mi je malo čudno što se u tom kontekstu više govorilo o golfu nego o pitanju ronilačkog turizma. Ova potonja varijanta donosi istu dobit, ali uz puno manja ulaganja, i puno je više ekološki prihvatljiva opcija. Isto tako, produljuje turističku sezonu, dok golf traži velike količine vode i prostorne resurse, dugotrajne procedure izmjene prostornih planova, da se ne govorio o ekološkoj upitnosti tih projekata, smatra Mesić, koji kaže da je jedino ulaganje koje ronilački turizam danas treba - bolje pozicioniranje i promocija na turističkom tržištu.

Mesićem popisao sve zanimljive ronilačke atrakcije na hrvatskom dijelu Jadranskog mora, slaže se s tvrdnjom da potapanje brodova zapravo pogoduje podvodnim eko-sustavima.

- Naime, svi znanstvenici koji se bave područjem morske biologije podržavaju potapanje brodova, jer se time zapravo čuvaju ekosustavi koji postoje i stvaraju novi - brodove vrlo brzo preuzme morska flora, a onda su zanimljivi i ribama i ostaloj morskoj fauni, pa dobivamo zapravo veću i očuvaniju biološku raznolikost. I brodova koje bismo mogli potopiti i lokacija na kojima bi se to moglo učiniti ima i više nego što postoji potrebe u ovom trenutku, i stvarno ne bi bilo teško vrlo brzo ovu ideju provesti u djelo, kad bi postojao zakonski okvir unutar kojeg bi se ona mogla realizirati. Tehnologija nije problem, tehnološke metode već su dobro prokušane u svijetu i znamo kako bi se to moglo napraviti. Sad je sve samo pitanje političke volje - hoće li zakonodavci prepoznati brojne dodatne vrijednosti koje

bi to moglo donijeti Hrvatskoj i našem turizmu. Vjerujem da će ministri turizma i prometa uvidjeti to, a očekujem da bi to mogli razumjeti i u Ministarstvu zaštite okoliša, tim više što ovi procesi ne utječu negativno na okoliš, nego upravo suprotno, objasnio je Frka.

Njegov "kolega po knjizi", Mesić, ističe kako čitavu problematiku strateškog potapanja brodova ne bi trebalo biti previše komplificirano regulirati.

- Tu ne možemo govoriti o kulturnom turizmu, nego o stvaranju novih turističkih atrakcija, odnosno ta je inicijativa više usmjerena avanturičkom turizmu. Što se tiče formalnog dijela, ne vidim tu nikakvog problema ukoliko se ispoštuju zahtjevnii ekološki standardi i ako ta mesta potonuća ni na koji način ne ugroze povijesne lokalitete koji već postoje, poručuje Mesić.

Kvarnerski arhipelag zanimljiv roniocima

Ronilački turizam jedan je od kvalitetnijih načina da se riješi česta boljka hrvatskog turizma - sezonalno poslovanje. Naime,

kako minimalno ovisi o vremenskim uvjetima, ronilački turizam aktualan je generator turističke ponude i u ljetnim i u zimskim mjesecima, što znači da može produžiti sezonu i omogućiti cjelogodišnji rad turističkim destinacijama.

- Apsolutno ronilački turizam ne ovisi o vremenskim uvjetima, te samim time omogućava da se produži turistička sezona. Štoviše, vrlo često nam je predsezona i posezona bolje "popunjena" nego sama sezona. A što se tiče brojnosti turista koji se uključuju u ovaj vid aktivnosti, to je teško procijeniti, jer u svemu tome postoji i velik broj ljudi koji rade "na crno", pa se ne mogu stvarati statistike. U svakom slučaju, činjenica je da je to vrlo raširen oblik turizma, u čitavoj Hrvatskoj, koji stalno dobiva na popularnosti, objašnjava Hitrec.

Frka kaže kako "sezona" ronilačkog turizma traje minimalno osam ili devet mjeseci, odnosno od travnja pa sve do prosinca, te kako je kvarnerski arhipelag zanimljivo odredište za ronioce, ali i da bi mogao postati još zanimljiviji.

- Što se tiče riječkog područja, odnosno okoline Rijeke, tu imamo tri zanimljiva broda, a sve ostalo i nije tako atraktivno. No, zato je na Kvarneru prisutan velik broj iznimno dobrih ronilačkih lokacija - oko Krka, Cresa, uz obalu Istre... Umjetno potopljeni brodovi svakako bi donijeli jedan dodatan turistički potencijal, to pokazuju iskustva diljem svijeta, a pogotovo ako se zna da 80 posto ronioca zanima prvenstveno istraživanje olupina. Zapravo, upravo su lokacije koje nemaju toliko prirodno potopljenih brodova idealne za takve projekte. S obzirom da je nedavno zatvoreno brodogradilište u Kraljevici, volio bih kao Kraljevičan da se prvi brod potopi baš tu ispred naše obale. Pozitivni efekti vrlo brzo bi se vidjeli - otvorilo bi se nekoliko novih ronilačkih centara, deseci ljudi pronašli bi nova radna mjesta, a i lokalno gospodarstvo bi djelomično nadoknadilo gubitak koji mu je proizveo stečaj brodogradilišta, zaključuje Frka.

Objavljeno:
br. 02
listopad 2005

Srednjovjekovna pozornica

Fjera prvorazredna rapska atrakcija

Ono u čemu su Rabljani s Fjerom najviše uspjeli je pretvaranje grada u pravu srednjovjekovnu pozornicu koja svakog svjedoka vrтoglavom brzinom vraća u prošlost

Napisala: Andrea BRALIĆ
Snimio: Petar FABIJAN

Kada su Rabljeni prije četiri godine stavili glave na kup i osmisili manifestaciju kojom su turistima željeli predstaviti svoju bogatu i slavnu prošlost, nisu niti slutili da će u svega četiri godine stvoriti turistički "brand" koji ne treba posebno predstavljati. Nagradena "Plavim cvijetom" Hrvatske turističke zajednice, Rapska fjera postala je obrazac po kojem mnogi hrvatski gradovi nastoje također svoju povijest upakirati u turistički proizvod. Zanimljiva je priča o počecima Fjere, naravno najnovijim počecima, kada su entuzijasti odlučili obnoviti trodnevnu feštu u spomen na tri slavna dana rapske povijesti. Predvođeni turističkim zajednicama Raba i Lopara, otočani su se odlučili na kostimiranu predstavu u kojoj će tijekom triju večeri pokušati što vjerodostojnije pokazati život svojih predaka.

Davne 1364. godine, kada su održane prve viteške igre, pobjednika se nagrađivalo kućom ili zlatnicima od kojih je mogao živjeti cijele godine

proglašeni Dies Victoriae 9. svibnja kada se slavila uspomena na čudesnu obranu grada od Normana po zagovoru sv. Kristofora, i Dies Natalis 27. srpnja - dan njegove mučeničke smrti, te je odlučeno da se prigodom tih svečanosti petnaest dana u gradu ne smije krojiti pravda i progoniti dužnike. Svečanosti su uvedene u počast kralju Ljudevitu Velikom koji je Rab oslobođio od Mlečana, a trajale su sedam dana oko blagdana sv. Jakova, sv. Ane i sv. Kristofora. Rab tih dana ponovo postaje sretan grad, kao što govori i njegov naziv – Felix, koji je nosio još od trećeg stoljeća. Prve dvije godine Fjera se održavala vikendom, no organizatori su odlučili držati se tradicije pa se svečanosti sada održavaju upravo na dane blagdana. To se pokazalo boljim i u turističkom smislu zbog smjene gostiju koja se odvija subotom.

Autentična srednjovjekovna pozornica

Ono u čemu su Rabljani s Fjerom najviše uspjeli je pretvaranje grada u pravu

srednjovjekovnu pozornicu koja svakog svjedoka vrtoglavom brzinom vraća u prošlost. Iz večeri u večer ulicama su se natiskivale na tisuće posjetitelja koji su uvijek imali samo jednu zamjerku - što i za njih nisu osigurani kostimi.

Dojmove s Fjere mnogi su nosili kao najdragocjeniji suvenir s ljetovanja, a nakon prve četiri godine sve je veći broj onih koji vrijeme svog odmora na Rabu "kroje" prema održavanju Fjere. Angažman samih Rabljana koji glume svoje pretke pokazao se punim pogotkom jer takav uspjeh ne bi ostvarili niti profesionalni glumci. Povijest i tradicija ipak se prenose s koljena na koljeno i takve životne role mogu najbolje odigrati sami otočani.

Oduševljenje posjetitelja njihova je nagrada i motiv da svake godine u Fjeri sudjeluje sve veći broj radionica u kojima se pokazuju vještine starih zanata. Srednjovjekovni majstori, obrtnici i trgovci tih dana vrijedno izrađuju novčiće,

Felix Arba

U 14. stoljeću Ferije ili tempus feriarum trajale su sedam, a danas svega tri dana, no doživljaji se prepričavaju cijele godine i oni koji jednom dožive gradske ulice osvijetljene bakljama, mnoštvo kostimiranih građana, zvuk kovanja novca, bubnjeva, frula i fanfara, jedva će dočekati novi ulaz u vremeplov.

pjate, bocene, kamenice, bačve, škare, postole, češljaju vunu, ispisuju glagoljicom imena i poruke, iscrtavaju na svili... Kruh netom ispečen ispod peke s tek narezanim domaćim pršutom i čašom dobrog vina malo koga ostavlja ravnodušnim, a ovog su se srpnja nudila i složenija jela spravljena po starim recepturama poput janječih tripica. U galeriji PIK na Kaldancu uvijek se prikazuje srednjovjekovno seosko domaćinstvo u kojem žene češmaju vunu i predu je na mulineu, a članovi Sportsko-ribolovnog društva Dolin u luci Rab i ispod Pjacete oživljavaju staro ribarsko selo. Uz miris ribe uhvaćene "na svitu" i odmah bačene na gradele, doživljaj postaje potpun.

Tri različite večeri

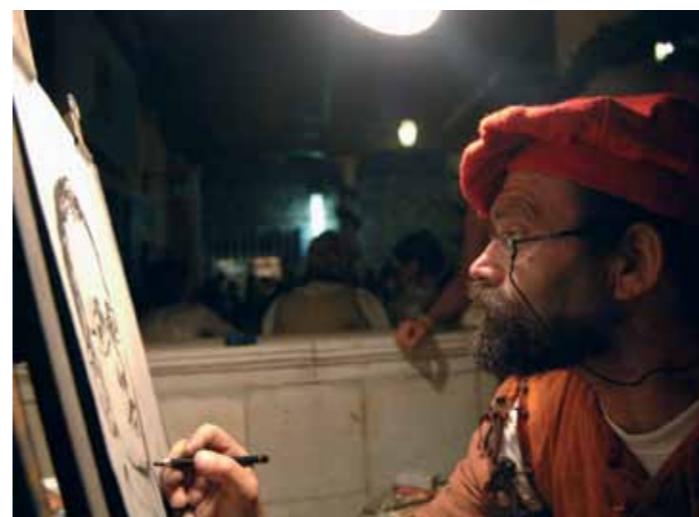
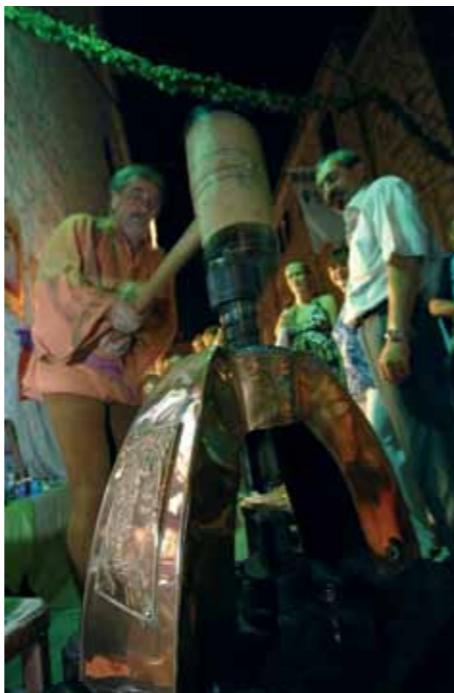
Svaka Rapska fjera traje točno tri dana tijekom kojih se po ustaljenom rasporedu održavaju programi. Oni koji prate svaku manifestaciju već imaju svoju omiljenu večer. Romantičari preferiraju otmjeno otvaranje, gurmani drugu večer s

65 radionica starih zanata

Pohvale za sve ono što se zbivalo od 25. do 27. srpnja valja prije svega uputiti otočanima koji su organizirali čak 65 radionica starih zanata u kojima je volontiralo rekordnih 320 sudionika, a među njima: Folklorno društvo Rapski tanac - razni zanati, Udruga ovčara Škraparica, Djeci vrtić Pahuljica, ŠRD Dolin, Udruga Komin, Udruga rapskih samostreličara, mandolinisti, klape Kristofor, Sozal i Eufemija, Pekarnica slastica Vilma, MD Trade - pčelinji proizvodi, Cvjetarna Murteo i Mirjana Krstaš, Marinko Krstaš ml. i Ivan Milunić, spužvar - Danijel Kalocira, kalafat - Josip Perčinić Belo, školjkar - Boris Brna i Murtić, pletač vrša - Josip Fafandel, užari - Siniša, Tamara, Ivan i Zlata Mikelic, radionica keramike - Belinda Rožić i Barbara Javorin, lončari - Anito i Jadranka Rossini, stolari - Josip Miš, Marko Miš, Tonči Španjol, Mario Španjol, Željko Gabrić i Milan Culina, čipkarice - Nada Pečaver i Božena Stokić, kovač novca - Ivan Rožić, slikari - Barbara Isak, Zdravko Šimičić, Ana Španjol, Vitomir Kelava, Hari i Sonja Čipčić, Egon Raspor i Vlatka Topolnjak, slikari na svili - Marijan Dragozet i Đorđe Ivanović, kaligrafija - Slavica Šišara, tekstil i nakit - Ankica Ribarević i Marija Guščić, radionica nakita - Helena Vidas, vez i čipka - Marijana Jurešić, glagoljaši - Vinka i Petra Pahljina, Ines Škvorc i Maja Gerovac, devocionalije - Dunja Brnjac, stari recepti - Jasna Bastiančić, celestina - Mira Zudenigo, Sonja Trapp, Edita Sušić i Doris Matić, knjigovezac i kožar - bračni par Milić, konoba - Mile Beg, Milan Dudić, Vanja Debelić, Vanja Seršić, Lovro Matahlija i Boris Putinja, vlastelini - obitelj Kabalin, mrtvozornik - Ivica Pahljina, krvnik - Dobrica Badurina, gubavci - Vladimir Vosnik i Zoran Kurelić, radionica samostreličara - Ante Magdić i Tomislav Miličević, srednjovjekovna pošta - Ivan Komadina, Nada Zubović, Antonija Car i Iva Večerina, pjaca - Ilijia i Zdenko Beg, Marica Košutić.

ribarskim selom i pečenim ribama, a oni željni natjecanja jedva čekaju završnicu s viteškim turnirom rapskih samostreličara. Prve večeri, s prvim mrakom blagdana sv. Jakova pucanj topa na Varošu, odnosno Trgu sv. Kristofora, označava početak drugovanja plemića i pučana, nekada nepoznatog običaja u ostalim srednjovjekovnim gradovima.

Upravo zbog mira koji je u davnim vremenima za svečanosti trajao sedam dana, kada se nije krojila pravda, zidine su bile otvorene svima, a dani su prolazili u pjesmi, plesu i igrama, Rab je dobio naziv Felix ili sretan grad. U 14. stoljeću Ferije iliti tempus feriarum trajale su sedam, a danas svega tri dana, no doživljaji se prepričavaju cijele godine i oni koji jednom dožive gradske ulice osvijetljene bakljama, mnoštvo kostimiranih građana, zvuk kovanja novca, bubenjeva, frula i fanfara, jedva će dočekati novi ulaz u vremeplov. Po otvaranju Fjere i mise u

katedrali, knez, suci, općinsko vijeće, plemljivo, vlastela, trgovci, zanatlije, obrtnici, pučanstvo i umjetnici, te cijela svita posjetitelja kreće do Gradske lože, bakljama osvijetljenim ulicama, gdje se nalazi knjiga za upisivanje sudionika. A u njoj su se tijekom zadnje četiri godine uz otočane upisali i njihovi gosti koji već tradicionalno dolaze iz talijanskoga gradića Castella Montegiardina, iz Republike San Marino, Udruge Hram iz Splita te iz njemačkoga Koenigsbrunna.

Obrtnici rade, vlastela šeće

Nakon formalnosti upisivanja u knjigu, koja ostaje svjedokom svake obnovljene Fjere, obrtnici, pekarice, cvjećarice, klesari, kovači, stolari, kamenoresci, glagoljaši, keramičari, medari, slikari, pjevači i plesači odlaze svojim radionicama gdje svake od triju večeri prikazuju stare zanate dok u isto vrijeme vlastela, plemići, Heraldo rapski knez, vitezovi, suci, članovi općinskog vijeća i dame šeću kamenitim

Brojni sponzori

Fjera je plod suradnje mnogobrojnih rapskih institucija i tvrtki, pa su u ovogodišnjoj organizaciji obolali Dobrovoljno vatrogasno društvo Rab, Crveni kriz, Policija, Dom zdravlja Rab, HEP - pogon Rab, Dundovo, Vrelo i Pučko otvoreno učilište Rab. Smještaj sudionika osigurali su Imperial d.d. i hotel "Istra" - Clika d.o.o.

Rapsku fjenu financiraju Grad Rab, Turistička zajednica Grada Raba te dijelom Turistička zajednica mjesta Lopar i Primorsko-goranska županija. Donacije su uputili Imperial d.d., mesnica Paž, caffe bar Felix, ugostiteljski obrt "I&N", trgovачka radnja Šanpjær, zlatarnica Kristofor, brodogradnja Pićuljan, a ne smije se zaboraviti restorane Astoria i Labirint koji su počastili uzvanike i goste..

ulicama, a gradski čuvari paze na red i mir. Scene privođenja kažnjenika mogu se vidjeti na svakom koraku, a novost su ove godine bili gubavci koji su posebno razveseljavali posjetitelje.

Blagoslovom koji rapski vitezovi dobiju u katedrali Uznesenja Marijina treće večeri započinje i najuzbudljiviji dio Rapske fjerne - tradicionalne viteške igre na Trgu sv. Kristofora gdje samostreličare dočekuje mnoštvo znatiželjnika. U nadmetanju u strijeljanju samostrelom ne nedostaje uzbuđenja, kako kod vitezova, tako i kod gledatelja. Davne 1364. godine, kada su održane prve viteške igre, pobojnika se nagrađivalo kućom ili zlatnicima od kojih je mogao živjeti cijele godine, a vitez najpreciznijeg oka i najmirnije ruke, čija je strelica ispaljena iz samostrela u tuljak pogodila "u sridu", danas na dar dobiva pljesak nekoliko tisuća oduševljenih turista.

Angažman samih Rabljana koji glume svoje pretke pokazao se punim pogotkom jer takav uspjeh ne bi ostvarili niti profesionalni glumci. Povijest i tradicija ipak se prenose s koljena na koljeno i takve životne role mogu najbolje odigrati sami otočani

Objavljeno:
br. 56
srpanj 2021

Opatija bajna

Što su zidine Dubrovniku to su Opatiji perivoji

Osnovna djelatnost društva uređenje je parkova, obalne šetnice i javnih kupališta. Najveća briga poklanja se deset parkova koji su najznačajniji za Opatiju, a od kojih su tri zaštićena kao spomenici perivojne arhitekture – parkovi Angiolina i Margarita, park Sv. Jakov i Američki vrtovi

Napisao: Zdravko KLEVA
Snimio: Petar FABIJAN

Vrijedni djelatnici „Parkova“ njegovatelji su perivojne baštine

Od deset najznačajnijih opatijskih parkova, tri su zaštićena kao spomenici perivojne arhitekture

Skrajem 19. stoljeća Opatija je postala mjesto pogodno da tijelo ozdravi, da se umor otkloni, a čula nauživaju miris i boja gradskih perivoja. Izrađeni uz hotele, vile, šetnice, opatijske parkovne površine koje i danas privlače pozornost svakom tko se uz njih zatekne. O perivojima, kojima se Opatija može usporediti s Nicom, San Remom, Portorožem, Trgovačko društvo za uređenje i njegu zelenih površina i uzgoj cvijeća – Parkovi d.o.o Opatija vodi brigu, njima upravlja kao i o drugim javnim prostorima.

Parkovi d.o.o u vlasništvu su Grada Opatije. Zaposlenih u društvu je 70 od čega je 60 djelatnika u operativi koji obavljaju svakodnevne poslove na terenu, a podršku im daju stručne službe, građevinski i inženjeri hortikulture.

Ivan Bilobrk: Čuvamo i uređujemo 200 tisuća kvadrata nasada i javnih površina

zaštićeni su kao kulturno dobro). Potom se kao i spomenuti cijele godine uređuju Park Vladimira Nazora, Drage Gervaisa, Imperial, Gorovo, Eksperia, Bulgaria te perivoj Slatina. Uređuju nadalje djelatnici Parkova, za ugodnu šetnju popularni lungomare, odnosno 9,5 kilometara dugačku obalnu šetnicu Franza Josefa I., koja se proteže od Voloskog do granice s općinom Lovran. Zelene površine u naseljima, prilazima školama također su njihova briga, a održavaju javne površine poput stepeništa, pješačkih staza, šetališta.

Prihode društva osigurava Grad Opatija

Parkovi d.o.o u vlasništvu su Grada Opatije. Zaposlenih u društvu je 70 od čega je 60 djelatnika u operativi koji obavljaju svakodnevne poslove na terenu, a podršku im daju stručne službe, građevinski i inženjeri hortikulture. Troškovi društva se financiraju iz gradskog proračuna Opatije u iznosu od 80 posto. Tek 10 posto prihoda ostvaruje se od pruženih usluga općinama Matulji i Lovran, čiju parkovnu

Ništa bez konzervatora

O zaštićenim perivojima brine županijska Javna ustanova Priroda. Postoji konzervatorski odjel u Rijeci i nikakvi zahvati bez njihove suglasnosti se ne mogu provesti. I to je nekako najveći dio zaštite spomeničke parkovne infrastrukture. Inače, ispod Ulice Maršala Tita u Opatiji je sve zaštićeno. Što se tiče stručne potpore, posebno veliku potporu imamo od gospođe Koraljke Vahtar-Jurković koja je napisala i knjigu o opatijskim perivojima i ona nam je uvijek tu za savjet i pomoć. A od Turističke zajednice Grada, dobivamo nešto sredstava odnosno oni preuzimaju aktivnosti posebice što se tiče Adventa, Nove godine te promocije same turističke destinacije, kaže Željko Mikulandra.

Željko Mikulandra: U Opatiji su svi posebno osjetljivi na zelenilo

nastojimo voditi računa jer su svi u Opatiji posebno osjetljivi na zelenilo, ali treba imati na umu da sve ima svoj vijek, napominju u Parkovima.

Svakodnevna briga o ljepoti javnog prostora

Ukupna površina nad kojom svakodnevno radimo, koju čuvamo i uređujemo je 200.000 kvadrata nasada i javnih površina, zaključuje direktor Parkova Opatija, Ivan Bilobrk. Od toga je 146.000 kvadrata zelenih nasada, te 24.000 m² obalnog puta, stepeništa i šetnica poput Carmen Silva i onih po okolnim naseljima. Od javnih plaža, održavamo plažu u Ičićima, površine od 28.000 m². Morskog dijela 13.000 m² i 15.000 m² kopnenog. Kupalištu Tomaševac koji je dječja plaža, zbog mama i nona koje djecu dovode na plažu posvećujemo posebnu pažnju glede čistoće i uređenosti. Također kad smo kod mora, dodaju u Parkovima, njegova čistoća na kupalištima se kontrolira u dogovoru sa HZZJZ PGŽ u Rijeci. More se uzorkuje, dostavljaju se podaci u skladu kojih se

Vila Angiolina

postupa. Za sada, može se reći, da je more vrlo dobre kvalitete.

U Opatijskim zelenim nasadima i u deset zaštićenih perivoja raste 150 vrsta biljaka. Vjerovati je da će taj broj možda nastaviti rasti kada se realiziraju započeta dva velika projekta. Direktor Ivan Bilobrk ističe:

– Naša najvažnija dva projekta u koja krećemo su revitalizacija parka Amerikanski vrtovi i parka-rasadnika Angiolina u vrijednosti od 19 milijuna kuna. Od toga 11.200.000 kn dobivamo nepovratnih europskih sredstava. U ožujku smo potpisali ugovor, u pripremi je natječajna dokumentacija i planiramo u srpnju objaviti natječaj kako bismo mogli započeti s izvođenjem radova na obje lokacije. Amerikanski vrtovi prostor su od 9,5 tisuća četvornih metara, a Rasadnik Angiolina je površine 5 tisuća kvadrata. Na rasadniku imamo tri objekta: stari rasadnik, konjušnicu i objekt kojeg ćemo pretvoriti u multimediji ulazni portal s ugostiteljskim objektom, a stari rasadnik ćemo konzervirati i obnoviti kakav je bio nekad, povrh vile Angiolina.

Preljepi Amerikanski vrtovi prostor su od 9,5 tisuća četvornih metara a revitalizirat će se bespovratnim europskim sredstvima

Opatija Park 2020

Grad Opatija je u prošloj godini, kada je Rijeka bila Europska prijestolnica kulture provela projekt OPATIJA PARK 2020. Projekt je bio posvećen djelima obljetnicama: 175 godina opatijske perivojne arhitekture i 70-toj obljetnici kontinuiranog održavanja opatijskih zelenih nasada i perivoja. Početkom razvoja opatijske perivojne arhitekture smatra se izgradnja perivoja Angiolina 1842. godine, a za početak institucionalnog održavanja perivoja odabran je 1. svibnja 1950. kada je osnovano Gradsko poduzeće za upravljanje kupalištima i parkovima.

Cilj Projekt OPATIJA PARK 2020 bio je snažno istaknuti opatijsku perivojnu baštinu kao osnovno obilježje grada. Uz sve druge vrijednosti koje sadrže perivoji, oni imaju i iznimno turistički značaj. Jer prema rječima akademika Mladena Obada Šćitaracija, redovnog profesora na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, njihova svrha kao artificiranog prostora je postizanje estetskog rezultata, a potom pružanja ugode, ladanja, odmora, iluzije nekog boljeg svijeta. Kako bi se ta iluzija boljeg svijeta približila svakom putniku namjerniku koji se zatekne u Opatiji spomenuti projekt iznjedio je i tematsko putovanje kroz 10 perivojnih bisera. Njih je dr.sc. Koraljka Vahtar-Jurković, doktorica znanosti iz područja urbanizma, arhitekture i pejzažne arhitekture nanizala u knjigu „Opatijska

Koraljka Vahtar-Jurković autorica je knjige „Opatijska kolajnica“, vodiča kroz Opatijske perivoje

kolajnica“ čime je ujedno dala jedinstveni turistički proizvod – vodič kroz Opatijske perivoje. Svakom perivoju dala je light motiv izvučen iz konteksta njegovog nastanka, veze s graditeljem, imenom. Tako je Angiolina perivoj ljubavi i glazbe. Nazvan je imenom preminule supruge Higinije Scarpe, rječkog patricia koji je vilu i perivoj dao izgraditi. U njemu je glazbeni paviljon sa skulpturom Jana Kubelika češkog violiniste i kompozitora, te bista Ivana Matetića Ronjova. Drugi zaštićeni perivoj sv. Jakova, perivoj je mladenaca jer se u obližnjoj, istoimenoj crkvi održavaju vjenčanja. Perivoj Slatina poseban je po fontani osvijetljenoj noću pa mu priliči nazvati ga

Objavljeno:
br. 03
siječanj 2006

Jame i špilje

Podzemni svijet Primorsko -goranske županije

Slabije je poznato da bogatstvom speleoloških objekata obiluje i područje Primorsko-goranske županije. Naime, od 8500 lociranih jama i špilja u Hrvatskoj, gotovo ih je tisuću istraženo samo na području Čićarije, Klane, Muna, Matulja, šire okolice Rijeke te Gorskog kotara

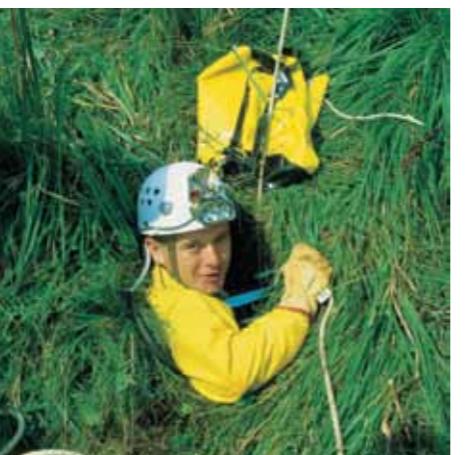
Napisala: Vedrana SIMČEVIĆ
Fotografije: Arhiva ZP

Speleo-ronilačko istraživanje Rječine – sasvim je izvjesno da povezanim kanalima dobiva vodu od Slovenskog Snežnika (1796 m)

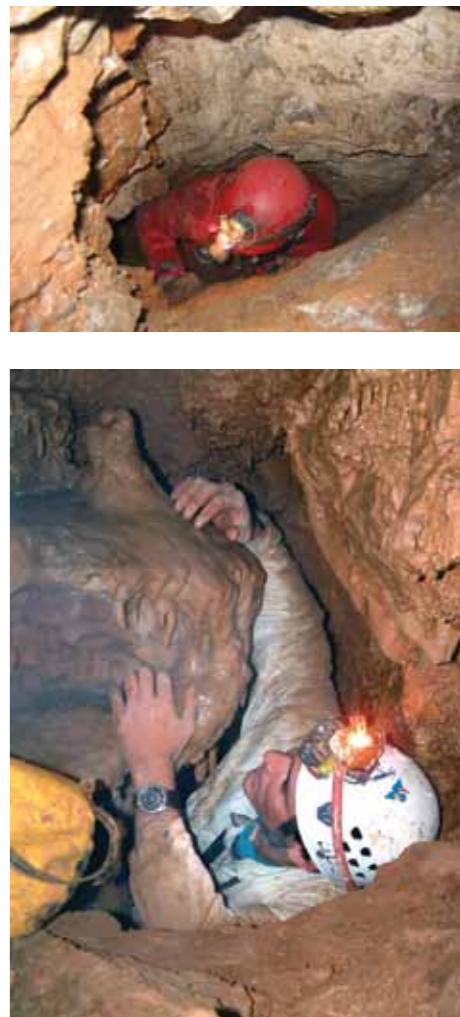
Jedna od rijetkih stvari u kojoj mala Hrvatska zauzima važno mjesto u svijetu hrvatski je krš i njegovo nevjerojatno podzemno bogatstvo. Velebit i njegovi duboki biseri, Lukina i Slovačka jama odavno su čuveni u svjetskim speleološkim krugovima, zbog čega tamo svake godine rado navraćaju gotovo svi hrvatski i veći broj stranih istraživača.

Iako su mnoge jame istražene, modernija i dorađenja oprema te uznapredovala speleološka tehnika današnjim istraživačima podzemlja omogućuju da dopru i tamo gdje njihovi prethodnici iz prošlog stoljeća nisu mogli

Sredinom dvadesetih godina prošlog stoljeća velik su broj speleoobjekata, gotovo 3200 špilja i jama u spomenutom »trokutu«, uz speleologe iz Trsta, istražili i članovi tadašnjeg speleološkog odsjeka kluba Alpino Fiumano. Od tog broja samo je na širem riječkom području otkriveno oko 700 objekata. Danas njihovu istraživačku djelatnost u najvećoj mjeri baštine članovi speleološkog kluba Estavela iz Kastva koji su u posljednjih sedam godina istražili još 270 jama i špilja.

- Najviše speleoobjekata u Primorsko-goranskoj županiji otkriveno je na području Čićarije, odnosno Muna gdje je na prostoru od dva kvadratna kilometra, uz od ranije znanih stotinjak, posljednjih godina otkriveno još devedesetak jama. Samo oko Permana nalazi se još tridesetak objekata, a još ih je pedesetak za koje znamo u okolini Breze i Klane. Osim toga još ih je mnogo koje nisu otkrivene. Na ovom području radi se o jamama koje se nalaze na niskoj nadmorskoj visini, a uglavnom su jako lijepo zasigane, razgranate, no

Područje istraživanja speleološkog kampa »Šverda 2005«

najčešće pliće do 30 metara. U višoj zoni, na Čićariji, prevladavaju pak jednostavne jame, posve vertikalne, golih zidova, u kojima je temperatura oko 6 Celzijevih stupnjeva, no njihova dubina nešto je veća i seže do 80 metara - objašnjava nam kastavski speleolog Dalibor Reš, jedan od osnivača Estavele.

Rječina dobiva vodu sustavom špilja

Iako su mnoge jame istražene, modernija i doradjenja oprema te uznapredovala speleološka tehnika današnjim istraživačima podzemlja omogućuju da dopru i tamo gdje njihovi prethodnici iz prošlog stoljeća nisu mogli. Nije stoga rijetkost da speleolozi u već istraženim jamama najdu na nova čuda, kao u slučaju jedne od najdubljih jama na području Čićarije kojoj su stari ljudi dali prikladno, no ne baš pretjerano maštovito ime - Gnojinica.

- Ona je istraživana više puta u posljednjih sto godina. Prije dvije godine spustili smo se do istraženih 150 metara dubine i otkrili

Estavela

Speleološku udrugu Estavela, sa sjedištem u Kastvu, osnovalo je 1997. nekoliko speleologa pripravnika nakon završene speleološke škole u Fužinama kod tamošnjeg speleološkog kluba Pauk. Iako su s radom započeli, kako navode, sa skromnim brojem ljudi i još skromnijim sredstvima, mladi su speleolozi ubrzo počeli intenzivno istraživali i opisivati speleoobjekte diljem županije te sudjelovati u ekspedicijama domaćih i inozemnih kolega. Danas u Estaveli djeluje 25 aktivnih speleologa, različitih profesija i zanimanja, nevezanih direktno uz speleologiju. Tijekom proteklih godina Estavela je u raznim segmentima svoga djelovanja blisko surađivala s različitim institucijama i udrugama: Prirodoslovnim muzejem u Rijeci, Hrvatskim prirodoslovnim muzejem iz Zagreba, Hrvatskim biospeleološkim društvom, Hrvatskim speleološkim savezom, Parkom prirode Učka, kao i s mnogim drugim domaćim i stranim speleološkim organizacijama. Udruga je također i članica WWF-ovog projekta za očuvanje krškog okoliša i voda pod nazivom »Across the Waters«, a djeluje na web stranici www.su-estavela.hr.

Do veljače svi zainteresirani mogu posjetiti njihovu atraktivnu Speleogaleriju u kastavskoj Kulji, svakog četvrtka od 18 do 20 sati.

180 metara novih kanala, do kojih se doprlo uz pomoć tehničkog penjanja i priječenja. Sličan slučaj imali smo i s Božinkinom jamom kod sela Puži, gdje smo iz starog fosilnog dijela otkopali prolaz u dubinu, pa je ta jama, sada sa 102 metra dubine, najdublja na području Permana. Jedan od najzanimljivijih objekata na ovom području svakako je i Volarjeva špilja, također u blizini Permana, koja je nalazište ostataka špiljskog medvjeda. Veći dio nje sada se, nažalost, nalazi pod novoizgrađenom autocestom za Rupu, no dio u kojem smo otkrili ostatke medvjeda ostao je »izvan« - objasnio je Reš.

Iako zasad primat najdublje jame ovog dijela županije drži Klanski ponor sa svojih 320 metara dubine, istraživanja koja je od prošle godine na području iznad zaleđa izvora Rječine, između Klane i Čabra, poznatijem pod imenom Šverda, počeo obavljati klub Estavela, pokazuju da se tamo najvjerojatnije nalaze i daleko veće dubine.

U mnogim je otkrivenim jamama viđen i velik broj rijetkih crnih daždevnjaka Salamandra atra

- Mi smo se vodili za teorijom slovenskog hidrologa Ivana Gamsa prema kojoj Rječina, čiji je izvor na 320 metara nadmorske visine, dobiva vodu od Slovenskog Snežnika (1796 m). Budući da je između te dvije točke razlika u nadmorskoj visini veća i od tisuću metara, pretpostavka je da ta voda mora ući u neki kanal, odnosno da tu moraju postojati vrlo duboke jame kroz koje ona ponire. U prilog tome ide i jama Brezno Bogumila Brimšeka u Sloveniji, duboka 506 metara, nedaleko od Šverde, a sto metara udaljena od granice s Hrvatskom. Naše pretpostavke su se pokazale točne, pa smo na speleološkom kampu »Šverda 2005«, ponovo potpomognutom od Primorsko-goranske županije, među otkrivenih 28 speleoloških objekata pronašli i 263 metra duboku jamu koju smo nazvali Kame Hame, a koja je ušla na popis pedeset najdubljih hrvatskih jama. Za tu se jamu baš i ne može reći da je posebno lijepa, dapače, radi se o dugačkoj »cijevi«, no to je ujedno i bilo poprilično uzbudljivo istraživanje jer smo

Članovi prijeratnog speleološkog kluba Alpino Fiumano otkrili su dvadesetih godina prošlog stoljeća na širem riječkom području oko 700 speleoobjekata. Danas njihovu istraživačku djelatnost u najvećoj mjeri baštine članovi speleološkog kluba Estevela iz Kastva koji neumorno istražuju nove jame i špilje

na otprilike 100 metara dubine naišli na veliki balvan »zacementiran« ledom kraj kojeg smo prošli dalje u dubinu i koji nam je poslije toga cijelo vrijeme prijetio nad glavama. Podijelili smo se u male grupe i izvodili brze akcije, da se taj led i snijeg koji su balvan držali zaglavljen, ne bi slučajno otopili - prisjeća se Reš.

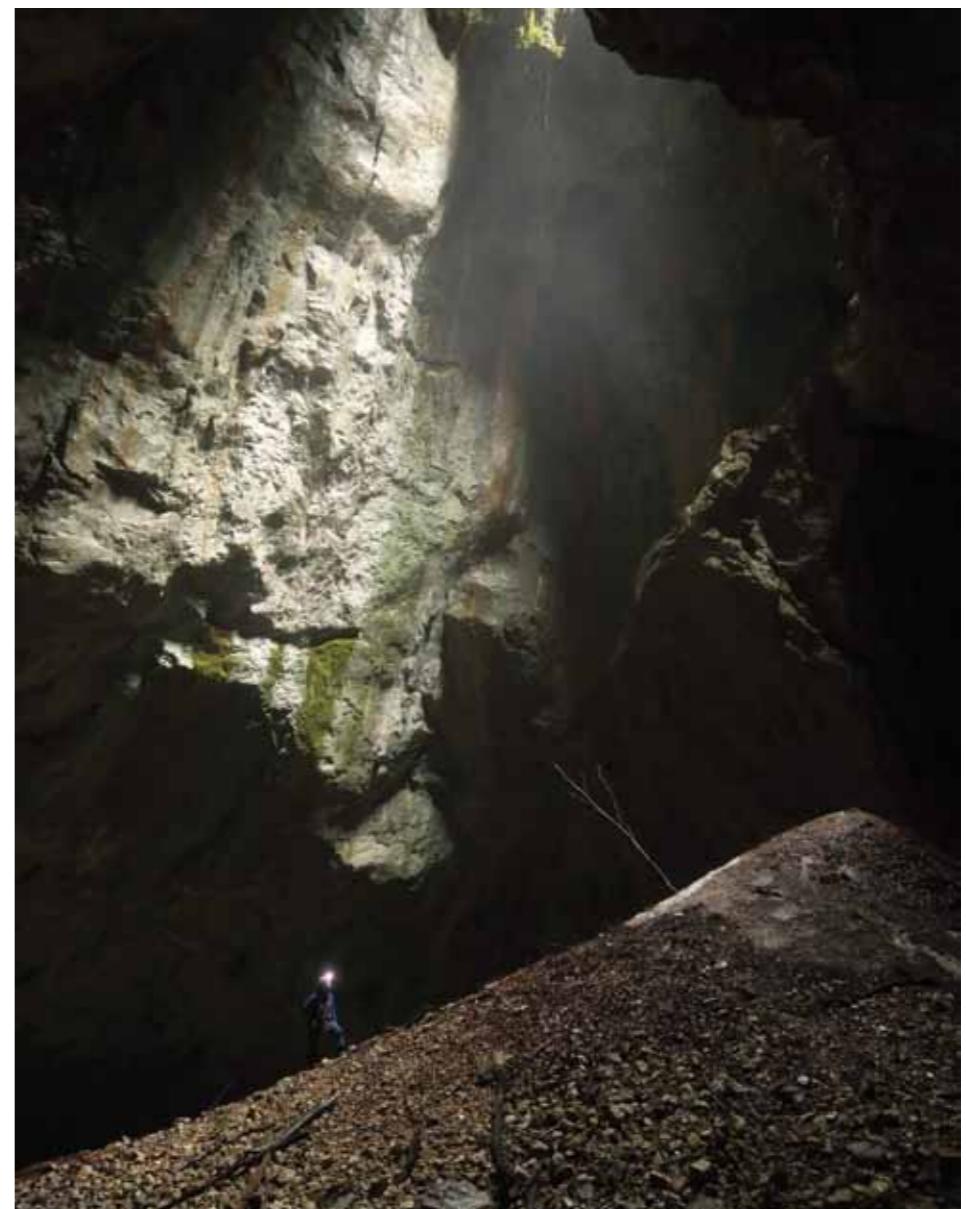
Ne bacajte smeće u jame

Tijekom ovog kampa pronađene su još dvije jame duble od 100 metara, a gotovo u svim istraženim objetima kastavski su speleolozi i njihovi gosti iz drugih klubova naišli na snijeg i prekrasne ledene saljeve te prosječnu temperaturu od 2 Celzijeva stupnja. Zanimljivo, u mnogim je otkrivenim jamama viđen i velik broj rijetkih crnih daždevnjaka Salamandra atra, za kojima je Park prirode Učka nedavno raspisao »tjeralicu«.

Podzemna fauna, inače, jedan je od bonusa koji dolazi s nevjerljativim bogatstvom podzemlja dinarskog krša, a određeni broj raznoraznih endemskih

Jama Kame Hame, duboka 263 metra, ušla je na popis pedeset najdubljih hrvatskih jama

vrsta i rijetkih kukaca posljednjih je godina pronađen i u jamama Čićarije, Muna, Klane i Gorskog kotara. Stručni opisi većine ovih nalaza, kao što je primjerice onaj najvećeg špiljskog pauka na području Permana, još uvijek nisu završeni.

Nažalost, svi ovi speleoobjekti ostat će nedostupni svima osim speleolozima jer se uglavnom radi o teško dostupnim jamama ili pak špiljama čiji uski kanali ne dopuštaju posjete bez stručnog znanja. To, međutim, nije razlog da se ovo podzemno bogatstvo ne sačuva, jer iako o zaštiti speleoobjekata postoje jasni zakoni, ljudsko ih djelovanje iz godine u godinu sve više devastira.

- U većini jama koje su u blizini kuća nalazimo velike količine smeća. Ljudi bacaju sve i svašta, a to itekako ugrožava krhku biosferu i podzemni život ovih speleoobjekata - upozorio je naš sugovornik, apeliravši na građane da odole izazovu bacanja otpada u dragocjeno hrvatsko podzemno bogatstvo.

Objavljeno:
br. 56
srpanj 2021

Tramuntana, Cres

Snaga i ljepota prirode na Tramuntani je vidljivija nego drugdje

Cijela Tramuntana odiše nekim starim, boljim vremenima. Tu nema čak ni vodovoda, što je, naravno, za njezine žitelje otegotna okolnost, ali za one koji žele živjeti u suglasju s prirodom, kao nekad, to je normalna činjenica kojoj se treba i može prilagoditi

Napisao: Walter SALKOVIĆ
Snimio: Walter SALKOVIĆ i Arhiva ZiP

Priču o Tramuntani može se ispričati na bezbroj načina, ovisno o tome jeste li otočanin ili gost, romantičar ili realist, ljubitelj povijesti ili prirode.

Kako ćete vidjeti Tramuntanu ovisi i o tome kojim putem dodete na sjever otoka Cresa, doputujete li automobilom na trajektu i iskrcate se u Porozini, doplovite li morskim putem u neku od luka i lučica ili na neku od mnogobrojnih plaža, dovezete li se s juga, iz smjera Cresa, državnom cestom D100 koja još uvijek izgleda kao da je zaostala u nekim davnim vremenima. A i cijela Tramuntana odiše nekim starim, boljim vremenima. Tu nema čak ni vodovoda, što je, naravno, za njezine žitelje otegovna okolnost, ali za one koji žele živjeti u suglasju s prirodom, kao nekad, to je normalna činjenica kojoj se treba i može prilagoditi.

Osnovne informacije o Tramuntani, sjevernom dijelu najvećeg hrvatskog otoka Cresa, mogu se pronaći u svakoj enciklopediji. Proteže se od rta Jablanac na krajnjem sjeveru otoka gotovo do grada Cresa, točnije

Cijela Tramuntana odiše nekim starim, boljim vremenima. Tu nema čak ni vodovoda, što je, naravno, za njezine žitelje otegovna okolnost, ali za one koji žele živjeti u suglasju s prirodom, kao nekad, to je normalna činjenica kojoj se treba i može prilagoditi.

U Belom je otvoren prvi Zip line iznad mora

Beli

Zavičajno društvo Tramuntana postavilo je pred župnom crkvom u Belom svojevrsnu Aleju bejskih velikana

do mjesta gdje otok presijeca 45. paralela sjeverne geografske širine. Upravo zbog te činjenice toliko se razlikuju sjeverni dio otoka na kojem prevladava submediteranska klima i južni s mediteranskom klimom.

Za razliku od južnog dijela otoka koji je pokriven gustom makijom i pašnjačkim goletima, Tramuntana je šumovita i brdovita. Šume zauzimaju oko 5.500 hektara, od čega je oko 3.500 hektara šuma hrasta medunca i cera. Posebno su atraktivne divovske šume hrasta cera sa stablima visokim preko 20 metara, kao i šume pitomog kestena stare više od stotinu godina.

Najveće stablo pitomog kestena na Tramuntani div je prsnog opsega debla od oko 9 metara, a u blizini naselja Sveti Petar nalazi se autohton listopadni hrast star više od 400 godina koji je 1997. godine proglašen spomenikom prirode. Nažalost, jaka nevremena u posljednjih dvadesetak godina oštetila su stari hrast i polomila mu krošnju, tako da je sanacijom obavljenom 2007. godine sačuvano njegovo deblo, a od drveta odlomljenih grana u blizini izrađena klupica za odmor. Putnik tu može sjesti i

U blizini naselja Sveti Petar nalazi se listopadni hrast star više od 400 godina, koji je 1997. proglašen spomenikom prirode, a onda mu je krošnja stradala u olui

Lokva Kosmačev

Križić se nalazi podno vrha Sisa, drugog najvišeg vrha na Cresu visokog 639 metara

Palvanja, Peć, Garbovica i Kosmačev. Iako se pod pojmom lokve često smatra manja vodena površina, neke lokve na Tramuntani prava su jezerca promjera nekoliko desetaka metara. Lokve su otočanima bile izuzetno važne kao pojilišta ovaca, te je njihov opstanak i održavanje nužan preduvjet za nastavak tradicionalnog načina ovčarstva, ali i tradicionalnog života otočana.

Uz hrast kod Svetog Petra, na Tramuntani postoji još jedno zaštićeno područje i velika prirodna vrijednost, a to je ornitološki rezervat „Kruna“, proglašen 1986. godine. Rezervat se proteže od uvale Fojiška do uvale Pod Pređošćica, a naziv Kruna nosi po slikovitoj litici nadomak mjesta Beli. Dva ornitološka rezervata na Cresu, te oni na otocima Krku i Prviću, pomogli su da opstane populacija jedne rijetke i ugrožene ptice – bjeloglavih supova. Ti su čuvari cresačkog neba postali prepoznatljiv brend otoka, ali osim njima, ornitološki rezervati dom su i drugim vrstama ptica kao što su suri orao, sivi sokol, škanjac, jastreb, sova ušara, vjetruša, gavran, modrokos,

Više od 50 lokvi, neke su prava jezera

Iako vode na otocima često nedostaje, Tramuntana obiluje slatkvodnim lokvama izuzetne biološke vrijednosti jer je uz njih, ali i močvarnu vegetaciju koja ih okružuje, vezan velik broj rijetkih i ugroženih vrsta kukaca, vodozemaca, gmazova i ptica. Lokvi imaju više od 50, a najveće su Pajska,

Supovi u volijeri na oporavku

Multimediji postav u Centru za posjetitelje u Belom

Tomislav Bandera Anić: Od kada Centrom upravlja JU „Priroda“ spašeno je 50 supova

morski vranac i brojne druge. Ukupno je na Cresu zabilježeno oko 200 vrsta ptica.

Prihvatilište za bjeloglave supove

Zaštita posljednje populacije hrvatskih bjeloglavih supova na otoku Cresu započinje 1993. godine kad ornitolog dr.sc. Goran Sušić u Belom osniva nevladinu udrugu Eko-centar Caput insulae. 2014. godine projekt uspostave novog Centra za posjetitelje i oporavilišta za bjeloglave supove Beli preuzima županijska Javna ustanova „Priroda“ s partnerima, na prvom mjestu Primorsko-goranskom županijom i Gradom Cresom. Pomoći i suradnju u skribi o pticama Centru pružaju Zoološki vrt grada Zagreba i udružina BIOM iz Zagreba, članovi lokalne udruge Tramuntana, a projekt su podržali i Ministarstvo turizma Republike Hrvatske te Turistička zajednica Grada Cresa.

Novi centar za posjetitelje brzo je prepoznat među turistima, posebice ljubiteljima prirode, a zahvaljujući dobroj suradnji sa školama širom Hrvatske organizirano ga posjećuju stotine učenika. Osim edukativno-turističkog aspekta Centra još je važnije djelovanje oporavilišta za bjeloglave supove i sve aktivnosti koje se provode oko njega. Zahvaljujući djelatnicima JU „Priroda“, otočanima koji su prepoznali važnost supova

Multimediji postav u Centru za posjetitelje u Belom

Danas su ostaci rimske ceste i mosta dio jedne od poučnih staza po Tramuntani – Rimski most

Na Tramuntani su danas uređeni povijesni putevi koja su prije gradnje suvremenih prometnica povezivala otočna naselja ili vodili do polja

Ovce imaju prednost na Tramuntani

mještani. Uspješno je obnovljena derutna zgrada nekadašnje područne škole i u njezinu prizemlju postavljena izložba o cresskim bjeloglavim supovima i bioškoj raznolikosti županije, rekonstruirani su okolni pomoći objekti (suvenirnica, skladište, soba za smještaj pristiglih supova) te je izgrađena nova letnica (volijera) za oporavak supova. Godinu dana kasnije dovršena je druga faza uređenja Centra, suvremeni multimedijalni postav o bjeloglavim supovima i etnografskoj baštini, uređen je okoliš, te prvi kat i potkrovje zgrade Centra gdje su osigurani smještajni kapaciteti za volontere, studente biologije, znanstvenike i prostor za edukacije i radionice.

i aktivno sudjeluju u njihovom spašavanju, te volonterima koji u Beli dolaze sa svih strana svijeta, populacija kvarnerskih bjeloglavih supova je stabilna i polako raste.

Kvarnerska populacija supova broji oko 120 parova

– Zadovoljni smo posjetom s obzirom na cijelokupnu situaciju s pandemijom zbog koje je broj posjetitelja ograničen, a u dva navrata smo, poput ostalih, morali zatvoriti Centar. Izložbeni postav je važan jer iz njega posjetitelji mogu naučiti puno o supovima, o suživotu supova i ljudi, te općenito o prirodi ovog kraja. No, osim što smo tu za posjetitelje, radimo i edukacije, posebno za školsku djecu iz cijele Hrvatske, a važan segment našeg rada je zaštita prirode, posebice supova, priča Tomislav Bandera Anić, stručni suradnik u Centru Beli.

Naime, zbog specifičnog načina gniježđenja na liticama iznad mora, koje su prije posljednjeg otapanja leda i podizanja morske razine bili vrhovi planina, mladi supovi na svojim prvim izljetanjima često padnu u more. Bez ljudske pomoći najčešće

završavaju tragično, a kad ih se izvuče iz mora skupljaju snagu u oporavilištu u Belom, jedinom oporavilištu za bjeloglave supove u Hrvatskoj.

– Od kada Centrom upravlja JU „Priroda“ spašeno je 50 supova, a trenutno kvarnerska populacija broji oko 120 parova, kaže Bandera Anić koji s kolegicom Darijom Martinčić radi u Centru, ali povremeno im pomažu volonteri iz cijelog svijeta, pa su im se ovog srpnja pridružili Portugalka, Španjolka, Belgijanka i Rus.

JU „Priroda“ ima i daljnje planove za ulaganja u vrlo uspješan Centar u Belom, pa se na jesen planira uređiti ambulantni prostor i nabaviti rashladna komora, a u planu su i dodatni radovi na volijeri, u cilju bolje skrbi o supovima. Sve će se to najvećim dijelom financirati iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda kroz Operativni program Konkurentnost i kohezija.

Svako selo na Tramuntani seže u pretpovijest

Uz prirodne ljepote i posebnosti, povijest Tramuntane također je vrlo zanimljiva. Ljudi

Stotinu kilometara staza

Danas je na području Tramuntane trasirano i označeno sedam planinarskih, sedam turističkih i tri biciklističke staze. Prolazeći tim putevima najbolje se može upoznati izuzetno bogatstvo prirodne i povijesne baštine Tramuntane. Većim dijelom radi se o povijesnim putevima koja su prije gradnje suvremenih prometnica povezivala otočna naselja ili vodili do polja, bilo da se radi o širokim volovskim putevima ili vrludavim poljskim stazama. Prva uređena staza otvorena je 1997. godine, započinje u Belom i kroz dvadesetak postaja obilazi najveće vrijednosti prirodnog i kulturno-povijesnog nasljeda, a uz nju su postavljene umjetničke kamene skulpture akademskog kipara Ljube de Karine s uklesanim stihovima bejskog pjesnika Andra Vida Mihičića.

Procjenjuje se da je najveći broj stanovnika Tramuntane bio oko 1.500. Danas, nešto više od stotinu godina kasnije, na cijelom tom području živi sedamdesetak stalnih stanovnika.

su u pećinama na Tramuntani obitavali još dok su otoci bili sastavni dio kopna, tijekom mladeg kamenog doba, što dokazuju ostaci iz Jame Čampari. U doba neolitika na otoke dolaze novi doseljenici koji grade i prva gradine na uvišenjima, tipične za ilirsku izgradnju. Dok su neke gradine, kao one na vrhovima Sisu i Helmu, imale izvidničko-dojavnu ulogu jer su se s njih mogli kontrolirati svi plovibeni putovi oko Cresa, gradina Beli služila je za stanovanje. Povjesničarka Tea Perinčić utvrdila je da na Tramuntani gotovo svako selo ima svoje prehistoricke utemeljenje te obiluje pretpovijesnim građevinama.

U 6. st. pr. Krista na otoče prodiru Kelti i miješaju se s Ilirima. Rimljani se utvrđuju na cressko-lošinskom području poslije 49. g. pr. Krista, nakon pomorske bitke između Pompejevih i Cezarovih snaga koja se odvila kod Krka. Rimska naseobina Caput Insulae razvija se na mjestu Belog i čak uživa izvjesnu samoupravu, a upravo su Rimljani uredili mrežu cesta oko Belog i povezali ga s ostalim naseljima na otoku. Danas su ostaci

Putokazi u Porozini

Macmalići, na putu za Filoziće, dobri duhovi šume Tramuntane

Pastirski stanovi danas su većinom ruševine. Konac – napušteni pastirski stan

rimskе ceste i mosta dio jedne od poučnih staza po Tramuntani.

U Srednjem vijeku Beli je bio samostalna komuna pod neovisnom upravom i obuhvaćao je područje sve do gradine Sv. Bartolomej u blizini Merga. Nakon smrti ostrogotskog kralja Teodorika, vlast nad otokom preuzima Bizant, a istovremeno se na područje Tramuntane naseljavaju Hrvati i donose kršćanstvo. Na Tramuntani, kao i na cijelom otoku Cresu, kroz stoljeća se izmjenjivala vlast hrvatskih i ugarskih kraljeva, Mlečana, kratkotrajno čak i Napoleonove Francuske. Tijekom austrijske uprave u 19. stoljeću dolazi do poboljšanja uvjeta života i porasta broja stanovnika, pa tako 1912. godine župa Beli (zajedno sa selima Frantin, Važminež, Stepići i Petrićevi) broji 846 stanovnika, župa Dragozetići (zajedno s Filozićima) 199, a Predošćica 135 stanovnika. Procjenjuje se da je najveći broj stanovnika Tramuntane bio oko 1.500. Danas, nešto više od stotinu godina kasnije, na cijelom tom području živi sedamdesetak stalnih stanovnika.

U pastirskim stanovima žive samo ovce

Osim većih naselja na području Tramuntane tijekom 18. i 19. stoljeća grade se i pastirski stanovi na plemićkim veleposjedima. Uz vlastelinov „palac“ nalazile su se kuće ostalih radnika na imanju. Pastirski stanovi danas su većinom ruševine, a ostala su zabilježena njihova imena: Konac, Jedro, Dol, Crekveni, Poje, Rosuja, Pojana, Srednji, Podupčić, Mala Črnika, Vela Črnika, Porozina, Bubnji, Brešće, Veli Bok i Krušovica. Svijetli primjer revitalizacije Tramuntane o kojoj se puno govorilo od osamostaljivanja Hrvatske je pastirski stan Rosuja. Naime, bogatu prirodnu i povjesnu baštinu turistima se željelo približiti uređivanjem mnoštva planinarskih, pješačkih i turističko-edukativnih staza koje danas ispresijecaju Tramuntanu, a u posljednjih godinu-dvije uspješno se za njihovo uređivanje koriste europski fondovi.

Osim obnove povijesnih putova, ideja je bila pastirske stanove urediti u svojevrsna prenoćišta ili odmorišta, kako bi posjetitelji Tramuntane, nakon šetnje i istraživanja,

Sedam labirinata

Malo iznenadenje za šetače stazama po Tramuntani su labirinti za koje se smatra da održavaju otvorenim duhovni dijalog između čovjeka i prirode. Sedam labirinata u raznim dijelovima Tramuntane izrađeni su u stilu land arta u vrijeme djelovanja Eko-centra Caput insulae. Vesnin labirint uvećana je replika labirinta koji se nalazi u katedrali Notre Dame de Chartres u Francuskoj, a posvećen je starohrvatskoj boginji proljeća. Ishtarin labirint uspomena je na boginju ljubavi i plodnosti u Babilonaca i Asiraca, a Tarin labirint ima oblik kojim se i danas služe Indijanci iz Arizone. Rusalkin labirint podsjeća na vodene vile Rusalke iz starohrvatske mitologije, a Izidin je posvećen drevnoj egipatskoj boginji majci koja simbolizira rođenje, plodnost i bogatstvo zemlje. Ozirisov je labirint najmanji, a namijenjen je ponajprije djeci, dok je Ladin labirint replika antičkoga rimskega labirinta otkrivenog u Puli.

Rusalkin labirint posvećen je vodenim vilama Rusalkama iz starohrvatske mitologije

I u najveće mjesto na Tramuntani, Beli, posljednjih se godina doselilo nekoliko mladih obitelji.

Naselje Ivanje puno je praznih kuća uz dva stalna stanovnika

Porozina

Danas je na području Tramuntane trasirano i označeno sedam planinarskih, sedam turističkih i tri biciklističke staze. Prolazeći tim putevima najbolje se može upoznati izuzetno bogatstvo prirodne i povijesne baštine Tramuntane.

Predošćica vise nema stalnih stanovnika

imali gdje predahnuti. U tome su do sada uspješni bili samo Serđo i Soledad Malovac, creski ugostitelji koji su otkupili središnju ruševnu zgradu pastirskog stana Rosuja i pretvorili ga u atraktivnu kuću za odmor opremljenu svim tekominama modernog doba, uključujući jacuzzi i bazen, istovremeno zadržavši njezin šarm i prednosti izolacije u šumi Tramuntane.

Tomislavov zen u Ivanjama

Mreža od gotovo stotinu kilometara staza najveći je turistički adut Tramuntane, uz prekrasne plaže kod Belog i Porozine, ali i niz manjih, skrovitih uvala.

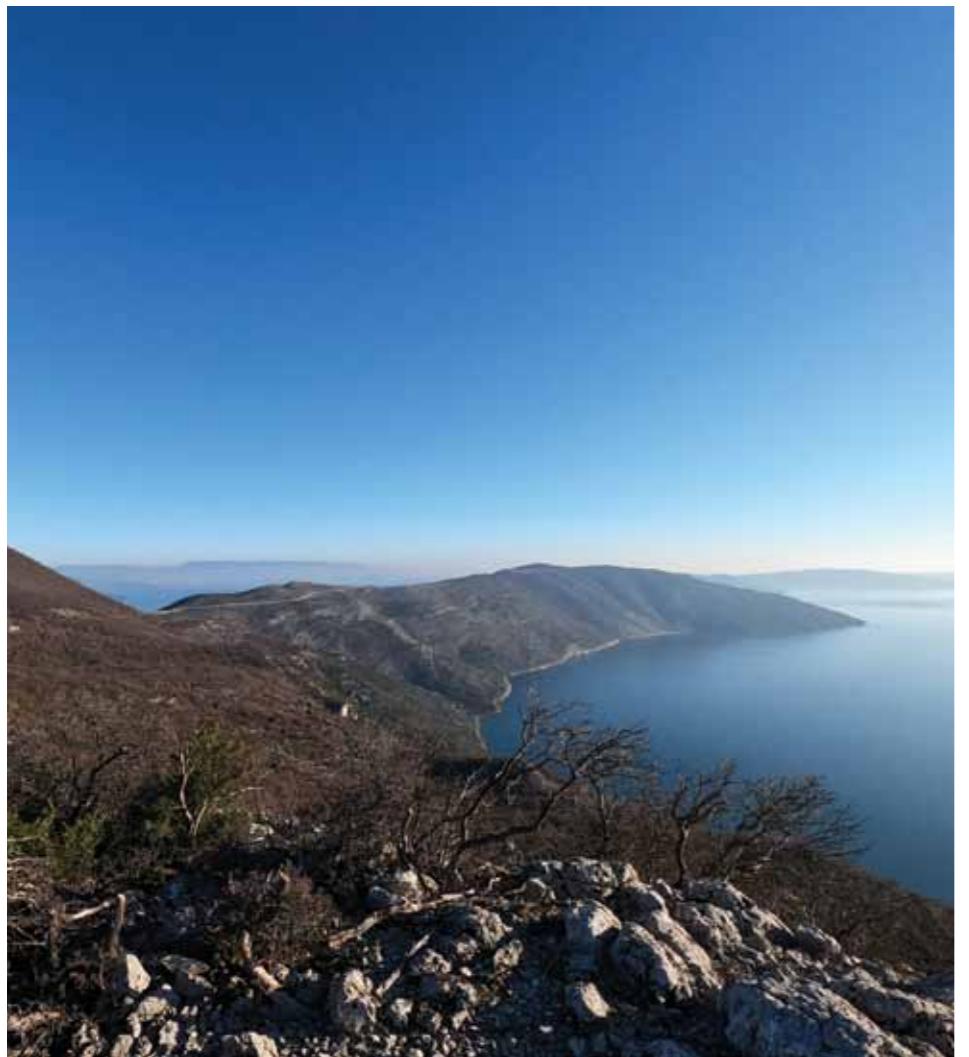
Za današnju mrežu staza po Tramuntani najzaslužniji je Tomislav Bandera Anić koji, bez lažne skromnosti, može reći da ju je prošao uzduž i poprijeko, u svaku dobu godine. Staze je uredio i označio uz podršku Turističke zajednice i pomoć kolega iz Planinarskog društva „Kamenjak“.

– Uživao sam radeći na uređivanju starih putova na Tramuntani u kojoj sam boravio od najranijih dana svojega života i dobro je upoznao. Mama mi je rodom iz Tramuntane,

pustinjak i volim kvalitetan izlazak, najčešće to bude u inozemstvo i na neki dobar koncert. Volim putovati, nedavno sam bio u Peruu, prije toga u Sjevernoj Americi. Bitno mi je da se nakon toga vratim u ovaj svoj zen, a ne u neka četiri zida u gradu, pripovijeda Tomislav. Ne samo da se on uvjek vraća u svoj mir, već će se ovog ljeta u Ivanjama, nakon jako dugo godina, cuti dječji glasiti – Tomislav i njegova djevojka očekuju prinovu.

Doseljenici i povratnici

Tomislav je samo jedan od onih „čudnih“ ljudi koji su život u udobnosti grada zamijenili životom u zabačenom selu u šumi Tramuntani, bez vodovoda i drugih udobnosti modernog vremena. Takva je i obitelj Zlatkov, jedini stalni stanovnici Filozića, mještaća do kojeg vodi uska cesta uz koju se mogu vidjeti zanimljive skulpture šumskih patuljaka. To su macmalići, dobri duhovi šume Tramuntane. Narodna predaja kaže da će oni svim ljubiteljima prirode pomoći da sigurno dođu do svoga cilja, no ako ih se naljuti bacanjem kamenja ili

Jedinstvena prilika kad se može vidjeti narodna nošnja – otvaranje Dana Tramuntane u Belom

trganjem granja postaju prkosni, pa putnika mogu uplašiti ili mu izvesti kakvu psinu.

Devet skulptura macmalića izradili su 2010. sudionici umjetničke kolonije koju je organizirao Igor Zlatkov. Igor i njegova supruga Nevenka doselili su iz Rijeke u Filoziće 2005. godine, te do sada kupili i obnovili pet autohtonih kuća. Dvije su uredili za iznajmljivanje, a ostale koriste za svoje potrebe, za stanovanje, kao radionicu i konobu u kojoj gosti mogu razgledati Igorove rukotvorine i uživati u otočnim delicijama.

Zanimljivo je da Zlatkove nikakvi obiteljski korijeni ne vežu s otokom. Igor Zlatkov bio je skiper, vlasnik tvrtke za rasvjetu i ton, školovani je kontrabasist i prošao je cijeli svijet. Ploveći Jadranom upoznao je creske uvale i cijeli otok, te poželio tu osnovati dom. Slučajno je saznao za kuću koja se prodaje u Filozićima i tako je sve krenulo. Živeći u Tramuntani naučio je obrađivati drvo od kojeg radi suvenire i dizajnerske stalke za pršut, daske za rezanje, zdjele za voće, završio je tečaj za vinara

pa pravi vino, te proizvodi ovčji pršut „udić“, kobasicu od jelena i hamburgere od ovčetine. U Filozićima živi s dvoje djece, Silvanusom i Mariù koji se školuju u Cresu i Malom Lošinju.

I u najveće mjesto na Tramuntani, Beli, posljednjih se godina doselilo nekoliko mladih obitelji. Riječanka Tijana Ban Vrsalović, sa suprugom Mirom i tri kćerke, u Beli je došla iz Zagreba gdje su tada radili.

– Jednog dana smo se probudili i odlučili da se želimo maknuti iz Zagreba. Željeli smo djecu odgajati u prirodi, a ne u gradu. Izbor je pao na Beli, odakle su moji porijeklom. Noninu kuću smo malo uredili i doselili se. Djeci je ovdje prekrasno dok su maleni i treba im samo obitelj i puno slobode. Kako odrastaju pojavljuju se problemi zbog izoliranosti, ali to rješavamo u hodu. Ida sada kreće u prvi razred, Petra će u sedmi, a Ella postaje maturantica. Prijevoz u školu je osiguran, a na popodnevne aktivnosti ih vozimo sami, priča Tijana. Ona i suprug ljeti rade u turizmu, a suprug zimi potraži posao negdje na kopnu, protekle dvije

zime u Irskoj. Tijana je aktivna u lokalnoj zajednici, kroz udrugu Volim Beli sudjeluje u organizaciji raznih događanja.

Udruge, zavičajna društva, istaknuti pojedinci

Predsjednica udruge Volim Beli je Nina Malatestinić, još jedna „doseljenica“. Sa suprugom Robertom koji je porijeklom s Tramuntane došla je na godišnji odmor na otok 1994. godine. Zaljubili su se u krajolik i u zajednicu za koju kažu da je jako gostoljubiva. Danas vode uspješan pansion „Tramontana“ te gostima nude niz drugih aktivnosti, od ronjenja i izleta brodom do pješačkih tura prirodom.

U Belom već 30 godina djeluje zavičajno društvo Tramuntana kojem je posljednjih 12 godina na čelu Agnese Host, rođena Bejšića koja je odselila u Rijeku na početak osnovnoškolskog školovanja. Danas je u mirovini i ljetne mjeseca provodi u Belom, a veći dio godine u Rijeci ili Gorskom kotaru odakle joj je suprug. Njezina udruga ljeti organizira Dane Tramuntane, niz kulturno-zabavnih događanja koji vesele goste, a okupljaju domaće.

Najstarija stanovnica Tramuntane, 102. godišnja teta Dunčića, rođena je u Rosuji, a danas živi u Belom. Još uвijek brine o svom vrtu.

Pogled s Predošćice na Kvarner

Igor Zlatkov, stanovnik Filozića, sa svojim rukotvorinama od drveta

Htjela bih da Tramuntana dobije životne uvjete normalne za ovo stoljeće, osnovnu infrastrukturu kao što su voda i cesta. To je preduvjet za revitalizaciju ostalih sela na Tramuntani i privlačenje mladih ljudi. Možda će i danas netko pristati da ima usku cestu i koristiti vodu iz bunara, ali ipak većina želi normalne prometnice i vodovod, kaže predsjednica Mjesnog odbora Beli Eliana Zec Solina

– U Belom sam vidjela idealno mjesto za podizanje djece uz vrijednosti koje su nam bitne. Moj nono je rođen u Belom, a ja sam tu tijekom školovanja provodila svaki slobodan trenutak. Aktivirala sam se u društvenom radu i politici jer bih htjela da i Tramuntana dobije životne uvjete normalne za ovo stoljeće, osnovnu infrastrukturu kao što su voda i cesta. Držim da je to preduvjet za revitalizaciju ostalih sela na Tramuntani i privlačenje mladih ljudi. Možda će i danas netko pristati da ima usku cestu i koristiti vodu iz bunara, ali ipak većina želi normalne prometnice i vodovod, kaže Zec Solina.

Život ne posustaje

Iako je lijepo čuti da se ljudi doseljavaju u Tramuntanu, ima i onih koji su tu proživjeli čitav svoj život. Daria Martinčić, zaposlenica Centra za posjetitelje, pripada prvoj generaciji koja je u osnovnu školu morala putovati u Cres i sjeća se kako su njezini stariji brat i sestra, Valentin i Viktorija, školske kluge grijali u zgradama današnjeg Centra.

– Iako je ponekad teško, jako je lijepo živjeti na Tramuntani jer imamo mir i prekrasnu

prirodu. Uz posao i dvoje djece održavam mali vrt i sa suprugom brinem o petnaestak ovaca. Danas je to više hobi, ali i održavanje tradicije, usprkos svim problemima koje nam radi alohtona divljač, jeleni i divlje svinje. I nama na Tramuntani isti je cilj kao i svakom roditelju, prije svega trudimo se djeci pružiti sve što možemo, iako to najčešće znači da ih za svaku aktivnost moramo voziti u Cres. Malobrojni smo ostali, pa nas veseli što život ne posustaje. Ovog ljeta u Belom očekujemo još jednu bebu, sestrucu ili brata djeteta rođenog u Belom prije pet godina, pozitivna je Daria Martinčić.

Danas se više ne može govoriti o iseljavanju s Tramuntane jer su svi koji su to željeli ili morali otišli za vrijeme posljednjeg velikog egzodus-a poslije Drugog svjetskog rata. Tramuntanu se danas napušta smrću, ali nadu bude potomci iseljenih Bejana koji se vraćaju na otok, kao i djeca koja se rađaju i jamče opstanak. Jer ljudi koji tu žive žilav su kao i stoljetni hrastovi koji ih okružuju.

Objavljeno:
br. 4
travanj 2006

Riječki karneval

Budi što želiš, i dogodine

Snaga našeg karnevala je prije svega u entuzijazmu, trudu i novcu koji karnevalske grupe ulažu u pripremu svojih maski i alegorijskih kola. To je odavno izgubljeno u karnevalima izvan naših granica, i to moramo sačuvati kako se ne bismo pretvorili u komercijalnu predstavu, kaže Petar Škarpa

Napisala: Veljka SPINČIĆ-RAJKO
Snimio: Petar FABIJAN

Po završetku još jednog, 23. po redu Riječkog karnevala, novinske su stupce, kao i nakon svakog dosadašnjeg, krasili naslovi poput "najuspješniji karneval do sada". Rast te najveće riječke manifestacije, koja istovremeno ima "dih stare užanci" i midž suvremene, marketinski vrlo probitačne masovne manifestacije, neosporna je činjenica koju moraju priznati i njeni najžešći kritičari, no da ima prostora za njegovo obogaćivanje i poneku kritiku, priznaju i njegovi najveći zagovornici.

Danas, uz nešto vremenskog odmaka od karnevalskog ludila koje je tijekom 43 dana zahvatilo grad na Rječini, svi već znaju sve o karnevalskim priredbama, velikoj međunarodnoj i "maloj" dječjoj povorci, maskama i grupama, feštama, VIP i manje-VIP balovima, Maškaranoj ulici i Maškaranom maratonu... bilo da su se sami maskirali, izbliza ili izdaleka promatrali ili bježali od maškara glavom bez obzira. Ali već i to što se tek rijetki ne smatraju pozvanima komentirati Riječki karneval i da je on tijekom gotovo dva mjeseca tema tolikih razgovora i napisu, govori o kakvoj se priredbi radi.

Od davne 1983. godine kada je sramežljivo počeo rasti, Riječki je karneval dosegao tada neslućene razmjere, kako po broju sudionika, tako i po broju posjetitelja i popratnih priredbi. No, koliko ljudi, koliko čudi – jedni mu "maškaroni" zamjeraju komercijalizaciju, drugi neprofitabilnost i nedovoljnu turističku promociju, a nerijetko jedno i drugo zajedno. Kao i obično, istina je negdje u sredini, ili možda, potpuno izvan tih okvira.

Karnevalsku su zastavu na blagdan Antonje podigli članovi Pusnog odbora Pehlin, slijedio je izbor kraljice karnevala i predaja gradskog ključa maškarama, odnosno Meštru Toniju, 20. siječnja, a potom dječje karnevalske igre, jubilarna 10. smotra zvončara i festara na Krimeji, Oktanski bal u Circolu, maškarani auto-rally "Pariz - Bakar", karnevalske sportske igre, dječja karnevalska povorka koja je okupila preko 4 tisuće malih maškara, zatim i Rotarijanski maskenbal, Diplomatski bal u Guvernerovoj palači, te Carnival party, sve do međunarodne karnevalske povorce u kojoj se rijeka od preko 8 tisuća maškara razlila središtem Rijeke. Komedije u karnevalu samo su dodatno začinile karnevalski ugodaj u gradu, uz Kazališni vrtuljak na sceni HNK Ivana pl. Zajca, kao i fešte u šatoru postavljenom na Rivi, a maškare nisu napustile Rijeku ni nakon Pepelnice, jer su i nakon velebnih povorce i spuštanja karnevalske zastave, trajale tri izložbe posvećene maškarama, među kojima i izložba tradicijskih maski i fotografija Žarka Lučića.

Promocija Rijeke i čitavoga kraja

Od davne 1983. godine kada je sramežljivo počeo rasti, Riječki je karneval dosegao tada neslućene razmjere, kako po broju sudionika, tako i po broju posjetitelja i popratnih priredbi. No, koliko ljudi, koliko čudi – jedni mu "maškaroni" zamjeraju komercijalizaciju, drugi neprofitabilnost i nedovoljnu turističku promociju, a nerijetko jedno i drugo zajedno. Kao i obično, istina je negdje u sredini, ili možda, potpuno izvan tih okvira.

Direktor riječke Turističke zajednice Petar Škarpa ističe kako je Riječki karneval najveća karnevalska manifestacija u Hrvatskoj i ovom dijelu Europe te je uvelike pridonio promociji Grada Rijeke i čitavoga kraja. U njemu sudjeluju najkvalitetnije karnevalske grupe, kako domaće, tako i iz drugih krajeva Hrvatske i iz inozemstva, koje dolaze na poziv Turističke zajednice. To je i jedna od najvećih novosti, jer se odabirom karnevalskih grupa od strane povjerenstva na čelu s mešterm Tonijem nastojalo uvesti reda u povorku, smanjiti broj incidenta i pijanih ispada, te podići kvaliteta čitave manifestacije, a čini

Pripreme za Karneval

"Insieme... unite, unite Europe ... L'Europa non è lontana" glazbeni je lajtmotiv pjesme pobednice zagrebačkog Eurosnga koji je pratio zajednički nastup četiri riječke karnevalske grupe koje su, sjedinjene u različnosti, na Riječkom karnevalu ispričale svoju "Europsku štoriju na maškarani način": Lako ćemo, Veseli oldtimeri, Čiket i Pikići. Oni su se za veliki karneval pripremali u hladnoj, polumračnoj hali, tek jednoj od mnogih preostalih u derutnim objektima propalog "Rikarda Benčića", koju im je Grad prepustio za pripremu alegorijskih kola.

Suradnju između četiri udruge starih riječkih karnevalista, pojasnila nam je "meštrica" Veselih oldtimera Đurđica Margetić.

- Zapravo smo se tako lako dogovorili. Potrefilo se da su kostimi Čiketa i Pikića sukladni, jedni su polovniči lijevo i desno, drugi ispred i iza, malo smo razmisli - u Europu se može s ove i s one strane, možemo ovakvi i onakvi, pa i Svecirci, i tako smo se složili - svi ćemo zajedno u Europu - u istom loncu.

Uz dovijevanje, smijeh, glazbu i poneki plesni korak koji neizbjegno prate sva njihova druženja, pa tako i pripreme za povorku, nastajao je EU-lonac na prikolici kamiona koji već više godina održuje svoj posao na karnevalu, svaki put drukčije maskiran. Od lanske tvrdave pretvorio se u nešto posve drugo. No, zbog pet centimetara, za koliko je premašio širinu vrata hale u Benčiću, "Europljane" je na sam dan karnevala čekao nimalo zabavan posao - prije no što su svoja alegorijska kola mogli izvesti iz hale moralu su potpuno demontirati lonac, izvući ga, izvesti vozilo, i onda ponovo montirati lonac na mjesto.

Iako je za sve njih maskiranje prije svega zadovoljstvo, malo se kad spominje i trošak koji predstavlja priprema maski. Kompletan kostim, rekao nam je Uroš Dukić iz grupe "Lako ćemo", zna ih koštati 500 do 600 kuna, a gdje su još troškovi izrade alegorijskih kola. Računamo li da u grupi poput ove ima 50 članova, trošak kostima penje se na 25.000 kuna, a naknadu koju sudionicima karnevala odobrava Turistička zajednica iznosi tek 2.000 kuna. A tu je još i iznajmljivanje prikolice za alegorijska kola...

se da to pozdravlja i većina sudionika, pa i dobar dio od preko 100 tisuća posjetitelja, koliko ih je pratilo povorku.

Iako se tvrdi da je Riječki karneval i jedan od najboljih izvoznih proizvoda ovoga kraja, kritika je obično upućena na (navodno) nedovoljnu promociju i zaradu od njega. Upitan da to komentira, Petar Škarpa nam je ukratko oslikao kako se odvijala promotivna kampanja na koju je utrošeno oko 400 tisuća kuna. Na nacionalnoj je razini diljem Hrvatske postavljeno 230 jumbo plakata, uz oko 2 tisuće plakata, te znatno više letaka i prospekata. Tu su i brojne objave u tiskanim medijima, na lokalnim i nacionalnim radiopostajama, kao i spotovi na HTV-u. Cijena takve kampanje, tvrdi Škarpa, višestruko bi premašila ne samo budžet karnevala, već i čitav godišnji budžet Turističke zajednice, no mediji su dobrim dijelom izlazili ususret Karnevalu, pa je kampanja odrađena uz pristojnu cijenu. Karneval je ove godine pratilo 225 akreditiranih novinara iz 66 redakcija, a među njima 31 strani novinar iz 19 redakcija.

Što bolje Turistička zajednica promovira karneval, privući će više posjetitelja, a oni će generirati veću zaradu u gradu i oko njega, posebno ugostiteljima i hotelijerima

Kazališna predstava ili karneval?

Za inozemno je tržište odnedavno pokrenuta nešto drukčija kampanja, u suradnji s Hrvatskom turističkom zajednicom, ali i turističkim zajednicama Županije, te Opatije, Matulja i Novog Vinodolskog. Stranim je posjetiteljima od lani ponuđen katalog "Karnevali na Kvarneru". Budući da se karnevali, iako različiti od naših, održavaju i u većini drugih zemalja, na tradicionalno emitivnim turističkim tržištima poput Italije, Njemačke ili Austrije, ovako objedinjenom turističkom ponudom omogućili smo kvalitetnije predstavljanje naših manifestacija, tumači Škarpa.

Nerijetko se spominje karneval u Viareggio kao primjer, no to je samo velika komercijalna priredba, ni u kojem slučaju karneval s dušom, kao što je naš, kaže Škarpa.

- U Viareggiju radi tvrtka čiji je budžet 6 milijuna eura i koja čitave godine ne radi ništa drugo nego poznata ogromna alegorijska kola na kojima se tijekom karnevala voze uglavnom studenti i učenici pod maskama, a za taj "nastup" dobivaju honorar. Ulaznica

Maškarana skupina "Lako ćemo"

Bez konkurenčije najstarija riječka maškarana grupa svakako je grupa Lako ćemo, s cijim smo meštrom Urošom Dukićem porazgovarali o kojčemu - o povijesti, pripremama, kritikama i pohvalama na račun karnevala... Grupa se rodila još davne 1977. godine, i radilo se o velikom društvu, ljudima iz svih krajeva Rijeke. Ime "Lako ćemo" nose od '81., a tih godina autobusom redovito obilaze maškarane balove u Crikvenici, Rapcu, Haludovu, kasnije i Opatiji i drugdje, jer u to doba Rijeka nije imala ni malo "k" od današnjeg karnevala. Neke od njihovih poznatih maski uključuju masku cirkusa iz '82., kada je nastao i današnji simbol grupe, klaun Karmelino. "Najslobodnija plovidba" bio je naziv njihove maske iz 1986. godine kada su izradili i prva alegorijska kola kojima su, zajedno s Halubajskim zvončarima i Pehinarskim feštarima, prošli po zaledenom Korzu. Nastojali su da im maske budu aktualne i smiješne, obilježili su '88. naježdu crnih udovica, '89. su bili maskirani u pakete, jer su taman donesen državni "paket mjera", '97. su Korzom prošli kao lude krave, 2001. kao "zagrušeni riječki dimnjaci" aludirajući na ugasele dimnjake nekadašnjih riječkih divova poput Hartere, Torpeda, Vulkana...

O Riječkom karnevalu, nakon tolikih godina, Uroš Dukić kaže da, za razliku od mnogih drugih, ima svoju dušu, nije komercijalan, i to treba pod svaku cijenu sačuvati, no ne bi škodilo malo više financijske podrške grupama od strane organizatora. Vrlo pozitivnim ocjenjuje sve veći broj različitih manifestacija koje se priređuju u sklopu karnevala, kao i ograničavanje karnevalske povorke, čime su izbjegnuti incidenti koji su, po njegovu mišljenju, ranije znali pokvariti veseli karnevalski ugodaj, jer maškara mora biti vesela, a ne pijana. Kako kaže Dukić, ljudi, maškarajte se, jer nema boljeg antistresnog programa od maškaranog veselja.

Mediji su dobrom dijelom izazili ususret Karnevalu, pa je kampanja održana uz pristojnu cijenu. Karneval je ove godine pratilo 225 akreditiranih novinara iz 66 redakcija, a među njima 31 strani novinar iz 19 redakcija

kako se ne bismo pretvorili u komercijalnu predstavu. Entuzijazam i trud sudionika čini dušu našeg karnevala koju treba njegovati. Na istom se poslu biranja maske, u smislanju poruke koju će tom maskom izraziti, šivanju kostima, ukrašavanju alegorijskih kola i izradi opreme složi čitavo selo, velika društva od po 50 - 60 osoba, i to zajedništvo je jedna od naših istinskih vrijednosti. Karnevalsko vrijeme zapravo je jedino kada se svi okupe u tolikom broju i spremaju za zajednički nastup, jer današnji ritam života i ne ostavlja puno vremena za druženje.

Zamjerke na račun maškara

Turistička zajednica ove je godine za riječke karnevalske grupe osigurala više od 300 tisuća kuna. Svaka grupa dobiva po 2.000 kuna za izradu maski, a isti iznos i za alegorijska kola, tako da maskirane grupe s alegorijskim kolima dobivaju ukupno po 4.000 kuna, a Turistička zajednica pomaže i u organiziranju programa kao što je to ove godine, primjerice, bila Maškarana ulica, dječje karnevalske igre i slično.

- Rijeka od karnevala i pratećih manifestacija ukupno sasvim sigurno više dobiva nego što na njihovu organizaciju troši. Ako uzmemo sve što se mora učiniti da bi se karneval održao, od rada do promocije i drugih troškova, rekao bih da je finansijski efekt otplikite 1 prema 4 između uloženog i dobivenog, možda i više - kaže Škarpa. - Riječki karneval i njegove manifestacije obogatit će svaka nova ideja u svakom pojedinom lokalnu - novo jelo, kolač ili posebno piće, u karnevalskom duhu ukrašena prodavaonica koja prodaje prigodne proizvode, i počasti svoje posjetitelje makar malim znakom maškarane pažnje, svaka predstava, koncert i bilo što slično samo će doprinijeti raznovrsnosti, pa i kvaliteti čitave manifestacije. Iako, moram reći da je svake godine sve više ugostitelja i trgovaca, te drugih subjekata uključeno u karnevalska zbivanja.

Tu zapravo dolazimo do one poslovične, i to "kružne uzročno-posljedične veze" - što bolje Turistička zajednica promovira karneval, privući će više posjetitelja, a oni će generirati veću zaradu u gradu i oko

njega, posebno ugostiteljima i hotelijerima. Budući da se Turistička zajednica dobrom dijelom financira iz doprinosova koji plaćaju obveznici, ugostiteljski i drugi subjekti, imat će veći budžet, pa će moći više uložiti u promidžbu...

Jedna od zamjerki, koja čak i nije upućena izravno organizatorima i uopće se ne tiče novca, ove je godine bila upućena na račun maškara koje kao da su zaboravile na tradicionalno ismijavanje aktualnih političkih i inih događaja u gradu i oko njega. Jer upravo je karakteristika naših maškara da ironiziraju, ismijavaju aktualne političke ili druge pojave. Ove je godine toga bilo puno manje - maske poput strašila, štrumpfova, starih Egipćana i slično uistinu lijepo izgledaju, ali obično je u masi maškara bilo puno više grupa čija maska šalje određenu poruku, koja će ljudi nasmijati.

Za kraj tek rečenica - da Rijeka već nema karneval, trebalo bi ga izmisli i zato, da parafraziramo ovogodišnji slogan "Budi što želiš - dodi i na sljedeći Riječki karneval - pod aktualnom i smiješnom maskom".

Objavljeno:
br. 36
listopad 2014

Košljun

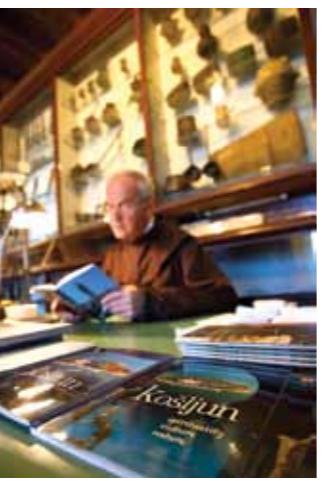
Samostan koji oduševljava turiste ali i duhovno ranjene

Košljun je mjesto koje od dana svog nastanka pa do danas živi sa svojom okolinom, otokom Krkom i njegovim žiteljima s kojima su kroz povijesti djelili i dobro i zlo, kaže fra Klement Sršen, gvardijan redovničke zajednice koja u ovom trenutku ima svega tri člana

Napisao: Mladen TRINAJSTIĆ
Snimio: Petar FABIJAN

Otočić teritorijalno ne pripada Puntu ali predstavlja njegovo bogatstvo

Košljun - otočić na otoku, po mnogočemu je posebno i drugačije mjesto. Nevelika fleka zelenila smještena u samom središtu Puntarske drage, zatvorene uvale na razmeđi Općine Punat i Grada Krka mjesto je na kojem danas, kao i u prošlim stoljećima, mnogi traže, a najčešće i nalaze, svoj mir i spokoj. Oaza je to iznimne ambijetalne i prirodne ljepote, bogatstva duhovnosti koja je oduvijek neodvojivo utkana u tkivo tog slikovitog otočića, doma malene franjevačke zajednice koja je glas o Košljunu ali i "majčinskom" mu otoku Krku uspjela pronijeti diljem zemaljske kugle.

Legenda o postanku

Kao i svako slično mjesto, i bajkoviti Košljun sa sobom nosi legende o svome nastanku pa je tako mnogima poznata ona po kojoj je taj komadić Bodulije nastao događanjima koja su se zbila davno, u vrijeme dok je cijela Puntarska draga bila plodno polje koje su obrađivala dva brata, od kojih je jedan bio slijep. Prilikom podjele ljetine onaj zdravi prevario je svoga slijepog brata uđu franjevcima, redovnicima koji već tad

srdžbu koja je rezultirala preplavljivanjem cijelog nepravedno podijeljenog polja i očuvanjem jedino kuće prevarenog slijepog brata koja je zajedno s njegovim okolnim omanjim posjedom jedina ostala izdignuta iznad površine mora.

Izlaskom iz domene legendi i ulaskom u sferu povijesnih činjenica doznaćemo da je Košljun bio nastanjen još u rimsko doba kada je na njemu izgrađen utvrđeni ljetnikovac. Od njega, drže povjesničari, otočić i vuče svoje ime: castellum – Košljun. Zna se i da se na tom otočiću još od 12. stoljeća nalazila glagoljaška benediktinska opatija sv. Marije s trobrodnom romaničkom crkvom čiji se temelji nalaze ispod današnje samostanske crkve.

Pet i pol stoljeća franjevaca

Benediktinski samostan u 15. stoljeću ostaje prazan i napušten a na molbu vlasnika otoka, krčkih knezova Martina i Ivana Frankopana, 1447. godine papa Nikola V. dopušta da u napušteni i tad već dobrano ruinirani samostanski kompleks uđu franjevcima, redovnici koji već tad

obitavaju u njihovom i danas postojećem samostanu u gradu Krku. Zalaganjem Ivana Frankopana i kćeri mu Marije Katarine, benediktinska crkva povećana je i obnovljena i to dobrom dijelom novcem koji je samostanskoj zajednici oporučno ostavila u Veneciji preminula Katarina Frankopan. Spomenuta je, kao uvjet izvršenja oporuke, zaželjela biti pokopana na spomenutom otočiću pa se njeni zemni ostaci i danas čuvaju u grobnici smještenoj na samom ulazu u samostansku crkvu.

Kako nam je, predstavljajući dugu, bogatu i zanimljivu povijest tog morem okruženog franjevačkog samostana prenio fra Klement Sršen, gvardijan redovničke zajednice koja u ovom trenutku ima svega tri člana, Košljun je mjesto koje od dana svog nastanka pa do danas živi sa svojom okolinom, otokom Krkom i njegovim žiteljima s kojima su kroz povijesti djelili i dobro i зло. O tome danas zasigurno ponajbolje svjedoče raznim povijesnim artefaktima ispunjene muzejske zbirke koje, uz njegove ambijetalno-prirodnjačke zanačajke, u vremenima masovnih

turističkih gibanja čine jedan od najčešćih razloga dolaska posjetitelja na taj otočić.

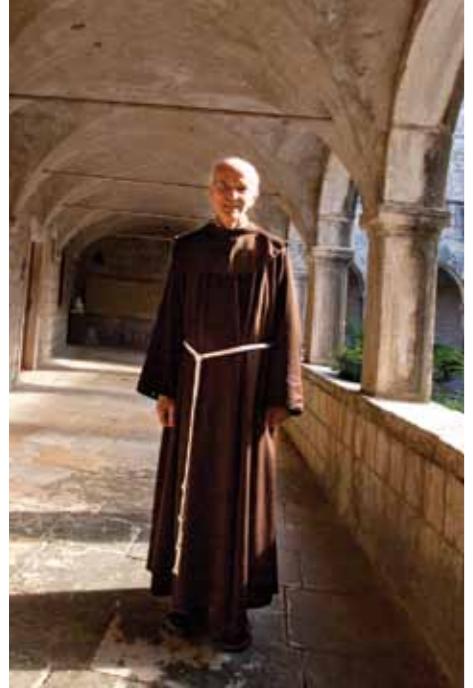
Samostanska knjižnica sa stotinu inkunabula

Jedna od najvećih vrijednosti pohranjenih na ovom otoku, kazuje nam fra Klement Sršen, krije se u samostanskoj knjižnici koja je najstarija i najveća na otoku Krku, s fondom od oko 30 tisuća bibliotetskih jedinica, među kojima se nalazi i zbirka od čak stotinu inkunabula. To je ujedno najveća takva zbirka u našim krajevima i njome se posebno ponosimo iako ih, nažalost, zbog njihove vrijednosti i nastojanja zaštite i očuvanja ne možemo prezentirati široj javnosti, objasnio nam je gvardijan koji, doznajemo, u spomenutoj otočnoj oazi živi i djeluje već dva i pol desetljeća. Posebna dragocjenost je i prvo izdanje latinskog prijevoda Ptolomejeva atlasa iz 1511. godine koji je jedan od svega tri njegova do danas sačuvana primjerka. Tu je i Strabonov atlas tiskan u Baselu 1571. godine ali i naša glazbena zbirka koja sadrži brojne vrijedne unikate

Uspomena na fra Ivu Perana

Gоворити о Кошљуну а не споменути Slugu Božjeg fra Ivana Perana би би велик пропуст. За тридесет година provedених на Кошљуну fra Ivana Perana оточани ће завјек памтити као братра-autostopista, redovnika који је свакодневно на тај начин путовао отоком или и Кварнером жеље упознати људе те у тајвом, непосредном контакту с њима и екуменски дјеловати. Језик омилjenog Sluge Božjeg остали су бројни писани радovi, како у ријечи тако и у vrijedним notnim zapisima. Fra Ivu Perana оточани, posebice Puntari pamte и по преданом раду с генерацијама младих, posebice кроз njegovanje zborског пјевanja. Umro је на гласу светости у Сплиту 14. рујна 2003. а убрзо је покренут и поступак njegova проглашења blaženim i svetim. Kongregација за каузе светaca dodijelila му је naslov Sluga Božji и поступак beatifikacije је у тijeku.

Samostan godišnje obide između 30 i 35 tisuća posjetitelja

Fra Klement Sršen: Košljun se doživljava oazom mira i zato mnogi ljudi upravo ovdje žele provesti nekoliko dana u molitvi i sabranosti

Turistički adut

Košljun je oduvijek dio Punta, iako teritorijalno ne pripada ovoj lokalnoj jedinici, ustvrdio je načelnik Općine Punat Marinko Žic naglašavajući kako činjenica da Košljun formalno spada pod susjedni Grad Krk nikad nije, niti će ikada raditi probleme u odnosima Puntara i Krčana koji tamošnje franjevce također doživljavaju "svojima".

- Svakog godine je ta redovnička zajednica ipak povezana s našim mjestom, što i ne čudi obzirom da su i danas mještani Punta posebice u vjerskom smislu izuzetno okrenuti tamošnjim franjevcima. Taj je otočić naše bogatstvo, kako u već spomenutom, vjerskom tako i u turističkom smislu jer se 90-tak posto organiziranog izletničkog turizma Punta oduvijek vrti upravo oko tog otoka odnosno ondje smještenog samostana. Općina Punat, u okvirima svojih mogućnosti, oduvijek podupire i podržava svaku inicijativu tamošnje redovničke zajednice, bez obzira radi li se o nekoj manifestaciji, obljetnici, kulturnom događanju ili pak nastojanjima vezanim uz čuvanje i održavanje tamošnjeg samostanskog kompleksa odnosno kapitalnom ulaganju u infrastrukturu tog slikovitog otočića. S veseljem iz Punta pratimo iskorake koje posljednjih godina košljunski franjevci čine na planu unapređenja

Košljunska arheološka zbirka nije velika brojem predmeta, ali je značajna jer prikupljena građa potječe isključivo s otoka Krka

i neumatske zapise iz 11. stoljeća, jednakо kao i iluminirane korale.

Nezaobilazan je i jedan od najprepoznatljivijih povijesnih odnosno umjetničkih elemenata spomenutog otočnog samostana - poliptih postavljen na glavnom oltaru kojeg je u prvoj polovici 16. stoljeća izradio glasoviti venecijanski umjetnik Girolamo da Santacroce, jednakо kao i ne tako davno brižno restaurirana slika oltarnog luka - prikaz raja, čistilišta i pakla. Spomenuto djelo Francesca Ughetta iz 1653. godine ujedno je i najveća pomicna slika u Hrvatskoj.

Atrakcija za turiste

Teško bi bilo nabrojati sve što naš samostan čuva i što, u najvećem dijelu ovdje pohranjenog materijala, danas prezentira svojim posjetiteljima koji nas iz dana u dan, iz godine u godinu, pohode u sve većem broju, ističe fra Klement dodajući kako je rad s turistima danas jedna od najvećih preokupacija tamošnjih redovnika.

- Svjesni smo činjenice da je naš otočić odavno postao nezaobilaznom atrakcijom

koju ne propuštaju običi i razgledati brojni posjetitelji otoka Krka ali i cijelog Kvarnera, naglašava naš sugovornik dodajući kako taj samostan godišnje obide između 30 i 35 tisuća posjetitelja. Eto, a nas smo ovdje samo trojica tako da si možete predočiti koliko nam takav "režim" utječe na svakodnevnicu. Ipak, nastavlja gvardijan, franjevci su oduvijek živjeli s ludima, njihovom svakodnevicom i problemima pa kroz takvu prizmu i mi danas ovdje gledamo na rijeke ljudi koje nas svakodnevno pohode i kojima se, htjeli-ne htjeli, ipak moramo posvetiti i na neki način prepustiti. Uz sve to, zaključuje samostanski čelnik, košljunski franjevci ne gube i ne zapostavljaju duhovni i vjerski segment svojega djelovanja. Nikako, naglašava fra Klement dodajući kako je turistička svakodnevica tek nametnula podjelu njihova dana na onaj "samo njihov", odnosno duhovni dio (koji se u pravilu odvija u ranoujutarnjim te večernjim satima, dok su redovnici sami na otoku op.a) te onaj drugi svjetovni, "izletnički" dio dana kad svatko od tamošnjih redovnika ima

Samostanske zbirke prikupljane su stoljećima

Poliptih na glavnom oltaru 1535. izradio je glasoviti Girolamo da Santacroce, a nedavno restaurirana slika oltarnog luka djelo je Francesca Ughetta iz 1653. godine

Velika dobrovorka Katarina Frankopan pokopana je na otočiću a njeni se zemni ostaci i danas čuvaju u grobnici na ulazu u samostansku crkvu

su se posebice ogledala kroz djelovanje nekadašnje "Niže gimnazije za redovničke pripravnike" koja je na Košljunu djelovala od 1894. do 1928. godine. Spomenuta je škola, u vrijeme najžešćih pritisaka pristalica talijanaštva, otvorila svoja vrata i lokalnoj zajednici pa je tako, uz to što je postala prvom gimnazijom s hrvatskim nastavnim jezikom u Istri i na Kvarneru, dugi niz godina predstavljala i jedan od važnijih čimbenika čuvanja identiteta ovađnjih ljudi odnosno njihove hrvatske kulture i glagoljaške baštine, objašnjava nam gvardijan.

Upravo iz tog doba i tog konteksta potiče materijal koji je nedavno uklopljen u novu "Prirodoslovnu zbirku fra Berarda Ante Barčića" koja je, nakon dugih i zahtjevnih radova, zgotovljena i javnosti predstavljena sredinom rujna 2014., u sklopu programa obilježavanja 11. obljetnice smrti Sluge Božjega fra Ivana Perana - glasovitog i najblaže rečeno nekonvencionalnog franjevca koji je davno postao pravom ikonom samostana. Spomenuta prirodoslov-

vna zbirka predstavljena je u oblikovno-prezentacijski i dizajnerski potpuno obnovljenom prostoru u kojem se, na dopadljiv i oku ugodan način, sada odlično prezentira sve ono što je ovdje ostalo iz bogate gimnazijalne didaktičke zbirke. U prirodoslovnoj zbirci, čije oblikovanje potpisuje riječka dizajnerica Vesna Rožman, na današnjem vremenu primjereno su način predstavljene brojne zanimljive prirodne pojave, biljke i životinje ali i minerali, fosili i drugi prirodni elementi koji su u prošlim desetljećima služili u nastavne svrhe. Atrakciju tog prostora čini i vjerna kopija Ptolomejeva atlasa kojeg posjetitelji sad mogu listati i razgledavati na bolji način no što su to do sad mogli, s njegovim, za "manipuliranje" prevrijednim originalom. Uz prirodoslovnu zbirku, muzejski adut Košljuna i tamošnjeg samostana čine još arheološki, sakralni i etnografski muzeji koji upotpunjaju priču o Košljunu ali i Krku.

Oaza za duhovno ranjene

Košljunska arheološka zbirka nije velika brojem predmeta, ali je značajna jer

Katastarski s Krkom, životno s Puntom

Iako teritorijalno i katastarski Košljun potпадa pod Grad Krk, spomenuta se radovnička zajednica oduvijek nekako više životno povezuje sa susjednim Puntom od čije je obale taj otoci udaljen svega 800-tinjak metara. Poveznica Košljuna i susjednog mu Punta čine i brojni barkarioli koji svakodnevno na Košljun dovoze posjetitelje i turiste, jednako kao što i tamošnjim redovnicima omogućuju vezu s susjednim otokom Krkom.

- Koliko smo Puntarima važni i koliko nas doživljavaju svojima svjedoče i zgode koje su se znale zbiti u trenucima kad smo, održavajući naše vrtove, ovdje znali spaljivati odsječene grane i korov. S prvim oblakom dima redovno bi nam počeli zvoniti telefoni putem kojih su Puntari provjeravali je li sve u redu i treba li nam kakva pomoći, uz smješak nam kazuje gvardijan napominjući kako su tamošnji franjevcu u stanovnicima susjednog im otoka oduvijek imali pomoći i potporu "kakvoj se samo od brata možete nadati".

- A kakav bi ovo bio samostan kad ne bi bio i mjestom na kojem će svi oni duhovno

prikupljena građa potjeće isključivo s otoka Krka. Nastajala je postupno i spontano, donacijama mještana iz susjednih naselja, posebice Punta i grada Krka. Ne tako davno oblikovno je i koncepcionalno također obnovljena i prezentacijski doradena. Arheološka zbirka posebna je i po svojoj interaktivnosti odnosno pričanju priče "metafizičkog fratra" koju je, nastojeći posjetiteljima približiti povijest i sadašnjost Košljuna, osmislio i prema povijesnim izvorima uredio fra Bernardin Škunca. Za oblikovanje je zasluzna spomenuta riječka dizajnerica pa se tako s punim pravom za te dvije zbirke može reći kako danas predstavljaju najreprezentativnije i najbolje konceptualno oblikovane izložbene zbirke otoka Krka. Uz njih, u prezentaciji Košljuna nikako ne smijemo zaboraviti niti zaobići postav jednako bogate i vrijedne sakralne kao i etnografske zbirke koje upotpunjaju muješko-izložbene adute tog samostanskog kompleksa.

Posebno i drugačije mjesto

U kompleksu samostana, zahvaljujući sredstvima koje svojim "turističkim radom" prihodi ta zajednica, uređene su čak dvije dvorane za susrete, blagovaonica, kafeterija ali i 16 jednokrevetnih, 15 dvokrevetnih te 3 trokrevetne sobe sa sanitarijama.

Sve to potvrđuje da se na Košljunu i danas, kao i u vijekovima za nama, predano radi s ljudima, i za ljude.

- Oblik djelovanja samo je naoko promijenjen i uklopljen u oblicje modernoga turizma ali mu je bit i smisao ostala ista, ističe fra Klement Sršen naglašavajući kako tamošnji franjevcu nastoje, a uvjeren je i uspijevaju u svom svakodnevnom, nimalo lakom niti jednostavnom radu s posjetiteljima i turistima zadržati i sačuvati onu osobnu, ljudsku notu. Nikad si nećemo dozvoliti da ljudi koji nas posjećuju gledamo i doživljavamo kroz dvadeset kuna vrijednosti ulaznice. Vidjeti u tim ljudima prihod, a ne od Boga stvorene osobe s njihovim životima, radostima ali i slabostima, boli i problemima bio bi grijeh koji si, koliko god nas ovdje malo bilo, nikad nećemo dozvoliti, riječi su kojima je zaključio naš razgovor gvardijan košljunskega samostana otkriviš nam time djelič razloga zbog kojega to mjesto i danas toliko velik i širok krug ljudi doživjava - posebnim i drugačijim.

Rezervat šumske vegetacije

Površina ovog neobičnog otočića iznosi svega 68.500 četvornih metara a od 1969. godine zaštićen je i kao specijalni rezervat šumske vegetacije. Na njemu se nalazi oko 400 biljnih vrsta.

Objavljeno:
br. 48
studeni 2018

Učka 360°

Učka pred velikim promjenama

Užurbanji razvoj turizma traži i posješuje razvoj prateće infrastrukture, a Javna ustanova Park prirode Učka, pod čijom se „ingerencijom“ nalazi većina najviše kvarnerske planine, priprema najveći projekt u povijesti Učke, „Učka 360°“, vrijedan čak 50 milijuna kuna uglavnom iz fondova EU namijenjenih infrastrukturi nacionalnih parkova i parkova prirode

Napisao: Davor ŽIC
Snimili: Petar FABIJAN i Stipe SURAĆ

Nalazi iz Vele peći u Veloj dragi, datiraju 10 tisuća godina prije Krista

Budući Centar za posjetitelje u zgradbi bivšeg peradarnika na Poklonu

Između mora i neba, kao zelena međa dvaju plavetnila, „izrasla“ je planina Učka, nijemi svjedok života na prostoru Istre i Kvarnera otkako je „svijeta i vijeka“. Sva povijest ovog kraja zapisana je na njenim obroncima – od prvih ljudskih civilizacija koje su ovdje boravile prije dvanaest milenija, preko staroslavenskih vremena kada su mještani planini davali mitsku dimenziju pretvorivši je u bojište dva glavna božanstva, Peruna i Velesa, zatim ratnih vremena iz kojih su, poput ožiljaka, ostali bunkeri i rovovi, sve do današnjih dana kada se Učka ubrzano mijenja postajući magnetom za turiste tijekom čitave godine.

Ljudi na Učki žive već više od 12 tisuća godina, još od kraja posljednjeg ledenog doba koje je dotad vječnim snijegom okovane planinske vrhunce učinio pristupačnima ljudskoj vrsti. Jedno od najvažnijih hrvatskih arheoloških nalazišta su Pupićine i Vele peći u Veloj dragi, gdje nalazi, koji datiraju 10 tisuća godina prije Krista, svjedoče o tadašnjem životu malene

Gosti uživaju u atmosferi planine, a posebno ih se dojmi činjenica da s planinarskih staza imaju fantastičan pogled na more, a to je rijetkost

ljudske zajednice od nekoliko desetaka pojedinaca koja je u ove špilje uglavnom dolazila u jesen kako bi lovila jelene, divlje veprove i pragoveda.

Najveći projekt u povijesti Učke

Bogatstvo flore u koju se ubraja endemski učkarski zvončić i više od 1.300 biljnih vrsta i faune čiji su predvodnici medvjed, vuk i vepar, nekad su privlačili lovce i sakupljače, a danas, u kombinaciji s fantastičnim prirodnim ljepotama i vrhunskim uvjetima za sportske aktivnosti, privlače brojne posjetitelje iz cijelog svijeta. Stazama koje su nekad koristile mljikarice danas jure „downhill biciklisti“, stopama partizana koračaju planinari, a s pticama se za zračne struje bore letači na zmajevima i paraglideri. Užurbani razvoj turizma traži i pospešuje razvoj prateće infrastrukture, a Javna ustanova Park prirode Učka, pod čijom se „ingerencijom“ nalazi većina najviše kvarnerske planine, upravo priprema najveći projekt u povijesti Učke, vrijedan čak 50 milijuna kuna. Od toga se 32 milijuna kuna financira iz fondova EU

namijenjenih infrastrukturi nacionalnih parkova i parkova prirode, deset posto dodat će Fond za zaštitu okoliša, a preostalih 5 posto državni proračun.

– Projekt smo nazvali Učka 360° iz simbolike – prvenstveno jer se s vrha Učke pruža potpun pogled na sve strane svijeta, ali i zato što ćemo ovim projektom dodati novu dimenziju cijelom spektru naših aktivnosti. Najveći dio odnosi se na izgradnju Centra za posjetitelje u zgradbi bivšeg peradarnika na Poklonu, koji će zapravo biti mnogo više od toga – na ukupno 1.200 „kvadrata“ korisne površine imat će muzejski dio koji će poslužiti kao „kratak uvod“ u upoznavanje Učke i svih njenih raznolikosti i prva postaja posjetiteljima prije istraživanja učkarskih staza, caffe bar s igralištem za djecu, trgovinu suvenirima, učionicu za edukaciju djece koju sada možemo raditi samo u prirodi, multifunkcionalnu dvoranu, ali postat će i novo sjedište Javne ustanove Park prirode Učka. To će nam omogućiti znatno efikasniji i jednostavniji rad te

smanjiti troškove jer ćemo biti smješteno točno „usred parka“, kaže ravnatelj JU Park prirode Učka Egon Vasilić.

Planovi za uređenje Parka

Centar za posjetitelje na Poklonu trebao bi zaživjeti negdje na ljetu 2020. godine, jer očekivan početak radova je krajem ove ili početkom iduće godine.

– Ovo je projekt na kojem radimo već više od 12 godina, jer još 2006. godine krenuli smo s otkupom terena i projektiranjem te projekt uvrstili u prostorni plan parka, objašnjava Vasilić.

Uz Visitor centar, u sklopu projekta Učka 360° obnovit će se volonterski centar, postojeća ruševna zgrada od osamdesetak kvadrata u Podmaju, ornitološki centar u Rovozni gdje se već godinama u suradnji s udružom BIOM provode istraživanja i prstenovanja ptica, kao i centar za volontere u Lovranskoj Dragi koji je lani već dijelom uređen zahvaljujući investiciji Općine Lovran i Primorsko-goranske županije.

Park prirode Učka

Park prirode Učka proglašen je 1999. godine, a obuhvaća površinu od oko 160 kvadratnih kilometara na području masiva Učke i dijela Čićarije. Parkovno područje prostire se kroz sedam jedinica lokalne samouprave u Istarskoj i Primorsko-goranskoj županiji – Grad Opatiju te općine Lovran, Matulji i Mošćenička Draga s kvarnerske strane, odnosno Kršan, Lanišće i Lupoglavl s istarske strane.

– Vrijednosti zbog kojih je Učka proglašena parkom prirode poznate su već odavno, a leže u njenom reljefu i neposrednoj blizini mora, što je uvjetovalo razvoju specifične klime te bujne šumske vegetacije. Tome valja dodati bogata livena i druga antropogena staništa na kojima nalazimo brojne endemske, ugrožene i zaštićene biljne i životinjske vrste, navodi se na stranicama Javne ustanove Park prirode Učka.

S vrha Učke pruža se potpun pogled na sve strane svijeta

Uz Visitor centar, u sklopu projekta Učka 360° obnovit će se volonterski centar, postojeća ruševna zgrada u Podmaju, ornitološki centar u Rovozni kao i centar za volontere u Lovranskoj Dragi koji je lani već dijelom uređen zahvaljujući investiciji Općine Lovran i Primorsko-goranske županije

– Još je tu „manjih zahvata“, od uređenja dijela pješačkih staza do uređenja ceste prema Vojaku. Osim toga, projekt obuhvaća i nove izdavačke poduhvate, tako da ćemo imati nove brošure Leptiri Učke, Botanički vodič, Outdoor vodič, Ornitoloski vodič, edicije posvećen geološkoj raznolikosti... No, oni neće biti samo knjižice, već smo ih zamislili kao vođene ture posvećene specifičnoj tematici, tako da će posjetitelji uz stručnu pratnju moći ići na ture promatranja ptica ili upoznavanja brojnih vrsta leptira što žive na Učki, govori Vasilić.

Osim predstavljanju biološke raznolikosti Učke, ovaj projekt usmjeren je i na njeno očuvanje, jer se stvaraju preduvjeti za sve veći broj volontera koji u Park prirode stižu kako bi pomogli u održavanju staništa, osobito travnatih površina, koje zbog smanjene ispaše sve više zarastaju i narušavaju krhku ekološku ravnotežu učkarskog biljnog i životinjskog svijeta. Pozornost se posvetila i kulturnom naslijeđu ove planine, pa je u partnerstvu

Sportski turizam

Učka je danas na Opatijskoj rivijeri središte sporta i rekreacije – uz one ekstremne discipline poput letenja zamjevima ili parasailinga s baznom stanicom na Vojaku do laganih šetnji ili vožnje biciklom uređenim stazama – tijekom čitave godine učkarske ljepote privlače posjetitelje. Poučna staza „Plas“, mitsko povjesna staza „Trebišća – Perun“, „Vela Draga“, šetnica „Slap“ i land art staza „Stražica – Sapačica“ privlače sve veći broj posjetitelja, dok oni nešto ozbiljniji planinari sve češće obilaze Opatijsku planinarsku obilaznicu. Učka je i jedno od najatraktivnijih penjališta u Hrvatskoj. Vikendima se u Kanjonu Vele Drage okuplja veliki broj mlađih ljubitelja adrenalinskih sportova, slobodnih penjača. Biciklističke staze, ukupne dužine 108 kilometara, odnedavno je moguće savladati i uz pomoć električnih bicikala, dostupnih za najam u Parku prirode.

Turisti su očarani Učkom, kaže nam vodič ove grupe Austrijanaca Petar Tomašić

s Općinom Kršan u Šušnjevici postavljen muzejski postav „Vlaški puti“ koji govori o specifičnostima Vlaškog naroda koji se odlikuju jedinstvenim jezikom i kulturom.

Turisti su očarani Učkom

– Projekt Učka 360° značit će velik iskorak u upravljanju parkom, ali i u održivom turističkom razvoju ovog područja. Trendovi posljednjih godina govore o značajnom povećanju turističke aktivnosti na Učki, no mi još uvijek imamo dosta prostora za rast. Učka je u kategoriji parka prirode, nismo strogi rezervat, što znači da je zapravo naša zadaća i da otvorimo prostor čim većem broju ljudi kako bi mogli upoznati učkarske ljepote, bioraznolikost i povijesno-kulturno naslijeđe, ali i da zadovoljimo potrebe lokalnog stanovništva koje se bavi poljoprivredom, šumarstvom i koje na Učki živi. Izazov je kako povezati te dvije zadaće – očuvanja prirode i privlačenja posjetitelja, a to će biti fokus novog plana upravljanja Parkom koji moramo usvojiti

Slobodni penjači u Kanjonu Vele Drage

Vojak – uzbrdo

Inino odmaralište

Nekadašnje Inino odmaralište ostalo je u lijepom sjecanju brojnih obitelji s područja Liburnije i Rijeke, zbog brojnih nedjeljnih jutra i poslijepodneva provedenih na igralištima ovog objekta smještenog pod Poklonom, na druženju uz roštilj ili vojnički grah iz kuhinje bivšeg odmarališta. Prostrana livada ispod odmarališta, nekad puna ljudi koji su se zabavljali uz badminton, stolni tenis, nogomet, boć ili naprosto uživali u pikniku u prirodi danas je zarasla, igrališta opustjela, a objekt derutan. No, i to bi se trebalo uskoro promjeniti, jer nakon deset godina pokušaja prodaje, bivše Inino odmaralište našlo je kupca – za 5,2 milijuna kuna kompleks je kupila žminjska tvrtka Rudan d.o.o. koja ga planira urediti i privesti turističkoj svrsi.

Biološka raznolikost

Svom specifičnom položaju uz samu morsku obalu i miješanju mediteranske i planinske klime, Učka može zahvaliti i veliku biološku raznolikost. Tako flora Parka prirode Učka prema aktualnoj literaturi broji oko 1.300 različitih vrsta, što je s obzirom na relativno malu površinu zaštićenog područja izuzetno velik broj. Mnoštvo je i životinjskog svijeta, koji još i nije do kraja istražen, ali već sam podatak da na Učki postoji 252 vrste leptira ili 167 vrsta ptica dovoljno oslikavaju bogatstvo faune na obroncima najviše planine Istre i Kvarnera.

Đani Jakotić, „posljednji učkarski kaubo“, na ranču Bubač ispod Poklona živi s 13 konja, jednim tovarom, tri krave, 11 koza, dva kunelića, dvije mačke i psom

iduće godine, za desetgodišnje razdoblje, zaključuje Vasilić.

Teza o povećanju broja turista na Učki zorno je dočarana još i tijekom Vasilićeva odgovora – na Poklonu je stao autobus iz kojeg je izašlo petnaestak Austrijanaca u punoj planinarskoj opremi, a još desetak ostalo ih je u autobusu koji će ih prebaciti do druge staze na Učki. Visoka posezona, odnosno kraj listopada ili početak studenog, pogotovo uz sunčano i suho vrijeme, nisu prepreka da na Učki sretnete brojne posjetitelje.

– Turisti su očarani Učkom, s ovom grupom već treći dan idemo po pješačkim stazama na raznim lokacijama i mogu reći da su reakcije više nego pozitivne. Iako su pojedine dionice teške za savladati, gosti uživaju u atmosferi planine, a posebno ih se dojmi činjenica da s planinarskih staza imaju fantastičan pogled na more, to je rijekost, govori vodič Petar Tomašić.

Učka je, na više načina, „izvor života“ za čitavo područje što se prostrlje pod njenom

Učka je u kategoriji parka prirode, nismo strogi rezervat, što znači da je zapravo naša zadaća i da otvorimo prostor čim većem broju ljudi kako bi mogli upoznati učkarske ljepote, bioraznolikost i povjesno-kulturno naslijeđe, ali i da zadovoljimo potrebe lokalnog stanovništva koje se bavi poljoprivredom, šumarstvom i koje na Učki živi, kaže ravnatelj Egon Vasilić

Ravnatelj JU Park prirode Učka Egon Vasilić

sjenom – osim što je dala prvo utočište ljudskim zajednicama ovog kraja, danas se većina stanovnika napaja pitkom vodom iz njenih kristalno čistih podzemnih izvora. I pećine u kojima su se sklanjali prvi lovci i sakupljači i bogatstvo voda u utrobi planine posljedica su geomorfološkog sastava Učke, koju karakteriziraju vapnenačke stijene dinarskog lanca i porozni krški reljef s više od 200 speleoloških objekata.

Posljednji učkarski kaubo

Očuvanju biološke raznolikosti na Učki svoj je život posvetio i Đani Jakotić, „posljednji učkarski kaubo“, koji na ranču Bubač ispod Poklona živi sa 13 konja, jednim tovarom, tri krave, 11 koza, dva kunelića, dvije mačke i psom.

– Kako je ovdje? Prekrasno. Nema televizije, radija, novina... Ništa ti ne treba, Učka ti daje sve – to je moj svijet, i televizija i radio i novine. Tu su životinje o kojima brinem, one trebaju mene, ja trebam njih. Cijeli dan provedemo zajedno, na ranču uvijek ima što za raditi. Preko ljeta bude i

puno ljudi, dođu djeca pa uživaju, neka od njih nikad nisu vidjela konja ili kravu, to im je poseban doživljaj. A zimi – sve ferma. Bude tih, mirno... U svakom slučaju, život je ovdje lijep, govori Jakotić dok pušta koze iz štale, dobacujući po riječ ili dvije svakoj životinji. Posebno mjesto u njegovu carstvu zauzima Brnjo, najstariji konj u Hrvatskoj, koji je od svoje 44 godine života, njih 26 proveo sa Đanim. Već je oslabio, loše vidi, ali razveseli se kad je u blizini svog ljudskog sudruga...

– Ne nedostaju mi ljudi. Dobro, nije baš da sam daleko od civilizacije, spustim se ja do mjesta. Dole mi je obitelj, žena, djeca, unuci... Ali na Učki je moj život, tu sam proveo cijeli svoj vijek i ne bih to mijenjao ni za što. Dođe dosta ljudi i do mene, ima i puno volontera koji mi pomažu na ranču, a najviše od svih Helena Smolica bez koje bih bio izgubljen. A kad nema ljudi, tu su životinje i – Učka, zaključuje Đani, tjerajući koze na ispašu.

Učkarski zvončić

Objavljeno:
br. 43
travanj 2017

Rijeka Dobra, Kamačnik i Gomirje

Predivna priroda u zagrljaju goranskih šuma

Za ljubitelje svega što je u prirodi vezano uz vodu pravi dragulj ovog područja je rijeka Dobra. Dužinom druga rijeka Gorskog kotara izvire nedaleko od Skrada i to iz dva izvora – jedan je kod mjestašca Bukov Vrh, a drugi kraj naselja Gornja Dobra

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Snimio: Rino GROPUZZO

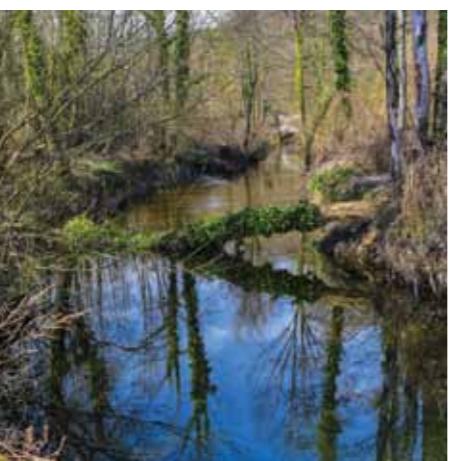

Rijeka Dobra druga je po dužini goranska rijeka – Dobra kod Vrbovskog

Jedno od najljepših, ali nažalost i najmanje poznatih planinskih područja Primorsko-goranske županije nedvojbeno je onaj dio Grada Vrbovskog koji se „naslanja“ na susjednu Karlovačku županiju, točnije područje na, kako se to kaže, „potezu“ od rijeke Dobre preko Kamačnika pa do naselja Gomirje. Na tom graničnom dijelu Primorsko-goranske i Karlovačke županije smjestile su se u zagrljaju pravih gustih goranskih šuma prekrasne planinske livade, rijeke, rječice i potoci, kanjoni i gorski visovi ne preteški za osvajanje.

Kako to obično i biva, blaga izoliranost i ne pretjerana nazočnost na turističkom tržištu sačuvali su ovaj kraj onakvim kakav je stoljećima, što itekako znaju pravi ljubitelji prirode koji rado posjećuju ovo područje uživajući ne samo u prekrasnim umirujućim krajolicima, već i u iznimno bogatom i raznovrsnom bilnjom i životinjskom svijetu, kao i u bogatoj i zanimljivoj povijesti ovog područja. Zahvaljujući ulaganjima lokalne samouprave (Grad Vrbovsko, Primorsko-

Prije no što napusti područje Vrbovskog, a to znači i Gorski kotar te na tren nestane u bajkovitom Đulinom ponoru u Ogulinu, Dobra će svakome tko voli prirodu pružiti na goranskem području uvjete idealne za odmor, šetnju i ribolov, a ljeti i za kupanje

goranska županija) ovo područje postaje turistički sve značajnije i privlačnije ljubiteljima prirodnih ljepota i odmora u prirodi, a svakako je vrlo pohvalno da se sva ulaganja realiziraju uz poštivanje svih potrebnih ekoloških odrednica, dakle s nakanom zaštite i očuvanja prirode tog područja.

Rijeka Dobra idealna za ribolov

Za ljubitelje svega što je u prirodi vezano uz vodu pravi dragulj ovog područja je rijeka Dobra. Dužinom druga rijeka Gorskog kotara izvire nedaleko od Skrada i to iz dva izvora – jedan je kod mjestašca Bukov Vrha, a drugi kraj naselja Gornja Dobra. S područja Skrada prve kilometre Dobra savladava u smjeru Vrbovskog gdje joj dodatnu snagu daje mala ali vrlo zanimljiva pritoka nazvana Kamačnik koja pak izvire u istoimenom kanjonu, u zakonom zaštićenom području koje plijeni ljepotom i skladom, ali i divljinom te nepatvorenom i često netaknutom prirodom. Prije no što napusti područje Vrbovskog, a to znači i Gorski kotar, te

Kanjon Kamačnika najbolje se upoznaje obilaskom tri kilometra duge šetnice

Voda Kamačnika

Ono što će nas na putu kroz Kamačnik možda najviše iznenaditi je posebna, zelenkastomodra boja njegove čiste vode u brzacima i jezercima erozijskih udubljenja, sasvim drukčja od tamnije, ponešto zamućene vode rijeke Dobre. Boja vode Kamačnika mijenja se ovisno o dubini korita usječenog u stijene, godišnjem dobu i dobu dana, uvjetima zasjenjenosti ili osvijetljenosti prodirućim zrakama sunca, vrstama vegetacije (alge ili mahovine) koja obrasta dno korita, te nizu drugih čimbenika. U vrijeme nabujalih voda, Kamačnik poprima još i izrazitu mljječnobijelu nijansu zapunjene bujice koja se kovitla u vrtložnim loncima i preskače kamenite skokove korita kanjona”, rekla je Sonja Šišić.

na tren nestane u bajkovitom Đulinom ponoru u Ogulinu, Dobra će svakome tko voli prirodu pružiti na goranskom području uvjete idealne za odmor, šetnju i ribolov, a ljeti i za kupanje.

Na svojih ukupnih 107,9 kilometara dužine, od kojih je 51,2 km goransko-ogulinski i znan je pod nazivom Gornja Dobra (ponegdje i Ogulinska Dobra), ova rijeka obiluje raznim ribljim vrstama među kojima su potočna i kalifornijska pastrva, lipljan, klen, mrena, ukljija, šaran i linjak. Upravo to najveći je mamac za brojne ljubitelje ribolova koji znaju da će, da se malo poigrano rijećima, na Dobri uvejk dobro proći. Brigu oko što kvalitetnijeg ribolova, ali i zaštite Dobre godinama vode članovi ŠRD „Kamačnik“, govori nam Tanja Kušić, direktorka TZG Vrbovsko koja napominje i činjenicu da područjem Grada Vrbovsko Dobra teče u dužini od 22 kilometara:

„Dobra je poznata kao vrlo čista i lijepa rijeka koja, primjerice, nije dobra za kanuing ili rafting, ali je idealna za

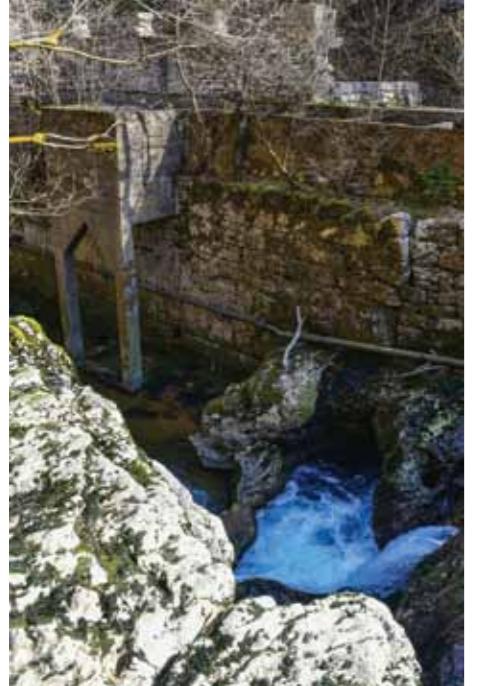
ribolov. ŠRD „Kamačnik“ i Grad Vrbovsko uredili su uz samu rijeku, nedaleko od ugostiteljskog objekta Kamačnik, prostor za druženje s nadstrešnicom i klupama pogodan za okupljanje većeg broja ljudi i ribiča, ali i druženja ostalih ljubitelja prirode. Dobra je idealna i za bicikliste i ljubitelje šetnje u prirodi jer na brojnim lokacijama nudi uredene staze i šetnice, a najkvalitetnija je ona koja kroz Jelenski jarak povezuje Vrbovsko s Moravicomama. Ta staza/šetnica u dužini od 9,2 kilometra vodi uz rijeku Dobru sve do Čogrlijevog jezera u Moravicomama i tu se tradicionalno tijekom ljeta održavaju sportska natjecanja u krosu i bicikлизmu“, govori direktorka Kušić.

Prirodna i divlja ljepota kanjona Kamačnik

Iako Dobra nudi brojne razloge za uživanje, teško se može mjeriti s ljepotom, divljinom i posebnošću Kamačnika koji je i zakonski zaštićen oznakom „značajni krajobraz“. Kamačnik se smjestio uz samu Dobru, negdje na sredini njenog

puta iz smjera Skrada prema Gomirju i granici s Karlovačkom županijom. Rječ je, u stvari, o kanjonu istoimene rječice, pritoke Dobre, koja izvire otprilike tri kilometra od sve poznatijeg ugostiteljskog objekta koji je pak smješten na samom ušću rječice Kamačnik u Dobru. Neposredno uz taj objekt, a to znači na samom ulazu u kanjon, nalaze se ostaci stare pilane koja je izgradene početkom dvadesetog stoljeća i svjedoči o tome kako je ovaj oblik privrede bio tipičan za goransko okružje. No, sve što se nudi nakon te stare pilane koja bi u bliskoj budućnosti trebala biti pretvorena u Centar za posjetitelje, daleko je od bilo kakve industrije, bolje rečeno vezano je uz izuzetno dobro očuvanu prirodu koja privlači svojom divljinom i ljepotom.

Kanjon Kamačnika najbolje se upoznaje obilaskom tri kilometra duge šetnice koja vodi uz i preko potoka koje premošćuju drveni mostovi, penje se u brdo i spušta naniže te sve tako uz zamaman žubor vode i pravu gorsku svježinu do male zelene doline u kojoj je smješten izvor Kamačnika.

Ribolovci će na Dobri uvijek dobro proći

Novost u Kamačniku je Panova staza, s glazbenim instrumentima većih dimenzija i edukativnim tablama

Biljni svijet neobično bogat

„Kroz dolinu Kamačnika prolazi Goranski planinarski put, a čitav okoliš obrastao je bujnom šumskom vegetacijom pa su tako, primjerice, stjenovite galerije obrasle tisom, vrlo rijetkom i zaštićenom vrstom stabla. Tisa ovđe izgrađuje posebnu šumsku zajednicu, o čemu se detaljnije informacije za posjetitelje nalaze na jednoj od interpretacijskih ploča u sklopu botaničke poučne staze. Biljni svijet kanjona neobično je bogat i zanimljiv. Stalna strujanja hladnoga zraka kroz sutjesku, vлага i zasjena omogućuju opstanak niza vrsta koje inače žive u gorju na većim nadmorskim visinama pa je i s te strane Kamačnik pažnje vrijedan, a u svom drugom dijelu, u svom nešto otvorenijem i širem prostoru smještene su tzv. topoljubne (termofilne) šume u kojoj su uglavnom zastupljene drukčije vrste od onih u kanjonskom dijelu“, ističe Sonja Šišić.

Atraktivno ljeto u Kamačniku - Tanja Kušić, direktorica TZG Vrbovsko

Sve poznatiji ugostiteljski objekt smješten je na samom uštu rječice Kamačnik u Dobru

kojom prolazi i biciklistička staza.

Ekološki posebno vrijedan dio doline Kamačnika je mjesto gdje bočni bujični potoci podno zaselka Japići s lijeve strane utječu u Kamačnik. Na sprudovima uz korito vodotoka razrasle su se bujne sastojine lopuha, a iz njihovih golemih listova širi se specifičan, opori miris. Zanimljivo je promatrati, osobito ranim jutrom, kako se na rubovima tih listova, iz nizova puči vodenica (hidatoda), izlučuju blještave kapljice. Naravno, vrlo je zanimljiv i sam izvor Kamačnika koji se nalazi na 405 metara nadmorske visine i tipično je uzlazno krško izvorište u kojem voda izbjiga iz nepoznate dubine te se mirno razlijeva i polagano teče kroz čitav gornji dio doline. Dosad su hidrospeleolozi roneći u izvor doprli do respektabilne dubine od 95 metara, ali to, očigledno nije i krajnja točka ovog izvorišta“, govori Sonja Šišić.

Panova staza

Da bi ljepote i posebitosti ovog područja u što većoj mjeri približili posjetiteljima 2009. godine „Hrvatske šume“ otvorile su poučnu

Prekrasno Čogrlevo jezero u Moravicama

botaničku stazu Kamačnik s ukupno 19 edukacijskih ploča na kojima se posjetitelj može poučiti o raznolikosti šuma i ostale vegetacije te flore, faune i gljiva značajnog krajobraza Kamačnik. Svemu tome svakako treba dodati i novu atrakciju, a to je Panova staza koju zajedničkim snagama uređuju JU „Priroda“, Grad Vrbovsko i TZG Vrbovsko, kaže direktorica TZG Vrbovsko Tanja Kušić i pojašnjava. „Riječ je o takozvanoj tematsko-doživljajnoj stazi zamišljenoj tako da se uz samu stazu izgrade glazbeni instrumenti većih dimenzija i smješteni u okoliš tako da ga upotpunjaju i obogaćuju omogućavajući posjetiteljima da „zasviraju“ i time zvukovima ukrase ljepotu prirode, a kraj svakog instrumenta bit će i edukativna tabla s pojašnjnjima. Staza je dobila naziv po Panu, u grčkoj mitologiji bogu pastira, stada, njiva, šuma i polja, odnosno zaštitniku lovaca i prirode te ljubitelju glazbe i najboljem plesaču među bogovima. Sve instrumente stručnjaci izrađuju ponajprije od drva kako bi se i na taj način uklopili u prirodu. Do sada su napravljeni i postavljeni gong, ksilofon, rog i zvona, a ovog proljeća

bit će postavljene i potočne orgulje. Riječ je o projektu ukupne vrijednosti 173.840 kuna koji će u potpunosti biti dovršen ove godine.

Uz Panovu stazu Kamačnik je od kraja prošle sezone bogatiji i za prvu od četiri planirane šetnice koje će dodatno pojačati privlačnost ovog područja. Riječ je o šetnici dužine 981 metar koja počinje nakon prvog drvenog mosta do kojeg se dolazi iz smjera ulaza u Kamačnik. Šetnica se odmah nakon mosta penje desno i ide u smjeru Planinarskog doma Kamačnik do kojeg se lagom šetnjom stiže za 15 do 20 minuta. U budućnosti u planu je uređenje još tri šetnice i dva vidikovca s ciljem da se u potpunosti „pokrije“ Kamačnik i omogući nova uživanja u njegovoj ljepoti“, najavljuje Tanja Kušić koja posebno ističe kako je Kamačnik sve više i sve izraženije središte turizma cijelog Vrbovskog, posebno zbog raznih priredaba koje se od proljeća do jeseni održavaju na dobro uređenom prostoru na ulazu u Kamačnik.

Brojne manifestacije i tzv. kotlić turizam

„Manifestacije su brojne, a srž će nam od ove godine predstavljati „Kotlić fest“,

priredba kojom ćemo objediti nekoliko već tradicionalnih druženja ljubitelja priprave i konzumiranja raznih vrsta kulinarских kotlića. Taj tzv. kotlić turizam sve je popularniji i zanimljiviji pa ćemo ga dodatno razvijati, a za predstojeće proljeće i ljeto planiramo čak šest takvih druženja uz kotlić u koje ćemo u još većoj mjeri uključiti PD Kamačnik koji nudi i mogućnost smještaja što je za svaku povalu. Krećemo 6. svibnja planinarskim kotlićem, slijede potom 27. svibnja vatrogasci i njihov vatreni kotlić, potom 3. lipnja na red dolaze obrtnici i obrtnički kotlić, 17. lipnja bit će održana naša već poznata Gljivarijada, a 24. lipnja Foto kotlić što je nešto potpuno novo jer će se ljubitelji fotografije, uz fotkanje po Kamačniku, natjecati u pripravi kotlića. Napokon, 15. i 16. srpnja imat ćemo poseban ribički kotlić tijekom „Ribičkog vikenda“, natjecanje u spravljanju fiša i nastup nekog zanimljivog kulinarског majstora.

Uz „Kotlić fest“ u Kamačniku ćemo 29. srpnja prirediti i sportsko ljeto s utrkama biciklista i kros natjecanjem, a na jedan način dio zbijanja u Kamačniku je i Festival

Gomirje – manastir i ribnjak

vina i sira koji se održava u zgradi kinu, nedaleko od ulazu u Kamačnik”, govori Tanja Kušić posebno ističući kako, iako gosti već dolaze u Kamačnik, prava sezona počinje 1. svibnja velikom feštom koja, ako je lijepo vrijeme, u Kamačniku okupi veliki broj ljubitelja prirode, dobrog jela i kapljice.

Posebna priča, kad je o Kamačniku riječ, su obnovljeni ugostiteljski objekt i novi Planinarski dom „Kamačnik“, ali i općenito uređenje tog prostora. Za to je pak najzaslužniji Grad Vrbovsko čiji gradonačelnik Dražen Mufić ističe kako je tijekom posljednje četiri godine u projekte vezane uz turizam uloženo oko 6,5 milijuna kuna, a najveći dio te svote uložen je baš na područje Kamačnika: „S prvim smo ulaganjima krenuli još 2013. godine i to proširenjem prometnicu do ugostiteljskog objekta. Napravili smo i veliku nadstrelnicu, četiri ladanjske kućice i mali dvorac za djecu, postavili ograde te od Hrvatskih šuma preuzeli ugostiteljski objekt koji je do te 2013. godine sve slabije neredovitje radio. U potpunosti smo

ga obnovili i preuredili, napravili novu kuhinju, uredili terasu te bitno obogatili ponudu hrane i pića što je naišlo na jako dobar odjek jer sada napokon na području Vrbovskog imamo mjesto na kojem se može pojesti. Poseban projekt bio je kupovina Planinarskog doma, odnosno velike zgrade u naselju Vujnovići koju smo pretvorili u Planinarski dom „Kamačnik“, uredili parkiralište i prostor oko tog objekta, pješačku stazu i šetnicu dugu 950 metara, a nastaviti ćemo uređenje i obogaćivanje tog prostora sredstvima iz EU, ali i svog proračuna pa smo već donijeli odluku o kupnji manje vućnice i otkupu zemljišta ispod tog objekta kako bismo zokružili tu cjelinu i stvorili sadržaje koji će zimi (sanjkanje, skijanje) privlačiti goste“, ističe Mufić.

Gomirje i Vrbovsko – sinergija turističkih potencijala

Slijedeći nakon Kamačnika nizvodno tok Dobre stižemo do ovećeg proširenja zvanog Ribnjak, lokacije kojoj se s desne strane nalazi pravoslavni manastir, a

s lijeve mjesto Gomirje. U sačuvanim dokumentima ovo se goransko naselje prvi put spominje 1461. godine kad je bilo u vlasti obitelji Frankopan, a budući da je za turskih osvajanja uništeno u njega se, s ciljem obrane tog područja od dalnjih turskih prodora, krajem 16. i početkom 17. stoljeća naseljava srpsko stanovništvo, ponajviše ono s područja Dalmacije. Već 1599. godine, po nekim 1600. godine tu je osnovan manastir sv. Jovana Preteče koji je danas najzapadniji pravoslavni manastir u Europi u čijem je sklopu i crkva Rođenja sv. Jovana Preteče čija je gradnja započeta 1719.

O bogatoj i zanimljivoj povijesti Gomirje i cijelog ovog kraja odličnu je knjigu prošle godine objavila ugledna hrvatska povjesničarka Mirela Slukan Altić. Pod nazivom „Gomirje: povijest, identitet i fenomeni prožimanja“ autorica je obradila za sve Gorane značajan dio srednjovjekovne povijesti ovog kraja, a o sadašnjosti nam je nekoliko riječi rekao dožupan Petar Mamula koji je podrijetlom baš iz tog mjesta:

Ljudi koji žive na području Gomirje, kao jedno od svojih najvećih vrijednosti ističu Manastir Gomirje, jedan od objekata na širem gomirskom području koji simbolizira turbulentnu i nadasve zanimljivu povijest i kulturno povjesnu baštinu koju treba iskoristiti za turistički i gospodarski razvoj cijelog kraja

Manastir Gomirje – najzapadniji pravoslavni manastir u Europi

Unutrašnjost crkve Rođenja sv. Jovana Preteče čija je gradnja započeta 1719.

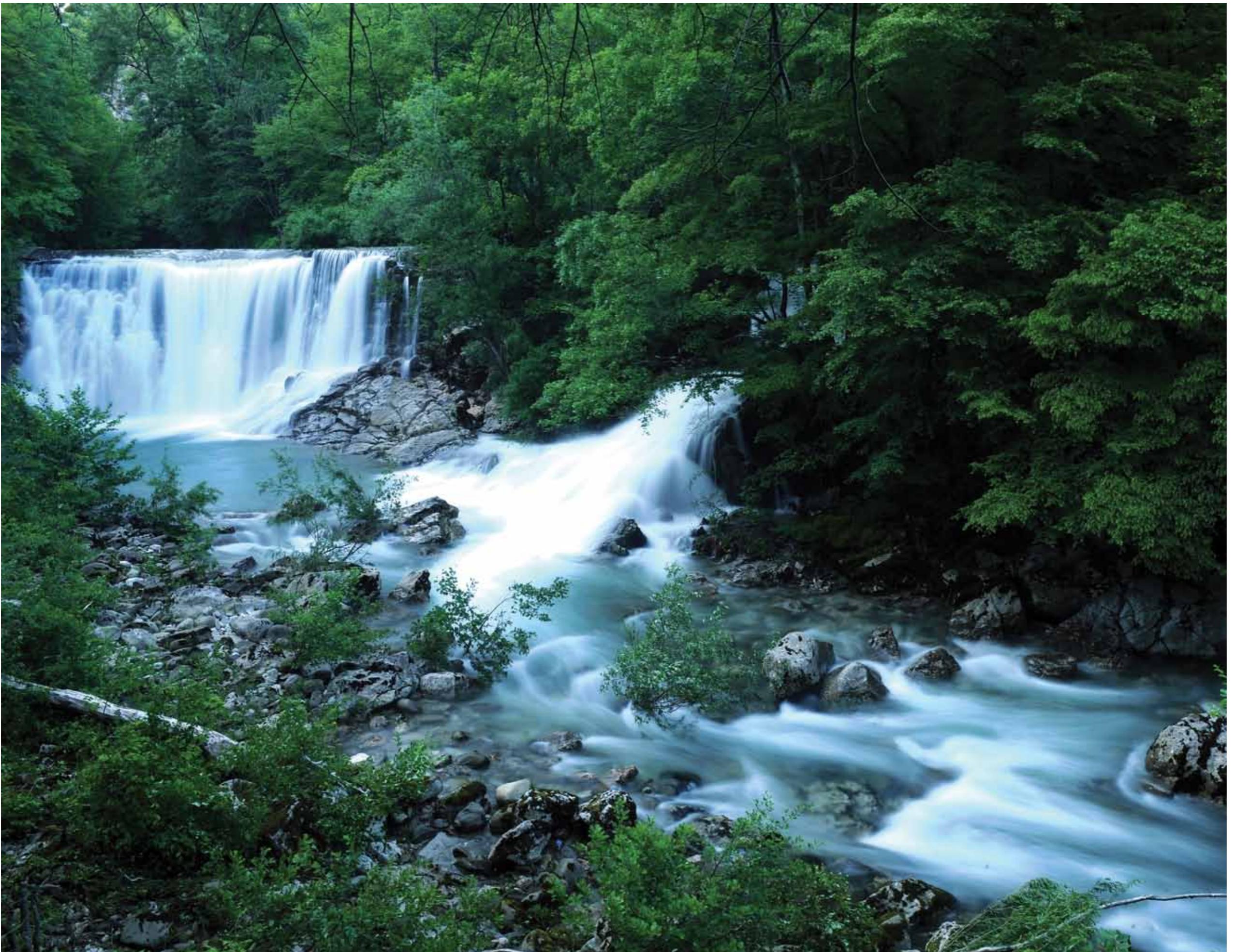
Multikulturalna sredina

„Područje Grada Vrbovskog, na kojem Srbi čine gotovo polovicu stanovništva, može se podići činjenicom da početkom 90-ih ovde nije bilo ratnih zbijanja. Nije ih bilo prvenstveno iz razloga što se je uspjela sačuvati određena razina povjerenja i komunikacije. Smatram da tu činjenicu nedovoljno koristimo i ističemo, a trebala bi nam biti nit vodilja u popravljanju odnosa u društvu. Upravo zato Primorsko-goranska županija će kroz projekt Škole tolerancije, koji će zajedno sa Školom mira u Mrkoplju i Školom sjećanja u Lipi činiti edukacijsku okosnicu budućih generacija, dati svoj doprinos obrazovanju budućih generacija o vrijednostima tolerancije i života u multikulturalnim sredinama poput Gorske kotore i Primorsko-goranske županije“, rekao je Mamula.

tom području omogućili da dio svojih prihoda vežu i uz turističku aktivnost. U određenoj mjeri tome je okrenut i naš novi projekt „Multifunkcionalni dom za mlade“ u Kosanovićima čiji završetak očekujemo krajem ove godine. Objekt će sadržavati 32 ležaja, četiri učionice, restoran kapaciteta 50 mesta i zajedničke prostorijama.

Još jedan od projekata koji se direktno naslanjaju na kulturu i kulturnu baštinu je i projektna linija unutar Rijeka EPK 2020., „27 susjedstava“. Unutar tog velikog projekta koji će trajati do 2020. godine, a koji za cilj ima osnivanje društveno kulturnih centara na području cijele županije, kao i razmjenu kulturnih sadržaja sa susjedstvima iz zemalja EU, Gomirje je odabранo kao jedno od „susjedstava“. Vjerujem da će i ta činjenica, kao i stručna pomoć koja se pruža u sklopu projekta, mladim ljudima iz Gomirje, Vrbovskog i Moravice omogućiti razvoj njihovih sredina, kao i osobni rast i razvoj, te kvalitetno uloženo vrijeme“, rekao je dožupan Mamula.

Objavljeno:
br. 30
siječanj 2013

Grobnička ljepotica

Ča to huči? Ričina!

U svom 19 kilometara dugom toku, Rječina dotiče mnoštvo sela, seoca i zaselaka razasutih s jedne i druge strane njezina toka. Prvo mjesto kroz koje prolazi su Kukuljani, potom se u svom bogatstvu slapova ukaže u Trnovici, pa Zoretićima, Ratuljama, Martinovom selu, Lopači, Lukežima, Drastinu, Valićima pa onda s druge strane brane zažubori predivnim kanjonom ispod Paša, pa se sjuri prema velikom gradu

Napisala: Slavica MRKIĆ MODRIĆ
Snimio: Marko GRACIN

Kukuljani

Trovica

Martinovo Selo

Lukoži

Rijeka po kojoj je Rijeka dobila ime. Samo da je to, već je faca među svim izvornim i gostujućim, ponornicama i onima koje to nisu, među svim tekućicama Lijepe naše. Ime joj je Rječina i prekrasna je u svakom milimetru svog 19 kilometara dugog toka. A što li tek pričal! Svakom svojom kapljicom, svakim slapićem, slapom, kamenićem... Priča Rječina povijest kako rodne joj Grobničine, tako i grada u kojem ostvaruje svoj san. A taj je? Ulići se u Jadransko more i ostvariti vezu sa cijelim svijetom.

Stupe i stupići

Nisu samo mlinovi ti koji su obilježili bogatu povijest Rječine. Nepravedno bi bilo spomenuti brojne stupe i stupići smještene na njezinim obalama. Za sve one koji ne znaju stupe su naprave što su služile za obradu vunenog sukna, a stupići za ljuštenje jećma i pšenice. Kasnije su korišteni i za preradu duhana. Vjerovali ili ne početkom 19. stoljeća Grobničina je uz Liku i Slavoniju, bila jedan od vodećih centara za proizvodnju sukna u Hrvatskoj. Najači centar za obradu sukna bio je u Grohovu, gdje je radilo čak 27 stupa i nekoliko mlinova. Sve ih je "prugutala" Rječina 4. studenog 1849. godine za jednog od svojih najačih "goropadačenja" odroniši obližnji briješ i tako razorivši mnoge kuće i uništivši stupe. Iste godine velika je bujica potpuno razorila jaz kod Matešičevog mlinu u Podbadnju.

Tri godine kasnije Rječina je porušila skoro sve mostove i jazove na Grobničini, a 1883., došlo je do najveće dotad zabilježene nesreće kada su srušeni mostovi u Kukuljanima i u Martinovom selu, uništene stupe u Trnovici i jazovi u Lukožima te brana u Drastinu.

Podjavorje i Kičej

Iako mnogi misle kako se Rječina rodila ispod strme litice brda Kičeja, to ne odgovara istini, jer njezin se prvočini izvor sve do 1870. godine nalazio ispod susjednog brda Podjavorja, i vjerojatno bi se tamo nalazio i dandanas da 1870. godine nije Klanu i okolicu protresao razorni potres i zatpao "rodno mjesto" Rječine, pa je bila primorana pronaći izlaz, a našla ga je u pećini smještenoj na 325 metara nadmorske visine, podno već spomenutog brda Kičeja.

Promjenila je ova krška ljepotica i mjesto utoka, jer dok se nekad uljevala u jadransko morsko plavetnilo na mjestu današnjeg Mrtvog kanala, tijekom 19. stoljeća napravili su joj novo korito pa se u Jadran uljeva nekih pedesetak metara južnije. Od izvorišta do delte Rječina se sljubi s mnoštvom potoka, potočića, bujica - neki tvrde da ih ima osamdesetak,

između Grobničine i Rijeke slavodobitno ušla u riječku zbilju i na Brajdici se iz rijeke preoblikovala u more.

Klopot mlinova

Potočna pastrva i riječni rak njezini su stanovnici, ali joj često hodočaste i mnogobrojne vrste ptica, kao što uz njezine obale rastu i razne vrste drveća, cvijeća, a o ljudima da ni ne govorimo. Ma koliko to danas čudno zvučalo, mnoge i mnoge generacije othranili su mlinovi smješteni uz njezino korito. Danas s Rječinom prijateljuje samo jedan. Onaj u Martinovom selu. Onaj imena Gašparov mlin. Ali nekad... E, klopotali su i klopotali mlinovi duž Rječine besprekidno.

Zavirivši u tekst "Malinari" sveučilišnog profesora i grobničkog sina Irvina Lukežića, doznajemo da se prvi mlinovi na Rječini spominju krajem 14. stoljeća, da bi već u 15. upotreba mlinova, pila, stupa i stupića doživjela pravi "boom". U Lukežićevim zapisima stoji kako su ljudi iz udaljenijih krajeva do najbližeg mlinu putovali satima, a mnoštvo ih je na meljavu

Od izvorišta do delte Rječina se sljubi s mnoštvom potoka, potočića, bujica. Neki tvrde da ih ima osamdesetak, a najveće i najznačajnije među njezinim pritokama bile su i ostale Sušica, Lužac, Zala, Zahumčica, Golubinka, Ričinica, Borovščica..

Gašparov mlin

Gašparov mlin nije samo jedina vodenica u Primorsko-goranskoj županiji koja već stoljećima melje, on je i prava turistička atrakcija koju tijekom godine posjeti na desetke tisuća znatiželjnika. Ako je Rijeka dobila ime po Rječini, onda je Martinovo selo dobilo ime po Martinu Juretiću. On je došavši iz Dalmacije najprije za kruh zaradivao radeći u pilani u Lukežima, da bi vrlo brzo, točnije 1650. godine podigao svoj vlastiti mlin i s devet sinova izgradio naselje koje se od nastanka pa do danas zove Martinovo selo.

A kako je mlin postao Gašparov mlin?

- Kako se zvao u začetku ili sve do početka prošlog stoljeća teško je reći, ali gotovo sto godina on je Gašparov mlin. Martin Juretić je imao kovaciju točno tu gdje je sad naša kuća. Kad je i kako ta kovacija prešla u vlasništvo Ilike Kukuljana ne znam, ali znam da ju je moj otac Gašpar 1922. godine kupio od njega. Otac je uz Rječinu napravio i zid da bi spriječio prodore vode kako u kuću, tako i u mlin. U to je vrijeme voda znala biti vrlo visoka pa poplave nisu bile rijetkost. Kazala je jednom zgodom Vidica Kukuljan, kćer Gašpara, nekadašnjeg mlinara i supruga Bruna Kukuljana, današnjeg mlinara Gašparovog mlinu čije je kolo od 1650. godine do današnjih dana mirovalo samo 10 godina, i to od 1982. do 1992. godine kad je velikim pučkim slavljem otvoren obnovljen Gašparov mlin.

Mlin je definitivno najposjećenija turistička minka Grobničine. Najčešće u sklopu Dana kruha, ali i inače, tijekom cijele godine hodočasti mu na stotine mališana, kako vrtićara, tako i osnovnoškolaca. Mnoge su generacije od njegova obnavljanja prošle ne samo kroz mlin nego i kratki tečaj o mlinarstvu na Grobničini. A mlinar Bruno je učitelj kakvog se samo poželjeti može.

- Gledaj, ovo ti je grotun, tu se stavi zrno. Ovo klepetalo ko vibrira da bi zrna padala nutar,

Danas radi samo mlin u Martinovom selu, imenom Gašparov mlin - vlasnik Bruno Kukuljan skida led s mlinarskog kola

Mnoge i mnoge generacije othranili su mlinovi smješteni uz korito Rječine - Vidica i Bruno Kukuljan

pa podančić ili daščica po koj hrmenta klizi važvanj. To je žrvanj, ovo obruč oko žrvnja ki, vidis, ima otvorič kuda hrmenta pada na podić, a podić je zagrjeni ma ima otvor na ki se nabije vriča za muku. Posije se odvajaju pomoću sita, a kad napuniš vriču, optiš ju na hrbat i moraće poći doma, kratki je tečaj kojeg svatko tko dođe u Gašparov mlin može besplatno dobiti ukoliko to poželi.

Može zaviriti i u dnevnik tete Vidice, pa u njemu naći kako rekord suhog korita od kad ona vodi evidenciju iznosi 45 dana, kako je 2003. godine bila najveća suša, a 1998. godine poplava, kad je i u kući, i u mlinu bilo 6 centimetara vode i kad je cijelo susjedstvo pomagalo "kalat"... Može naći zabilješke o temperaturama zraka, o svakom iole zanimljivom događaju u selu, kao i o mještanima.

Gašparov mlin u posljednje vrijeme postaje i omiljeno "slikalište" mlađenaca.

- To je valjda sad moderno, ač čuda mladencijevi leh se ožene dođu na slikavanje jušto tu va malin i na jaz, kaže barba Bruno i dodaje kako u Martinovom selu postoji i Zavičajni muzej, ali i simpatičan kafić "Jaz" čija se terasa nadvila ponad samog slapa na Rječini.

Mlin je definitivno najposjećenija turistička minka Grobničine, a tijekom cijele godine posjeti ga na stotine mališana

Orehovica, iznad kanjona Rječine

U kanjonu

Zimske radosti u Gradu Grobniku

Burna je povijest Mlina Žakalj, nekada industrijskog postrojenja koje je u najboljim danima zapošljavalo do tristo radnika, a godišnje proizvodio do 250.000 "vagona brašna"

U vrelini ljeta postaje Rječina prava "grobnička rivijera"

Konac puta - Rječina u Rijeci, gradu koji je po njoj imenovan

Za svakog ponešto

Tko se odluči na druženje s Rječinom, u njezinom grobničkom dijelu, nikako ne bi smio propustiti i zanimljivosti mjesač kroz koje Rječina protjeće. Primjerice, ukoliko želi piknik u prirodi, uvijek će za to izabrati livade i skrivene lugove smještene odmah nadomak izvora ili pak nadomak sela Kukuljani. Odlazak na Rječinu izletnik može iskoristiti i za posjet ostalim posebnostima tog dijela Grobnika, pa primjerice u Dražicama posjetiti Kovačiju, biciklirati jednom od tri vrlo atraktivne biciklističke staze, razgledati najstariji i najveći objekt povijesno-kulturnog značenja u općini Jelenje, crkvu Sv. Mihovila, sagrađenu još u 16. stoljeću.

Na jelenjskom području je i najstariji planinarski dom u Hrvatskom primorju, onaj na Hahliću, sagrađen 1926. godine. Treba spomenuti i spomen obilježe Podhumskim žrtvama u Sobolima, mlikaricu kao spomenik tradiciji mljekarstva, s obzirom na to da je upravo mljekarstvo najstariji zanat u Jelenju, voltu u Lukežima, kapelicu Sv. Antuna i još oko dvanaest malih kapelica, što pokazuje bogatu tradiciju bogoslavija, te ovčarske dvore, odnosno starinska kamera ognjišta na vrhovima okolnih brda. Ako ožedni ili ogladni pogostiti se može na više mjeseta, a zađe li na bilo koju od brojnih cestica s natpisom "ceste sira" moći će kupiti još jedan izvorni grobnički proizvod – pravi, pravcati grobnički sir i skutu.

dolazio barkama kojima bi najprije pristali u riječku luku, a zatim plovili uzvodno do mlinova. Na red za u mlinicu čekalo se satima, pa nikakvo čudo što su s vremena na vrijeme izbijale žešće svađe i tučnjave. Zakon je to regulirao tako što je propisao da oni koji barkama dolaze u Rijeku, u mlin idu istim redoslijedom kojim su došli u luku, a ako prave gužvu, kaznilo ih se jednakom mjerom kao i ostale gradane. Jedina olakšica onima koji su dolazili iz udaljenijih mesta bila je u tome što im se dozvoljavalo mljevenje većih količina brašna.

Mlin Žakalj

Najburniju i najzanimljiviju povijest ima mlin Žakalj. Njega su 1840. godine izgradili Trščani Carlo d'Ottavio Fontana i Marco Pigazzi na mjestu manjeg mлина i vinograda. Da bi unaprijedili posao čak su do mlinu izgradili i odvojak od Lujzinske ceste, a kako se mlin nalazio na desnoj obali Rječine koju je trebalo premostiti, izgradiše poduzetni Trščani na nazužem dijelu kanjona gdje se trsatski brijev najviše primaknuo brdu Sv. Katarina i drveni most na visini od 34 metra. I da, baš ono što današnji šetači vide kao obrise, to se naziru njegovi temelji kao i obrisi ceste koja je vodila do Žaklja. Most je srušen u Drugom svjetskom ratu, a cestu su "pojele" godine.

Mlin Žakalj pojela je vatra 1862. godine kad je već bio u vlasništvu riječkog poduzetnika Ignija Scarpe. Tri godine trajala je njegova obnova, tijekom koje je izrastao u šestoetažnu zgradu dugu više od 90 i visoku preko 25 metara s unutarnjom konstrukcijom od lijevanog željeza i drva. Pred kraj stoljeća, 1894. godine mlin pada u stečaj, a na javnoj dražbi kupuje ga glavom, bradom i novčanicom, vlasnik tvornice torpeda Whitehead. Nakon Whiteheadove smrti, njegovi nasljednici daruju mlin gradu Rijeci koji, nezainteresiran za obnovu proizvodnje, nakon odustajanja od ideje da onamo smjesti gradsko sirotište, zgradu daje u najam. Naposljetku je grad Rijeka zbog nerentabilnosti 1918. godine mlin prodao Ugarskom pivarskom društvu Kobany iz Budimpešte. Ugarsko je društvo u Žaklju namjeravalo sagraditi veliku tvornicu pive, ali unatoč tomu što su i Rijeci osnovali i podružnicu, nisu uspjeli realizirati ideju pokretanja tvornice pive pa završetkom Prvog svjetskog rata i podjelom prilazne ceste i zgrade mlinu na dvije države, počinje polagano propadanje zgrade, kao i

odumiranje tog cijelog slikovitog područja u donjem toku Rječine.

Teško je današnjem šetaču koji se zagleda u kostur nekadašnjeg mлина povjerovati kako je isti u svojim najboljim danima zapošljavao do tristo radnika, a godišnje proizvodio do 250.000 vagona brašna što je iz Žaklja putovao u Istru, Dalmaciju i Trst, ali i na brazilsko i sjeverno američko tržište.

Huk, omiljeni zvuk

Ništa ljepši završetak nije imao ni mlin Podbadanj, vršnjak mlinu Žakalj. Njegovi su tragovi one ruševine što se naziru na lijevoj obali Rječine u istom kanjonu. Iako znatno manji, pratila ga je slična sudbina kao i Žakalj. Često su ga pogadale poplave, a nekoliko mjeseci nakon požara koji je poharao milin u Žaklju, isto se dogodilo i mlinu u Podbanju. Za razliku od Žaklja, Podbanj se više nije obnavlja.

Jedini mlin koji se ne da, čiji se kotač i danas okreće, a žrvanj melje je onaj u Martinovom selu. Radi to u slavu bogate povijesti mlinarstva na Rječini, i u slavu i spomen svih mlinara kojima je Rječina podarila kruh,

a oni njoj titulu kraljice mlinova na ovom području. Stoga, šetati uz Rječinu nije samo šetati prirodom već i šetati bogatom prošlosti, šetati kroz stoljeća, običaje, tužne i vesele sudbine, dobre i loše dane ove prekrasne, ali samozatajne primorske tekuće posebnosti.

I nijedan korak načinjen uz ili niz Rječinu, neovisno na kojem dijelu toka načinjen nije korak uzalud. Ona jednostavno očarava i tko joj jedanod dođe u pohode, taj joj se uvijek vraća, bilo kao izletnik, bilo kao ribič, kao stanovnik što s njom dijeli i dobro i zlo, bilo kao ljubavnik koji je jednakovo voli i kad divlja pa pred sobom nosi sve i ruši sve, kad presuši pa ogoli tajne korita, i kad mirno, gotovo nečujno teče, teče i teče. Voli ju i dolazi joj i kad je u zelenoj fazi, i kad pripadajuće joj krošnje zašara jesen, i kad zaledi, i kad se u vrelini ljeta pretvori u "grobničku rivijeru" na kojoj svakih nekoliko metara cice i buče klinci skačući u lokvice vode, i jašući na njezinim gotovo presušenim slapovima. Takvi nikad ne pitaju "ča to huči". Oni odgovor znaju. Odvavik i zavavik u njihovim srcima samo jedna rijeka huči. Rječina!

Objavljeno:
br. 47
srpanj 2018

MK Mountain Riders, Delnice

Planinski jahači čuvari Gorskog kotara

Za „Mountain Riderse“ zaista treba priznati da su u proteklih petnaest godina ne samo bili bikerski vrlo aktivni, već se u tolikoj mjeri uključili u život Delnice da su danas jedna od najaktivnijih delničkih udruga. Svojim su brojnim akcijama promijenili stav o bikerima kao opasnim tipovima koji voze prebrzo i piju previše

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Snimio: Rino GROPUZZO

Mountain Ridersi u šumi Leska

Bez žena i njihove potpore ne bi uspjeli, ističu Ridersi

Svaki član Planinskih jahača zna svoje obveze

Simbol ušiven na motorni kožnjak

Nije svatko tko vozi ili posjeduje motor – biker. Za ovaku vrstu hobija treba uložiti zaista puno ljubavi, truda i odricanja, pa i novaca, ali i nastojati kad je god to moguće na razne načine pomoći sredini u kojoj živiš i djeluješ, jedna je od rečenica koju smo zapisali tijekom razgovora s Danielom Kezeleom, predsjednikom delničkog Moto kluba „Mountain Riders“.

Povod razgovoru je obilježavanje petnaeste godišnjice rada i postojanja ovih „planinskih jahača“ koji na svojim moćnim strojevima putuju Hrvatskom i Europom trudeći se i uspijevajući povezati Delnice i Gorski kotar s ostalim zaljubljenicima u bikerski način života. Petnaest godina baš i nije neka posebno impozantna obljetnica, ali u slučaju MK „Mountain Riders“, zaista treba priznati da su tih petnaest godina ne samo bili bikerski vrlo aktivni, već se u tolikoj mjeri uključili u život Delnica da su danas, bez imalo dvojbi, jedna od najaktivnijih delničkih udružica. Štoviše, svojim su brojnim akcijama promijenili kod nekih i negativan stav o bikerima kao

U ovih prvih 15 godina kroz sve aktivnosti, kao i vožnje, Ridersi su stekli brojna poznanstava i prijateljstava. Zato će tu obljetnicu proslaviti prvog vikenda u kolovozu i to ponajprije s brojnim biker prijateljima i druženjem na Polanama uz logorsku vatru, roštilj i zabavu u prirodi

opasnim tipovima koji voze prebrzo i piju previše.

U službi promocije zavičaja

Kratka povijest Ridersa kaže kako je Klub osnovan 26. rujna 2003. godine u – Ravnoj Gori! Već tada članovi Kluba bili su iz raznih područja Gorskega kotara pa su tu zemljopisnu pripadnost planinama odlučili istaknuti u nazivu kluba imenovavši ga Mountain Riders, odnosno Planinski jahači. Prve dvije godine sjedište Kluba bilo je u Ravnoj Gori gdje je kod Vizjaka u Šijama organiziran prvi moto susret. Tri godine kasnije, 2006. na čelu kluba dolazi do promjene i rukovodstvo preuzima novi predsjednik Daniel Kezele-Pačo koji te godine, uz suglasnost svih članova, sjedište kluba seli u Delnice. Tada dolazi i do strožih pravila ponašanja i rada te okretanja brojnim aktivnostima koje će uskoro MK „Mountain Riders“ pretvoriti u pažnje vrijednu udrugu koja cijele godine nešto radi.

– Nekoliko je osnovih područja naših aktivnosti, govori nam Kezele i pojašnjava:

Clubhouse

Godina 2008. je vrlo bitna za MK „Mountain riders“ jer te godine počinju uređivati svoj Clubhouse u Supilovoj 77, u prostoru kojeg im iznajmljuje Ana Mahalec. Radove koji su trajali punih šest mjeseci realizirali su sami članovi kluba uz pomoć prijatelja i sponzora. „Naš Clubhouse zamišljen je i namijenjen sastancima i druženju članova motokluba, ali i kao punkt koji će služiti svim motoristima koji trebaju informacije i bilo kakvu drugu pomoć. Klub radi svakog petka od 19 sati, a 2014. godine proširili smo prostorije kluba pa sada raspolažemo s 80 m² u okviru kojih je blagovaonica, šank, skladišni prostor, drvarnica, WC i prostor za spavanje“, govori Kezele.

– S obzirom na to tko smo i što smo vrlo su nam važni moto susreti koje nastojimo organizirati svake godine i na njih privući što više naših prijatelja, ali i mještana Delnica te ostalih goranskih naselja, pa i šire. Cilj nam je kroz te susrete pripomoći turizmu našeg kraja, ugostiteljstvu i rastu broja zanimljivih manifestacija pa smo znali organizirati i zanimljive rock koncerte od kojih je vrhunac svakako bio koncert grupe „Hladno pivo“ kojeg je gledalo više od dvije tisuće ljudi. Uz te ljetne moto susrete od 2011. godine organiziramo i tzv. Winter party druženja u Radničkom domu Delnice. Iako je riječ o zimi, odaziv bikera iz drugih sredina je odličan pa su i ta druženja već poznata i draga mnogima zbog dobrog druženja i glazbe, a ulaznice su uvijek dobrovoljni prilozi za neku humanitarnu akciju.

Godine 2013. organizirali smo i prvi blagoslov motora za bikere s područja Primorsko-goranske županije koji je bio priređen u Lučićama gdje smo bili još četiri puta, a posljednja dva održana su u mještašcu Marija Trošt. Posljednja

Puno prolaznika, ostali zaljubljenici

„Petnaest ljudi jezgro je kluba i oni najviše rade. Kroz naš je klub do sada prošlo mnogo članova i stažista, a ostali su samo oni koji su pravi zaljubljenici u ovaj način života. Posebne pohvale idu našim članicama koje nas paze i maze i bez kojih bi sve skupa ipak bilo teže i manje lijepo. Općenito, bez naših djevojaka i žena, odnosno bez njihove podrške, teško bi bilo raditi ovako kvalitetno i živjeti na bikerski način“, ističe Kezele.

Biti biker skup je, ali prekrasan hobi

Prvi skuter sa sedam godina

Daniel Kezele u motore se, kaže, zaljubio još kao klinac: „Tata je bio pomorac i kad sam imao sedam-osam godina nabavio mi je skuter Yamaha i tako je počela ljubav prema motorima. Ona traje i danas kad već imam obitelj pri čemu moram reći kako bez podrške supruge Ane i cijele obitelji ne bih uspio. Moja supruga dio je svih mojih dosadašnjih putovanja, sad kad su stigla djeca (Matko četiri godine, plus prinova koja stiže krajem godine) manje je vremena, ali i dalje smo u tom filmu. Ovo je skup hobi, ali i prekrasan. Stekne se veliki broj prijatelja i ja danas, primjerice, u Sloveniji ili Bosni, u pola noći mogu zvati ljudе koji će mi doći i pružiti pomoć ukoliko mi je potrebna.

aktivnost koju polako pretvaramo u tradiciju su tzv. moto mrazevi, odnosno druženje tijekom Delničke adventske bajke kad naši članovi obučeni u odjeću Djeda Mraza uveseljavaju djecu i dijele im slatkiše. Djecu oduševljavamo darovima, izgledom i, naravno, snažnim motorima. Napokon, ovog smo proljeća održali i prvu vožnju od mora do gora na području naše zeleno-plave županije, a cilj nam je da se i to pretvoriti u tradiciju te da i na taj način promoviramo naš prekrasni zavičaj, govori Kezele.

Čudesna gazdarica

„Ridersi“ su vrlo zadovoljni svojim, kako ga nazivaju, Clubhousem, odnosno klupskim prostorom koji im je bio nužan jer su se prije njegovog uređenja nalazili po kafićima: „Idea da imamo svoj prostor postoji od početka, a u realizaciju se krenulo kad nas je jedan od naših članova upoznao sa svojom rođakinjom Anom Mahalec koja živi u Zagrebu, a u Delnicama u Supilovoju imu kuću. Bolju gazdarici teško je naći. Žena se sastala s nama, čula što bi željeli

Pozdrav svima iz Gorskog kotara!

Daniel Kezele-Pačo, predsjednik delničkog Moto kluba „Mountain Riders“

Humanitarci na motorima

S ponosom ističe i činjenicu da je veliki broj aktivnosti Ridersa vezan uz dobrovoljne akcije najrazličitije vrste:

„Primjerice, pomogli smo štićenicima Staračkog doma u Radočaju kupnjom klima uređaja, aktivno sudjelovali u nekoliko akcija vezanih uz Društvo „Naša djeca“ Delnice, uredili i čistili dječja igrališta u Delnicama, prikupili petstotinjak igračaka za mališane iz Dječjeg vrtića „Hlojkica“, čistili skijašku skakaonicu i njen okoliš, prikupljali novčane donacije u akciji pomoći za bolesnu djecu Dominika Kruljca i Katarinu Bolf, osigurali novčana donacija Udrudi „Leptir“, imamo stalnu suradnju s Crvenim križom Delnice i sudjelujemo organizirano na akcijama dobrovoljnog darivanja krvi, kupili smo dobrovoljnim prilozima sportska pomagala za djecu s posebnim potrebama koja rade u udruzi „Cross Sport“ Delnice, pomogli pri opremanju logopedске ordinacije u Delnicama, sudjelovali u akciji prikupljanja čepova... Neke od ovih aktivnosti postale

su tradicionalne, a nastojat ćemo i ubuduće u što većoj mjeri kroz ovakav oblik rada pomagati svima kojima na bilo koji način možemo pomoći te i na taj način sudjelovati u životu našeg Grada“, rekao je Kezele.

Za takav odnos prema svojoj sredini MK „Mountain Riders“ 2012. godine dobio je Godišnju nagradu Grada Delnica, a godinu dana kasnije i Povelju Grada Delnica za deset godina uspješnog rada i postojanja.

– U ovih prvih 15 godina, ističe Kezele, kroz sve naše aktivnosti, kao i vožnje, došli smo do brojnih poznanstava i prijateljstava. Zato ćemo tu obljetnicu proslaviti prvog vikenda u kolovozu i to ponajprije s brojnim biker prijateljima i druženjem na Polanama uz logorsku vatrnu, roštilj i zabavu u prirodi. Razmišljali smo i o nekoj većoj fešti, nekom rock koncertu, ali smo na kraju ipak odlučili da je bolje da sve to bude vezano baš uz one koji su bikeri te da na taj način odamo počast tom načinu života, zaključuje Kezele.

Objavljeno:
br. 34
travanj 2014

Karneval u Opatiji

Sve tajne opatijske Balinjerade

Opatijska Balinjerada je posebno i jedinstveno natjecanje, jedno od rijetkih koje je uspjelo uistinu saživjeti s onom coubertinovskom tezom da nije važno pobijediti, već sudjelovati

Veselo društvo iz Veprinca na kariću su počeli raditi otprilike dva mjeseca prije Balinjerade

Alegorijska kola broj 133

Odarbali smo biti „zločesti Slovenci“ koji su nam zabranili pršut i teran, objasnio je Zlatko Kik

Kao i svih trideset godina do sada, na „čelu parade“ bio je njen idejni začetnik i pjevačka legenda Duško Jeličić Dule

Moraš se kalat zdolun - ši na glavu, mi sedeć, filozofija je to koje se drži Eligio Ujičić, Opatijac koji je jedna od legendi Balinjerade, i same po sebi legendarne manifestacije koja je dječačku zanimaciju vožnje „karetima“, odnosno vozila napravljenih uglavnom od drva čiji su kotači kuglični ležajevi ili „balinjere“, učinila prvorazrednim turističkim i maškaranim spektaklom na kojem stotine sudionika bodre tisuće gledatelja uz glavnu opatijsku ulicu.

- Spuštan se sako let otkako je Balinjeradi. Prvo san duo let vozil „merikanska vozila“, pa onda monopatinji, a sada san na kariće – to ti je tako, ča san stareji, to san bliže zemlji... Male tajne? Pa, spuštan se uvijek na ležeci, i balinjere mažen vodun da se prašina ne lijepi, otkrio je Ujičić jednu od „sitnih tajni“ koje imaju svi dugovječni vozači ovih neobičnih vozila poznatih po svoj karakterističnom zvuku – „roštanju“ što ga proizvode balinjere dok stružu po gradskim cestama. Ovogodišnji pobjednik utrke monopatinja – Marino Cetina – svoju je tajnu uspjeha izrekao još sazetije: „važno je ne past“.

Osmišljavanje maske

Upravo su te „male stvari“ – uzbudjenje koje se osjeća na startu utrke, roštanje balinjera na putu do cilja, duhovitost maske koju je natjecatelj odabrao, izgrevani zglobovi i poderane tenisice od grubog asfalta – ono zbog čega je Balinjerada posebno i jedinstveno natjecanje, jedno od rijetkih koje je uspjelo uistinu saživjeti s onom coubertinovskom tezom da nije važno pobijediti, već sudjelovati. Pokazuje to i dodjela nagrada, u kojoj se ne nagrađuju samo najbrži, već i najsporiji, najmladi i najstariji natjecatelji, kao i najljepše uređena vozila, pa se puno više truda ulaže u pokušaj da taj godišnji spust od hotela Pariz do hotela Imperial bude čim atraktivniji, nego u to da bude što brži.

Stoga se većina natjecatelja za Balinjeradu priprema mjesecima prije nego što se ona održava, dok će pojedini sudionici – kao Ujičić – kazati da zapravo, priprema traje čitav život. I veselo društvo iz Veprinca svake godine sudjeluje u Balinjeradi, a sve počinje dugo prije samog dana „premijere“ nove maske i vozila, jer prije nego što se krene

graditi konstrukcija, treba dobro osmislići koncepciju.

- U pripremu krećemo mjesecima prije Balinjerade. Najprije se dogovaramo oko maske. Trudimo se svake godine biti aktualni, ići u korak s onime što je bilo najzanimljivije u medijima u toj godini, i svaki puta pokušavamo biti originalni. Ove godine, taman kad smo krenuli razmišljati o tome koju bismo ideju mogli odabrati, bila je dominantna ona priča oko slovenske blokade registracije istarskog pršuta i terana, pa smo na tome odlučili graditi masku. Odabrali smo biti „zločesti Slovenci“ koji su zabranili pršut i teran, objasnio je Zlatko Kik.

Dva mjeseca za izradu karića

Nakon osmišljavanja maske, kreće se u planiranje etapa rada, a najveći dio je izgradnja samog karića, odnosno konstrukcije vozila koja će nositi alegorijska kola. Obično se za „radionu“ uzima nečija garaža ili natkriveni teren, kako bi i za vrijeme kiša i lošeg vremena vozilo bilo na sigurnom.

- Na kariću smo počeli raditi otprilike dva mjeseca prije Balinjerade. Nas četiri, pet bilo je najviše uključeno u čitav projekt, svi smo neki zanatlije pa smo lako podijelili poslove oko izrade karića. Radi se po nekoliko sati dnevno, gotovo svaki dan, a trebalo nam je oko mjesec dana da izradimo karić. Još oko dva tjedna potrošili smo na izradu konstrukcije koja se na njega nadogradila. Da li se isplati potrošiti toliko vremena samo za jedan dan „pokazivanja“? Apsolutno da! Dva mjeseca smo radili za taj jedan dan, jer sudjelujemo samo na Balinjeradi i nakon toga na lovranskoj povorci, ali volimo to i uživamo u tome. Kad se završi Balinjerada, konstrukcija se razmontira, karić smo ostavili za iduću godinu i krećemo u novo planiranje, objasnio je Kik.

Dok jedni od priprema za Balinjeradu rade pravu „društvenu igru“ koja okuplja brojne prijatelje i poznanike u zajedničkom trudu izgradnje nečega doista jedinstvenog i vrlo posebnog, drugi svoje pripreme održaju u obiteljskom krugu, pri čemu im je zadovoljstvo najbližih konačnim

Kategorije natjecateljskih vozila

Na Balinjeradi postoje četiri natjecateljske kategorije, pri čemu se kod njih tri ocjenjuje brzina, a kod četvrte – one „za lepo videt“ – izvedba. Tradicionalno, prvi se niz opatijski spust „kalevaju“ vozači monopatina, koje su svojim izgledom slične romobilima, a na sličan način se i pokreću, jer se u vožnji natjecatelji od asfalta odguruju nogom kako bi dobili uzbranje, a svojim tijelom i volanom određuju smjer. Nakon monopatina, kreću „karići unjuli“ ili jednosjedi, te „karići dvojki“ odnosno dvosjedi – u oba slučaja radi se o vozilima koja su uglavnom jednostavne konstrukcije što se sastoje od drvene plohe na kojoj vozač sjede ili leže, s čije su donje strane pričvršćene tri ili četiri balinjere, a s gornje strane „timun“. Naravno, od svoje jednostavnice izvedbe, s vremenom su karići evoluirali u prava kompleksna umjetnička djela, pa se tako mogu vidjeti avioni na „pravi“ mlazni pogon, vozila „obitelji Kremenco“, kopije bolida formule i slične kreativne rukotvorine. Konačno, posljednja se pred tisućama gledatelja spuštaju „merikanska vozila“ – koja su svoje ime dobila po tome što je Dule vjerovao da sve što je dobro i lijepo stiže iz Amerike – prave klizeće „kuće na balinjerama“ praćene uglavnom čitavim maškaranim skupinama kao dio velike koreografije.

učinkom najvažniji prioritet. Tako se na 31. Balinjeradi pojавio i „pravi“ avion na mlazni pogon u kojem su se provozali piloti Filip i Rafael Badurina.

- Super je bilo! Nono i tata su nam napravili ovaj avion, kako su se potrudili i trebalo im je tri ili četiri mjeseca da ga dovrše. Ne vozim ga doma, iako i kod nas ima uzbrdice, ali nije toliko dobra kao ova opatijska, prenio je dojmove mladi pilot Filip.

Dule na čelu parade

Ove godine održana je „prva post-jubilarna“, odnosno ukupno 31. Balinjerada u Opatiji, a kao i svih trideset godina do sada, na „čelu parade“ bio je njen idejni začetnik Duško Jeličić Dule, koji se od pjevačkih legendi liburnijskog kraja tijekom Pusta pretvara u „gradskog funkcionera“, jer od „izabranog gradonačelnika“ preuzima ključeve grada i vlada do kraja karnevala kao „pusni gradonačelnik“.

- Opatija je vavek imela velu maškaranu povorku, al pred treiset i jeno letu smo čuli da se povorka neće održat, pa smo

Impresivno - Cafe Rene na glavnoj ulici

Politička poruka

Zač Balinjerada? Valjda od fascinacije motorističkim utrkama na Preluci koje su se kasnije preselile na Grobnik. Kot klinci smo se peljali tim karićima, ako bi nam netko poklonio balinjeru – to nam je bio najveći poklon, govori njen idejni začetnik Duško Jeličić Dule

Ples pod maskama

Ples pod maskama središnje je večernje zbijanje opatijskog karnevalskog vikenda, koje u dvorani hotela Ambasador okuplja brojne turističke posjetitelje, ali i osobe iz javnoga života. Raskošne maske, svećana odjela i elegantne večernje toalete obavezan su „dress code“, a poseban ton ovome događanju daje kvalitetan glazbeni i scenski program. Ova manifestacija pokrenuta je prije dvije godine, u sklopu zajedničkog projekta Opatije i Pirana potpomognutog sredstvima Europske unije, s ciljem da se Opatiji vrati jedno elitno zbijanje, poput Diplomatskog balala koji je svoja prva izdanja doživio upravo u ovom gradu. Jedinstvena manifestacija zanimljiv je spoj glazbene, plesne i scenske večeri, budući da u programu sudjeluju poznata glazbena, pjevačka i glumačka imena, ali i profesionalni plesni parovi koji gostima pomažu u savladavanju komplikiranih plesnih koreografija.

Uvijek ima i padova, razbijenih koljena...

Tako se na 31. Balinjeradi pojavio i „pravi“ avion na mlazni pogon u kojem su se provozali piloti Filip i Rafael Badurina

Maškarani

Osim Balinjerade, Dule kao puni gradonačelnik ima i brojna druga zaduženja, jer maškaranih događanja na opatijskom karnevalu je mnogo – od Antonje, 17. siječnja kada se Pust podiže pa sve do Pepelnice, početka Korizme i kraja karnevalskih ludorija, kada se Pust pali, Opatija nudiobilje dobre zabave pod maskama. Balinjerada možda jest centralni događaj za ljubitelje karića i monopatinu, no djeci je svakako na prvom mjestu Dječji maškarani korzo, odnosno karnevalska povorka namijenjena najmlađima, u kojoj sudjeluju tisuće mališana iz čitave Hrvatske i inozemstva. Taj defile glavnom opatijskom ulicom svake godine okuplja preko 2.500 djece vrtičkog i osnovnoškolskog uzrasta i predstavlja svu raskoš dječje kreativnosti i zaigranosti, dok se u pomno osmišljenim maskama u koje su ugradili vlastiti trud i ideje, spuštaju prema kupalištu Slatina praćeni pogledima tisuća posjetitelja, bodrenjem nona, nonića, roditelja, prijatelja i rodbine te uživaju nošeni atmosferom koju „podgrijavaju“ animatori, voditelji i

glazbenici na nekoliko punktova uzduž nešto više od tisuću metara duge rute.

Maškarani klapski maraton

Vikend nakon Dječjeg maškaranog korza najbogatije je maškarano razdoblje u Opatiji, jer se u samo tri dana održavaju tri poznate i izvrsno posjećene manifestacije. Sve otvara Maškarani klapski maraton, neobično događanje koje je ove godine pred ispunjenim gledalištem novoizgrađene sportske dvorane Marino Cvetković proslavilo svoje jubilarno peto izdanje. U organizaciji Ženske klapa Volosko, ovo „vokalno-stilsko nadmetanje“ sastoji se od dvije komponente – petnaestak klapa, što muških što ženskih, natječe se u svojim pjevačkim izvedbama, ali i u ukupnom dojmu na koji utječe maska i koreografija. Dan kasnije, u večernjim satima, održava se Ples pod maskama, dok čitavu priču u nedjelju ujutro zaokružuje centralna opatijska karnevalska manifestacija – Balinjerada...
-

Turistički potencijal karnevala u Opatiji je velik, i ova događanja su izvrsna prilika

za poboljšanje rezultata u predsezoni, stoga smo posložili sve na način da stvorimo jedan vikend koji će kroz tri jake manifestacije biti mamac za turiste. Radi se o tri dana koja ćemo zajednički promovirati, a koja započinju Maškaranim klapskim maratonom što se pokazao kao vrlo dobra manifestacija i izvrsno primljena kod publike. Subota će biti rezervirana za Ples pod maskama, koji će karnevalu dati potrebnu dozu elitnog štiha i raskoši, da bismo završili s Balinjeradom u nedjelju. Ove tri manifestacije mogu privući ljude različitih afiniteta, stoga vjerujemo da u opatijskom karnevalu svatko može naći događanje sebi po guštu. U svemu tome, pokušat ćemo ta događanja sve više brendirati, ali i otvarati prema turističkom tržištu. Tako ćemo od iduće godine uvesti „taksi-karić“, koje će prije početka Balinjerade zainteresirane provesti njenom turom, kako bi i sami osjetili atmosferu i uzbudjenje koje ju čine tako atraktivnom manifestacijom, pojasnila je direktorica Turističke zajednice Opatije Suzi Petričić.

Objavljeno:
br. 56
srpanj 2021

Centar za posjetitelje „Velike zvijeri“

Medvjed, vuk i ris pozivaju u Staru Sušicu

Unatrag nekoliko desetljeća zvijeri su bili nepoželjan gost. Prema njima smo se odnosili, kako znamo reći, kao prema zvijerima. Danas su medvjed, vuk i ris poželjni susjedi, nešto čime se ponosimo. Naš ponos može biti i Centar za posjetitelje u Staroj Sušici koji je dokaz da i najmanje sredine mogu imati europski štit. Samo treba imati ideju.

Napisao: Anto RAVLIĆ
Fotografije: Rino GROPUZZO i Arhiva ZiP

Centar u samom susjedstvu dvorca u Staroj Sušći novi je adut Gorskog kotara

Novi dom velikih zvijeri nudi priču, a suvremeni turisti danas idu za pričom

Multimedija omogućuje praćenje tragova kretanja zvijeri, odnosno koliko mogu prijeći kilometara u danu

U Staroj Sušći, nadomak Ravne Gore, otvoren je Centar za posjetitelje "Velike zvijeri" posvećen smedem medvjedu, sivom vuku i euroazijskom risu. Zašto baš u Gorskem kotaru? Zato što je zelena oaza Hrvatske jedno od rijetkih područja u Europi gdje obitavaju sve tri velike zvijeri.

Centar u samom susjedstvu dvorca u Staroj Sušći novi je adut Gorskog kotara i korak ka brendiranju "hrvatske Švicarske" kao doma medvjeda, vuka i risa. Otvaranje centra je svjedok kako se vremena se mijenjaju. Unatrag nekoliko desetljeća zvijeri su bili nepozelan gost. Prema njima smo se odnosili, kako znamo reći, kao prema zvijerima. Danas su medved, vuk i ris poželjni susjedi, nešto čime se ponosimo. Naš ponos može biti i Centar za posjetitelje u Staroj Sušći koji je dokaz da i najmanje sredine mogu imati europski štih. Samo treba imati ideju.

Novi dom velikih zvijeri nudi priču, a kažu da suvremeni turisti danas idu za pričom. U malom centru možete slijediti mirise risa, zaviriti u medvjedi brlog, staviti naočale i postati kamera koja skriveno promatra zvijeri. Doznaćete kada vukovi najradije love, kad su najdeblji, kad najmršaviji. U centru će vam

Velike zvijeri su u Gorskem kotaru oduvijek prisutne, dijeleći goransku šumu sa stanovništvom, koje od šume i sa šumom živi stoljećima

Stabilna populacija velikih zvijeri

Koliko imamo medvjeda, vukova i risova?

- Populacije velikih zvijeri u Hrvatskoj su stabilne. Imamo oko tisuću medvjeda i 200 vukova, a posebno nas veseli činjenica da populacija risa u Hrvatskoj posljednjih godina broji gotovo 90 jedinki. Početkom dvjetišićećih sanjali smo o Centru „Velike zvijeri“ koji je u međuvremenu postao stvarnost. Zaštita prirode zbog klimatskih promjena važna je i za opstojnost čovjeka.

Nacionalni plan oporavka i otpornosti i Operativni program Konkurentnost i kohezija sada promiču zeleno, održivo i digitalno. Potiče se kružna ekonomija, klimatski neutralna, a za prirodu pozitivna, kazao je Igor Kreitmeyer, ravnatelj Uprave za zaštitu prirode u Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja.

otkriti tajnu kako ćete razlikovati risove, čuti kako zavijaju. Multimedija omogućuje da pratite trag kretanja zvijeri, da se uvjeriti koliko medvedi, vukovi i risovi mogu prijeći kilometara u danu.

Čovjeka s asfalta sigurno će zapanjiti surov svijet vukova i njihov bezobzirni odnos. Ne prema čovjeku već prema drugim vukovima. Vuk iz drugog čopora je neprijatelj. I ponekad ide do kraja. Krenite po priču u Staru Sušicu.

Start s tri risa

Centra s multimedijalnim izložbenim-edukacijskim postavom ne bi ni bilo da Hrvatska, za razliku od nekih drugih evropskih država, nije dom najvećim evropskim predatorima. Krški teren, uglavnom vezan uz Dinarsko gorje, obiluje špiljama i pukotinama koje i danas medvjedima omogućuju brloženje te miran zimski san, a prostrane bukovo-jelove šume dovoljno prirodne hrane. Stjenovit i teško pristupačan teren pogoduje i risu, koji boravi u šumskim predjelima, odmarajući se na skrovitim mjestima, daleko od ljudskog pogleda. Iako je vuk tijekom prošlosti bio potisnut u zabaćene kutke divljine, iako su se raspisivale potjere u kojem je jedini

dobar vuk bio mrtav vuk, danas je njegova prisutnost u Gorskem kotaru uočljivija. Uz malo sreće, može se nabasati na njegov trag u snijegu, zapaziti ga na nekoj od šumskih cesta ili na šumskim čistinama koje Gorani zovu "šumski lazi".

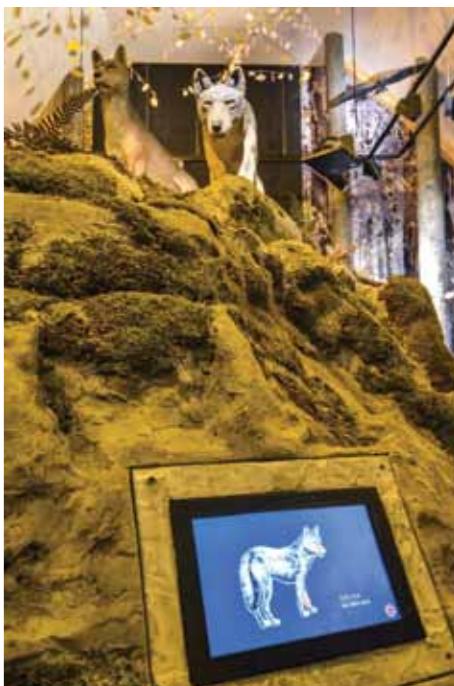
Šumsko područje Gorskog kotara dio je evropske ekološke mreže Natura 2000. Uz temeljni fenomen, ujedno i neprocjenjivo bogatstvo – šume, Gorski kotar je važno područje za očuvanje brojnih životinjskih vrsta poput ptica, šišmiša, kukaca, i naravno velikih zvijeri.

U šumskim ekosustavima velike zvijeri imaju ulogu vršnih predatora, a vuk i ris, posebno utječu na brojnost njihova plijena održavajući tako ekološku ravnotežu i biošku raznolikost. Velike zvijeri su u Gorskem kotaru oduvijek prisutne, dijeleći goransku šumu sa stanovništvom, koje od šume i sa šumom živi stoljećima. Brojnost ovih životinja kroz povijest je varirala, a jedino ris je podlegao lovnom pritisku i istrijebljen je iz goranskih šuma početkom 20. stoljeća.

Ris je nakon nekog vremena vraćen u Sloveniju zahvaljujući lovcima. Stigla su tri

Detalj koji odusevljava – medvjedov zimski san

U malom centru možete slijediti mirise zvijeri, zaviriti u medvjedi brlog, staviti naočale i postati kamera koja skriveno promatra životinje

risa, iz jedne obitelji. Sada su ugroženi radi vrlo male genske raznolikosti uzrokovanе parenjem u srodstvu. Stoga znanstvenici koji žele dugoročno osigurati stabilnost risje populacije u Hrvatskoj, planiraju pustiti nekoliko jedinki risa iz Rumunjske i Slovačke. Dogodi se da ris pobegne i preko granice, u Sloveniju. Tako se može reći da risovi žive Europu bez granice.

Iako odnos čovjeka i zvijeri u prošlosti počiva na negativnim temeljima i suparništvu, čovjek je s vremenom uvidio vrijednost ovih vrsta u očuvanju prirodne stabilnosti ekosustava, o kojem svi u konačnici ovisimo. Danas su velike zvijeri u Hrvatskoj strogo zaštićene temeljem Zakona o zaštiti prirode. Medvedom se gospodari kao lovnom divljači, lov na vuka i risa strogo je zabranjen.

Primorsko-goranska županija i Javna ustanova Priroda te Općina Ravna Gora gdje se i smjestio novi Centar te Turistička zajednica Gorskog kotara čija je uloga turistička promocija.

Staroj Sušici, a drugi na otoku Cresu koji je posvećen bjeloglavim supovima.

Zivotinje ispisane 3D tehnologijom

Centar u Gorskem kotaru uređen je zahvaljujući sredstvima Europske unije, iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Prve aktivnosti pokrenute su još 2014. godine, kada je Primorsko-goranska županija riješila imovinsko-pravne odnose te je izrađena i projektna dokumentacija, kao preduvjet za osmišljavanje, pripremu i prijavu projekta za sufinanciranje sredstvima EU. Projekt u partnerstvu provode Primorsko-goranska županija i Javna ustanova Priroda te Općina Ravna Gora gdje se i smjestio novi Centar te Turistička zajednica Gorskog kotara čija je uloga turistička promocija.

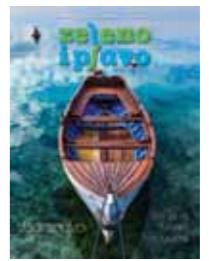
Centar je osmišljen kao prostor koji na zanimljiv način približava posjetiteljima specifičnosti i vrijednosti očuvanog goranskog kraja u kojem obitavaju velike zvijeri – smedji medvjed, sivi vuk i euroazijski ris. Njegov multimedijalni postav, pružajući osjećaj šumskog okružja, spoj je klasičnog i modernog pristupa interpretacije prirodnih vrijednosti Gorskog kotara, koji kroz mijene godišnjih doba uvodi posjetitelja u

čaroban i skriven svijet velikih zvijeri. U procesu stvaranja postava Centra korištene su moderne tehnologije 3D ispisa, te računalna programska rješenja, kao i klasične modelarske, kiparske i slikarske vještine, dodajući postavu toplinu i emociju ljudskog stvaralaštva.

Trenutno se osmišljavaju edukativni sadržaji, tako da će Centar, osim samog postava, nuditi i druge interaktivne i zanimljive sadržaje poput radionica za djecu i vođenih tura (potraga i promatranje tragova velikih zvijeri u njihovom staništu), radionica pripovijedanja priča (storytelling) i šumske pedagogije te drugih edukativnih sadržaja.

Vjeruje se da će sadržaj novog Centra za posjetitelje potaknuti i neke nove poduzetničke ideje u okružju te da će se zahvaljujući Centru povećati broj posjetitelja u cijelom Gorskem kotaru.

Bitno je očuvati biološku raznolikost Gorskog kotara, a da bismo znali zašto i kako nešto štititi, moramo biti svjesni važnosti i uloge koju ima u prirodi i ekosustavu. Zato, posjetite Centar i otkrijte tajnu prirode Gorskog kotara.

Objavljeno:
br. 45
listopad 2017

Platak, brdo uživanja

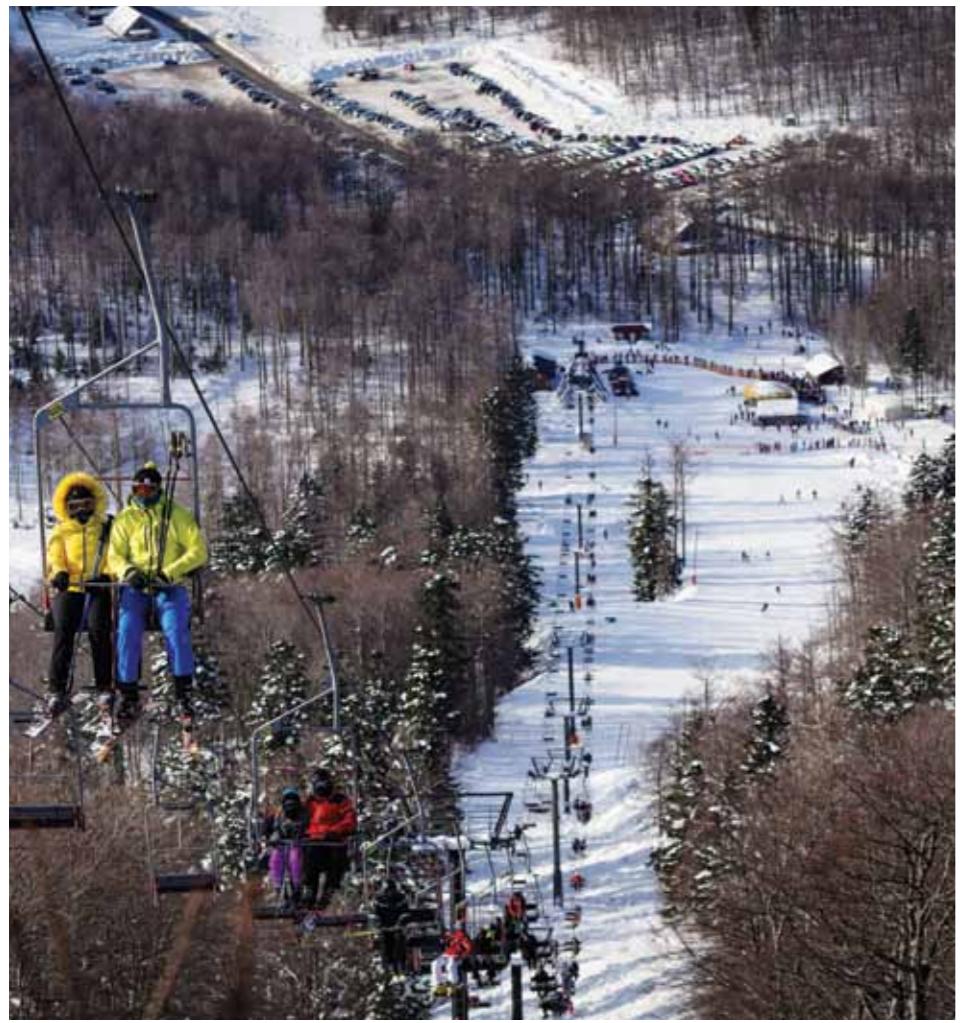
Nacionalno izletište broj jedan

Cilj je imati Centar Platak otvoren svih 365 dana te svakog od tih dana omogućiti uživanje različitim kategorijama gostiju i posjetitelja

Napisali: Marinko KRMPOTIĆ, Davor ŽIC
Fotografije: Rino GROPUZZO i Petar FABIJAN

Na svega pola sata vožnje od morske obale snježno je kraljevstvo s fantastičnim pogledom na Kvarner

Platak ima dugu sportsku i turističku povijest. Skijalište na visini od 1.361 metra pokrenuto je još u prvoj polovici prošlog stoljeća, što znači da se Platak bliži stogodišnjici rada. Uz rekreativne skijaše, privlačio je i vrhunske skijaše, pa tako povijest bilježi da je na Jadranskom slalomu 1969. godine 4. mjesto osvojio Ante Kostelić. Na obnovljenom natjecanju 2006. godine natjecali su se njegovi potomci – Janica i Ivica.

Projekt pretvaranja Platka u atraktivno izletište koje tijekom čitave godine privlači ljubitelje prirode i sportskih aktivnosti započeo je prije 2015., kada su pokrenuta ulaganja u ljetne sadržaje koji su i pojačali interes za posjetu ovom centru tijekom toplijih mjeseci. Nakon „podizanja“ ljetne sezone, krenulo se u značajno jačanje zimske sezone. Uz sustav zasnježavanja, Platak bi trebao imati šezdesetak dana stabilne skijaške sezone, što će biti dovoljno da svi ljubitelji ovih „zimskih radosti“ svoje „gušte“ dožive i bez prelaska državne granice.

Tubing staza je među najdužima u Europi

Za djecu – prava uživanja

otvorena dva planinarska doma, veći „Platak“ s oko 80 ležaja i manji „Sušak“ sa 61 ležajem.

Perspektivna ljetna sezona

Cilj projekta Platak je da od jednog osrednjeg skijališta s pogledom na more, postane lokaciju koja će funkcionirati cijele godine, ističe Alen Udovič, direktor Goranskog sportskog centra u čijem se okviru, uz iznimnu pomoć Primorsko-goranske županije, provodi realizacija tog projekta koji poprima sve uočljivije obrise: „Platak je prepoznat sa strane Primorsko-goranske županije kao mjesto velikih potencijala, kako zbog prirodnih ljepota, tako i zbog predispozicija vezanih uz sportsko-turističke sadržaje, od skijanja zimi pa do raznih drugih sadržaja ljeti. Na

Uz sustav zasnježavanja, Platak bi trebao imati šezdesetak dana stabilne skijaške sezone

Zimski „gušti“ i bez prelaska državne granice

temelju iskustava razvijenih europskih alpskih i planinskih destinacija, smatramo da bi naglasak trebao biti na ljetnoj sezoni. Naime, ljeti na području PGŽ boravi veliki broj turista koje je moguće privući na Platak, a u odnosu na zimu prednosti su što je pristup Platku daleko lakši te što je moguće privući razne kategorije gostiju, a ne samo, kao što je to zimi, ljubitelje zimskih sportova. Cilj nam je, dakle, imati Centar Platak otvoren svih 365 dana te svakog od tih dana omogućiti uživanje različitim kategorijama gostiju i posjetitelja.

Da bi to napravili osigurali smo da na Platku svakog dana netko brine o gostima, osmisili i stvorili niz novih sadržaja. Pažnju posvećujemo kvaliteti pri osmišljavanju svakog novog sadržaja i to se pokazuje kao dobra odluka. Tubing staza, piknik prostor te autići za djecu tri su sadržaja koja su privukla veliku pažnju. Primjerice, za lijepog vremena vikendima imamo dnevno 300 do 400 spuštanja što pokazuje kako je ta investicija potpuno opravdana.“

Stotinu godina tradicije

„No, sve ovo što smo napravili samo je temelj za dalje, nastavlja Udovič. Najbitniji daljni iskorak je stvaranje sustava za zasnježenja, na čemu se radi. Uz to želja nam je da kvalitetna infrastruktura i brojni sadržaji počnu privlačiti jake ulagače koji će svojim dolaskom oplemeniti i unaprijediti prostor Platka.

Želimo da Platak bude brdo uživanja i da kao takav funkcioniра svih 365 dana u godini. Platak treba postati nacionalno izletište broj jedan, a moj osobni dojam je da smo to već postali i da smo uspjeli stvoriti ponudu zbog koje veliki broj ljudi, a bit će ih još više, dolazi na Platak“, rekao je Udovič.

Od ljeta 2015. godine Goranski sportski centar, koji upravlja destinacijom Platak, brigu je počeo voditi i o ljetnim sezonomama na Platku. Prvi je put ljetna sezona krenula u doba direktora Damira Medvedeca i već tada se pokazalo da je to isplativo i korisno te da pažnju treba usmjeriti i prema tom dijelu

ponude. Danas, nakon tri ljetne sezone, jasno je da je svake naredne godine promet rastao. U tri godine promet se utrostručio. Isto tako raste i broj posjetitelja i to svake godine za dvostruko veći broj no prethodne. Iskazuje se interes za organiziranje raznih zbijanja, koncerte, susrete umirovljenika, priredbe poput „Sva lica Platka“ ili pak promatranje zvijezda.

A zimi, koliko god je pomodarno provoditi „bijele tjedne“ na padinama talijanskih Dolomita ili austrijskih vrhova, Platak ostaje svim Primorcima, ali i nedalekim Istranima, njihovo skijalište broj jedan. Nije to od jučer, na Platku se skijaška tradicija protegnula na već gotovo stotinu godina. Prvo skijaško natjecanje i zimski kamp održani su ondje daleke 1913. godine, a nadaleko poznati Jadranski slalom utemeljen je 1933. godine. Prvu vučnicu Platak je dobio 1966. godine, a nakon podizanja dvosjedežnice na Radeševu 1979. godine, postao je najveće skijaško središte Hrvatske.

Izdavač:

Primorsko-goranska županija,
Adamićeva 10, Rijeka
info@pgz.hr
www.pgz.hr
tel: 051 / 351 612

Za izdavača:

Zlatko Komadina

Odgovorna urednica:

Ermina Duraj

Glavni urednik:

Dragan Ogurlić

Autori tekstova:

Davor Žic, Anto Ravlić, Walter Salković, Zdravko Kleva,
Marinko Glavan, Andrea Bralić, Nela Valerjev,
Marinko Krmpotić, Boris Perović, Mira Krajnović Zeljak,
Veljka Spinčić-Rajko, Marinko Babić, Vedrana Simičević,
Slavica Mrkić Modrić, Mladen Trinajstić

Fotografije

Petar Fabijan, Rino Gropuzzo, Marinko Krmpotić,
Marinko Babić, Željko Stipeč, Danijel Frka, Stipe Surač,
Marko Gracin, Sandro Rubinčić, Muzej Apoksiomena, NP
Risnjak, Speleološka udruga Estavela, Arhiva ZiP

Likovno oblikovanje:

Ivica Orebić

Tisk:

Printera Grupa d.o.o.

Tiskanje dovršeno u studenom 2023.

PRINTED IN CROATIA

Studeni 2023

putopisa

30

godina

primorsko-goranska
županija

1993 - 2023